DRUMUL SPRE CARACTER

DAVID BROOKS

DRUMUL SPRE CARACTER

DAVID BROOKS

Prefață la ediția în limba română

David Brooks este jurnalist la revista New York Times, unde, de-a lungul anilor, și-a atras un mare număr de cititori. Cartea *Drumul spre caracter* vorbește despre un anume tip de criză care s-a instalat în cultura occidentală și în societatea zilelor noastre, o criză a valorilor, pe care autorul o localizează la nivel individual.

Deși efectul se vede mai degrabă în comportamentul social al individului, cauza, susține Brooks este întreținută de o gândire meritocratic-individualistă ce se reflectă în toate formele culturii de masă specifice occidentului. Ieșind de sub semnul altruismului, civilizația modernă întră sub cel al egoismului, iar această schimbare s reflectă în special la nivelul aspirațiilor și virtuților personale.

Autorul clasifică trăsăturile umane în „résumé virtues" (virtuț. le din CV) și în „eulogy virtues" (virtuțile din discursul de comemorare). Virtuțile enumerate în CV oglindesc abilitățile relevante pentru piața muncii, iar cele din discursul de comemorare, după cum sugerează numele, sunt virtuțile amintite în discursul de înmormântare, virtuți în accepțiunea clasică a cuvântului, precum onestitatea, curajul, bunătatea, și chiar relația pe care ai avut-o cu semenii tăi.

Brooks își construiește argumentația pornind de la un comentariu făcut pe marginea Genezei de rabinul Joseph Soloveitchik - în volumul *Lonely Man of Faith [Omul singuratic al credinței).* Acesta observă că în Geneză există două povestiri despre creație, și le pune în legătură cu cele două laturi opuse ale naturii noastre: Adam I și Adam II. Brooks duce mai departe raționamentul și

identifică firea lui Adam I cu virtuțile din CV și pe cea a lui Adam II cu virtuțile din discursul de comemorare. Astfel, Adam I tânjește după succes, popularitate, statut social și reușite profesionale. Prin contrast, Adam II vrea să întruchipeze anumite calități morale, integritate, consistență interioară, vrea să iubească și să se sacrifice în folosul celorlalți. Prin însăși natura sa, Adam II poate rezista cu ușurință dezaprobării publice.

Cu siguranță este de apreciat modul în care autorul ilustrează procesul de autocritică - un element de bază al drumului spre caracter -, dându-se pe sine ca exemplu. Printr-un rar exercițiu de sinceritate, Brooks își enumeră neajunsurile morale și năravurile, mărturisind că este înclinat către natura lui Adam I, dar recunoscând în același timp că este deschis și că dorește să devină o persoană mai bună; că dorește, cu alte cuvinte, să se identifice conștient, din ce în ce mai mult, cu Adam II. însăși motivația care a stat la baza acestui volum este pusă pe seama efortului depus de autor pentru a-și recunoaște, în primă fază, neajunsurile și, în cele din urmă, de a se schimba, de a se înscrie pe o traiectorie a virtuților autentice.

Fiecare capitol al cărții reprezintă câte un element constitutiv al caracterului, câte o oprire pe *drumul spre caracter.* La fiecare oprire, cititorul întâlnește câte o personalitate a cărei poveste va ilustra o anumită trăsătură a caracterului. Vom face cunoștință cu oameni celebri care și-au înfruntat cu succes slăbiciunile, care s-au confruntat cu ei înșiși și au pășit pe drumul, de multe ori anevoios, al construirii caracterului. Astfel, îi vom întâlni, printre alții, pe Ida Stover Eisenhower, mama președintelui Dwight D. Eisenhower, o femeie ambițioasă, foarte credincioasă, care, în ciuda condițiilor modeste de trai, și-a crescut cei șapte copii în spiritul disciplinei și al cumpătării. Pe Frances Perkins, care a luat decizia să lupte pentru drepturile muncitorilor în clipa în care a asistat neputincioasă la incendiul fabricii Triangle, cel mai grav accident industrial din istoria orașului New York soldat cu 146 de victime, și pe Bayard Rustin, activistul pentru drepturile civile care și-a păstrat demnitatea chiar și

în cele mai grele momente de discriminare, suportând agresiuni fizice și amenințări.

Numitorul comun al tuturor acestor elemente constitutive ale caracterului - și firul roșu al acestui volum - este stăpânirea sinelui, trăsătura de bază a lui Adam II și piatra de temelie a unui caracter puternic. Pornind de aici, oamenii prezentați în aceste pagini ne inspiră prin dragoste, disciplină, precum și printr-un angajament pentru un bine mai presus de ei înșiși, angajament care i-a mânat pe toți să aleagă satisfacția pe termen lung, sacrificând micile dorințe zilnice, imediate și individualiste.

Punând în contrast aceste scurte biografii cu valorile predominante ale zilelor noastre, pentru a ilustra o diagramă a meritocrației, Brooks realizează, în paralel, o critică a societății contemporane.
El concluzionează că un sistem hipercompetitiv bazat pe merit încurajează oamenii să devină egoiști și interesați preponderent de îmbunătățirea abilităților individuale, chiar în defavoarea binelui comun.

Astăzi, în sistemul de învățământ, aprecierea revine doar celor care au performanțe de vârf, deoarece promovarea - fie ea socială sau profesională - nu mai are legătură cu morala, ci cu excelența academică. David Brooks sugerează că meritul nu ar trebui privit ca un bun definit de piață, pentru că, pusă în această lumină, valoarea unei persoane se obiectivizează și devine o însușire de suprafață ce acoperă caracterul autentic. Una dintre cele mai negative consecințe care se trag de aici este, în viziunea autorului, apariția, la nivel de societate, a unei forme agresive de individualism.

Volumul de față este o apariție unică în peisajul livresc de astăzi prin însăși subiectul pe care îl abordează. Este o carte care te pune pe gânduri, care te face să înțelegi că succesul nu se obține întotdeauna ușor, ci cu multă muncă și disciplină, că trebuie să dai piept cu propriile slăbiciuni și să le depășești. Cititorii vor găsi aici atât un ghid excelent pentru a-și cultiva acele virtuți eterne care depășesc granițele culturale și istorice, cât și o hartă ce le va permite

să se înscrie pe calea îngustă, dar plină de satisfacții, a *drumului spre caracter.*

Florin Roșoga

în ultima vreme m-am gândit la diferența dintre virtuțile din CV și virtuțile din discursul de comemorare. Virtuțile din CV sunt cele pe care le enumeri în CV-ul tău, abilitățile pe care le aduci pe piața muncii și care contribuie la succesul extern. Virtuțile din discursul de comemorare sunt mai profunde. Sunt virtuțile despre care se vorbește la înmormântarea ta, cele care există în miezul ființei tale - dacă ești bun, curajos, sincer sau loial; ce fel de relații ai format.

Mulți dintre noi am spune că virtuțile din discursul de comemorare sunt mai importante decât virtuțile din CV, dar recunosc că perioade lungi din viața mea am petrecut mai mult timp gân-dindu-mă la cele din urmă decât la primele. Sistemul nostru educațional este fără îndoială orientat mai mult în jurul virtuților din CV decât al celor de la comemorare. Și conversația publică este la fel - sfaturile de *self-help* din reviste, bestsellerurile de non-ficțiune. Mulți dintre noi avem strategii mai clare legate de modul în care să atingem succesul în carieră decât avem despre dezvoltarea unui caracter profund.

Una dintre cărțile care m-au ajutat să mă gândesc la cele două tipuri de virtuți este *Lonely Man of Faith (Omul singuratic al credinței],* scrisă de rabinul Joseph Soloveitchik în 1965. Soloveitchik a observat că există două povestiri despre creație în Geneză și a susținut că acestea reprezintă cele două laturi opuse ale naturii noastre, pe care le-a numit Adam I și Adam II.

Modernizând puțin categoriile lui Soloveitchik, am putea spune că Adam I este latura orientată spre carieră, latura

ambițioasă a naturii noastre. Adam I este Adamul exterior, din CV. Adam I vrea să construiască, să creeze, să producă și să descopere. Vrea să aibă un statut înalt și să obțină victorii.

Adam II este Adamul interior. Adam II vrea să întruchipeze anumite calități morale. Adam II vrea să aibă o natură lăuntrică senină, un simț tăcut, dar solid al binelui și răului - nu doar să facă bine, ci să fie bun. Adam II vrea să iubească intim, să se sacrifice în folosul altora, să trăiască în acord cu un adevăr transcendent, să aibă un suflet lăuntric coerent ce onorează creația și posibilitățile proprii.

în timp ce Adam I vrea să cucerească lumea, Adam II vrea să dea ascultare unei chemări de a servi lumea. în timp ce Adam I este creativ și își savurează propriile realizări, Adam II renunță uneori la succesul lumesc și la statut pentru un scop sacru. în timp ce Adam I întreabă cum funcționează lucrurile, Adam II întreabă de ce există lucrurile și de ce ne aflăm aici, în esență. în timp ce Adam I vrea să se aventureze mai departe, Adam II vrea să se întoarcă la rădăcini și să savureze căldura unei mese în familie. în timp ce mottoul lui Adam I este „Succesul", Adam II tră-ește viața ca pe o dramă morală. Mottoul său este: „Caritate, dragoste și căință."

Soloveitchik afirma că trăim în contradicția dintre acești doi Adami. Adamul exterior, maiestuos, și Adamul interior, umil, nu sunt complet compatibili. Suntem prinși pentru totdeauna în confruntarea cu șinele. Suntem chemați să îndeplinim ambele roluri și trebuie să stăpânim arta de a trăi pentru totdeauna în tensiunea dintre cele două naturi.

Partea grea a acestei confruntări, aș adăuga eu, este că Adam I și Adam II trăiesc după logici diferite. Adam I - un Adam care creează, construiește și descoperă - trăiește după o logică utilitară directă. Este logica economiei. Producția duce la rezultat. Efortul duce la răsplată. Exersarea duce la perfecțiune. Urmărește-ți interesele proprii. Maximizează-ți utilitatea. Impresionează lumea.

Adam II trăiește după o logică inversă. Este o logică morală, nu economică. Trebuie să dai pentru a primi. Trebuie să te predai unui lucru din afara ta pentru a căpăta putere înăuntrul tău. Trebuie să îți învingi dorința pentru a obține lucrul după care tânjești. Succesul duce la cel mai mare eșec, care este mândria. Eșecul duce la cel

mai mare succes - umilința și învățarea. Pentru a te împlini, trebuie să uiți de tine. Pentru a te regăsi, trebuie să te pierzi.

Pentru a-ți încuraja cariera de Adam I, este logic să îți cultivi punctele forte. Pentru a-ți susține esența morală de Adam II, este necesar să îți înfrunți slăbiciunile.

Animalul viclean

Trăim într-o cultură care îl susține pe Adam I, Adamul exterior, și îl neglijează pe Adam II. Trăim într-o societate care ne încurajează să ne gândim cum să avem o carieră importantă, dar îi lasă pe mulți dintre noi incapabili să acționeze în privința cultivării vieții interioare. Competiția pentru a avea succes și a câștiga admirația este atât de acerbă, încât ne consumă tot timpul și toată atenția. Piața consumatorului ne încurajează să trăim după un calcul Utilitarist, să ne satisfacem dorințele și să pierdem din vedere interesele morale implicate în deciziile zilnice. Zgomotul comunicării rapide și superficiale îngreunează ascultarea sunetelor mai tăcute care izvorăsc din profunzimi. Trăim într-o cultură care ne învață să ne promovăm și să ne facem publicitate, să stăpânim abilitățile necesare pentru succes, dar care oferă prea puțină încurajare umilinței, simpatiei și confruntării oneste a sinelui, necesare pentru construirea caracterului.

Dacă ești doar Adam I, te transformi într-un animal viclean, o creatură descurcăreață care se autoconservă, expertă în regulile jocului și care transformă totul într-un joc. Dacă asta e tot ce ai, atunci petreci mult timp cultivând abilitățile profesionale dar nu ai o idee clară despre sursele sensului vieții, așa că nu știi spre ce ar trebui să îți dedici abilitățile, nu știi ce carieră va fi cea mai înaltă și cea mai bună. Anii trec și cele mai profunde părți ale tale rămân neexplorate și nestructurate. Ești ocupat, dar ai o vagă neliniște că viața ta nu și-a atins însemnătatea și semnificația supremă. Trăiești o plictiseală neconștientizată, fără să iubești cu adevărat, fără să fii atașat cu adevărat de scopurile morale care oferă valoare vieții. îți lipsesc criteriile interioare pentru a face angajamente imposibil de zdruncinat. Nu dezvolți niciodată statornicie lăuntrică, acea

integritate care poate rezista dezaprobării populare sau unei lovituri serioase. Te trezești făcând lucruri pe care le aprobă alții, indiferent dacă aceste lucruri sunt sau nu potrivite pentru tine. îi judeci prostește pe ceilalți pentru abilitățile lor, și nu pentru valoarea lor. Nu ai o strategie pentru a-ți construi caracterul, iar fără ea, nu doar viața ta interioară, ci și viața ta exterioară se va destrăma în cele din urmă.

Această carte este despre Adam II, despre cum unii oameni și-au cultivat un caracter puternic. Este despre acea mentalitate pe care au adoptat-o oamenii de-a lungul secolelor pentru a-și întări puterea interioară și a cultiva o inimă înțeleaptă. Am scris-o, ca să fiu sincer, pentru a-mi salva propriul suflet.

M-am născut cu o înclinație naturală către superficialitate. Acum lucrez ca editorialist și comentator. Sunt plătit să fiu un lăudăros narcisist, să îmi lansez opiniile, să par mai încrezător în ele, mai deștept, mai bun și mai competent decât sunt de fapt. Trebuie să depun eforturi mai mari decât majoritatea oamenilor pentru a mă feri de o viață de superficialitate îngâmfată. De asemenea, am devenit mai conștient de faptul că, asemenea multor oameni din zilele noastre, am trăit o viață de aspirații morale vagi - dorindu-mi vag să fiu bun, dorindu-mi vag să servesc un scop mai înalt, în timp ce îmi lipseau un vocabular moral concret, o înțelegere clară a modului de a trăi o viață interioară bogată sau chiar o cunoaștere clară a felului în care se dezvoltă caracterul și se atinge profunzimea.

Am descoperit că, în lipsa unei concentrări riguroase pe latura lui Adam II a naturii noastre, este ușor să alunecăm într-o mediocritate morală auto-mulțumitoare. Devii indulgent cu tine însuți. îți urmezi dorințele oriunde te-ar duce și îți aprobi acțiunile atât timp cât nu rănești în mod evident pe altcineva. Te gândești că dacă oamenii din jur par să te placă, atunci înseamnă că ești îndeajuns de bun. în procesul acesta, ajungi să te transformi încet în ceva mai puțin impresionant decât ai sperat inițial. O prăpastie umilitoare se deschide între șinele tău real și șinele tău dorit. Realizezi că vocea lui Adam I din tine este puternică, dar vocea lui Adam II este stinsă;

planul de viață al lui Adam I este clar, dar planul de viață al lui Adam II este neclar; Adam I este alert, Adam II este somnambul.

Am scris această carte nefiind sigur că pot urma drumul spre caracter, dar dorind măcar să știu cum arată acest drum și cum au pășit alți oameni pe el.

Planul

Planul acestei cărți este simplu. în capitolul următor voi descrie o ecologie morală mai veche. Era o tradiție culturală și intelectuală, tradiția „lemnului strâmb", care ne scotea în evidență propria frângere. Era o tradiție care cerea umilință în fața limitelor noastre. Dar era și o tradiție care susținea că fiecare dintre noi are puterea de a-și înfrunta slăbiciunile, de a ține piept păcatelor și că de-a lungul acestei confruntări cu noi înșine ne construim caracterul. înfruntând cu succes păcatele și slăbiciunile, avem șansa să ne jucăm rolul într-o dramă morală măreață. Putem aspira la ceva mai presus de fericire. Avem șansa să profităm de ocaziile zilnice pentru a construi virtutea în noi înșine și de a fi de folos omenirii.

Apoi voi descrie cum arată această metodă de construire a caracterului în viața reală. Mă voi folosi de eseuri biografice, care sunt și eseuri morale. De la Plutarh încoace, moraliștii au încercat să comunice anumite standarde prin puterea exemplului. Nu poți construi o viață de Adam II bogată doar citind predici sau urmând reguli abstracte. Exemplul este mama învățăturii, îmbunătățirea morală are loc cel mai sigur atunci când inima este încălzită, când intrăm în contact cu oamenii pe care îi admirăm și iubim și ne modelăm conștient și subconștient viețile pentru a le imita pe ale lor.

Am realizat acest adevăr după ce am scris un editorial în care mi-am exprimat frustrarea față de dificultatea de a folosi experiența din sala de clasă pentru a învăța cum să fii bun. Un medic veterinar pe nume Dave Jolly mi-a trimis un e-mail foarte pertinent în acest sens:

Inima nu poate fi predată intelectual, într-o sală de clasă, elevilor care iau notițe mecanic... Inimile bune, înțelepte sunt obținute de-a lungul unei vieți întregi de efort sârguin-cios de a săpa mai adânc în interior și de a vindeca vieți întregi de cicatrici... Nu o poți preda sau trimite pe e-mail sau Twitter. Trebuie să fie descoperită în profunzimile inimii proprii, când persoana este în sfârșit gata să pornească în căutarea ei, și nu înainte.

Sarcina unei persoane înțelepte este să își înghită frustrarea și să dea pur și simplu un exemplu de afecțiune, înțelegere și sârguință în propria viață. Ce predă o persoană înțeleaptă este cea mai mică parte din ceea ce oferă. Ceea ce se transmite este totalitatea vieții sale, a felului în care o trăiește în cele mai mici detalii.

Nu uita niciodată asta. Mesajul este persoana, perfecționată de-a lungul unei vieți întregi de eforturi care au fost puse în mișcare de o altă persoană înțeleaptă, ascunsă acum de destinatar, de negura timpului. Viața este mult mai însemnată decât credem, cauza și efectul se împletesc într-o structură morală vastă care ne îndeamnă continuu să ne descurcăm mai bine, să devenim mai buni, chiar și atunci când ne aflăm în cel mai dureros și mai confuz întuneric.

Aceste cuvinte explică metodologia cărții. Persoanele din portretele care urmează în capitolele 2-10 alcătuiesc un grup variat de albi și negri, bărbați și femei, credincioși și laici, cultivați și necultivați. Niciunul dintre ei nu se apropie măcar de perfecțiune. Dar au practicat un stil de viață care este mai puțin întâlnit acum. Au fost foarte conștienți de slăbiciunile proprii. Au dus o luptă interioară împotriva păcatelor lor și au ieșit din ea cu o anumită doză de respect față de sine. Iar când ne gândim la ei, nu ne amintim în primul rând de ceea ce au realizat - oricât de măreț ar fi fost acel lucru - ci de cine au fost. Sper că exemplele lor vor stârni această sete temătoare pe care o avem cu toții de a fi mai buni, de a merge pe urmele lor.

în ultimul capitol adun toate aceste teme. Descriu cum în cultura noastră e din ce în ce mai greu să fii bun și rezum abordarea de „lemn strâmb" a vieții într-o serie de idei explicite. Dacă

ești nerăbdător să citești mesajul condensat al acestei cărți, mergi direct la final.

Câteodată, chiar și astăzi, întâlnești oameni care par să posede o coeziune interioară impresionantă. Nu duc vieți fragmentate, împrăștiate. Au atins întregirea interioară. Sunt calmi, așezați și înrădăcinați. Nu sunt deviați de la curs de niște furtuni. Nu se prăbușesc sub povara greutăților. Mințile lor sunt constante, iar inimile lor sunt de încredere. Virtuțile lor nu sunt virtuțile tinereții pe care le vezi la studenții deștepți din facultate; sunt virtuțile maturității pe care le vezi la oamenii care au trăit ceva timp și au învățat din bucurie și durere.

Uneori nici nu observi acești oameni, pentru că, deși par buni și veseli, sunt totodată rezervați. Posedă virtuțile discrete ale celor înclinați să fie folositori, dar nu au nevoie să dovedească nimic lumii: umilință, cumpătare, reticență, temperanță, respect și autodisciplină blândă.

Ei radiază un soi de bucurie morală. Răspund cu blândețe când sunt aspru încercați. Sunt tăcuți când sunt abuzați pe nedrept. Sunt demni când alții încearcă să îi umilească, cumpătați când încearcă să îi provoace. Dar duc lucrurile la bun sfârșit. Se sacrifică în slujba celorlalți cu același spirit modest de zi cu zi pe care l-ar afișa dacă s-ar duce pur și simplu la cumpărături. Nu se gândesc cât de impresionantă este munca pe care o fac. Nu se gândesc deloc la ei înșiși. Pur și simplu par încântați de oamenii imperfecți din jurul lor. Doar recunosc ce trebuie făcut și o fac.

Te fac să țe simți mai amuzant și mai deștept când vorbești cu ei. Trec prin diverse clase sociale fără să fie măcar conștienți, pare-se, că o fac. Când îi cunoști de ceva timp, îți dai seama că nu i-ai auzit niciodată lăudându-se, nu i-ai văzut niciodată convinși că numai ei au dreptate sau siguri cu încăpățânare de ceva. Nu fac mici aluzii despre cât de remarcabili sunt și despre realizările lor.

Nu au dus vieți liniștite, lipsite de conflicte, ci s-au luptat pe drumul către maturitate. Au bătut cale lungă până la rezolvarea problemei

esențiale a vieții, ceea ce înseamnă că, după cum spunea Aleksandr Soljenițîn, „linia ce separă binele de rău nu trece prin state, nici prin clase sociale, nici prin partide politice - ci direct prin inima fiecărui om".

Aceștia sunt oamenii care și-au construit un caracter lăuntric puternic, care au atins o anumită profunzime. în acești oameni, la sfârșitul luptei, urcușul către succes s-a predat în fața strădaniei de a-și adânci sufletul. După o viață în care a căutat echilibrul, Adam 1 se înclină în fața lui Adam II. Aceștia sunt oamenii pe care îi căutăm.

DRUMUL SPRE CARACTER

CAPITOLUL 1

SCHIMBAREA

Duminică seara, postul local al National Public Radio redifu-zează vechi programe radio. Acum câțiva ani, conduceam spre casă și ascultam un program numit *Command Performance,* care fusese un spectacol de varietăți transmis trupelor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Episodul pe care s-a întâmplat să îl ascult fusese difuzat a doua zi după Ziua Victoriei asupra Japoniei, pe 15 august 1945.

Episodul i-a avut ca invitați pe unele dintre cele mai mari celebrități ale epocii: Frank Sinatra, Marlene Dietrich, Cary Grant, Bette Davis și mulți alții. Dar cel mai fascinant aspect al emisiunii a fost tonul său de modestie și umilință. Aliații tocmai obținuseră una dintre cele mai nobile victorii militare din istoria omenirii, și totuși nu se bătea nimeni cu pumnii în piept. Nimeni nu ridica arcuri de triumf.

— Ei bine, se pare că asta a fost, a început gazda emisiunii, Bing Crosby. Ce poți spune într-un astfel de moment? Nu îți poți arunca pălăria de paie în aer. Asta este pentru sărbătorile obișnuite.

Bănuiesc că tot ce putem face este să-I mulțumim lui Dumnezeu că s-a terminat.

Mezzosoprana Risë Stevens a luat microfonul și a cântat o versiune solemnă a cântecului „Ave Maria", apoi Crosby a rezumat din nou atmosfera:

— Astăzi, însă, sentimentul nostru profund este de umilință.

Acel sentiment a fost repetat de-a lungul emisiunii. Actorul Burgess Meredith a citit un fragment scris de Ernie Pyle, corespondent de război. Pyle murise pe front cu numai câteva luni în urmă, dar scrisese un articol care anticipa ceea ce avea să însemne victoria: „Am câștigat acest război pentru că oamenii noștri sunt curajoși, dar și datorită multor altor lucruri - datorită Rusiei, Angliei și Chinei, a trecerii timpului, precum și darului resurselor naturale. Nu l-am câștigat pentru că destinul ne-a făcut mai buni decât alții. Sper ca victoria să ne facă mai mult recunoscători decât mândri."

Emisiunea a oglindit reacția națiunii. Bineînțeles, au avut loc festivități entuziaste. Marinarii din San Francisco au deturnat tramvaie și au prădat magazinele cu băuturi alcoolice. Străzile districtului modei din New York erau îngropate sub un strat de confetti gros de 13 cm.[1] Dar sentimentele erau împărțite. Bucuria a lăsat loc solemnității și îndoielii de sine.

Aceasta se datora în parte faptului că războiul fusese un eveniment atât de epocal și produsese atâtea râuri de sânge, încât oamenii se simțeau mici în comparație cu el. Apoi mai era și felul în care se încheiase războiul din Pacific - cu bomba atomică. Oamenii din întreaga lume tocmai văzuseră barbaria de care sunt capabile ființele umane, iar acum era o armă care putea face acea barbarie să devină apocaliptică. „Conștientizarea victoriei era încărcată de tot atâta mâhnire și neîncredere, câtă bucurie și recunoștință" a scris James Agee într-un articol din săptămâna aceea pentru revista *Time.*

Dar tonul modest al emisiunii *Command Performance* nu a fost doar o chestiune de atmosferă sau stil. Cei care participaseră fuseseră martori la una dintre cele mai istorice victorii cunoscute vreodată. Dar nu s-au apucat să își spună cât de grozavi sunt. Nu au tipărit autocolante pentru mașini comemorându-și propria măreție. Prima lor reacție a fost să își amintească faptul că nu sunt superiori din punct de vedere moral față de alții. Impulsul lor colectiv a fost să se pună în gardă cu privire la mândrie și preamărirea de sine. Au rezistat în mod intuitiv tendinței omenești firești spre dragostea excesivă de sine.

Am ajuns acasă înainte să se termine programul și o vreme am ascultat acea emisiune radio rămânând în mașină pe alee. Apoi am intrat în casă și am dat pe un meci de fotbal. Un fundaș a aruncat o pasă scurtă unui jucător din aripă, care a fost placat aproape imediat pentru un avantaj de aproape doi metri. Apărătorul a făcut ceea ce fac toți sportivii profesioniști din aceste zile, în momentele de realizări personale. A făcut pe grozavul cu un dans al victoriei, în timp ce camera a rămas ațintită asupra lui.

Mi-am dat seama că tocmai urmărisem mai multă celebrare a sinelui după obținerea unui avantaj de doi metri decât auzisem după ce Statele Unite câștigaseră al Doilea Război Mondial.

Acest mic contrast mi-a declanșat în minte o serie de gânduri. Mi-am dat seama că acea schimbare ar putea simboliza o schimbare în cultură, o schimbare de la o cultură a autodeprecie-rii care spune „Nimeni nu este mai bun decât mine, dar nici eu nu sunt mai bun decât altcineva", la o cultură a promovării sinelui care spune „Recunoaște-mi realizările, sunt tare special". Acest contrast, deși nu mare lucru în sine, a fost ca o poartă către diferitele moduri în care este posibil să trăiești în această lume.

Micul eu

în anii care au urmat după acel episod legat de *Command Performance,* am reluat studierea acelei perioade și a oamenilor remarcabili de atunci. Cercetarea mi-a amintit în primul

rând că niciunul dintre noi nu ar trebui să își dorească vreodată să se întoarcă în cultura jumătății secolului XX. Era o cultură mai rasistă, sexistă și antisemită. Cei mai mulți dintre noi nu am fi avut oportunitățile de care ne bucurăm dacă am fi trăit atunci. Era și o cultură mai plictisitoare, cu mâncare fadă și condiții de trai omogene. Era o cultură rece din punct de vedere emoțional. Tații, în special, nu își puteau exprima dragostea pentru propriii copii. Soții nu puteau vedea profunzimea soțiilor lor. în multe privințe, viața este mai bună acum decât era atunci.

Dar mi-am dat seama că exista poate o brumă de umilință care era mai comună atunci decât este acum, că exista o ecologie morală de secole, mai puțin proeminentă acum, care încuraja oamenii să fie mai sceptici în privința dorințelor lor, mai conștienți de propriile slăbiciuni, mai concentrați pe combaterea defectelor propriei naturi și pe transformarea slăbiciunii în putere. E mai puțin probabil, m-am gândit, ca oamenii din această tradiție să simtă că fiecare gând, sentiment și realizare ar trebui împărtășite imediat cu lumea largă.

Cultura populară părea mai reticentă în era *Command Performance.* Pe atunci nu existau tricouri cu mesaje, semne de exclamare pe tastatura mașinii de scris, insigne de compasiune pentru diverse boli, plăcuțe de înmatriculare personalizate, auto-colante cu declarații personale sau morale. Oamenii nu se lăudau cu afilierile din facultate sau cu locurile unde și-au petrecut concediul prin mici abțibilduri lipite pe geamul din spate al mașinii. Exista o sancțiune socială mai puternică împotriva (așa cum s-ar fi exprimat ei) umflării în pene, dării de aere, umblatului cu nasul pe sus.

Codul social era întruchipat în stilul modest al unor actori precum Gregory Peck sau Gary Cooper, sau al personajului Joe Friday din *Dragnet' (Capcana).* Când Harry Hopkins, consilierul lui Franklin Roosevelt, și-a pierdut un fiu în cel de-al Doilea Război Mondial, ofițerii superiori au vrut să îi ferească de primejdie pe ceilalți fii ai săi. Hopkins a refuzat, scriind, cu o discreție mai comună acelei perioade, că celorlalți fii ai săi nu ar trebui să li se dea sarcini

neprimejdioase numai pentru că fratele lor „a avut ghinion în Pacific".[2]

Dintre cei douăzeci și trei de bărbați și femei care au servit în cabinetul lui Dwight Eisenhower, numai unul, ministrul Agriculturii, și-a publicat ulterior biografia, dar s-a dovedit

* O serie americană de radio și televiziune care prezenta cazurile detectivului Joe Friday și care a ajutat la îmbunătățirea opiniei publice privind polițiștii, (n.tr.) într-atât de discretă, încât era aproape soporifică. Când a ajuns la putere administrația Reagan, doisprezece dintre cei treizeci de membri ai cabinetului său și-au publicat memoriile, aproape toți facându-și reclamă proprie.[3]

Când George Bush Senior, care a crescut în acea perioadă și avea inculcate valorile copilăriei, candida pentru președinție, se abținea să vorbească despre el însuși. Dacă autorul de discursuri punea cuvântul „eu" în vreuna dintre cuvântările sale, el îl tăia în mod instinctiv. Personalul îl implora: Candidați pentru președinție. Trebuie să vorbiți despre dumneavoastră. în cele din urmă l-au obligat să o facă. Dar în ziua următoare, primea un telefon de la mama sa: „George, iar vorbești despre tine", îi spunea ea. Și Bush revenea la vechea formă. Fără „eu" în discursuri. Fără reclamă proprie.

Marele Eu

în anii următori am adunat date care sugerau că am asistat la o mare schimbare de la o cultură de umilință, la cultura a ceea ce s-ar putea numi Marele Eu, de la o cultură care încuraja oamenii să se gândească cu umilință la ei înșiși, la o cultură care-i încuraja să se vadă drept centrul universului.

Nu a fost greu să găsesc astfel de date. De exemplu, între 1948 și 1954, psihologii au întrebat peste 10 000 de adolescenți dacă se consideră a fi persoane foarte importante. în acel moment, 12 la sută au spus „da". Aceeași întrebare a fost adresată din nou în 1989, iar de această dată procentul celor care se considerau foarte importanți

nu a mai fost de 12 la sută, ci de 80 la sută în cazul băieților și de 77 la sută în cazul fetelor.

Psihologii au creat ceea ce se numește un test pentru narcisism. Citesc diverse afirmații unor persoane și le întreabă dacă acele afirmații li se aplică. Afirmații precum „îmi place să fiu în centrul atenției... mă dau în spectacol dacă am ocazia, pentru că sunt extraordinar... cineva ar trebui să scrie o biografie despre mine". Scorul mediu la narcisism a crescut cu 30 la sută în ultimele două decenii. Nouăzeci și trei la sută dintre tineri au scoruri mai mari decât scorul mediu înregistrat în urmă cu doar douăzeci de ani.[4] Cele mai mari creșteri au fost la numărul de persoane care sunt de acord cu afirmațiile: „Sunt o persoană extraordinară" și „îmi place să mă uit la corpul meu".

Alături de această aparentă creștere a nivelului de încredere în sine, a avut loc și o sporire incredibilă a dorinței de celebritate. Pentru majoritatea oamenilor, celebritatea era clasată pe o poziție inferioară ca ambiție în viață. într-un sondaj din 1976 care le cerea participanților să își enumere scopurile în viață, celebritatea se poziționa pe locul cincisprezece din șaisprezece. în 2007, 51 la sută dintre tineri raportau că a fi celebru era unul dintre scopurile lor principale.[5] într-un studiu, mai multe fete de școală generală au fost întrebate cu cine ar vrea cel mai mult să ia cina. Jennifer Lopez a fost prima pe listă, Iisus Hristos al doilea, iar Paris Hilton a treia. Fetele au fost întrebate apoi ce slujbe le-ar plăcea să aibă și aveau de ales dintr-o listă. Aproape de două ori mai multe au spus că ar prefera să fie asistentele personale ale unei celebrități - de exemplu, Justin Bieber - decât președintele Universității Harvard. (Deși, ca să fim sinceri, sunt destul de sigur că și președintele Universității Harvard ar prefera să fie asistentul personal al lui Justin Bieber.)

Pe măsură ce studiam cultura populară, dădeam peste aceleași mesaje pretutindeni: Ești special. Ai încredere în tine. Fii autentic. Filmele de la Pixar și Disney le spun constant copiilor cât de minunați sunt. Discursurile de absolvire sunt presărate cu aceleași clișee: Urmează-ți pasiunea. Nu accepta limitele. Fă-ți

propriul drum. Ai responsabilitatea de a face lucruri extraordinare pentru că ești de-a dreptul extraordinar. Acesta este crezul încrederii în sine.

După cum a spus Ellen DeGeneres într-un discurs de absolvire din 2009: „Sfatul meu este să fiți autentici și totul va fi bine”. Celebrul maestru bucătar Mario Batali a sfătuit absolvenții să își urmeze „propriul adevăr, exprimat constant de voi”. Anna Quindien a îndemnat un ait public să aibă curajul să „își onoreze caracterul, intelectul, înclinațiile și, da, sufletul, prin a-i asculta vocea curată, clară, în loc de a urma mesajele confuze ale unei lumi timide’[1].

în cartea sa ajunsă megaseller *Eat, Pray, Love (Mănâncă, roa-gă-te, iubește[9])* (sunt singurul bărbat din lume care a terminat de citit cartea aceasta), Elizabeth Gilbert a scris că Dumnezeu se manifestă prin „propria mea voce venind din propriul sine... Dumnezeu se află în tine, ca tine, exact așa cum ești”.[6]

Am început să analizez felul în care ne creștem copiii și am găsit semne ale acestei schimbări morale. De exemplu, manualele de început ale cercetașelor propovăduiau o etică a sacrificiului de sine și a modestiei. Principalul obstacol din calea fericirii, sfătuia manualul, vine din dorința excesiv de înflăcărată de a-i face pe oameni să se gândească la tine.

în 1980, după cum a arătat James Davison Hunter, tonul era foarte diferit. *You Make the Difference: The Handbook for Cadette and Senior Girl Scouts (Tufaci diferența: manual pentru cercetașele cadete și senioare)* le spunea fetelor să își acorde mai multă atenție: „Cum te poți conecta mai mult cu tine? Ce simți?... Fiecare opțiune pe care ți-o punem la dispoziție în Cercetașii Seniori te poate ajuta, într-un fel, să obții o mai bună înțelegere a propriei persoane... Pune-te în «centrul scenei» gândurilor tale pentru a avea o perspectivă asupra propriului fel de a simți, gândi și acționa”.[7]

Schimbarea poate fi văzută chiar și în cuvintele rostite de la amvon. Joel Osteen, unul dintre cei mai populari lideri actuali ai unei biserici de proporții, scrie din Houston, Texas. „Dumnezeu nu te-a creat ca să fii mediocru”, spune Osteen în cartea sa, *Become a Better You (Devino o versiune mai bună a ta).* „Ai fost creat să excelezi. Ai fost creat să îți lași amprenta asupra acestei generații... începe [să crezi] «Am fost ales, desemnat, destinat să trăiesc victorios»”.[8]

Calea umila

Pe măsură ce anii au trecutei am continuat să lucrez la această carte, gândurile mele se întorceau periodic la acel episod din *Command Performance.* Eram bântuit de modestia pe care o auzisem în vocile acelea.

Era ceva frumos din punct de vedere estetic în modestia pe care au afișat-o cei care luaseră parte la acea emisiune. Persoana modestă este liniștitoare și grațioasă, în timp ce persoana care își face reclamă proprie este fragilă și discordantă. Umilința este eliberarea de nevoia de a demonstra că ești superior tot timpul, pe când egocentrismul este o foame lacomă într-un spațiu strâmt - concentrat pe sine, competitiv și avid de recunoaștere. Umilința este plină de emoții frumoase precum admirația, prietenia și recunoștința. „Mulțumirea", spunea arhiepiscopul de Canterbury, Michael Ramsey, „este un sol în care mândria nu crește cu ușurință."[9]

Există și ceva impresionant din punct de vedere intelectual la acest tip de umilință. Psihologul Daniel Kahneman scrie că avem o „abilitate aproape nelimitată de a ne ignora ignoranța."[10] Umilința este conștientizarea faptului că există multe lucruri pe care nu le știi și că multe din ceea ce crezi că știi sunt distorsionate sau greșite.

Acesta este felul în care umilința duce la înțelepciune. Montaigne a scris odată: „Putem fi experți cu cunoștințele altor oameni, dar nu putem fi înțelepți cu înțelepciunea altor oameni". Asta pentru că înțelepciunea nu este un corpus de informații. Este calitatea morală

de a ști ce nu știi și de a găsi o cale de a te descurca cu propria ignoranță, nesiguranță și limitare.

Oamenii despre care credem că sunt înțelepți au reușit, într-o oarecare măsură, să își depășească prejudecățile și tendințele prea încrezătoare inculcate în natura noastră. în cel mai complet înțeles al său, umilința intelectuală este o autoconștientizare exactă de la distanță. Este trecerea, de-a lungul vieții, de la opinia adolescentină în care te afli în prim-plan, în care umpli tot tabloul, la opinia de ansamblu în care îți vezi, dintr-o perspectivă mai largă, punctele forte și slăbiciunile, legăturile și dependențele și rolul pe care îl joci într-o poveste mai mare.

în sfârșit, există ceva impresionant din punct de vedere moral la umilință. Fiecare epocă are metodele sale preferate de dezvoltare personală, propriile sale căi de a construi caracterul și profunzimea. Oamenii din acea emisiune *Command Performance* se protejau împotriva unora dintre tendințele lor cel mai puțin atrăgătoare, de a fi mândri, suficienți, vanitoși.

Astăzi, mulți dintre noi ne vedem viața prin metafora unei călătorii - o călătorie prin lumea exterioară și pe scara succesului. Când ne gândim ce înseamnă să schimbi lucrurile sau să ai un scop în viață, ne gândim adesea să obținem ceva exterior - să facem un serviciu care va avea un impact asupra lumii, să punem bazele unei companii de succes sau să realizăm ceva pentru comunitate.

Oamenii cu adevărat umili folosesc tot metafora călătoriei pentru a-și descrie propriile vieți, dar folosesc, pe lângă ea, și o altă metaforă, care are mai mult de-a face cu viața interioară. Este metafora înfruntării sinelui. E mai probabil ca ei să presupună că suntem cu toții euri profund divizate, atât splendid înzestrate, cât și profund defectuoase - că avem cu toții anumite talente, dar și anumite slăbiciuni. Și, dacă de obicei cădem în plasa acelor tentații și nu luptăm împotriva slăbiciunilor din noi înșine, atunci vom strica treptat o parte esențială din noi. Nu vom fi la fel de buni, în interior, pe cât vrem să fim. Vom eșua într-un mod profund.

Pentru astfel de oameni, drama exterioară pe scara succesului este importantă, dar lupta interioară împotriva propriei slăbiciuni este drama centrală a vieții. După cum a spus renumitul preot Harry Emerson Fosdick în cartea sa din 1943, *On Being a Real Person (Cum să fii o persoana adevărata),* „începutul unei vieți care merită trăită este așadar confruntarea cu noi înșine."[11]

Oamenii cu adevărat umili sunt angajați într-un efort deosebit de a amplifica ce e mai bun în ei și de a înfrânge ce e mai rău, de a deveni puternici în punctele slabe. încep cu o conștientizare puternică a erorilor propriei naturi. Problema noastră fundamentală este că suntem egocentrici, o stare frumos surprinsă în faimosul discurs de absolvire susținut de David Foster Wallace la Colegiul Kenyon în 2005:

Totul din experiența mea imediată îmi susține credința profundă că sunt centrul absolut al universului; cea mai reală, cea mai vivace și cea mai importantă persoană de pe pământ. Rareori ne gândim la acest tip de egocentrism natural, fundamental, pentru că este atât de respingător din punct de vedere social. Dar e cam același lucru pentru toți. Este setarea noastră firească, programată în plăcile noastre de bază la naștere. Gândiți-vă că nu există nicio experiență pe care să o fi avut și să nu fi fost centrul său absolut. Lumea, așa cum o experimentezi tu, este acolo în fața TA sau în spatele TĂU, în stânga sau dreapta TA, în televizorul TĂU sau pe monitorul TĂU. Și tot așa. Gândurile altor oameni trebuie să îți fie comunicate cumva, dar ale tale sunt atât de imediate, de urgente, de reale.

Acest egocentrism duce în câteva direcții nefericite. Duce la egoism, dorința de a folosi alți oameni ca mijloace pentru a obține ceva pentru tine însuți. Duce, de asemenea, la mândrie, la dorința de a te vedea ca fiind superior celorlalți. Duce la capacitatea de a ignora și justifica propriile imperfecțiuni și de a-ți exacerba virtuțile. Pe măsură ce trecem prin viață, mulți dintre noi ne comparăm constant și ne găsim constant puțin mai buni decât alți oameni - mai virtuoși, cu o judecată mai bună, cu gusturi mai bune. Căutăm constant

recunoaștere și suntem dureros de sensibili la orice mustrare sau insultă la adresa statutului pe care credem că ni l-am câștigat.

0 anumită perversitate din natura noastră ne face să punem iubirile inferioare deasupra celor superioare. Cu toții iubim și ne dorim o mulțime de lucruri: prietenie, familie, popularitate, țară, bani și tot așa. Și cu toții avem sentimentul că anumite iubiri sunt superioare sau mai importante decât altele. Bănuiesc că toți evaluăm aceste iubiri cam la fel. Cu toții știm că iubirea pe care o simți pentru copiii sau părinții tăi ar trebui să fie mai mare decât iubirea pe care o ai pentru bani. Cu toții știm că iubirea pe care o ai pentru adevăr ar trebui să fie mai mare decât iubirea pe care o ai pentru popularitate. Chiar și în aceste vremuri ale relativismului și pluralismului, ierarhia morală a inimii este un lucru pe care îl împărtășim în general, cel puțin în majoritatea timpului.

Dar adesea schimbăm ordinea iubirilor. Dacă cineva îți spune un secret și apoi îl divulgi ca bârfa bună la o petrecere, îți pui dragostea de popularitate mai presus de dragostea de prietenie. Dacă la o întâlnire vorbești mai mult decât asculți, se poate să îți pui ardoarea de a-i eclipsa pe ceilalți mai presus de învățare și camaraderie. Facem asta tot timpul.

Oamenii care sunt umili în privința propriei lor naturi sunt realiști morali. Realiștii morali sunt conștienți că suntem construit cu toții din „lemn strâmb" - de la celebra replică a lui Immanuel Kant, „din lemnul strâmb al umanității nu a fost făcut niciodată vreun lucru drept". Oamenii din această școală a umanității a „lemnului strâmb" au o conștientizare puternică a propriilor defecte și cred că lupta împotriva propriilor slăbiciuni construiește caracterul. După cum a scris Thomas Merton, „sufletele sunt ca atleții care au nevoie de oponenți demni de ei, dacă e să fie încercați, extinși și împinși până la folosirea completă a puterilor lor."[12]

Poți vedea dovezile luptei interioare în jurnalele acestor oameni. Sunt triumfători în zilele în care câștigă o mică victorie asupra egoismului și lipsei de omenie. Sunt deznădăjduiți în zilele în care se

dezamăgesc pe ei înșiși, când evită vreo sarcină umanitară pentru că au fost leneși sau obosiți sau nu se ocupă de o persoană care voia să fie ascultată. E mai probabil să își vadă viețile ca pe niște aventuri morale. După cum a spus scriitorul britanic Henry Fairlie, „dacă recunoaștem că înclinația de a păcătui face parte din natura noastră și că nu o vom eradica niciodată complet, există măcar ceva de făcut în viețile noastre care nu va părea, la sfârșit, doar inutil și absurd."

Am un prieten care, seara, petrece câteva momente în pat revizuindu-și greșelile de peste zi. Păcatul său central, din care pornesc multe dintre celelalte păcate ale sale, este o anumită duritate a inimii. E un tip ocupat, înconjurat de multi oameni care îi solicită atenția. Uneori nu este complet prezent pentru cei care îi cer sfatul sau îi dezvăluie o vulnerabilitate. Alteori, este mai interesat să lase o impresie bună decât să asculte pe cineva cu atenție. Poate că a petrecut mai mult timp la o întâlnire gândindu-se cum ar putea să pară impresionant decât la ce spuneau, de fapt, ceilalți. Poate că a flatat oamenii prea mieros.

în fiecare seară, el își cataloghează erorile. își numără principalele păcate repetitive și alte greșeli care, poate, s-au ramificat din ele. Apoi dezvoltă strategii pentru a se descurca mai bine a doua zi, când va încerca să se uite diferit la oameni, să le acorde mai mult timp. Va pune afecțiunea mai presus de prestigiu, lucrul superior deasupra lucrului inferior. Cu toții avem o responsabilitate morală de a fi mai morali în fiecare zi, iar el se va strădui să înainteze treptat, zilnic, în această sferă atât de importantă.

Oamenii care trăiesc astfel nu consideră caracterul ca fiind înnăscut sau automat. Trebuie să îl construiești cu efort și măiestrie. Nu poți fi persoana bună care vrei să fii dacă nu duci această campanie. Nu vei avea un succes exterior de durată dacă nu construiești un interior moral solid. Dacă nu ai integritate interioară, în cele din urmă vor avea loc propriul Watergate’, propriul scandal, propria trădare. Adam 1 depinde, la urma urmelor, de Adam II.

E adevărat că am folosit cuvintele „strădanie” și „luptă” în pasajele anterioare, dar este o greșeală să crezi că strădania morală împotriva slăbiciunii interioare este o strădanie așa cum este războiul sau un meci de fotbal - pline de ciocniri de arme, violență și agresiune. Realiștii morali fac uneori lucruri grele, cum ar fi să țină piept răului sau să-și impună o autodisciplină strictă în privința dorințelor lor. Dar caracterul este construit nu numai

* Scandal politic răsunător din Statele Unite ale Americii, din anii 1970, care privește o serie de activități clandestine și ilegale din timpul administrației Nixon. între timp a devenit o metaforă pentru scandaluri majore din SUA. (n.tr.J prin austeritate și vicisitudini. Este construit și cu blândețe, prin dragoste și plăcere. Când ai prietenii profunde cu oameni buni, copiezi și apoi absorbi unele dintre cele mai bune trăsături ale lor. Când iubești foarte mult o persoană, vrei să îi fii de folos și să îi câștigi respectul. Când trăiești experiența unei arte extraordinare, îți lărgești repertoriul de emoții. Prin devotamentul față de o cauză, îți înnobilezi dorințele și îți organizezi energiile.

Mai mult, strădania împotriva slăbiciunii din tine nu este niciodată o strădanie solitară. Nicio persoană nu poate obține stăpânirea de sine pe cont propriu. Voința, rațiunea, compasiunea și caracterul individual nu sunt destul de puternice ca să înfrângă întotdeauna egoismul, mândria, lăcomia și autoamăgirea. Toată lumea are nevoie de o asistență izbăvitoare din exterior - de la familie, prieteni, strămoși, reguli, tradiții, instituții, exemple și, pentru credincioși, de la Dumnezeu. Cu toții avem nevoie de oameni care să ne spună când greșim, să ne îndrume cum să facem lucrul potrivit și să ne încurajeze, să ne susțină, să ne stimuleze, să ne ajute și să ne inspire de-a lungul drumului.

Există ceva democratic la viața privită astfel. Nu contează dacă lucrezi pe Wall Street sau la o organizație umanitară, distribuind medicamente săracilor. Nu contează dacă ești în vârful scării veniturilor sau la capătul ei. Există eroi și ticăloși în toate epocile. Lucrul cel mai important este dacă ești dispus să te angajezi în lupta morală împotriva ta. Lucrul cel mai important este dacă ești dispus

să te angajezi cum trebuie în această luptă - cu bucurie și compasiune. Fairlie scrie: „Cel puțin dacă recunoaștem că păcătuim, știm că suntem în război individual, putem merge la război cum o fac războinicii, cu vitejie și vervă și chiar cu voioșie."[13] Adam I obține succes ieșind victorios în fața altora. Dar Adam II își construiește caracterul câștigând victorii asupra slăbiciunii din el însuși.

Curba în U

Oamenii din această carte au dus vieți diferite. Fiecare exemplifică una dintre activitățile care au condus la construirea caracterului. Dar există un tipar care se repetă: au trebuit să coboare pentru a urca. Au trebuit să coboare în valea umilinței pentru a urca pe culmile caracterului.

Drumul spre caracter implică adesea momente de criză morală, confruntare și recuperare. Când s-au aflat la grea încercare, le-a crescut deodată capacitatea de a-și vedea propria natură. Autoamăgirile zilnice și iluziile de stăpânire a sinelui au fost spulberate. Au trebuit să își găsească umilința în conștientizarea sinelui ca să aibă vreo șansă să se ridice transformați. Alice a trebuit să fie mică pentru a intra în Țara Minunilor. Sau, după cum a spus Kierkegaard, „numai cel care coboară în infern îl poate salva pe cel drag."

Dar apoi a început frumusețea. în valea umilinței au învățat să reducă șinele la tăcere. Numai reducând șinele la tăcere au putut vedea mai clar lumea. Numai reducând șinele la tăcere au putut înțelege alți oameni și accepta ce aveau aceștia de oferit.

Când și-au redus șinele la tăcere, au deschis spațiul pentru ca grația să năvălească înăuntru. S-au trezit ajutați de oameni de la care nu s-ar fi așteptat să îi ajute. S-au trezit înțeleși și îngrijiți de alții în feluri în care nu își imaginaseră înainte. S-au trezit iubiți în feluri pe care nu le meritau. Nu trebuiau să se zbată, pentru că îi țineau ridicați alte mâini.

în scurt timp, oamenii care au intrat în valea umilinței simt că au revenit înapoi pe tărâmurile înalte ale bucuriei și angajamentului. Se dedicaseră muncii, își făcuseră noi prieteni și cultivaseră noi iubiri. Realizează, șocați, că au parcurs o cale lungă din primele zile ale încercării lor grele. Se întorc și văd cât teren au lăsat în urmă. Astfel de oameni nu ies vindecați; ies diferiți. își găsesc o vocație sau o chemare. Se supun timp îndelungat unei misiuni și se dedică unei activități disperate care dă sens vieții.

Fiecare fază a acestei experiențe a lăsat o rămășiță în sufletul unei astfel de persoane. Experiența le-a remodelât forul interior și i-a dat acestuia coerență, soliditate și greutate. Oamenii de caracter pot fi zgomotoși sau tăcuți, dar tind să aibă un anumit nivel al respectului de sine. Respectul de sine nu este același lucru cu încrederea în sine sau stima de sine. Respectul de sine nu este bazat pe coeficientul de inteligență sau orice alte daruri mentale sau fizice care te ajută să intri la o facultate competitivă. Nu este comparativ. Nu se câștigă prin a fi mai bun decât alți oameni la ceva. Se câștigă prin a fi mai bun decât erai, prin a fi de încredere în momentele de încercare, drept în momentele de tentație. Apare într-o persoană demnă de încredere din punct de vedere moral. Respectul de sine este produs de triumfuri interioare, nu exterioare. Poate fi câștigat numai de cineva care a îndurat o tentație interioară, și-a înfruntat propria slăbiciune și știe că, „ei bine, dacă se ajunge la ce-i mai rău, pot rezista. Pot trece peste asta".

Tipul de proces pe care tocmai l-am descris poate avea proporții considerabile. în viața oricărui om există momente uriașe de încercare, chinuri transformatoare care fie te fac să ieși învingător, fie te distrug. Dar acest proces poate avea loc și zilnic, în mod treptat. în fiecare zi este posibil să recunoști mici greșeli, să te apropii de ceilalți, să încerci să îndrepți greșelile. Caracterul este construit atât prin dramă, cât și prin viața de zi cu zi.

Ce s-a prezentat în *Command Performance* a fost mai mult decât o estetică sau un stil. Cu cât analizam mai mult acea perioadă, cu atât mai mult realizam că priveam o țară diferită din punct de vedere

moral. Am început să văd o perspectivă diferită a naturii umane, o atitudine diferită referitor la ce este important în viață, o formulă diferită pentru modul în care să trăiești o viață plină de caracter și profunzime. Nu știu câți oameni din acele zile se conformau acestei ecologii morale diferite, dar unii o făceau, și am descoperit că îi admiram enorm.

Credința mea generală este că am lăsat accidental în urmă această tradiție morală. De-a lungul ultimelor decenii am pierdut acest limbaj, acest fel de a organiza viața. Nu suntem răi, dar suntem incoerenți din punct de vedere moral. Nu suntem mai egoiști sau mai venali decât oamenii din alte vremuri, dar am pierdut înțelegerea felului în care este construit caracterul. Tradiția morală a „lemnului strâmb" - bazată pe conștientizarea păcatului și înfruntarea lui - era o moștenire lăsată din generație în generație. Le dădea oamenilor un sentiment mai clar despre cum să cultive virtuțile din discursul de comemorare, cum să dezvolte latura lui Adam II a naturii lor. în absența ei, există o anumită superficialitate a culturii moderne, în special în sfera morală.

Eroarea centrală a vieții moderne este credința că realizările din domeniul lui Adam I pot produce o satisfacție profundă. Greșit. Dorințele lui Adam I sunt infinite și depășesc întotdeauna ceea ce tocmai a fost realizat. Numai Adam II poate trăi satisfacția profundă. Adam I țintește la fericire, dar Adam II știe că fericirea nu este suficientă. Bucuriile supreme sunt bucuriile morale. în paginile următoare voi încerca să ofer câteva exemple reale privind felul în care era trăit acel tip de viață. Nu putem și nu ar trebui să vrem să ne întoarcem în trecut. Dar putem să redescoperim această tradiție morală, să învățăm din nou acest vocabular al caracterului și să îl încorporăm în propriile noastre vieți.

Nu îl poți construi pe Adam II dintr-o carte cu rețete. Nu există un program în șapte pași. Dar putem pătrunde în viețile oamenilor extraordinari și putem încerca să înțelegem înțelepciunea felului în care au trăit. Sper că vei putea găsi câteva lecții importante pentru tine în paginile care urmează, chiar dacă nu sunt

aceleași care par importante pentru mine. Sper că și tu, și eu vom ieși din următoarele nouă capitole puțin mai diferiți și puțin mai buni.

CAPITOLUL 2

1

Volum apărut sub acest titlu la Ed. Humanitas, București, 2008. (n.tr.)

ȘINELE CONVOCAT

Astăzi, zona din jurul parcului Washington Square din sudul Manhattanului este înconjurată de Universitatea New York, de apartamente scumpe și magazine de lux. Dar în 1911 existau doar case drăguțe din gresie maronie în partea nordică a parcului și fabrici în părțile de est și de sud, atrăgând muncitori tineri și în mare parte imigranți evrei și italieni. Una dintre casele drăguțe era cea a dnei Gordon Norrie, o femeie din înalta societate, descendentă a doi dintre bărbații care au semnat Declarația de Independență.

Pe 25 martie, dna Norrie tocmai se așeza la ceai cu un grup de prietene când au auzit gălăgie afară. Una dintre musafirele sale, Frances Perkins, pe atunci în vârstă de treizeci și unu de ani, se trăgea dintr-o veche familie din clasa de mijloc din Maine, care își putea trasa, de asemenea, originile până în vremurile Revoluției. Frecventase Colegiul Mount Holyoke și lucra în cadrul Ligii Consumatorilor din New York, luptând să pună capăt exploatării muncii copiilor. Perkins vorbea cu acel ton al clasei superioare demn de educația sa - precum Margaret Dumont din filmele vechi ale fraților Marx sau dna Thurston Howell III - cu a-uri lungi și joase, sărind peste r-uri și rotunjind vocalele, „to-maaată” în loc de „roșie”.

Un majordom a năvălit în cameră și a anunțat că izbucnise un incendiu lângă piață. Doamnele s-au repezit afară. Perkins și-a ridicat fusta și a fugit într-acolo. S-au trezit în fața fabricii Triangle Shirtwaist, locul unde a avut loc unul dintre cele mai notorii incendii din istoria Americii. Perkins vedea etajele opt, nouă și zece ale clădirii în flăcări și zeci de muncitori îngrămădindu-se în fața ferestrelor deschise. S-a alăturat mulțimii de privitori îngroziți de pe trotuarul de lângă.

Unii au văzut ceea ce considerau a fi maldăre de țesături căzând de la ferestre. Credeau că proprietarii fabricii își salvau cele mai bune

materiale. Pe măsură ce grămezile continuau să cadă, privitorii și-au dat seama că nu erau nici pe departe țesături. Erau oameni care se aruncau în gol către moarte. „Oamenii tocmai începuseră să sară când am ajuns acolo”, avea să își amintească Perkins mai târziu. „Rezistaseră până atunci stând pe pervazuri, împinși de cei din spatele lor, focul amenințând tot mai mult, fumul fiind din ce în ce mai aproape.”[1]

„Au început să sară. Fereastra era prea aglomerată, astfel că săreau și cădeau pe trotuar”, și-a amintit ea. „Absolut toți au murit, toți cei care au sărit au murit. A fost un spectacol îngrozitor.”[2]

Pompierii întinseseră plase, dar greutatea corpurilor de la acea înălțime fie le smulgea plasele din mâini, fie făcea corpurile să treacă direct prin ele. 0 femeie și-a golit cu un gest grandios geanta deasupra privitorilor aflați dedesubt și apoi s-a aruncat.

Perkins și ceilalți le strigau:

— Nu săriți! Ajutoarele sunt pe drum.

Nu erau. Flăcările îi ardeau de la spate. Patruzeci și șapte de oameni au sfârșit sărind în gol. 0 tânără a ținut un discurs înainte să sară, gesticulând cu pasiune, dar nimeni nu a putut să o audă. Un tânăr a ajutat cu blândețe o tânără să urce pe pervaz. Apoi a ținut-o în afară, departe de clădire, ca pe o balerină, și i-a dat drumul. A făcut la fel cu o a doua și o a treia tânără. în cele din urmă, o a patra fată a urcat pe pervaz; l-a îmbrățișat și s-au sărutat îndelung, după care a ținut-o în afară și i-a dat și ei drumul. Apoi el însuși s-a aruncat în gol. în timp ce cădea și i se ridicau pantalonii, oamenii au observat că purta pantofi bej eleganți. Un reporter a scris: „l-am văzut fața înainte să-i fie acoperită. Se vedea că era un bărbat adevărat. Făcuse tot ce îi stătuse în putință."[3]

Focul începuse în jurul orei 16:40 în acea după-amiază, când cineva de la etajul opt aruncase o țigară sau un chibrit într-una din marile

grămezi de bumbac rămase în urma procesului de croire. Grămada luase foc rapid.

Cineva l-a alertat pe directorul fabricii, Samuel Bernstein, care a luat niște găleți cu apă din apropiere și le-a aruncat peste foc. Nu au ajutat prea mult. Resturile de bumbac erau inflamabile ca un explozibil, mai ceva decât hârtia, și se afla circa o tonă strânsă numai la etajul al optulea.[4]

Bernstein a aruncat mai multe găleți cu apă peste focul care se întețea, dar în acel moment nu mai aveau niciun efect, flăcările îndreptându-se către tiparele din hârtie satinată care atârnau deasupra meselor de lucru din lemn. Le-a ordonat muncitorilor să tragă un furtun de la o scară din apropiere. Au deschis valva, dar nu era presiune. După cum a susținut David Von Drehle, care a studiat incendiul, Bernstein a luat o decizie fatală în acele prime trei minute. Ar fi putut ca în acel timp fie să lupte cu focul, fie să-i evacueze pe cei aproape cinci sute de muncitori. în schimb, s-a luptat în zadar cu focul care creștea vertiginos. Dacă s-ar fi ocupat de evacuare, este posibil ca nimeni să nu fi murit în acea zi.[5]

Când Bernstein a decis într-un final să își ia ochii de la zidul de foc, a fost uimit de ceea ce a văzut. Multe dintre femeile de la etajul opt se duceau în vestiar să își recupereze hainele și celelalte lucruri. Unele își căutau cartelele ca să ponteze de ieșire.

în cele din urmă, cei doi proprietari ai fabricii care se aflau la etajul zece au fost alertați în privința focului, care distrusese deja etajul opt și se răspândea rapid către al lor. Unul dintre ei, Isaac Harris, a strâns un grup de muncitoare, dar și-a dat seama că era probabil sinucidere curată să încerce să coboare prin foc.

— Fetelor, haideți să mergem pe acoperiș! Mergeți pe acoperiș, a strigat el.

Celălalt proprietar, Max Blanck, era paralizat de frică. Stătea ca înghețat, cu o privire de teroare întipărită pe față, ținându-și mezina

pe un braț, iar cu celălalt, de mână, fiica mai mare.[6] Un funcționar, care evacua cu registrul de comenzi al firmei, a decis să îl arunce și să îi salveze în schimb viața șefului său.

Majoritatea muncitorilor de la etajul opt au putut ieși, dar muncitorii de la etajul nouă nu au fost înștiințați decât când focul a ajuns acolo. Au alergat ca bancurile înspăimântate de pești de la o posibilă ieșire la alta. Erau două lifturi, dar erau lente și supraîncărcate. Nu exista niciun sistem de stingere. Exista o scară de incendiu, dar era șubredă și blocată. în zilele normale, muncitorii erau percheziționați când se duceau acasă, pentru a evita furtul. Fabrica fusese proiectată astfel încât să îi forțeze să iasă printr-un singur punct. Unele uși erau încuiate. Pe măsură ce focul îi încercuia, muncitorilor nu le-a mai rămas decât să ia decizii disperate de viață și de moarte, având informații limitate, într-o atmosferă din ce în ce mai încărcată de foc, fum și teroare.

Trei prietene, Ida Nelson, Katie Weiner și Fanny Lansner, erau în vestiar când au auzit strigătele care anunțau incendiul. Nelson a decis să o ia la fugă spre una dintre scări. Weiner s-a dus la ascensoare și a văzut un lift coborând. S-a aruncat în gol în puțul liftului, aterizând pe plafon. Lansner nu a adoptat niciuna dintre aceste acțiuni și nu a supraviețuit.[7]

Mary Bucelli a descris mai târziu propriul rol în cruda încăierare de a ieși primul. „Nu pot spune, pentru că am împins și am lovit foarte mult. Am dat și am primit. Le aruncam la pământ oriunde îmi ieșeau în cale”, a spus despre colegele sale. „Mă gândeam numai la viața mea... într-un moment ca acela, e o mare confuzie și trebuie să înțelegi că nu poți vedea nimic... Vezi o mulțime de lucruri, dar nu poți distinge nimic. Cu confuzia și lupta la care iei parte, nu poți distinge nimic.”[8]

Joseph Brenman era unul dintre puținii bărbați din fabrică. O mulțime de femei se împingeau între el și lifturi. Dar erau mici, iar multe dintre ele fragile. Le-a dat la o parte și și-a croit drum până la lift, la adăpost.

Departamentul de pompieri a ajuns rapid, dar scările lor nu ajungeau până la etajul al optulea. Apa din furtunuri abia dacă atingea acea înălțime, suficient cât să ude puțin exteriorul clădirii.

Rușinea

*

Oroarea incendiului de la Triangle Shirtwaist a traumatizat orașul. Oamenii nu erau furioși numai pe proprietarii fabricii, ci simțeau și o responsabilitate profundă. în 1909, o tânără rusoaică imigrantă pe nume Rose Schneiderman a condus o grevă a femeilor care lucrau la Triangle și în alte fabrici pentru a aborda exact chestiunile care au dus la incendiul dezastruos. Greviștii au fost hărțuiți de paznicii companiilor. Orașul a privit indiferent, așa cum făcea în general cu viețile săracilor. După incendiu a existat o revărsare colectivă de furie, hrănită de vina colectivă pentru felul în care oamenii își duseseră egocentric viețile, indiferenți și fără milă față de condițiile și suferința oamenilor din jurul lor. „Nici nu pot să îți spun cât de tulburați erau oamenii pretutindeni", și-a amintit Frances Perkins. „Era ca și cum cu toții facuse-răm ceva greșit. Nu ar fi trebuit să se întâmple. Ne părea rău. *Mea culpa! Mea culpa!*”[9]

S-a organizat un mare marș memorial, apoi o mare întâlnire cu toți cetățenii importanți ai orașului. Perkins se afla pe scenă ca reprezentantă a Ligii Consumatorilor când Rose Schneiderman a electrizat mulțimea: „Aș fi o trădătoare a acelor sărmane trupuri arse dacă aș veni aici să vorbesc în bună tovărășie. V-am judecat, oameni buni din public - și ne-am dat seama că lăsați de dorit!

Vechea Inchiziție a avut cremaliera și menghina pentru degete și instrumentele de tortură cu zimți de fier. Știm care sunt astăzi aceste lucruri: zimții de fier sunt necesitățile noastre, menghinele sunt cei puternici și mașinăriile rapide în apropierea cărora trebuie să lucrăm, iar cremaliera este aici, în structurile cu risc de incendiu și care ne vor distruge în clipa în care vor lua foc...

V-am judecat, cetățeni! Vă judecăm acum, iar voi aveți câțiva dolari pentru mamele și frații și surorile întristate, ca daruri de caritate. Dar de fiecare dată când muncitorii ies în singurul fel în care știu pentru a protesta împotriva condițiilor insuportabile, mâna puternică a legii are permisiunea să ne apese cu duritate... Nu pot vorbi în bună tovărășie cu cei care sunt strânși aici. A fost vărsat prea mult sânge!"[10]

Incendiul și șocul de după au lăsat o amprentă profundă asupra lui Frances Perkins. Până atunci luptase pentru drepturile muncitorilor și în numele săracilor, dar se aflase pe o traiectorie convențională, către o căsnicie convențională, poate, și o viață de fapte bune binevoitoare. După incendiu, ceea ce fusese o carieră s-a transformat în vocație. Indignarea morală a îndreptat-o într-o direcție diferită. Dorințele proprii și eul propriu au devenit mai puțin centrale, iar cauza însăși a devenit mai centrală în structura vieții sale. Finețurile clasei sale s-au destrămat. A devenit nerăbdătoare cu felul în care progresiștii eleganți abordau ajutorarea săracilor. A devenit nerăbdătoare cu pedanteria lor, cu dorința lor de a rămâne puri și neimplicați. Perkins a devenit mai dură. S-a aruncat în viața agitată a politicii. Era dispusă să ia măsuri riscante din punct de vedere moral dacă asta avea să prevină o altă catastrofă precum cea care le-a lovit pe femeile de la fabrica Triangle. Era dispusă să recurgă la compromisuri și să lucreze cu oficiali corupți dacă aveau să aducă rezultate. S-a dedicat acestei cauze pentru tot restul vieții sale.

Convocarea

Astăzi, invitații la ceremoniile de înmânare a diplomelor le spun absolvenților să își urmeze pasiunea, să aibă încredere în sentimentele lor, să reflecteze și să își găsească scopul în viață. Presupunerea din spatele acestor clișee este că, atunci când încerci să îți dai seama cum să îți duci viața, cele mai importante răspunsuri se află adânc în interiorul tău. După gândirea aceasta, când ești tânăr și abia îți începi viața de adult, ar trebui să iei loc pe un scaun și să îți acorzi timpul necesar să te descoperi, să definești ce este cu adevărat important pentru tine, care sunt

prioritățile tale, ce îți stârnește cele mai adânci pasiuni. Ar trebui să-ți pui diverse întrebări: Care este scopul meu în viață? Ce vreau de la viață? Care sunt lucrurile pe care le prețuiesc cu adevărat, care nu sunt făcute doar pentru a fi pe plac celor din jurul meu și să îi impresionez?

Conform acestei gândiri, viața poate fi organizată ca un plan de afaceri. Mai întâi faci inventarul talentelor și pasiunilor tale. Apoi stabilești scopuri și inventezi niște parametri pentru a-ți organiza progresul către acele scopuri. După aceea îți cartografiezi strategia pentru a-ți atinge scopurile, ceea ce te va ajuta să distingi acele lucruri care te îndreaptă către scopurile tale de cele care par urgente, dar sunt de fapt doar distrageri. Dacă definești din timp un scop realist și îți pui în practică strategia cu flexibilitate, vei ajunge să duci o viață plină de semnificație. Vei atinge autodeterminarea, acel gen surprins în versurile deseori citate ale poemului „Invictus" de William Ernest Henley: „Al sorții mele sunt stăpânul / Sunt căpitanul sufletului meu".

Acesta este felul în care oamenii tind să își organizeze viața în epoca noastră de autonomie individuală. Este o metodă care începe cu șinele și sfârșește cu șinele, care începe cu investigarea sinelui și sfârșește cu împlinirea sinelui. Este o viață determinată de o serie de alegeri individuale. Dar Frances Perkins și-a găsit scopul în viață folosind o metodă diferită, una care era mai comună în epocile trecute. Cu această metodă, nu întrebi: „Ce vreau de la viață?" Pui un set diferit de întrebări: „Ce vrea viața de la mine? Ce mă îndeamnă să fac circumstanțele în care mă aflu?"

în această schemă a lucrurilor nu ne creăm viața; suntem convocați de viață. Răspunsurile importante nu sunt găsite în interior, ci sunt găsite în exterior. O astfel de perspectivă nu începe cu șinele autonom, ci cu circumstanțele concrete în care se întâmplă să te găsești. Această perspectivă începe cu conștientizarea faptului că lumea a existat cu mult înaintea ta și va dura mult după tine și că, în perioada scurtă a vieții tale, ai fost aruncat de destin, de istorie, de șansă, de evoluție sau de Dumnezeu într-un anumit loc, cu anumite

probleme și nevoi. Sarcina ta este să îți dai seama de niște lucruri: De ce are nevoie acest mediu pentru a fi întregit? Ce anume are nevoie de reparație? Ce sarcini așteaptă să fie îndeplinite? După cum a spus romancierul Frederick Buechner, „în ce moment se întâlnesc talentele mele și fericirea profundă cu nevoia profundă a lumii?”.

Viktor Frankl a descris acest tip de chemare în celebra sa carte din 1946, *Man's search for meaning [Omul în căutarea sensului viețiîf* Frankl era un psihiatru evreu din Viena care a fost prins în 1942 de naziști și trimis în ghetou, apoi în diferite lagăre de concentrare. Soția, mama și fratele său au murit în lagăr. Frankl și-a petrecut majoritatea timpului în lagăr punând șine pentru liniile de tren. Nu era viața pe care și-o planificase. Nu era pasiunea sa și nici visul său. Nu asta ar fi făcut dacă ar fi fost după el. Dar asta era viața pe care i-o dăduseră evenimentele. Și i-a fost clar că genul de persoană care va deveni depindea de decizia interioară pe care avea să o ia ca răspuns la circumstanțele sale.

„Ceea ce contează cu adevărat nu este ceea ce așteptăm noi de la viață, ci mai degrabă ceea ce viața așteaptă de la noi. Trebuia să încetăm a ne mai întreba care este sensul vieții și, în schimb, să ne gândim că noi înșine eram întrebați asta de către viață - zi de zi și ceas de ceas”.[11] Frankl a concluzionat că destinul îi pusese în față o sarcină morală și o sarcină intelectuală. îi dăduse un scop.

Sarcina lui morală era să sufere cum se cuvine, să fie demn de suferințele sale. Nu putea controla cât de mult suferea, sau când sau dacă avea să ajungă în camera de gazare sau un trup neînsuflețit pe marginea drumului, dar își putea controla răspunsul interior la suferințele sale. Naziștii încercau să își dezumanizeze victimele și să le insulte, iar unii prizonieri se adaptau la acea degradare și se retrăgeau în amintirile unui trecut mai fericit. Dar unii prizonieri luptau împotriva insultelor și își fortificau integritatea. „Puteai crea o victorie din acele experiențe, transformând

* Volum apărut sub acest titlu la Ed. Meteor Press, București, 2009. (n.tr.) viața într-un triumf interior", a realizat Frankl. Puteai să lupți împotriva insultelor prin susținerea unor mici acte de demnitate, nu în mod necesar pentru a-ți schimba viața din exterior sau chiar destinul final, ci ca să îți întărești grinzile și stâlpii structurii tale interioare. Puteai exercita ceea ce el numea o „atitudine interioară", un control riguros al stării tale interioare, o apărare disciplinată a propriei integrități.

„Suferința devenise pentru noi o sarcină căreia nu voiam să îi întoarcem spatele", scria Frankl.[12] Odată ce a devenit conștient de sarcina pe care i-o dăduseră evenimentele, a înțeles atât însemnătatea și scopul final al vieții sale, cât și oportunitatea pe care războiul i-o dăduse ca să realizeze acel scop. Și, odată ce a înțeles însemnătatea acestor evenimente, supraviețuirea în sine a devenit mai ușoară. După cum a observat Nietzsche, „cel care are un motiv să trăiască poate îndura aproape orice."

Cealaltă sarcină a lui Frankl a fost să ia circumstanțele în care a fost pus și să le transforme într-o înțelepciune pe care să o poată duce în lume. Lui Frankl i s-a oferit o opörtunitate intelectuale imensă, aceea de a studia ființele umane în cele mai îngrozitoare[1] condiții. A avut șansa de a-și împărtăși observațiile cu prizonieri, și, dacă avea să supraviețuiască, se gândea că și-ar putea petrece restul vieții împărtășind acele cunoștințe cu lumea de dincolo.

Când avea energia mintală necesară, vorbea cu un grup de prizonieri, spunându-le să își ia viața în serios și să se lupte să își conserve atitudinea interioară. Le spunea să își concentreze mintea pe imaginea unei persoane iubite, să conserve, să împărtășească și să întărească dragostea pentru soția sau copilul sau părintele sau prietenul absent, chiar în mijlocul circumstanțelor care conspiră să distrugă dragostea, chiar dacă persoana dragă, fiind trimisă într-un alt lagăr, se putea să fie deja moartă. în mijlocul întunericului, al mizeriei și cadavrelor, omul tot putea să se ridice drept: „Am strigat către Domnul din închisoarea mea strâmtă și El mi-a răspuns scoțându-mă în nemărginirea

spațiului". încă puteai, scria Frankl, să iei parte la o pasiune entuziastă pentru omul îndrăgit și, astfel, să înțelegi însemnătatea completă a cuvintelor „îngerii sunt pierduți în contemplarea perpetuă a unei glorii infinite”.

Le-a spus celor care voiau să se sinucidă că viața încă așteaptă lucruri de la ei, și că în viitor încă mai aveau ceva de făcut. în întuneric, după ce se stingeau luminile, le spunea celorlalți prizonieri că cineva îi supraveghea - un prieten, o soție, cineva viu sau mort, sau Dumnezeu - cineva care nu voia să fie dezamăgit.[13] Viața, a concluzionat el, „înseamnă în cele din urmă să îți asumi responsabilitatea de a găsi răspunsul potrivit la problemele ei și să îndeplinești sarcinile pe care le pune constant în fața individului.”[14]

Puțini oameni sunt puși în circumstanțe atât de îngrozitoare și extreme, dar tuturor ne sunt date daruri, aptitudini, capacități, talente și trăsături pe care nu le-am câștigat în totalitate. Și cu toții suntem puși în circumstanțe care cer acțiune, fie că implică sărăcie, suferință, nevoile unei familii sau oportunitatea de a comunica un mesaj. Aceste circumstanțe ne dau marea șansă de a ne justifica darurile.

Abilitatea ta de a-ți discerne vocația depinde de condiția ochilor și urechilor tale, dacă sunt îndeajuns de sensibile ca să înțeleagă sarcina pe care ți-o oferă contextul tău. După cum spune Mișna, „nu este obligația ta să termini lucrul, dar nici nu ești liber să nu o începi.”

Vocația t

La fel ca Perkins, Frankl a avut o vocație. O vocație nu este o carieră. 0 persoană care alege o carieră caută oportunități pentru o slujbă și posibilități de avansare. 0 persoană care alege o carieră caută ceva care îi va oferi beneficii financiare și psihologice. Dacă slujba sau cariera ta nu sunt potrivite pentru tine, alegi altceva.

0 persoană nu își alege o vocație. 0 vocație este o chemare. Oamenii simt în general că nu au de ales în această chestiune. Viața lor ar fi de nerecunoscut dacă nu ar urma acea cale.

Uneori sunt chemați de indignare. Frances Perkins a fost martora incendiului de la Triangle și a fost indignată că această ruptură în structura morală a lumii ar putea să dureze. Alți oameni sunt chemați de o acțiune. 0 femeie ia în mână o chitară și din acel moment știe că este chitaristă. Cântatul nu este o ocupație; ea este chitaristă. Iar alți oameni sunt chemați de un verset din Biblie sau de un pasaj literar. într-o dimineață de vară din 1896, Albert Schweitzer a dat peste următorul fragment biblic: „Căci cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde, iar cine va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va scăpa", în acel moment a știut că era chemat să renunțe la cariera sa de succes ca muzician și organist pentru a urma medicina și a deveni medic în junglă.

O persoană cu vocație nu este devotată drepturilor civile, sau vindecării unei boli, sau scrierii unui roman deosebit, sau conducerii unei organizații umanitare pentru că acea activitate corespunde unei analize cost-beneficiu. Astfel de oameni se supu vocației lor din motive mai profunde și mai înalte decât utilitate și se agață de ele cu atât mai feroce, cu cât se ivesc mai multe d. ficultăți. Schweitzer avea să scrie: „Oricine își propune să facă bine nu trebuie să se aștepte ca oamenii să îi înlăture vreo piedică din cale și trebuie să își accepte calm destinul, chiar dacă aceștia îi mai pun câteva. Numai forța care devine mai puternică în fața obstacolelor poate câștiga."[15]

Este important să arătăm cât de mult sunt în conflict sentimentul vocației și logica predominantă contemporană. 0 vocație nu înseamnă împlinirea dorințelor sau nevoilor tale, în felul în care economiștii moderni se așteaptă să o facem. O vocație nu înseamnă căutarea fericirii, dacă prin „fericire" înțelegi să fii într-o stare de spirit bună, să ai experiențe plăcute sau să eviți strădania și durerea. O astfel de persoană devine un instrument al efectuării slujbei care i-a fost pusă în față. Se mulează pe sarcina pusă la dispoziție. în timp ce servea ca instrument în lupta împotriva tiraniei sovietice,

Aleksandr Soljenițîn a pus problema astfel; „Aceasta mă și bucură, aceasta mă și întărește în credința că eu nu sunt decât o sabie bine ascuțită atârnând deasupra forței impure, o sabie vrăjită, capabilă s-o taie în bucăți și s-o împrăștie în cele patru vânturi. Ajută-mă, Doamne, să nu mă frâng lovind! Să nu alunec din mâna Ta!"'

Și totuși, oamenii cu vocație nu sunt în general morocănoși. în primul rând, există bucuria pe care o primesc în mod normal din propriile activități. Dorothy L. Sayers, mai cunoscută astăzi ca scriitoare de cărți polițiste, dar și savant și teolog respectat la vremea ei, obișnuia să facă distincție între servirea comunității și servirea muncii. Oamenii care caută să servească comunitatea sfârșesc prin a-și falsifica munca, scria ea, indiferent dacă munca este scrierea unui roman sau coacerea pâinii, pentru că nu sunt concentrați ferm pe sarcina de care se ocupă. Dar dacă servești munca - dacă execuți fiecare sarcină până la perfecțiunea desăvârșită - atunci vei avea satisfacția profundă a măiestriei și vei sfârși prin a servi comunitatea mult mai din plin decât ai fi putut plănui conștient. Iar asta se vede la oamenii cu vocație - o anumită expresie fascinată, o dorință avidă de a dansa sau de a conduce o organizație cu o perfecțiune desăvârșită. Ei simt bucuria faptului că valorile lor sunt în armonie profundă cu comportamentul lor. Simt o certitudine minunată a acțiunii care alungă oboseala chiar și în cele mai grele zile.

Incendiul de la fabrica Triangle Shirtwaist nu a fost singurul eveniment care a definit scopul din viața lui Frances Perkins, dar a fost unul major. Această oroare îi fusese pusă în față. Și, ca multi oameni, a găsit o determinare mai feroce în mijlocul unui potop de furie justificată. Nu era numai faptul că muriseră atât de mulți oameni - la urma urmelor, nu puteau fi readuși la viață; dar era și „asaltul continuu asupra ordinii generale pe care a ajuns să-1 simbolizeze incendiul". Există o manieră universală în care ar trebui tratați oamenii, o manieră care le respectă demnitatea de ființe vii, iar aceasta era încălcată prin maltratarea lor. Persoana care experimentează o astfel de indignare și-a găsit vocația.

* *Vițelul și stejarul,* Ed. Humanitas, 2002, tr. Maria și Ion Nastasia. (n.red.)

Copilăria riguroasă

Perkins s-a născut la Beacon Hill, Boston, pe 10 aprilie 1880. Strămoșii săi veniseră odată cu marea migrație protestantă de la mijlocul secolului al XVII-lea, stabilindu-se mai întâi în Massachusetts și apoi în Maine. Unul dintre strămoși, James Otis, a fost un erou revoluționar în Războiul de Independență. Un altul, Oliver Otis Howard, a servit ca general în Războiul Civil înainte să înființeze Universitatea Howard, colegiul istoric pentru negri din Washington, D.C. Howard a vizitat căminul familiei Perkins când Frances avea cincisprezece ani. Pentru că își pierduse brațul în război, Frances îi servea drept scrib.[16]

Cei din familia Perkins fuseseră fermieri și cărămidari de-a lungul secolelor, cel mai mult în apropierea râului Damariscotta, la est de Portland, Maine. Mama lui Frances era membră a numeroasei familii Bean. Au crescut-o pe fiica lor în tradiția yankee: parcimonioasă, serioasă și brutal de onestă. Seara, Fred Perkins citea poezie grecească și recita piese grecești cu prietenii. A înce put să o învețe pe Frances gramatica grecească atunci când aceast; avea șapte sau opt ani. Mama lui Frances era masivă, cu înclinații artistice și autoritară. Când Frances avea zece ani, mama sa a dus-o la un magazin de pălării. Pălăriile la modă ale vremii erau înguste și înalte, cu pene și panglici. Dar Susan Bean Perkins i-a trântit lui Frances pe cap o pălărie joasă, simplă, în trei colțuri. Ce a spus după aceea reflectă un fel foarte diferit de creștere a copiilor față de cel obișnuit astăzi. Dacă în prezent tindem să le spunem copiilor cât de minunați sunt, în acele zile era mai probabil ca părinții să-și confrunte copiii cu propriile limitări și slăbiciuni. Era mai probabil să îi pună în fața unei sincerități care astăzi ne poate părea brutală:

„Iată, draga mea, aceasta este pălăria ta, i-a spus mama ei. Ar trebui să porți întotdeauna o pălărie ca asta. Ai o față foarte lată. Este mai lată între obraji decât în partea de sus. Ai capul mai îngust deasupra

tâmplelor decât la obraji. De asemenea, se pierde foarte brusc în bărbie. Prin urmare, ai întotdeauna nevoie de o pălărie la fel de lată pe cât sunt obrajii. Nu-ți lua niciodată o pălărie mai îngustă decât obrajii, pentru că te face să arăți ridicol."[17] în zilele noastre, cultura yankee din New England a fost diluată de influența liniștitoare a culturii globale, dar atunci era încă dură și distinctă. Yankeii erau reticenți, independenți, egalitariști și duri din punct de vedere emoțional. Uneori, acea duritate se transforma în frigiditate. Dar alteori era motivată de o dragoste și o tandrețe feroce, împletindu-se cu acestea. Cei din New England tindeau să aibă o conștientizare acută a propriilor păcate și venerau un Dumnezeu care își demonstra dragostea prin reținere și corecție. Lucrau din greu, dar nu se plângeau.

într-o seară, Perkins, pe atunci tânără, a coborât purtând o rochie nouă de petrecere. Tatăl său i-a spus că o făcea să arate ca o domnișoară. Perkins reflecta mai târziu: „Chiar dacă aș fi reușit uneori să fac să arăt bine - ceea ce, țin să precizez, nu spun că am reușit vreodată - tatăl meu nu mi-ar fi spus-o nicicând. Ar fi fost un păcat."[18]

Yankeii combinau și ceea ce s-ar numi conservatorism social cu liberalismul politic. Tradiționaliști și austeri în viața privată, ei credeau în compasiunea comunității și acțiunea guvernului. Credeau că indivizii au o responsabilitate colectivă de a menține o „ordine bună". Chiar și la mijlocul secolului al XVIII-lea, coloniile din New England aveau niveluri de taxe pentru guvernele statale și locale de două ori mai mari decât cele din colonii precum Pennsylvania și Virginia. Puneau de asemenea și un preț uriaș pe educație. în ultimii 350 de ani, școlile din New England au fost printre cele mai bune din Statele Unite. Locuitorii din New England au până în ziua de azi unele dintre cele mai înalte niveluri de studii din cadrul națiunii.[19]

Părinții lui Perkins au avut grijă primească educație, dar ea nu a obținut niciodată note bune. Avea o ușurință naturală în ce privește cuvintele, iar în liceu și-a folosit volubilitatea pentru a se descurca. Apoi s-a dus la Colegiul Mount Holyoke, făcând parte din promoția

1902. Regulile de la colegiu, și de la colegii în general, erau, din nou, foarte diferite de regulile de astăzi. Acum, studenții locuiesc mai mult sau mai puțin nesupravegheați în căminele lor. Le este dată libertatea de a-și duce viața personală după bunul plac. Atunci, li se impuneau restricții, multe dintre ele absurde acum, care erau proiectate pentru a inculca deferență, modestie și respect, Iată unele dintre regulile care făceau parte din codul de deferență când Frances Perkins a intrat la Holyoke: „Nou-veniții ar trebui să păstreze o tăcere respectuoasă în prezența celor din anul doi. Nou-veniții care întâlnesc în campus un student din anul doi ar trebui să facă o reverență respectuoasă. Nicio studentă din anul întâi nu va purta fustă lungă sau părul prins sus în creștet înainte de examenele de la jumătatea anului."[20] Perkins a supraviețuit restricțiilor și disciplinării prin pedepse fizice care veneau odată cu această structură a clasei și a devenit una dintre vedetele sociale ale promoției sale, fiind aleasă șefa clasei în ultimul an.

Astăzi, profesorii tind să caute punctele forte intelectuale ale elevilor, astfel încât să le poată cultiva. Dar acum un secol, profesorii tindeau să caute slăbiciunile lor morale, astfel încât să le poată corecta. în cazul lui Frances, o profesoară de latină, Esther Van Dieman, a detectat lenea, tendința de a fi prea îngăduitoare cu ea însăși. Van Dieman a folosit gramatica latină în felul în care un instructor militar ar putea folosi marșurile forțate, ca un chin pentru a-i cultiva hărnicia. A obligat-o pe Perkins să repete cu exactitate, oră de oră, timpurile verbale latine. Perkins izbucnea în lacrimi de frustrare și plictiseală, dar mai târziu și-a exprimat aprecierea pentru disciplina forțată: „Pentru prima oară am devenit conștientă de caracter."[21]

Perkins era interesată de istorie și literatură și se descurca prost la chimie. Cu toate acestea, profesoara de chimie, Nellie Goldthwaite, a obligat-o să se specializeze în chimie. Ideea era că, dacă ar fi fost destul de puternică încât să se specializeze în materia la care era cea mai slabă, atunci avea să fie destul de puternică încât să se descurce cu orice avea să îi scoată în cale viața^ Goldthwaite a îndemnat-o pe Perkins să urmeze cele mai grele cursuri, chiar dacă asta însemna că va lua note mediocre. Perkins și-a asumat

provocarea. Goldthwaite a devenit coordonatoarea sa. Mulți ani mai târziu, Perkins i-a spus unui student de la publicația trimestrială a absolvenților școlii: „în facultate, mintea ar trebui să se concentreze pe cursurile științifice, care tempereazǎ spiritul uman, îl întăresc și îl rafinează, îl fac o unealtă cu care poți manevra orice tip de material."[22]

Mount Holyoke era genul de școală care lasă o amprentă permanentă asupra studenților săi. Nu își vedea rolul așa cum tind să o facă universitățile moderne, în termeni cognitivi care țin numai de Adam I. Nu exista numai ca să învețe oamenii cum să gândească. Nu exista numai ca să ajute studenții să se îndoiască de presupunerile lor. în schimb, îndeplinea cu succes rolul mai larg al colegiului: să ajute adolescenții să devină adulți. Inocula autocontrolul. Ajuta studenții să descopere lucruri noi pe care să le iubească. Lua tinere și le stârnea pasiunile morale, dându-le senzația că oamenii sunt prinși într-o plasă a binelui și a răului și că viața este o luptă uriașă între aceste forțe masive. Zeci de voci din instituție le spuneau studenților că aceia care duc o viață monotonă și mediocră e probabil să evite strădania, însă o viață bine trăită presupune să te arunci în luptă, că părți mari din cele mai demne vieți sunt petrecute în tensiune, testând curajul moral și înfruntând opoziția și ridicolul și că aceia care urmăresc strădania ajung să fie mai fericiți decât cei care urmăresc plăcerea.

Apoi le-a spus că eroii din această luptă nu sunt sufletele care se preamăresc, care aleargă după glorie; sunt mai degrabă eroii renunțării, cei care acceptă o chemare anevoioasă. Apoi școala a încercat să le doboare idealismul și să îl facă să rămână așa prin criticarea simplelor impulsuri de compasiune și a sacrificiului autosuficient. Sublinia că îndeplinirea serviciului nu este ceva ce faci din bunătatea inimii, ci ca datorie pe care o plătești pentru darul vieții.

Apoi le oferea modalități concrete în care să trăiască această viață de serviciu neîntrerupt, eroic. De-a lungul deceniilor, Mount Holyoke

a trimis sute de femei în slujbe misionare și de servire în nord-vestul Iranului, în Natal din Africa de Sud și Maharashtra în

vestul Indiei. „Faceți ceea ce nimeni altcineva nu vrea să facă; mergeți acolo unde nimeni altcineva nu vrea să meargă", își implora studentele Mary Lyon, fondatoarea școlii.

în 1901 a sosit o nouă președintă, Mary Woolley, una dintre primele femei care a absolvit Universitatea Brown și specialistă în studii biblice. A scris un eseu numit *Values of College Training for Women (Valorile educației universitare pentru femei)* pentru revista *Harper's Bazaar,* care surprinde tonul înaltei ambiții morale ce caracteriza viața în școală. „Caracterul este obiectul principal al educației", a declarat ea, continuând: „O perspectivă adevărată presupune o ținută dreaptă". Astăzi, sintagma „ținută dreaptă" sugerează grație socială, dar în acea zi se referea la calitățile mai profunde ale stabilității și echilibrului. „Lipsa acestor calități este adesea punctul slab din armură, iar impulsurile bune, scopurile înalte, abilitatea reală eșuează în scopul lor."[23]

Educația de la Mount Holyoke era dominată de teologie și clasici - Ierusalim și Atena. Studenții trebuiau să ia din religie o etică a afecțiunii și compasiunii, iar de la grecii antici și romani un anumit stil de eroism - să fie curajoși și neclintiți în fața celor mai rele lucruri pe care lumea ți le-ar putea scoate în cale. în eseul său pentru *Harper's Bazaar,* Woolley l-a citat pe filosoful stoic Epictet: „A trăi în prezența marilor adevăruri și a legilor eterne, a fi condus de idealuri permanente, asta este ceea ce menține omul răbdător când lumea îl ignoră, și calm și pur când lumea îl laudă." Perkins și Woolley aveau să rămână prietene până la moartea lui Woolley.

De asemenea, Perkins s-a dus la colegiu într-o perioadă în care mișcarea socială a evanghelizării era la apogeul influenței sale. Ca răspuns la urbanizare și industrializare, conducătorii mișcării, inclusiv Walter Rauschenbusch, au respins religia individualistă și privatizată care era predominantă în multe biserici cu pretenții. Nu este suficient, afirma Rauschenbusch, să vindeci păcatul din fiecare inimă

umană. Există și păcatul suprapersonal - instituțiile și structurile sociale josnice care hrănesc opresiunea și suferința. Liderii mișcării sociale a evanghelizării și-au provocat ascultătorii să se testeze și să se purifice prin a lucra pentru reforma socială. Viața creștină adevărată, spuneau ei, nu este o viață solitară de rugăciune și căință. Este o viață de sacrificiu în folosul altora, care implică o solidaritate concretă cu cei săraci și apartenența la o mișcare mai mare care lucrează să îndrepte regatul lui Dumnezeu pe pământ.

în calitate de șefa a clasei, Perkins a ajutat la selectarea motto-ului generației sale: „Fiți tari". Versetul întreg, pe care Perkins l-a citit colegelor sale la ultima lor întâlnire de rugăciune, este din I Corinteni. „Drept aceea, frații mei iubiți, fiți tari, neclintiți, sporind totdeauna în lucrul Domnului, știind că osteneala voastră nu este zadarnică în Domnul."

Holyoke a luat-o pe Perkins, care, din cauza genului și a staturii sale, fusese învățată să se gândească la ea cu modestie, și le-a convins pe ea și pe celelalte femei că pot face ceva eroic. Dar a îndeplinit această sarcină într-un fel ironic. Nu i-a spus că este minunată și calificată pentru eroism. A forțat-o să își înfrunte slăbiciunea naturală. A împins-o la pământ și apoi a învățat-o să se ridice și să înainteze. Perkins a venit la Holyoke dulce și volubilă, mică și fermecătoare. A plecat mai puternică, întărită, dornică să-și ofere serviciul și clar nepotrivită pentru lumea burgheză îngustă în care crescuse. Când mama ei s-a dus să își vadă fiica absolvind Mount Holyoke, a remarcat pe un ton consternat: „Nu o mai recunosc pe fiica mea, Fanny. Nu înțeleg. E o străină."[24]

Duritate blânda

Perkins știa că voia un soi de viață eroică, dar după absolvire s-a chinuit să-și găsească un rol specific. Era prea lipsită de experiență pentru a fi asistentă socială; agențiile nu o angajau. A încercat să predea la o școală de nivel înalt pentru fete din Lake Forest, Illinois, dar era neinteresant. în cele din urmă a făcut naveta la Chicago și s-a implicat în activitatea Hull House.

Hull House era o casă socială co-fondată de Jane Addams, cea mai importantă reformatoare socială americană din vremea sa. Ideea era să le ofere femeilor o nouă gamă de cariere prestând servicii în folosul comunității, să creeze o legătură între bogați și săraci și să recreeze sentimentul de comunitate care fusese distrus de perturbările industrializării. Era realizată după Toynbee Hall din Londra, unde bărbații bogați din universități organizau întâlniri sociale cu săracii în același fel în care le-ar fi organizat unii cu alții.

La Hull House, femeile bogate trăiau printre săraci și clasele muncitoare, servind în calitate de consiliere, asistente și sfătuitoare și asumându-și proiecte pentru a le îmbunătăți viața. Ofereau pregătire profesională, îngrijire copiilor, o bancă de economii, lecții de engleză și chiar cursuri de artă.

Astăzi, serviciul comunitar este folosit uneori ca un pansament pentru a acoperi incoerența vieții interioare. Nu cu mult timp în urmă, am întrebat-o pe directoarea unei școli pregătitoare prestigioase ce îi învață instituția sa pe elevi despre caracter. Mi-a răspuns spunându-mi cât de multe ore de servicii în folosul comunității fac elevii. Adică, atunci când am vorbit despre ceva interior, ea a răspuns prin a vorbi despre ceva exterior. Presupunerile sale păreau să fie că, dacă te duci să dai meditații copiilor săraci, asta te face o persoană bună.

Și tot așa. Mulți oameni din zilele noastre au aspirații morale și altruiste profunde, dar, lipsindu-le un vocabular moral, tind să transforme întrebările morale în întrebări despre distribuirea resurselor. Cum pot servi cât mai mulți oameni? Cum pot avea impact? Sau, cel mai rău: cum pot folosi șinele meu frumos pentru a-i ajuta pe cei mai puțin norocoși decât mine?

Atmosfera de la Hull House era destul de diferită. Oamenii care organizau instituția aveau o teorie specifică despre cum să-ți construiești caracterul, atât pentru cei care serveau săracii, cât și pentru cei săraci. Addams, ca mulți dintre contemporanii ei, și-a dedicat viața în slujba nevoiașilor, deși era profund suspicioasă în privința compasiunii. Era suspicioasă din cauza lipsei de formă a acesteia, a felului în care oamenii plini de compasiune tindeau să-și

reverse sentimentele asupra celor săraci fără un efect practic. Respingea, de asemenea, depravarea egoistă a emoției, care le permitea bogaților să se simtă bine în pielea lor pentru că prestau o muncă în folosul comunității. „Binefacerea este sora geamănă a mândriei", scrisese Nathaniel Hawthorne. Addams nu avea niciun pic de toleranță pentru vreo atitudine care putea pune slujitorul deasupra celor slujiți.

La fel ca în cazul tuturor organizațiilor de ajutorare de succes, voia ca lucrătoarele sale să se bucure de munca lor, să le placă să acorde ajutor. în același timp, voia ca ele să își controleze sentimentele și să lupte neobosit împotriva oricăror sentimente de superioritate. La Hull House, asistentelor sociale li se comandase să se facă mici. Li se comandase să își țină în frâu simpatiile și să-și pună în aplicare răbdarea științifică în timp ce analizau adevăratele nevoi ale fiecărui individ. Asistenta socială trebuia să fie un consilier practic, aproape în genul consultantului de management de astăzi - să investigheze opțiunile, să ofere prietenie și sfaturi, dar să nu își lase niciodată opiniile proprii să triumfe asupra deciziilor beneficiarilor. Ideea era să îi lase pe săraci să își hotărască propria viață, nu să devină dependenți de alții.

Addams a observat un fenomen pe care îl putem vedea frecvent și astăzi: mulți oameni termină facultatea plini de energie, voioși și entuziaști, dar până la vârsta de treizeci de ani devin versiuni mai plictisitoare și mai cinice ale lor înșiși. Ambițiile li s-au micșorat. La școală, scria Addams în memoriile sale, *Twenty Years at Hull House [Douăzeci de ani la Hull House},* studenții sunt învățați să se sacrifice și să uite de sine, să pună binele societății deasupra binelui eului lor. Dar când absolvă, li se spune să aibă grijă de ei înșiși, să se așeze la casele lor și să-și facă, poate, o carieră. Tinerelor femei li se cere efectiv să își reprime dorința de a îndrepta relele și de a alina suferința. „Fata pierde ceva vital din viața sa, ceva la care are dreptul", scria Addams. „Este limitată și nefericită; iar în acest timp, cei mai în vârstă decât ea nu au nici cea mai vagă idee în privința situației și avem toate elementele unei tragedii."[25] Addams vedea Hull House nu numai ca pe un loc care să ajute săracii; era un loc

unde bogății puteau să se dedice unei vocații înnobilatoare. „Răsplata finală a faptei îi revine celui care o face" scria Addams.[26]

Perkins petrecea cât mai mult timp posibil la Hull House, mai întâi rămânând în timpul weekendului, apoi pentru perioade mai lungi. Când a plecat, avea o mentalitate mai științifică - trebuiau strânse date. Știa cum să se orienteze prin peisajul sărăciei. Avea, de asemenea, mai mult curaj. Următoarea sa slujbă a fost la o organizație din Philadelphia, fondată de o absolventă a Hull House. Agențiile false de angajare atrăgeau imigrantele în pensiuni, uneori drogându-le și forțându-le să se prostitueze. Perkins a demascat 111 astfel de locuri, candidând ea însăși pentru asemenea slujbe, înfruntând proxeneții față în față. Apoi, în 1909, având ceva experiență, i s-a alăturat lui Florence Kelley la New York, în Liga Națională a Consumatorilor. Kelley era o eroină și o adevărată inspirație pentru Perkins. „Explozivă, iute la mânie, hotărâtă, nu era nici pe departe o sfântă blajină", avea să scrie Perkins mai târziu. „A trăit și a lucrat ca misionară, niciun sacrificiu nefiind prea mare, niciun efort nefiind prea mult. Era o femeie foarte emoțională și credincioasă, cu toate că exprimarea ei era adesea neconvențională."[27] Cât a fost în Liga Consumatorilor, Perkins a luptat împotriva exploatării copiilor prin muncă și a altor atrocități.

La New York a ajuns, de asemenea, în grupul boem din Greenwich Village: Jack Reen, care s-a implicat mai târziu în Revoluția rusă; Sinclair Lewis, care odată i-a cerut mâna, cel puțin pe jumătate serios; și Robert Moses, care făcea parte din con-tracultură atunci, dar care avea să devină super-inginerul orașului New York.

Reticenta

t

Perkins devenea ceva mai dură cu fiecare pas - la Mount Holyoke, la Hull House - și totuși devenea și mai idealistă, mai ferventă în

privința cauzei sale. Incendiul de la fabrica Triangle a fost momentul în care cele două procese au făcut un salt definitiv.

Ambasadorul Statelor Unite la Națiunile Unite, Samantha Power, observă cu perspicacitate că unii oameni se pun pe ei înșiși „în joc" atunci când se implică într-o cauză. Adică simt că propria lor reputație și identitate sunt în joc când se iau decizii. Sunt neobosiți într-o cauză în parte pentru ceea ce spune asta despre ei, și vor ca emoțiile, identitatea și mândria să le fie validate de-a lungul drumului. Perkins nu era „în joc" după incendiu. A plecat să lucreze în Albany, făcând lobby pe lângă legislatura de stat pentru o legislație privind protecția muncii. A lăsat în urmă prejudecățile grupului său social din clasa superioară a New Yorkului. A lăsat în urmă bunele maniere ale politicii progresiste. Ar fi făcut compromisuri fără milă dacă asta ar fi însemnat să facă vreun progres. Mentorul său, Al Smith, o personalitate în curs de afirmare în politica statului New York, i-a spus lui Perkins că progresiștii de bonton aveau să își piardă în curând interesul pentru orice cauză. Dacă vrei să produci o schimbare reală, i-a spus el, trebuie să lucrezi cu legislatorii dubioși și sondajele dure de partid. Trebuie să fii practică, să-ți subordonezi cauzei puritatea personală. Perkins a învățat că, într-o lume decăzută, adesea oamenii „pătați" sunt cei care te ajută să faci cel mai mult bine. în Albany a început să lucreze îndeaproape cu cei din clientela politică de la Tammany Half, care erau priviți cu oroare în cercurile înalte prin care se perindase înainte.

în Albany, Perkins a învățat și cum să se poarte cu bărbații mai în vârstă. într-o zi stătea lângă lifturile din clădirea

* Aparat politic al Partidului Democrat care a ajutat imigranții, îndeosebi irlandezi, să urce pe treptele politicii americane din anii 1790 până în anii 1960. (n.tr.)

Congresului SUA, când un senator neînsemnat și grosolan pe nume Hugh Frawley a ieșit și a început să descrie detaliile confidențiale ale negocierilor desfășurate cu ușile închise și să se plângă de munca

rușinoasă pe care era obligat să o facă. Prins în văicăreala sa, a strigat: „Fiecare om are o mamă."

Perkins ținea un dosar numit „Note privind mintea masculină” și a înregistrat acest episod în el. A jucat un rol important în educația sa politică: „Am învățat din asta că felul în care bărbații privesc femeile în viața politică este asociat cu maternitatea. își cunosc și își respectă mamele - 99 la sută dintre ei o fac. Este o atitudine primitivă și primară. Mi-am spus atunci: «Asta e calea de a rezolva lucrurile. Așa că poartă-te cum trebuie, îmbracă-te și comportă-te în așa fel încât să le amintești subconștient de mamele lor».”[28]

Perkins avea pe atunci treizeci și trei de ani și era plină viață, cu toate că nu și frumoasă. Până atunci, se îmbrăcase du moda convențională a epocii, dar din acel moment a început să s< îmbrace ca o mamă. Purta rochii negre, sobre, cu funde albe la gât. Purta perle și o pălărie neagră ca un tricorn și adoptase un aer matern. Presa a simțit schimbarea și a început să o numească „Mama Perkins” pentru felul în care conducea legislatori de stat de peste șaizeci de ani. Ea detesta porecla, dar descoperise că metoda dădea roade. Și-a suprimat sexualitatea, feminitatea și chiar o parte din identitatea sa pentru a câștiga încrederea bărbaților în vârstă din jurul său. Este o tactică îndoielnică astăzi, când femeile nu ar trebui să se reprime pentru a avea succes, dar în anii 1920 era necesară.

Printre alte proiecte, Perkins a făcut presiuni stăruitoare pentru o lege care să limiteze săptămâna de lucru la 54 de ore. A încercat să se împrietenească cu șefii din aparatul de stat pentru a-i convinge să sprijine legea. Au făcut tot ce au putut pentru a o amăgi și a-i dejuca planurile, dar ea a câștigat sprijinul unora dintre membrii de rând ai partidelor. „Sor-mea era o fată săracă și s-a dus la lucru de tânără" i-a mărturisit un politician din aparatul de stat, Marele Tim Sullivan. „îmi cam pare rău pentru fetele astea sărace care lucrează în felul în care spui că lucrează. Mi-ar plăcea să le fac un serviciu. Mi-ar plăcea să îți fac ție un serviciu.”[29]

Când legea săptămânii de lucru de 54 de ore a ajuns în sfârșit să fie votată, legiuitorii au exclus una dintre industriile cele mai îngrozitoare, dar influente politic, fabricile de conserve. Activiștii legii repetaseră insistent în lunile anterioare că nu pot exista excepții. Toate industriile, în special fabricile de conserve, trebuiau să fie acoperite de legislație. în momentul crucial, Perkins se afla la marginea camerei legislative. A trebuit să decidă pe loc dacă să accepte această lege profund defectuoasă sau să o respingă din principiu. Colegii săi au pledat în gura mare pentru respingere. în schimb, ea a acceptat jumătatea de felie care i se întindea. Le-a spus legislatorilor că organizația sa va sprijini legea. „Aceasta este responsabilitatea mea. O voi face și voi plăti prețul dacă e necesar.”[30] Mulți progresiști au fost scandalizați. Dar mentorul său realist, Florence Kelley, i-a sprijinit integral decizia. Pentru totdeauna după aceea, Perkins a fost cunoscută drept „fata cu jumătate de felie”, în viața publică sau privată, drept cineva care va lua cât de mult îi vor permite circumstanțele.[31]

Cam în aceeași perioadă l-a cunoscut pe Paul Wilson, un progresist chipeș, născut într-o familie bună, care devenise consilier apropiat al primarului reformist al New Yorkului, John Purroy Mitchel. Wilson s-a îndrăgostit de Perkins și a cucerit-o încet, „înainte să vii în viața mea”, i-a scris ea, „aceasta era un loc singuratic - rece, crud și tremurător, exceptând exteriorul... Ai năvălit ca o furtună în inima mea, și nu aș putea să te mai las să pleci.”[32]

Apropierea dintre ei a fost neobișnuită. Scrisorile lui Perkins către Wilson sunt romantice, sincere și pasionale. Dar față de prietenii și colegii săi era extrem de reticentă, iar câteva decenii mai târziu avea să nege că încercase vreodată emoții puternice. S-au căsătorit pe 26 septembrie 1913, la Grace Church în sudul Manhattanului. Nu și-au invitat prietenii și nici nu le-au spus de nuntă înainte. Perkins și Wilson și-au informat familiile, dar prea târziu pentru a mai participa. Perkins s-a îmbrăcat singură pentru nuntă, în apartamentul său de pe Waverly Place, și probabil a mers pe jos până acolo. Cei doi martori au fost doar niște oameni care se găseau în clădire în acel moment. După aceea nu a avut loc niciun prânz sau ceai.

Când a descris în anii care au urmat decizia de a se căsători, a adoptat tonul practic pe care l-ai putea folosi pentru a face o programare la dentist. „Exista o mândrie din New England în mine", a spus Perkins câteva decenii mai târziu. „Nu eram nerăbdătoare să mă mărit. La drept vorbind, eram reticentă. Nu mai eram un copil, ci o femeie adultă. Nu voisem să mă mărit. îmi plăcea mai mult viața la un singur ham."[33] Dar oamenii o întrebau permanent când avea să își găsească un soț, așa că a decis să scape de asta, gândindu-se: „îl cunosc bine pe Paul Wilson. îmi place de el... îmi plac prietenii și compania lui, așa că aș putea la fel de bine să mă mărit cu el și să nu-mi mai bat capul."

Primii lor ani au fost relativ fericiți. Trăiau într-o casă elegantă din Washington Square, nu departe de locul unde Perkins lua ceaiul când izbucnise incendiul de la Triangle. Wilson lucra în biroul primarului. Perkins și-a continuat munca socială, iar casa lor a devenit un centru pentru activiștii politici ai zilei. »

în curând, lucrurile au început să se deterioreze. John Mitchel nu a mai fost ales. Wilson a avut o aventură cu o doamnă din înalta societate, ceea ce a stârnit furoare, după care incidentul nu a mai fost menționat niciodată. Perkins a început să se simtă sufocată în căsnicie și a cerut separarea. „Am făcut niște greșeli groaznice", i-a scris Perkins lui Wilson. „Am devenit o altă persoană, cu un grad mai mic de eficiență în muncă și o eficiență spirituală inferioară."[34]

Apoi a rămas însărcinată. Băiatul a murit la scurt timp după naștere. Perkins a fost mistuită de jale, dar nici acest lucru nu a mai fost menționat vreodată. După aceea, a devenit secretară executivă la Maternity Center Association (Asociația Centrului Maternal), o organizație de voluntariat care încerca să reducă rata mortalității materne și infantile. A avut și o fată, Susanna, pe care a numit-o după soția celui de-al doilea guvernator al coloniei Plymouth.

Perkins își mai dorea un copil, darin 1918 Wilson a început să prezinte semnele unei boli mintale. Se pare că era maniaco-

depresiv. Nu putea suporta nicio presiune. „Era mereu instabil. Uneori era deprimat, alteori entuziasmat”, a spus Perkins mai târziu. Din 1918 nu au mai existat decât perioade foarte scurte de trai rezonabil pentru cei doi. într-una dintre aceste faze maniacale, Wilson și-a investit economiile de o viață într-o escrocherie cu aur și a rămas fără niciun ban. Lui Perkins îi era uneori frică să rămână singură cu el, deoarece era predispus la crize violente de furie și era mult mai puternic decât ea. El avea să-și petreacă o bună parte din următoarele decenii în azile și centre de specialitate, unde Perkins îl vizita în weekenduri. Când era acasă nu era capabil să-și asume vreo responsabilitate. Avea o asistentă medicală - cunoscută eufemistic drept secretară - care să-i poarte de grijă. „Devenea un fel de non-persoană”, scria biograful lui Perkins, George Martin, „cineva în fața căruia mai degrabă vorbești decât cu care să vorbești.”[35]

Reticența ei tipică celor din New England a început să-și facă efectul. A numit pierderea averii familiei „un accident” și a realizat că va trebui să muncească pentru a-și susține familia. împingea astfel de „accidente” în fundal. „Nu m-am gândit la ele și nu am avut un colaps freudian.”[36] în următoarele decenii a încercat să își izoleze viața privată, să o ascundă de ochii publicului. Această atitudine era în parte un produs al educației sale yankee. Dar ea era și reticentă datorită filosofiei și convingerilor sale. Credea că emoțiile personale sunt prea complexe pentru a fi expuse privirilor scrutătoare ale publicului; ar fi fost îngrozită de cultura expunerii atât de răspândită astăzi.

Există o luptă generală între două înclinații filosofice, ceea ce criticul social Rochelle Gurstein numește grupul reticenței și grupul expunerii. Grupul reticenței crede că emoțiile tandre ale lumii interioare sunt brutalizate și poluate când sunt expuse în lumina crudă a manifestării publice. Grupul expunerii crede că orice este secret e suspect și că viața funcționează mai bine când totul este scos la lumină și discutat. Perkins era clar o membră a grupului reticenței. Făcea parte dintre cei care credeau că orice este complex, nuanțat, contradictoriu, paradoxal și misterios privind

senzațiile personale este redus la banalitate când e etalat și rezumat în fraze stereotipe. Se face mult rău când oamenii dezvăluie lucruri intime în fața unor simple cunoștințe sau a unor ne-cunoscuți. Emoții prețioase sunt scoase din contextul încrederii și al intimității și sunt călcate în picioare. Prin urmare, oamenii ar trebui să păstreze confidențial ceea ce este confidențial. Deși credea în guvern când venea vorba de servirea săracilor și protejarea celor slabi, avea o aversiune puternică împotriva lui când acesta călca în picioare dreptul la intimitate.

A existat un preț pentru această filosofie. Perkins nu era nemaipomenit de introspectivă și nici nu excela în ceea ce privește intimitatea. Nu avea o viață privată deosebit de fericită. Este greu de știut ce s-ar fi întâmplat dacă soțul ei nu ar fi petrecut atât de mult timp în instituții psihiatrice, dar e posibil ca vocația sa publică să îi fi epuizat oricum energia și capacitatea pentru o intimitate privată. Era construită pentru campaniile publice. Nu primea prea bine dragostea, nici nu o oferea, nici nu afișa vulnerabilitate. Până și îngrijirea fiicei sale lua adesea forma unei cruciade d îmbunătățire morală, ceea ce a avut repercusiuni. Frances exercit un control de fier asupra ei înșiși și aștepta asta și de la fiica sa.

însă aceasta, Susanna, moștenise temperamentul maniacal al tatălui său. începând de la vârsta de șaisprezece ani, când Perkins s-a mutat la Washington pentru a servi în administrația Roosevelt, rareori au locuit împreună. De-a lungul vieții, Susanna a suferit crize severe de depresie. S-a măritat cu un bărbat care a avut o aventură notorie. în anii 1940, ea era cam ceea ce se numește hippie, cu douăzeci de ani înainte ca termenul să existe. S-a implicat în diverse grupuri de contracultură. A făcut o fixație pentru sculptorul român Constantin Brâncuși. Și-a dat toată silința să șocheze lumea bună și să își facă mama de râs. Perkins a invitat-o la un moment dat pe Susanna la un eveniment din înalta societate și a implorat-o să se îmbrace adecvat. Susanna a ales o rochie verde aprins și și-a prins părul neglijent în creștet, cu flori țipătoare în păr și la gât.

„Am cedat superstiției morbide că eu sunt cauza colapsului nervos al celorlalți, al soțului și al fiicei mele", a mărturisit Perkins. „Asta mă sperie și mă apasă."[37] Susanna nu a fost niciodată în stare să lucreze și a fost întreținută de mama ei. Chiar și la vârsta de șaptezeci și șapte de ani, Frances și-a cedat apartamentul cu chirie din New York pentru ca Susanna să aibă unde să locuiască. A trebuit să își ia o slujbă pentru a plăti facturile fiicei sale.

Fiecare virtute poate veni însoțită de un viciu al ei. Virtutea reticenței poate produce viciul detașării. Perkins nu era vulnerabilă emoțional față de cei apropiați ei. Vocația publică nu i-a compensat niciodată în totalitate singurătatea privată.

Datoria

Guvernatorul New Yorkului, Al Smith, a fost prima și cea mai mare dragoste politică a lui Perkins. Era loial, abordabil, volubil și știa să comunice cu oamenii. De asemenea, Smith i-a dat lui Perkins prima ei mare șansă în guvern. A numit-o în Comisia Industrială, organul care reglementa condițiile la locul de muncă din Empire State[1]. Slujba îi aducea un salariu generos de 8.000 de dolari pe an și o punea pe Perkins în mijlocul principalelor greve și dispute industriale. Nu era numai o femeie rară într-o lume a bărbaților, ci se afla într-una dintre cele mai masculine circumscripții din lumea bărbaților. Călătorea în orașe industriale și se arunca în mijlocul disputelor amare dintre organizatorii energi-zați ai muncii și directorii corporatiști determinați. în amintirile sale nu există nicio laudă că acesta ar fi un lucru curajos și chiar imprudent. Pentru ea, era o slujbă care pur și simplu trebuia făcută. Cuvântul „cineva" joacă un rol crucial în descrierile propriei vieți. Uneori folosea formularea „am făcut asta", dar adesea modul său de exprimare era formal și arhaic: „Cineva a făcut asta...".

Astăzi considerăm că folosirea cuvântului „cineva" este pompoasă și rigidă. Dar pentru Perkins era pur și simplu o cale de a evita pronumele la persoana întâi. Era un fel de a sugera că

orice persoană corectă ar fi desigur obligată de datorie să facă ceea ce făcuse ea în acele circumstanțe.

în perioada anilor 1910 -1920, în Albany, Perkins a avut de asemenea ocazia să lucreze cu Franklin Delano Roosevelt. Acesta nu a impresionat-o. L-a găsit superficial și un pic arogant. Avea obiceiul de a-și da capul pe spate când vorbea. Mai târziu, când a devenit președinte, acest gest sugera încredere și un optimism puternic. Dar când era tânăr, Perkins pur și simplu credea că îl făcea să pară îngâmfat.

Roosevelt a dispărut din viața lui Perkins când acesta a suferit un atac de poliomielită. După ce s-a întors, ea a simțit că se schimbase. Nu vorbea aproape niciodată despre boala sa, dar Perkins simțea că îi „purificase atitudinea ușor arogantă pe care o afișase."[38]

într-o zi, pe când Roosevelt intra iarăși în politică, Perkins se afla pe scenă și l-a văzut târându-se spre podium pentru a ține un discurs. Mâinile i-au tremurat tot timpul cât s-a sprijinit cu toată greutatea de pupitru. Perkins a realizat că, după discurs, cineva va trebui să îi acopere mișcările ciudate când urma să coboare clătinându-se de pe platformă. I-a făcut semn femeii din spatele său și, în timp ce el își încheia discursul, s-au grăbit spre Roosevelt, chipurile pentru a-1 felicita, dar de fapt pentru a-i ascunde mișcările cu fustele lor. De-a lungul anilor, asta a devenit ceva obișnuit.

Perkins a admirat felul în care Roosevelt a acceptat ajutor cu recunoștință și umilință. „Am început să văd ceea ce vor să spună marii învățători religioși când afirmă că umilința este cea mai mare virtute", a scris ea mai târziu, „și dacă nu o poți învăța, Dumnezeu te va învăța prin umilire. Numai așa poate fi măreț un om, iar prin acea adaptare la nevoie Franklin Roosevelt a început să se apropie de calitățile de umilință și integritate interioară care l-au făcut cu adevărat măreț."[39]

Când Roosevelt a fost ales guvernatorul New Yorkului, i-a oferit lui Perkins slujba de comisar industrial. Ea nu era sigură că ar trebui să

o accepte, deoarece nu era sigură că poate administra cu succes o agenție. „Cred că orice talent aș avea pentru serviciul public este mai mult legat de munca juridică și legislativă a Departamentului decât de cea administrativă", i-a scris lui Roosevelt într-un bilet. în ziua în care i-a oferit postul, Perkins i-a spus că îi dă o zi să se mai gândească, să se consulte și cu alții. „Dacă cineva spune că nu este înțelept să mă numești sau că voi crea probleme cu liderii, pur și simplu nu lua în considerare ziua de azi. Nu voi spune nimănui, așa că nu este bătut în cuie."[40]

Roosevelt i-a răspuns: „Ești foarte amabilă, trebuie să recunosc, dar nu mă voi răzgândi". A fost fericit să numească o femeie într-un post atât de înalt, iar reputația lui Perkins ca funcționar public era exemplară. După cum a spus biograful George Martin, „ca administrator era bună, poate chiar mai mult decât bună, dar ca judecătoare sau legislatoare era de-a dreptul extraordinară. Avea un temperament judiciar și un simț puternic privind ceea ce era drept de făcut în toate situațiile. Era întotdeauna deschisă față de idei noi, și totuși scopul moral al legii, bunăstarea omenirii, nu era trecută niciodată cu vederea."[41]

Când a fost ales președinte, Roosevelt i-a cerut lui Perkins să devină ministrul Muncii. Din nou, aceasta s-a opus. Când, în timpul tranziției, au început să circule zvonurile posibilei sale desemnări, Perkins i-a scris lui FDR o scrisoare în care îi spunea că spera să fie false. „Ești citat ca spunând că prezicerile ziarelor privind posturile din cabinet sunt 80 la sută greșite. îți scriu pentru a-ți spune că sper sincer că ceea ce au tipărit despre mine este printre cele 80 la sută de preziceri incorecte. M-am distrat cu scrisorile lingușitoare etc., dar pentru binele tău și cel al SUA, cred că ar trebui numit cineva care provine direct din rândurile unui grup de muncitori organizați - pentru a institui ferm principiul că munca se află în consiliile președintelui."[42] A adus subtil în discuție și problemele sale de familie, care se temea că ar putea să-i abată atenția de la lucrurile importante. Roosevelt a scris un răspuns amuzant pe o ciornă și i-a trimis-o: „Am luat în considerare sfatul tău și nu sunt de acord."[43]

Bunica lui Perkins îi spusese că, atunci când cineva îți deschide o ușă, ar trebui să intri întotdeauna pe ea. Așa că Perkins i-a pus niște condiții lui FDR dacă avea să devină ministrul Muncii. Dacă se alătura cabinetului, FDR trebuia să se angajeze că va promova o gamă vastă de politici de asigurări sociale: ajutor însemnat de șomaj, un program gigantic de lucrări publice, legi pentru salariul minim, un program de securitate socială pentru asigurarea la bătrânețe și abolirea exploatării copiilor prin muncă. „Presupun că mă vei bate la cap o veșnicie cu asta", i-a spus Roosevelt. Ea i-a confirmat că așa va fi.

Perkins a fost unul dintre singurii doi consilieri importanți care au stat alături de Roosevelt pe întreaga perioadă a mandatului său de președinte. A devenit unul dintre promotorii neobosiți ai Noii învoieli (New Deal]. A avut un rol fundamental în crearea sistemului de securitate socială. A fost forța majoră din spatele multor programe pentru locuri de muncă din cadrul Noii învoieli, precum Civilian Conservation Corps (Trupele de conservare civilă), Federal Works Agency (Agenția de lucrări federale) și Public Works Administration (Administrația lucrărilor publice). Prin Fair Labor Standards Act (Actul de standarde corecte în muncă), a stabilit primele legi ale națiunii privind salariul minim și munca peste program. A sponsorizat legislația federală privind exploatarea muncii copiilor și asigurarea de șomaj. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial s-a opus recrutării femeilor, simțind că acestea aveau să beneficieze mai mult pe termen lung dacă puteau prelua slujbele abandonate de bărbații înrolați.

Perkins se pricepea foarte bine să-l citească pe Franklin Roosevelt. După moartea acestuia, ea a scris o lucrare biografică, *The Roosevelt I Knew [Roosevelt așa cum l-am cunoscut eu},* care rămâne una dintre cele mai pătrunzătoare descrieri de caracter scrise vreodată despre el. Ceea ce umbrea toate deciziile lui Roosevelt, scria Perkins, „era sentimentul său că nimic din judecata umană nu este definitiv. Cineva poate face curajos pasul care pare corect astăzi pentru că mâine poate fi schimbat dacă nu funcționează cum trebuie". El improviza, nu făcea planuri.

Făcea un pas și ajusta, iar apoi un alt pas și ajusta. Treptat, avea să apară o schimbare importantă.

Această mentalitate se dezvoltă, continua ea, la „un bărbat care este mai mult un instrument decât un inginer. Profeții lui Israel l-ar fi numit un instrument al Domnului. Profeții de astăzi ar putea explica modul său de gândire numai în termenii psihologiei, despre care, din păcate, știu lamentabil de puțin."[44]

Perkins a conceput o strategie pentru a se descurca cu acest bărbat care era predispus să își schimbe părerea și direcția în funcție de cine era ultimul consilier pe care îl întâlnise. înainte de întâlnirea cu președintele pregătea o notă de o pagină care schița opțiunile concrete pe care le avea în față. Se uitau peste rezumat și Roosevelt își spunea preferința. Apoi Perkins îl punea să repete: „Mă autorizezi să continui cu asta? Ești sigur?"

Apoi mai discutau puțin, după care Perkins îi sublinia decizia a doua oară: „Ești sigur că vrei punctul unu? Vrei punctele doi și trei? înțelegi că asta vom face și aceștia sunt cei care se opun?". Scopul acestui exercițiu era să întipărească o fotografie a deciziei în memoria lui Roosevelt. Apoi a treia oară îl întreba dacă își amintea în mod explicit decizia și dacă înțelegea cu ce opoziție avea să se confrunte. „E în regulă? Ești în continuare de aceeași părere?"

FDR nu a susținut-o întotdeauna pe Perkins când aceasta avea nevoie. Era un politician prea alunecos pentru a-și oferi loialitatea subordonaților tot timpul. Ea nu era populară printre multi dintre bărbații din cabinet. în primul rând, avea tendința să vorbească mult la întâlniri. Cu siguranță nu era populară în rândul presei. Sentimentul ei de intimitate și dorința puternică de a-și proteja soțul au împiedicat-o să stea la discuții cu reporterii sau să își lase vreodată garda jos. Reporterii, la rândul lor, erau lipsiți de înțelegere.

Pe măsură ce treceau anii, a ajuns epuizată din cauza slujbei. Reputația sa era în declin. De două ori i-a trimis lui Roosevelt o scrisoare de demisie și de două ori i-a fost respinsă. „Frances, nu

poți pleca acum. Nu-mi face asta", a implorat-o Roosevelt. „Nu mă pot gândi la altcineva, nu mă pot obișnui cu altcineva. Nu acum! Stai acolo și nu spune nimic. Te descurci foarte bine."

In 1939 a devenit ținta procedurilor de punere sub acuzare. Cazul se concentra asupra unui muncitor portuar australian pe nume Harry Bridges care condusese o grevă generală în San Francisco. Criticii lui Bridges îl numeau comunist și cereau să fie deportat pentru activități subversive. Când a căzut Uniunea Sovietică și au fost făcute publice dosarele, s-a dovedit că aveau dreptate. Bridges fusese agent comunist, cunoscut sub numele de cod Rossi.[45]

Dar la vremea respectivă acest lucru nu era atât de clar. Audierile pentru deportare, conduse de Departamentul Muncii, trenau. în 1937, au ieșit la suprafață mai multe dovezi împotriva lui Bridges, iar în 1938 departamentul a început procedurile de deportare. Aceste proceduri au fost blocate de o decizie a instanței, pentru care s-a făcut apoi apel la Curtea Supremă de Justiție. Amânarea i-a dezlănțuit pe criticii lui Bridges, care includeau grupuri de oameni de afaceri și liderii sindicatelor rivale.

Perkins a dus greul criticilor lor. De ce apăra ministrul Muncii un subversiv? Un congresman a acuzat-o că e evreică de origine rusă și comunistă. în ianuarie 1939, J. Parnell Thomas din New Jersey a declanșat procedura de punere sub acuzare împotriva ei. Relatările presei au fost brutale. Lui Franklin Roosevelt i s-a dat o șansă să îi ia apărarea, dar, îngrijorat să nu își păteze reputația prin asociere, a abandonat-o pur și simplu. Majoritatea aliaților lui Perkins din Congres au rămas și ei tăcuți. Federation of Women's Clubs (Federația Cluburilor Femeilor) a refuzat de asemenea să o apere. *The New York Times* a scris un articol ambiguu. Punctul de vedere comun a fost acela că era, de fapt, comunistă, și nimeni nu voia să fie prins în focul celor care o persecutau. Doar politicienii din Tammany Hall și-au păstrat poziția fermă alături de ea.

Bunica ei îi spusese întotdeauna că, atunci când te lovește dezastrul social, „toți încep să se poarte de parcă nimic nu s-a întâmplat”.

Perkins nu s-a dat bătută. Descrierea pe care a facut-o acelei perioade este formulată în mod stângaci, dar revelator. „Bineînțeles că dacă aș fi plâns sau dacă aș fi cedat vreun pic, m-aș fi dezintegrat” a spus Perkins mai târziu. „Așa suntem noi cei din New England. Ne dezintegrăm dacă facem lucrurile acestea. Toate calitățile integrității și abilitatea de a ne păstra mintea limpede și de a lua decizii, de a lua măsuri care sunt influențate de suferința noastră personală sau de efectul personal asupra noastră, acea integritate ar fi fost nimicită și nu aș fi avut acel for interior care îmi permite să mă bazez pe mine sub îndrumarea lui Dumnezeu pentru a realiza lucrul potrivit.”[46]

Mai simplu spus, Perkins era conștientă că exista o anumită fragilitate în ea. Dacă ar fi slăbit controlul pe care îl avea asupra ei, totul s-ar fi putut prăbuși. De-a lungul anilor, Perkins vizitase frecvent mănăstirea All Saints din Catonsville, Maryland. Se ducea acolo pentru câte două-trei zile, participând la rugăciune de cinci ori pe zi, luând mese simple și îngrijindu-se de grădini. Cea mai mare parte a acelor zile și-o petrecea în liniște, iar când veneau călugărițele să spele podeaua în camera ei, uneori trebuiau să spele împrejurul ei, pentru că stătea în genunchi, rugându-se. în timpul punerii sub acuzare, Perkins vizita mănăstirea de câte ori putea. „Am descoperit că regula tăcerii este unul dintre cele mai frumoase lucruri din lume”, îi scria unui prieten. „Te ferește de tentația lumii frivole, de noi comentarii, de vorbe de duh, de provocări furioase... Este de-a dreptul remarcabil ce poate face pentru om.”[47]

A reflectat, de asemenea, asupra unei distincții care îi păruse cândva lipsită de importanță. Când o persoană îi oferă pantofi unui om sărman, o face pentru omul sărman sau pentru Dumnezeu? Ar trebui să o facă pentru Dumnezeu, a decis ea. Sărmanul va fi adesea nerecunoscător și îți vei pierde imediat entuziasmul dacă te bazezi pe răsplata emoțională imediată pentru munca ta. Dar dacă o faci pentru Dumnezeu, nu vei ajunge niciodată să fii descurajat. O persoană cu o vocație profundă nu este dependentă de încurajarea permanentă. Munca nu trebuie să aducă o răsplată în fiecare lună sau în fiecare an. Persoana astfel chemată îndeplinește o sarcină

pentru că așa este bine în mod intrinsec, nu pentru profitul pe care îl aduce.

în cele din urmă, pe 8 februarie 1939, Perkins și-a putut întâlni acuzatorii. A compărut în fața Comitetului Judiciar al Camerei Reprezentanților, așa cum au considerat articolele de punere a ei sub acuzare. A dat un răspuns lung și detaliat cu privire la procedurile administrative inițiate împotriva lui Bridges, motivele care au stat la baza lor și constrângerile juridice care împiedicau continuarea acțiunilor. întrebările au variat de la cele sceptice la cele brutale. Când oponenții au făcut acuzații aspre împotriva ei, ea i-a rugat să repete întrebarea, crezând că nimeni nu poate fi indecent de două ori. Fotografiile de la audiere o înfățișează trasă la față și epuizată, dar a impresionat comitetul prin cunoștințele sale detaliate asupra cazului.

în cele din urmă, în martie, comitetul a hotărât că nu existau suficiente dovezi pentru a justifica punerea sub acuzare. A fost găsită nevinovată, însă raportul a fost vag și incomplet. A generat puține articole în presă, iar reputația ei a fost distrusă pentru totdeauna. Neputând să-și dea demisia, a rezistat în administrație încă șase ani, ajutând mai mult din culise. A fost stoică în această privință, nu a dat dovadă de slăbiciune și nici nu și-a plâns de milă în public. După ce i s-a încheiat mandatul în guvern, când și-ar fi putut scrie memoriile pentru a spune versiunea sa a poveștii, a refuzat.

în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost expert administrativ. L-a îndemnat pe Roosevelt să facă ceva pentru a ajuta evreii din Europa. S-a alarmat din cauza felului în care acțiunea federală începea să încalce viața privată și libertățile civile.

Când FDR a murit în 1945, a fost în sfârșit eliberată din funcția pe care o avea în cabinet, deși președintele Truman i-a cerut să facă parte din Civil Service Commission (Comisia pentru Serviciul Civil). în loc să-și scrie memoriile, a scris o carte despre Roosevelt. A avut un succes uriaș, dar conține foarte puține date autobiografice.

Perkins nu a știut ce înseamnă cu adevărat bucuria personală decât spre sfârșitul vieții. în 1957, un tânăr economist al muncii i-a cerut să predea un curs la Universitatea Corneli. Postul era plătit cu circa 10.000 de dolari pe an, puțin mai mult decât câștigase cu câteva decenii în urmă în calitate de comisar industrial la New York, dar avea nevoie de bani pentru a plăti îngrijirea psihiatrică a fiicei sale.

La început, s-a cazat în hoteluri rezidențiale în perioada petrecută la Ithaca, dar apoi a fost invitată să locuiască într-un mic dormitor din Telluride House, un fel de casă a frăției pentru câțiva dintre cei mai buni studenți de la Corneli. A fost încântată de invitație. „Mă simțeam ca o mireasă în noaptea nunții", le-a spus ea prietenilor.[48] Cât a stat acolo bea bourbon cu băieții și le tolera muzica la orice oră.[49] Participa la întâlnirile casei din zilele de luni, cu toate că vorbea rareori. Le-a dat exemplare din *The Art of Wordly Wisdom*[2] [3] *{Arta înțelepciunii lumești)* de Baltasar Gracian, un ghid din secolul al XVII-lea al preotului iezuit spaniol despre cum să-ți păstrezi integritatea în timp ce îți faci drum prin coridoarele puterii. A devenit prietenă apropiată cu Allan Bloom, un tânăr profesor care avea să devină celebru ca autor al cărții *The Closing of the American Mind*[2]' *{îngustarea minții americane).* Unii băieți nu reușeau să înțeleagă cum de această bătrânică micuță, fermecătoare și modestă a putut să joace un rol istoric atât de important.

Nu îi plăceau avioanele, astfel încât călătorea singură cu autobuzul, uneori trebuind să schimbe patru sau cinci legături pentru a ajunge la o înmormântare sau la un curs. A încercat să își distrugă unele documente, pentru a da peste cap planurile viitorilor biografi. Călătorea cu o copie a testamentului său în geantă, astfel încât să „nu provoace probleme" dacă murea.[50] A murit singură, într-un spital, pe 14 mai 1965, la vârsta de optzeci și cinci de ani. Câțiva băieți de la Telluride House i-au cărat sicriul, între care și Paul Wolfowitz, care avea să servească în administrațiile Reagan și Bush. Preotul a citit pasajul „Fiți tari" din I Corinteni, pe care însăși Perkins îl citise la absolvirea Colegiului Mount Holyoke, cu mai bine de șase decenii în urmă.

Dacă te uiți la fotografia ei din albumul facultății, vezi o tânără domnișoară mică, drăguță, aproape sfioasă. Ar fi greu să prevezi, din acea expresie vulnerabilă, că avea să poată îndura atât de multe greutăți - bolile mintale ale soțului și fiicei sale, chinul de a fi singura femeie într-o lume hipermasculină, deceniile de lupte politice și presă negativă.

Dar ar fi fost greu, de asemenea, să prevezi cât de multe avea să realizeze în mijlocul adversităților. Și-a înfruntat slăbiciunile - lenea, superficialitatea - din primii ani de viață și s-a oțelit pentru o viață de angajament complet. Și-a suprimat propria identitate pentru a-și putea susține cauza. Și-a asumat fiecare nouă provocare și a rămas la fel de tare ca mottoul său. A fost, după cum a afirmat Kirstin Downey în titlul excelentei sale biografii, *The Woman Behind the New Deal (Femeia din spatele Noii învoieli].*

Pe de o parte, a fost o activistă liberală pasionată, de genul celor cu care suntem familiarizați astăzi, dar a combinat acest activism cu un tradiționalism reticent, cu ezitare și o sensibilitate puritană. îndrăzneață în politică și economie, era conservatoare în moralitate. Practica mii de mici acte de disciplinare a sinelui pentru a se feri de autoindulgență, de glorificarea sinelui sau, până la procedura de punere sub acuzare și până la sfârșitul vieții, de introspecție. Justețea și reticența sa i-au furat viața privată și au făcut-o nepricepută în relațiile publice. Dar au ajutat-o să ducă o viață cu semnificație, o viață dedicată unei vocații.

Perkins nu și-a ales viața pe care avea să o trăiască. A răspuns chemării unei necesități pe care a simțit-o. 0 persoană care îmbrățișează o chemare nu ia un drum direct către autoîmplinire. Este dispusă să renunțe la cele mai dragi lucruri și, căutând să se uite pe sine și să se ascundă, găsește un scop care o definește și o împlinește. Astfel de vocații implică aproape întotdeauna sarcini care transcend o viață de om. Aproape întotdeauna presupun să te arunci într-un proces istoric. Implică o compensare pentru caracterul trecător al vieții prin a-ți găsi

apartenența la un angajament istoric. După cum a spus Reinhold Niebuhr în 1952:

Nimic din ce merită făcut nu poate fi atins în decursul existenței noastre; prin urmare, trebuie să fim salvați de speranță. Nimic din ce este adevărat sau frumos sau bun nu are cu adevărat sens în vreun context imediat al istoriei; prin urmare, trebuie să fim salvați de credință. Nimic din ceea ce facem, oricât de virtuos ar fi, nu poate fi realizat de unul singur; prin urmare, suntem salvați de dragoste. Niciun act virtuos nu este la fel de virtuos din punctul de vedere al prietenului sau al dușmanului nostru așa cum este din punctul nostru de vedere. Prin urmare, trebuie să fim salvați de forma supremă a dragostei, care este iertarea.[51]

CAPITOLUL 3

1

Una dintre denumirile folosite pentru statul New York, (n.tr.)

2

Volum apărut sub titlul *Oracolul manual și arta prudenței. Criticonul* la Ed. Minerva, București, 1975. (n.red.)

3

Volum apărut sub titlul *Criza spiritului american* la Ed. Humanitas, București, 2006. (n.red.)

CUCERIREA SINELUI

Ida Stover Eisenhower s-a născut în 1862 în Valea Shenandoah din Virginia, într-o familie cu unsprezece copii. Copilăria sa a fost mai mult sau mai puțin un șir de catastrofe. Când era mică, soldații din Uniune au intrat în casă cu forța pentru a-i prinde pe doi dintre frații ei, atunci adolescenți. Au amenințat că vor da foc hambarului și au scotocit orașul și zonele dimprejur. Mama i-a murit când Ida avea aproape cinci ani, iar tatăl când avea unsprezece.

Copiii au fost împrăștiați pe la rudele îndepărtate. Ida a devenit ajutor de bucătar pentru gospodăria mare care o găzduia. Cocea plăcinte, produse de patiserie și prepara carnea, cârpea șosete și cosea haine. Nu era, însă, tristă și nici nu-și plângea de milă. De la început a avut vivacitate și determinare și și-a înfruntat cu îndrăzneală greutățile. Era o orfană suprasolicitată, dar oamenii din oraș și-o aminteau ca fiind băiețoasă, vânjoasă și neînfricată, călărind prin oraș fără șa, pe orice cal împrumutat, iar odată a căzut și și-a spart nasul.

în general, în acele vremuri fetele nu mai mergeau la școală după clasa a opta, dar Ida, care la începutul adolescenței învățase singură pe dinafară 1 365 de versete din Biblie în șase luni, avea o dorință uriașă de a deveni cât mai bună, atât în materie de Adam I, cât și de Adam II. într-o zi, pe când avea cincisprezece ani, familia care o găzduia a plecat într-o excursie, lăsând-o singură. Și-a împachetat lucrurile și s-a furișat afară, mergând pe jos până în Staunton, Virginia. Și-a închiriat o cameră, și-a găsit o slujbă și s-a înscris la liceul din localitate.

A absolvit, a predat timp de doi ani, iar la douăzeci și unu de ani a moștenit 1000 de dolari. A folosit 600 de dolari din sumă (mai bine de 10 000 de dolari astăzi) pentru a-și cumpăra un pian de abanos, care avea să rămână lucrul cel mai de preț din viața ei. Restul i-a folosit pentru educația proprie. A plecat cu o caravană de menoniți’

care se îndrepta spre vest, deși ea nu era menonită, și s-a stabilit cu fratele său la Universitatea Lane din Lecompton, Kansas. Erau paisprezece studenți în anul în care s-a înscris Ida, iar cursurile erau ținute în salonul unei case rezidențiale.

Ida a studiat muzica. Conform rapoartelor facultății, nu era cea mai strălucită studentă, dar era sârguincioasă și obținea note bune datorită efortului depus. Colegii săi au descoperit că are o personalitate voioasă, gregară și o natură extrem de optimistă și au ales-o șefă de promoție.[1] La Lane și-a întâlnit de asemenea și opusul temperamental, un coleg sever și încăpățânat pe nume David Eisenhower. în mod inexplicabil, s-au îndrăgostit și au rămas împreună pentru tot restul vieții. Copiii lor nu își aminteau nicio ceartă serioasă între ei, cu toate că David i-a dat multe motive Idei.

S-au căsătorit la biserica River Brethren, o mică sectă ortodoxă care credea în îmbrăcămintea simplă, în temperanță și pacifism. După o copilărie îndrăzneață, Ida s-a devotat unei vieți stricte, dar nu exagerat de strictă. Femeile din secta River Brethren purtau bonete ca parte din îmbrăcămintea lor religioasă. într-o zi, Ida și o prietenă au decis că nu mai voiau să poarte bonetele. Au fost ostracizate la biserică, obligate să stea singure în spate. Dar în cele din urmă au câștigat și au fost primite din nou în cadrul comunității, fără bonete. Ida era strictă în credința sa, dar în practică iubea distracția și era îngăduitoare.

*Adepți ai unei secte anabaptiste fondate de reformatorul olandez Menno

Simons (1496-1561), și răspândită azi mai ales în Olanda, S.U.A. și Germania, (n.red.)

David a deschis un magazin lângă Abilene, Kansas, împreună cu un partener pe nume Milton Good. Mai târziu, după ce magazinul a dat faliment, David a spus familiei sale că Milton dispăruse și furase toți banii din magazin. Era o minciună ca să-și salveze reputația, iar fiii săi păreau să o creadă. Adevărul este că David Eisenhower era

solitar și dificil. Se pare că și-a abandonat afacerea sau s-a certat cu asociatul său. După ce afacerea s-a prăbușit, David a plecat în Texas, lăsând-o pe Ida cu un copil mic acasă și încă unul pe drum. „Decizia lui David de a renunța la magazin și de a-și abandona soția însărcinată este de neînțeles", scrie istoricul Jean Smith. „Nu avea o altă slujbă în perspectivă sau o profesie pe care să se bazeze."[2]

David și-a găsit în cele din urmă o slujbă, făcând muncă manuală într-un triaj de cale ferată. Ida l-a urmat în Texas și și-au înjghebat căminul într-o colibă aflată lângă șine, unde s-a născut Dwight. Când Ida avea douăzeci și opt de ani, ajunseseră la marginea prăpastiei. Aveau 24,15 dolari în numerar și câteva posesi uni, cu excepția pianului din Kansas, iar David nu avea nick aptitudine de pe urma căreia să poată câștiga un ban.[3]

Le-au venit în ajutor rudele. Lui David i s-a oferit o slujbă la o lăptărie din Abilene, și s-au mutat înapoi în Kansas, revenind în clasa de mijloc. Ida a crescut cinci băieți, toți urmând să aibă un succes remarcabil și s-o venereze toată viața. Dwight avea să o numească mai târziu „cea mai extraordinară persoană pe care am cunoscut-o vreodată."[4] în *At Ease [Pe loc repaus),* cartea lui de memorii scrisă târziu în viață, Ike a dezvăluit cât de mult a idolatrizat-o, cu toate că proza lui, în mod caracteristic, era reținută: „Seninătatea ei, zâmbetul ei deschis, blândețea cu toți și toleranța față de felul lor de a fi, în ciuda unei convingeri religioase inflexibile și a propriului său tipar de comportament personal, făceau chiar și o scurtă vizită la Ida Eisenhower să fie memorabilă pentru un necunoscut. Iar pentru fiii săi, privilegiați să-și petreacă întreaga copilărie în compania ei, amintirile sunt de neuitat."[5]

în casă nu se consuma băutură, nu se juca cărți și nu se dansa. Nu se arăta prea multă dragoste. Tatăl lui Dwight era tăcut, sumbru și inflexibil, în timp ce Ida era afectuoasă și cu picioarele pe pământ. Dar existau cărțile Idei, îndrumarea și angajamentul ei față de educație. Dwight a devenit un cititor avid al istoriei clasice, citind despre bătăliile de la Maraton și Salamina și despre eroi precum Pericle și Temistocle. Mai erau și personalitatea vibrantă, amuzantă

a Idei și maximele sale, care curgeau în mod contant, realist: „Dumnezeu împarte cărțile, iar noi le jucăm", „Pe scut sau sub scut", „Supraviețuiește sau pieri". Familia se ruga și citea Biblia în fiecare zi, cei cinci frați făcând cu rândul și pierzând dreptul de a citi dacă se bâlbâiau la o frază. Cu toate că Dwight nu a fost religios mai târziu în viață, era pătruns de metafizica biblică și putea cita versete cu ușurință. Ida, deși pioasă, credea cu tărie că opiniile religioase erau chestiuni de conștiință personală și nu trebuiau impuse altora.

în timpul campaniilor prezidențiale ale lui Eisenhower, Abilene era zugrăvit ca un colț idilic al Americii rurale a lui Norman Rockwell. în realitate, era un mediu dur, acoperit de un cod strict al respectabilității și decenței. Abilene trecuse de la statutul unui oraș cu un progres rapid și brusc, la statutul de Centură a Bibliei', de la bordeluri la dăscălițe, fără nicio fază intermediară. Moralitatea victoriană a fost întărită de rigoarea puritană, ceea ce un istoric a numit Augustinismul ajuns în America.

Ida a început să își crească băieții într-o casă care avea, după cum a calculat Ike mai târziu, circa 77 de metri pătrați. Cumpătarea era esențială, iar autodisciplina o lecție zilnică. înaintea medici-nei moderne, erau șanse mai mari de accidente cu uneltele ascuțite și munca fizică grea, iar consecințele puteau fi catastrofale, într-un an, o invazie de lăcuste a distrus recoltele.[6] în adolescență, Dwight a suferit o infecție la picior și a refuzat să lase medicii să i-1 amputeze pentru că i-ar fi pus capăt carierei în fotbal. Uneori își pierdea cunoștința și își pusese unul dintre frați să doarmă în pragul camerei sale pentru ca medicul să nu-i taie piciorul în timp ce dormea. Odată, când Dwight avea grijă de fratele său de

*Statele din sud-estul SUA unde se manifestă credințe puternice în valorile creștinismului biblic, (n.tr.)

trei ani, Earl, a lăsat un briceag deschis pe un pervaz. Earl s-a urcat pe un scaun, a încercat să ia briceagul, dar i-a alunecat din mână și i s-a înfipt în ochi, vătămându-i-1 și provocându-i lui Dwight un sentiment de vinovăție ce avea să dureze o viață întreagă.

Cineva ar trebui să scrie o cronică despre cum moartea comună a copiilor a modelat cultura și credințele. Trebuie să fi creat un sentiment general că suferința profundă nu este departe, că viața este fragilă și plină de greutăți insuportabile. După ce Ida a pierdut un fiu, Paul, s-a convertit la secta care avea să devină mai târziu Martorii lui Iehova, în căutarea unei exprimări mai personale și mai pline de compasiune a credinței. Eisenhower însuși avea să își piardă mai târziu primul născut, Doud Dwight, cunoscut în familie drept „Icky", o experiență care i-a întunecat lumea pentru totdeauna. „Aceasta a fost cea mai mare dezamăgire și cel mai mare dezastru din viața mea", avea să scrie câteva decenii mai târziu, „ceva ce nu am putut uita niciodată complet. Astăzi, când mă gândesc la asta, chiar acum când scriu despre asta, durerea ascuțită a pierderii noastre revine la fel de puternică și d cumplită ca în acea zi lungă și neagră, la puțin timp după Crăciuni anului 1920."[7]

Fragilitatea și lipsa de remușcări a acestei vieți impuneau un anumit nivel de disciplină. Dacă o singură scăpare poate produce un dezastru, existând puțină susținere socială pentru a amortiza căderea; dacă moartea, sau seceta, sau boala, sau trădarea pot să apară zdrobind totul în orice moment; atunci caracterul și disciplina erau necesități supreme. Aceasta era forma vieții: un șir neîntrerupt de pericole, acoperit de un etos al autoconstrângerii, reticenței, temperanței și precauției, toate menite să micșoreze riscurile. Oamenii din acea cultură au dezvoltat o repulsie morală față de orice ar fi putut face viața mai riscantă, cum ar fi datoriile sau un copil din flori. Au dezvoltat un interes strict pentru acele activități care puteau spori rezistența.

Copiii crescuți de Ida Eisenhower aveau să prețuiască educația, dar cultura generală a vremii punea un accent mult mai mic pe ea decât o face cultura noastră în prezent. Dintre cei două sute de copii care au intrat în clasa întâi odată cu Dwight în 1897, numai treizeci și unu au absolvit liceul împreună cu el. Mediul academic era mai puțin important, deoarece puteai obține o slujbă decentă fără a avea o diplomă. Ceea ce conta mai mult pentru stabilitatea pe termen lung și pentru succes era să ai obiceiuri constante, capacitatea de a

munci, de a simți și de a te feri de lene și autoindulgență. în acel mediu, o etică disciplinată de muncă era mai importantă decât o minte strălucită.

într-o seară de Halloween, când avea cam zece ani, frații mai mari ai lui Eisenhower au primit permisiunea de a pleca la colindat, o activitate mai aventuroasă în acele zile decât acum. Ike voia să meargă cu ei, dar părinții i-au spus că era prea mic. S-a rugat de ei, și-a văzut frații plecând, apoi l-a copleșit o furie incontrola-bilă. S-a făcut roșu la față. Părul i s-a zbârlit. Plângând și țipând, s-a năpustit în curtea din față și a început să dea cu pumnii în trunchiul unui măr, julindu-și pielea și rămânând cu mâinile zgâriate și însângerate.

Tatăl său l-a scuturat, l-a altoit cu o nuia de hicori și l-a trimis la culcare. Cam o oră mai târziu, în timp ce Ike plângea în pernă, Ida s-a dus la el și a stat în liniște, legănându-se în balansoarul aflat lângă pat. în cele din urmă i-a citat un verset din Biblie: „Cel ce își stăpânește duhul este mai prețuit decât cuceritorul unei cetăți”.

Când a început să îi ungă și să-i bandajeze rănile, i-a spus fiului să fie atent la furia și ura care ard în el. Ura este un lucru inutil, i-a spus ea, care rănește numai persoana ce o nutrește. Dintre toți băieții ei, i-a spus, el avea cel mai mult de învățat despre cum să-și controleze furia.

La vârsta de șaptezeci și șase de ani, Eisenhower a scris: „întotdeauna mi-am amintit acea conversație ca pe unul dintre cele mai valoroase momente din viața mea. Pentru mintea mea tânără, îmi părea că vorbise ore întregi, dar presupun că totul s-a încheiat în cincisprezece sau douăzeci de minute. Cel puțin m-a făcut să înțeleg că greșisem și mintea mi s-a liniștit suficient cât să adorm.”[8]

Acel concept - cucerirea propriului suflet - era unul semnificativ în ecologia morală în care a crescut Eisenhower. Se baza pe ideea că în adâncul ființei noastre avem o natură duală. Suntem decăzuți, dar și înzestrați în mod splendid. Avem o latură păcătoasă a naturii noastre - egoistă, înșelătoare și autoamăgitoare, dar avem și o altă latură după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, care caută

transcendența și virtutea. Drama esențială a vieții este drama construirii caracterului, care este un set gravat de obiceiuri disciplinate, o înclinație fermă de a face bine. Cultivarea lui Adam II era văzută ca o fundație necesară pentru ca Adam I să înflorească.

Păcatul

Astăzi, cuvântul „păcat" și-a pierdut puterea și intensitatea înspăimântătoare. Cel mai frecvent este folosit în contextul dulciurilor care îngrașă. Majoritatea oamenilor nu vorbesc prea mult despre păcatele personale în conversațiile zilnice. Dacă vorbesc vreun pic despre răul uman, răul este cel mai adesea localizat în structurile societății - în inegalitate, opresiune, rasism etc și nu în pieptul omenesc.

Am abandonat conceptul de păcat în primul rând pentru că am lăsat în urmă viziunea de depravare a naturii umane. în secolul al XVIII-lea și chiar al XIX-lea, mulți oameni adoptau acea imagine sumbră a sinelui exprimată în vechea rugăciune puritană: „Și totuși păcătuiesc": „Tată etern, ești bun dincolo de orice îndoială, dar eu sunt josnic, nenorocit, mizerabil, orb..." Este pur și simplu prea multă întunecime pentru mentalitatea modernă.

în al doilea rând, în multe vremuri și în multe locuri, cuvântul „păcat" era folosit pentru a declara război plăcerii, chiar și plăcerilor sănătoase ale sexului și distracției. Păcatul era folosit ca pretext pentru a trăi fără bucurie și în mod cenzurat. „Păcat" era un cuvânt invocat pentru a suprima plăcerile corpului, pentru a-i înfricoșa pe adolescenți cu privire la pericolele masturbării.

Mai mult, cuvântul „păcat" a fost folosit în exces de ipocriții moralizatori, de cârcotașii lipsiți de inimă, care par alarmați, după cum spune H.L. Mencken, de posibilitatea că cineva, undeva, s-ar putea simți bine, care par întotdeauna pregătiți să lovească pe cineva cu rigla peste degete, presupunând că acea persoană greșește. Cuvântul „păcat" a fost folosit în exces de oamenii care îmbrățișau un stil dur și autoritar de creștere și educare

a copiilor, care considerau că trebuie să-i bată până ieșea depravarea din ei. A fost folosit în exces de cei care, indiferent de motiv, fac un fetiș din suferință, care cred că doar prin autoflagelarea sinelui poți deveni cu adevărat superior și bun.

Dar, de fapt, „păcatul", la fel ca „vocația" și „sufletul", este unul dintre acele cuvinte fără de care nu se poate. Este unul dintre acele cuvinte - și vor mai fi multe în această carte - care trebuie să fie recuperat și modernizat.

Păcatul este o piesă necesară din mobilierul nostru mintal pentru că ne amintește că viața este o chestiune morală. I ndiferent cât de mult încercăm să reducem totul la chimia deterministă a creierului, indiferent cât de mult încercăm să reducem comportamentul la un soi de instinct de turmă care este surprins în datele statistice, indiferent cât de mult încercăm să înlocuim păcatul prin cuvinte non-morale, precum „greșeală" sau „eroare" sau „slăbiciune", cele mai importante părți ale vieții sunt chestiuni de responsabilitate individuală și alegere morală: dacă să fii curajos sau laș, cinstit sau necinstit, plin de compasiune sau nepăsător, loial sau neloial. Când cultura modernă încearcă să înlocuiască păcatul cu idei precum eroare sau insensibilitate, sau încearcă să elimine cu totul cuvinte precum „virtute", „caracter", „răutate" și „viciu", acest lucru nu face viața mai puțin morală; pur și simplu înseamnă că am ascuns esența morală ineluctabilă a vieții printr-un limbaj superficial. înseamnă doar că ne gândim la aceste alegeri și vorbim despre ele cu mai puțină claritate, iar astfel devenim din ce în ce mai orbi față de mizele morale ale vieții cotidiene.

Păcatul este, de asemenea, o piesă necesară în mobilierul nostru mintal pentru că păcatul e comunitar, în timp ce eroarea

 este individuală. Tu faci o greșeală, dar cu toții suntem afectați de păcate precum egoismul și nechibzuința. Păcatul este plămădit în natura noastră și transmis mai departe din generație în generație. Cu toții suntem păcătoși. Să fii conștient de păcat înseamnă să simți

o simpatie intensă față de ceilalți care păcătuiesc. înseamnă să îți amintești că, din moment ce pericolul păcatului este comun, și soluțiile sunt comune. Luptăm împreună împotriva păcatului, în calitate de comunități și familii, luptând împotriva păcatelor noastre individuale prin faptul că îi ajutăm pe ceilalți să lupte împotriva păcatelor lor.

Mai mult, conceptul de păcat este necesar pentru că este absolut adevărat. Să spui că ești păcătos nu înseamnă să spui că ai o pată neagră de depravare pe inimă. înseamnă să spui că, la fel ca toți ceilalți, în natura ta există o anumită perversitate. Vrem să facem un lucru, dar sfârșim prin a face un altul. Vrem ceea ce nu ar trebui să vrem. Niciunul dintre noi nu vrea să fie dur, dar uneori suntem. Nimeni nu vrea să se înșele pe sine însuși, dar căutăm justificări tot timpul. Nimeni nu vrea să fie crud, dar cu toții răbu fnim și spunem lucruri pe care le regretăm mai târziu. Nimeni ni vrea să fie spectator, să comită păcate prin omisiune, dar, dupi cum spunea poeta Marguerite Wilkinson, cu toții săvârșim păcatul „drăgălășeniei neîncercate".

Chiar avem suflete pătate. Aceeași ambiție care ne face să înființăm o nouă firmă, ne face și să fim materialiști și să exploatăm. Aceeași voluptate care duce la nașterea copiilor, duce și la adulter. Aceeași încredere care duce la îndrăzneală și creativitate poate duce la autovenerare și aroganță.

Păcatul nu este ceva demonic. Este doar tendința noastră perversă de a face lucruri prostești, de a prefera termenul scurt în detrimentul termenului lung, ceea ce este inferior în detrimentul a ceea ce este superior. Păcatul, când este comis în mod repetat, se consolidează într-o loialitate față de o iubire inferioară.

Pericolul păcatului, cu alte cuvinte, este că se hrănește singur. Micile compromisuri morale de astăzi pot face mai probabilă comiterea altor compromisuri morale mai mari, mâine. 0 persoană

se minte singură și curând nu mai poate distinge între momentele când se minte singură și când nu. 0 altă persoană este mistuită de

păcatul de a-și plânge de milă, o pasiune de a fi victima justificată care devorează totul în jurul său la fel de sigur precum furia sau lăcomia.

Oamenii rareori săvârșesc păcate mari din senin. Trec printr-o serie de uși. Au o problemă necontenită cu furia. Au o problemă necontenită cu băutura sau cu drogurile. Au o problemă necontenită cu simpatia. Corupția duce la mai multă corupție. Păcatul este pedeapsa păcatului.

Motivul final pentru care păcatul este o parte necesară a mobilierului nostru mintal e acela că, fără el, întreaga metodă de construire a caracterului se dizolvă. Din cele mai vechi timpuri, oamenii au atins gloria realizând lucruri mărețe exterioare, dar și-au făurit caracterul luptând împotriva păcatelor lor interioare. Oamenii devin solizi, stabili și demni de respect de sine pentru că au învins sau cel puțin s-au luptat cu propriii demoni. Dacă înlături conceptul de păcat, atunci înlături lucrul cu care se luptă persoana onorabilă.

Persoana implicată în lupta împotriva păcatului înțelege că fiecare zi este plină de ocazii morale. Am cunoscut odată un angajator care îi cerea fiecărui candidat pentru un post: „Descrie un moment în care ai spus adevărul și ți-a făcut rău". Practic, îi întreba pe acei oameni dacă iubirile lor sunt în ordinea care trebuie, dacă ar pune dragostea de adevăr mai presus de dragostea de carieră.

în locuri precum Abilene, Kansas, păcatele mari, care nu erau înfruntate, ar fi avut efecte foarte concrete și dezastruoase. Lenea putea duce la falimentarea unei ferme; lăcomia și beția la distrugerea unei familii; voluptatea la ruinarea unei tinere femei; vanitatea la cheltuieli excesive, datorii și faliment.

în astfel de locuri, oamenii aveau o conștientizare nu numai a păcatului, ci și a diferitelor tipuri de păcate și remedii pentru fiecare. Unele păcate, cum ar fi furia și voluptatea, sunt precum fiarele sălbatice. Trebuie să lupți cu ele prin obiceiuri menite să le înfrâneze. Alte păcate, precum batjocura și lipsa de respect, sunt ca petele. Pot fi spălate numai prin iertare, prin scuză,

remușcare, reparare și curățare. Altele, precum furatul, sunt ca o datorie. Pot fi rectificate numai prin plătirea datoriei față de societate. Păcatele cum sunt adulterul, mita și înșelarea sunt mai degrabă precum trădarea decât precum crima; ele dăunează ordinii sociale. Armonia socială poate fi țesută din nou numai prin reangajarea treptată față de relații și refacerea încrederii. Păcatele aroganței și mândriei pornesc din dorința perversă pentru statut și superioritate. Singurul remediu pentru ele este să fii umil în fața altora.

Cu alte cuvinte, oamenii din alte vremuri moșteneau un vocabular moral vast și un set de instrumente morale, dezvoltate de-a lungul secolelor și date mai departe din generație în generație. Era o moștenire practică, precum învățarea unei limbi, pe care oamenii o puteau folosi pentru a se angaja în luptele lor morale.

Caracterul

Ida Eisenhower era amuzantă și inimoasă, dar stătea de santinelă să nu se repete păcatul. Interzicea dansul, jocurile de cărți și băutura în casa ei tocmai pentru că estima puterea păcatului ca fiind foarte mare. Din moment ce autocontrolul este un mușchi care obosește ușor, e mult mai bine să eviți tentația de la început, decât să încerci să îi reziști odată ce se ivește.

Și-a crescut băieții arătându-le dragoste și căldură fără limite. Le-a acordat mai multă libertate să intre în bucluc decât o fac în general părinții de astăzi. Dar le-a cerut însă să-și cultive obiceiul de a se autoreprima constant, câte puțin.

Astăzi, când spunem că cineva este reprimat, tindem să o înțelegem ca pe o critică. înseamnă că sunt crispați, rigizi sau inconștienți de adevăratul lor sine emoțional. Asta pentru că trăim într-o cultură a exprimării sinelui. Tindem să avem încredere în impulsurile dinăuntrul sinelui și să nu avem încredere în forțele din afara lui care caută să suprime acele impulsuri. Dar în această ecologie morală timpurie, oamenii tindeau să nu aibă încredere în impulsurile din

interiorul sinelui. Aceste impulsuri puteau fi ținute în frâu, susțineau ei, prin obișnuință.

în 1877, psihologul William James a scris un scurt tratat numit *Habit [Obiceiul).* Când încerci să duci o viață decentă, scria el, vrei să îți faci din sistemul nervos un aliat, nu un dușman. Vrei să sădești anumite obiceiuri atât de profund, încât ele să devină naturale. James scria că atunci când îți propui să sădești un obicei - să începi o dietă sau să spui întotdeauna adevărul, să zicem - vrei să te lansezi cu „o inițiativă cât mai puternică și decisă posibil". Fă din începutul unui nou obicei un eveniment major în viața ta. Apoi, „să nu faci niciodată excepție" până când obiceiul nu este ferm înrădăcinat în viața ta. O singură scăpare anulează multe acțiuni bune de autocontrol. Apoi, profită de fiecare ocazie pentru a-ți practica obiceiul. Practică un exercițiu benevol de auto-disciplinăîn fiecare zi. Urmează reguli arbitrare. „Un ascetism de acest fel este precum asigurarea pe care o plătește un om pentru casa și bunurile sale. Taxa nu îi folosește pe moment și poate că nu îi va aduce niciodată un profit, dar dacă izbucnește un incendiu, faptul că a plătit-o va fi salvarea sa de la ruină."

Ceea ce William James și Ida Eisenhower încercau să inoculeze, fiecare în felul său, era statornicia de-a lungul timpului. Caracterul, după cum a spus profesorul de drept de la Yale, Anthony T. Kronman, este „un ansamblu de dispoziții stabile - de sentimente și dorințe deprinse."[9] Ideea este în mare parte aristoteliană. Dacă te comporți bine, în cele din urmă vei fi bun. Schimbări comportamentul și în cele din urmă îți vei schimba conexiunile de la nivelul creierului.

Ida a subliniat importanța practicării micilor acțiuni de autocontrol: să urmezi regulile de etichetă când te așezi la masă, să te îmbraci în cele mai bune haine duminica când te duci la biserică, să ții după aceea Sabatul, să folosești modul de exprimare formal în scrierea scrisorilor pentru a-ți arăta deferența și respectul, să mănânci simplu, să eviți luxul. Dacă ești în armată, păstrează-ți uniforma curată și pantofii lustruiți. Dacă ești acasă, păstrează totul în ordine. Practică micile discipline exterioare.

în cultura acelei vremi, oamenii credeau, de asemenea, că munca manuală forma caracterul. în Abilene, toată lumea, de la proprietarii de firme la fermieri, presta o muncă fizică în fiecare zi, ungând osiile trăsurilor, încărcând cărbunele cu lopata, îndepărtând bucățile nearse din cenușa din sobă. Eisenhower a crescut într-o casă fără apă curentă, iar sarcinile băieților începeau la răsăritul soarelui - se trezeau la cinci dimineața să facă focul, cărau apă de la fântână - și continuau de-a lungul zilei - îi duceau prânzul cald tatălui lor la fabrica de produse lactate, hrăneau găinile, făceau anual 473 de kilograme de conserve de fructe, fier-beau hainele în ziua de spălat rufele, cultivau porumb care să fie vândut pentru a avea bani de cheltuială, săpau șanțuri când a devenit posibilă montarea conductelor și instalau firele electrice în casă când electricitatea a ajuns în oraș. Ike a crescut într-o atmosferă aproape inversă față de felul în care sunt crescuți mulți copii astăzi. Copiii de azi sunt scutiți de munca manuală pe care trebuia să o facă Dwight, dar nu li se dă aproape deloc libertatea să hoinărească prin păduri și în oraș când și-au încheiat treburile gospodărești. Dwight avea multe de făcut, dar și multă libertate să hoinărească prin oraș.

David Eisenhower, tatăl lui Dwight, practica acest tip de viață disciplinată într-un mod dur și lipsit de bucurie. Era definit de simțul său scrupulos de corectitudine. Era rigid, distant și foarte cuviincios. După faliment, era îngrozit să mai facă vreo datorie, să mai greșească chiar și puțin. Când era manager la compania sa, își forța angajații să economisească 10 la sută din salariu în fiecare lună. Trebuiau să-i spună ce făcuseră cu cei 10 la sută, dacă îi depuseseră la bancă sau îi investiseră la bursă. își nota fiecare răspuns în fiecare lună, și dacă nu era mulțumit de ce îi raportau, angajații își pierdeau slujba.

Părea să nu se relaxeze niciodată, niciodată nu își scotea băieții la vânătoare sau la pescuit și nici nu se juca prea mult cu ei. „Era un bărbat inflexibil, cu reguli severe", avea să își amintească unul dintre băieți, Edgar. „Viața pentru el era o chestiune foarte serioasă, și așa a trăit-o, sobru și cu atenția cuvenită."[10]

Ida, pe de altă parte, era mereu cu zâmbetul pe buze. Era întotdeauna dispusă să fie un pic neastâmpărată, să își încalce simțul de corectitudine, chiar să bea o gură de alcool dacă situația o cerea. Ida părea să înțeleagă, spre deosebire de soțul său, că nu te poți baza doar pe autocontrol, obișnuință, muncă și negarea sinelui pentru a-ți construi caracterul. Rațiunea și voința ta sunt pur și simplu prea slabe pentru a-ți înfrânge permanent toate dorințele. Oamenii sunt puternici, dar nu și independenți. Pentru a înfrânge păcatul, ai nevoie de ajutor din afară.

Metoda sa de construire a caracterului avea și o latură blândă. Din fericire, legea naturii noastre este dragostea. Cei ca Ida înțeleg că dragostea este și ea un instrument pentru a-ți construi caracterul. Strategia blândă de construire a caracterului se bazează pe ideea că nu putem rezista întotdeauna în fața dorințelor noastre, dar ne putem schimba și reordona dorințele concentrându-ne pe iubirile noastre cele mai înalte. Concentrează-te pe dragostea pentru copiii tăi. Concentrează-te pe dragostea pentru patria ta. Concentrează-te pe cei săraci și asupriți. Concentrează-te pe dragostea pentru orașul natal sau pentru mama ta. Sacrificiul făcut pentru astfel de lucruri este mângâietor. Te simți bine când îi servești pe cei dragi. Dăruirea devine plină de bucurie pentru că ești nerăbdător să vezi cum ceea iubești prosperă și înflorește.

Destul de curând, te comporți mai bine. Părintele care se concentrează pe dragostea pentru copiii săi îi va duce zi de zi la tot felul de activități, se va trezi în mijlocul nopții când sunt bolnavi, va lăsa totul deoparte când aceștia sunt neliniștiți. Cel care iubește vrea să se sacrifice, să trăiască viața ca pe o ofrandă. 0 persoană motivată de astfel de sentimente e mai puțin probabil să păcătuiască.

Ida a demonstrat că este posibil să fii sever și bun, disciplinat și iubitor, să fii conștient de păcat, dar și conștient de posibilitatea de a ierta, de a da dovadă de milă și bunăvoință. Câteva decenii mai târziu, când Dwight Eisenhower a depus jurământul prezidențial, Ida i-a cerut să deschidă Biblia la Cartea a doua a Cronicilor 7:14: „Și se

va smeri poporul Meu, care se numește cu numele Meu, și se vor ruga și vor căuta fața Mea, și se vor întoarce de la căile lor cele rele, atunci îi voi auzi din cer, le voi ierta păcatele lor și le voi tămădui țara". Cel mai eficient mod de a lupta împotriva păcatului este de a trăi într-un fel dulce, iubitor. Așa te achiți de însărcinările pe care le ai de făcut, fie că este o însărcinare prestigioasă sau nu. După cum au observat alții, Dumnezeu iubește adverbele.

Autocontrolul

Dwight pare să fi aparținut categoriei celor care cred că religia este bună pentru societate, dar ei nu sunt religioși. Nu există nicio dovadă că avea o înțelegere clară a binecuvântării lui Dumnezeu sau vreun gând teologic privind căința. Dar a moștenit atât natura guralivă a mamei sale, cât și sentimentul său că acea natură trebuie să fie permanent reprimată și cucerită. El doar deținea aceste credințe într-o formă laică.

A fost neastâmpărat de la naștere. Copilăria lui a rămas în amintirea celor din Abilene pentru o serie de încăierări epice. La Academia Militară West Point a fost sfidător, rebel și neascultător. A strâns un șir de bile negre pentru pariat, fumat și lipsă generală de respect. La absolvire, s-a clasat pe locul 125 din 164 de băieți din cauza disciplinei. Odată a fost retrogradat de la gradul de sergent la cel de soldat pentru că a dansat prea exuberant la un bal. De asemenea, pe parcursul carierei sale militare și a președinției a fost chinuit de acel temperament cu greu reprimat pe care îl văzuseră părinții săi în acea seară de Halloween. De-a lungul carierei sale militare, subordonații ajunseseră să-i urmărească semnele prevestitoare de furie inevitabilă, cum ar fi anumite expresii standard care semnalau o explozie iminentă brăzdată de obscenități. Supranumit „Domnul Bang cu un temperament îngrozitor" de un jurnalist care relata despre cel de-al Doilea Război Mondial, înclinația lui Eisenhower spre accese de furie a fost permanent prezentă, ascunsă de aparențe.[11] „Era ca și cum m-aș fi uitat la un furnal Bessemer”, își amintea unul dintre consilierii săi, Bryce Harlow. Medicul său din timpul războiului, Howard Snyder, a remarcat cum „i se umflau

arterele de la tâmple, răsucite ca niște frânghii de o parte și de alta a capului” chiar înainte de una dintre exploziile lui Eisenhower. „Subordonații lui Ike erau uimiți de capacitatea sa de a se înfuria”, a scris biograful său, Evan Thomas.[12] Secretarul lui Eisenhower care se ocupa de programări, Tom Stephens, a observat că președintele tindea să se îmbrace în maro de fiecare dată când era într-o dispoziție proastă. Stephens îl vedea pe Eisenhower de la fereastra biroului. „Costum maro azi!” striga către personal, avertizându-1.[13]

Ike era chiar mai dualist decât majoritatea dintre noi. Era un maestru al injuriilor militărești, dar nu înjura aproape niciodată în fața femeilor. Se rușina dacă cineva spunea o glumă deocheată.[14] A fost mustrat la West Point pentru că avea obiceiul să fumeze pe holuri, și până la sfârșitul războiului ajunsese la patru pachete pe zi. Dar într-o zi s-a lăsat brusc: „Pur și simplu mi-am dat un ordin”. „Libertatea”, avea să spună mai târziu în Discursul privind Starea Uniunii din 1957, „a fost definită drept oportunitatea de a te disciplina.”[15]

Chinul său interior putea fi convulsiv. Spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, corpul său era un morman de junghiuri și dureri. își petrecea nopțile uitându-se în tavan, chinuit de insomnie și anxietate, bând și fumând, torturat de infecții în gât, crampe, pusee de tensiune. Dar capacitatea sa de a se autoreprima - ceea ce s-ar putea numi ipocrizie nobilă - era, de asemenea, imensă. Nu se pricepea să-și ascundă în mod natural emoțiile. Avea o față remarcabil de expresivă. Dar zi după zi își punea masca falsă a dezinvolturii și a limbuției de băiat de fermă. A devenit cunoscut pentru temperamentul său senin, băiețesc. Evan Thomas scrie că Ike i-a spus nepotului său, David, că zâmbetul acela „nu venea dintr-o filosofie senină, pozitivă, ci din faptul că fusese pus la pământ de un antrenor de box la West Point.” „Dacă nu poți zâmbi când te ridici după ce ai fost trântit la pământ", i-a zis antrenorul, „nu-ți vei învinge niciodată adversarul."[16] Credea că era necesar să transmită o încredere dezinvoltă pentru a putea conduce armata și a câștiga războiul:

M-am decis în mod ferm că manierismele și discursul meu în public vor reflecta întotdeauna siguranța plină de entuziasm a victoriei - că orice senzație de pesimism și descurajare pe care aș putea-o avea, o voi păstra pentru perna mea. Pentru a transpune această convingere în rezultate tangibile, am adoptat o politică de a transmite acest lucru cu toată forța, până la limita impusă de considerațiile fizice. Am făcut tot ce am putut pentru a primi pe toată lumea, de la general la soldat, cu zâmbetul pe buze, cu o bătaie pe umăr și un interes clar pentru problemele sale.[17]

A pus la cale stratageme pentru a-și ignora adevăratele tulburări sufletești. De exemplu, în jurnalele sale făcea liste cu persoanele care îl jigniseră pentru a-și pecetlui furia față de ele. Când simțea un val de ură, refuza să se lase condus de ea. „Furia nu poate câștiga. Nici măcar nu poate gândi clar", nota el în jurnalul său.[18] Alteori, scria numele celui care îl ofensase pe o bucată de hârtie și apoi o arunca la coș, o altă purificare simbolică a emoției. Eisenhower nu era un om autentic. Era un om pătimaș care a trăit, la fel ca mama sa, sub un sistem de restricții artificiale.

Omul organizării

Ida l-a trimis pe Ike din Abilene la Academia Militară West Point pe 8 iunie 1911. A rămas o pacifistă înflăcărată, opunându-se hotărât vocației de soldat, dar i-a spus fiului său: „Este alegerea ta." A urmărit trenul plecând, s-a dus acasă și s-a încuiat în camera ei. Băieții rămași acasă au auzit-o plângând. Fratele său, Milton, i-a spus mai târziu lui Ike că a fost prima oară când a auzit-o pe mama lor plângând.[19]

Ike a absolvit West Point în anul 1915. Și-a petrecut, așadar, prima parte a carierei în umbra Primului Război Mondial. Antrenat pentru luptă, nu a luat niciodată parte la acțiune în războiul care se presupunea că va pune capăt tuturor războaielor. Nici măcar nu a plecat din Statele Unite. A petrecut acei ani in-struind trupele, antrenând echipe de fotbal și făcând logistică. A cerut cu stăruință să fie trimis la război, iar în octombrie 1918, pe când avea douăzeci și

opt de ani, a primit ordinul de plecare. Trebuia să pornească spre Franța pe 18 noiembrie. Războiul, desigur, s-a încheiat pe 11 noiembrie. A fost o lovitură amară. „Bănuiesc că ne vom petrece restul zilelor explicând de ce nu am intrat în acest război", s-a plâns într-o scrisoare către un coleg ofițer. Apoi a făcut un jurământ spontan, atipic pentru el: „Jur pe Dumnezeu că de acum înainte voi face numai lucruri extraordinare care să compenseze pentru asta."[20]

Acel jurământ nu s-a adeverit imediat. Eisenhower fusese promovat la gradul de locotenent-colonel în 1918, înainte de a fi trebuit să plece pe front. Avea să fie promovat din nou abia peste douăzeci de ani, în 1938. Armata avea o mulțime de ofițeri care fuseseră avansați în grad în timpul războiului și nu existau multe posturi libere pentru avansare într-o armată care în anii 1920 se micșora și își asuma un rol marginal în viața americană. Cariera sa stagna, în timp ce carierele fraților săi civili goneau înainte. Pe la patruzeci și ceva de ani era de departe cel mai puțin realizat dintre băieții familiei Eisenhower. Se afla la jumătatea vieții. Prima stea a primit-o abia la vârsta de cincizeci și unu de ani. Nimeni nu se aștepta la lucruri mărețe din partea lui.

în timpul acestor ani interbelici, Ike a servit ca ofițer de infanterie, antrenor de fotbal și ofițer de stat-major, urmând cu intermitențe Infantry TankSchool (Școala de infanterie mecanizată), Command and General Staff School (Școala de comandă și generali de stat-major) și, în cele din urmă, War College (Colegiul de război). Ike își vărsa ocazional frustrarea pe gafele birocratice ale instituției sale, pe felul în care îi sufoca oportunitățile și îi irosea talentele. Dar, în general, comportamentul lui a fost surprinzător de reținut. A devenit omul clasic al organizării. Din regulile de conduită ale Idei, Ike a alunecat ușor spre codul militar de conduită. Și-a subordonat propriile dorințe pentru binele grupului.

în memoriile sale a scris că până la treizeci de ani a învățat „lecția de bază a milităriei - că locul potrivit al unui soldat este acolo unde e trimis de superiorii săi."[21]1 se dădeau sarcini banale. „Nu am găsit

niciun leac mai bun decât să-mi descarc nervii de unul singur și apoi să mă apuc de sarcina inevitabilă."[22]

Ca ofițer de stat-major - un rol care nu e niciodată râvnit sau fabulos -, Eisenhower a devenit expert în procedură, proces, munca în echipă și organizare. A învățat secretele prosperării în cadrul organizației. „Când mă duc la o nouă bază, mă uit să văd cine este cel mai puternic și mai abil om din garnizoană. Las la o parte ideile mele și fac tot ce îmi stă în putință să susțin ceea ce spune el că este corect."[23] Mai târziu, în cartea sa de memorii *At Ease,* a scris: „Caută să te implici întotdeauna îndeaproape și să înveți cât de mult poți de la cei care știu mai mult decât tine, care se descurcă mai bine decât tine, care văd mai clar decât tine". Era fanatic atât în ce privește pregătirea, cât și adaptarea. „Planurile nu sunt nimic, dar planificarea este totul", spunea el. Sau „bazea-ză-te pe planificare, dar nu te încrede niciodată în planuri".

A câștigat, de asemenea, și o perspectivă asupra lui însuși. A început să poarte cu el un mic poem anonim:

Umple un vas cu apă,

Afundă-ți mâna înăuntru - până ce încheietura-ți udă

Scoate-o; golul ce rămâne

îți spune ce mult îți va duce dorul lumea crudă...

Pilda acestui exemplu nostim:

Să-ți dai silința ești responsabil,

Să te mândrești cu tine; dar nu uita,

Nu-i om ce poate fi numit... Indispensabil![24]

Mentori

în 1922, lui Eisenhower i s-a ordonat să plece în Panama, unde s-a alăturat Brigadei 20 de Infanterie. Doi ani în Panama i-au adus două lucruri lui Ike. în primul rând, i-au permis o schimbare de peisaj după moartea primului său născut, Icky. în al doilea rând, l-a cunoscut pe generalul Fox Connor. După cum a spus istoricul Jean Edward Smith, „Fox Connor era modestia întruchipată: calm, blând, extraordinar de formal și politicos - un general căruia îi plăcea să citească, un împătimit al studiului istoriei și un bun judecător al talentului militar."[25] Connor era complet lipsit de teatralitate. De la Connor, Ike a învățat maxima „Ia-ți întotdeauna slujba în serios, niciodată pe tine".

Fox Connor a servit drept idealul desăvârșit al liderului modest. „Simțul umilinței este o calitate pe care am observat-o la fiecare lider pe care l-am admirat profund", a scris mai târziu Eisenhower. „Convingerea mea este că orice lider ar trebui să aibă suficientă modestie încât să accepte, în mod public, responsabilitatea pentru greșelile subordonaților pe care el însuși i-a selectat și, de asemenea, să le recunoască public meritele pentru triumfurile lor." Connor, a continuat Ike, „a fost un ofițer practic, cu picioarele pe pământ, la fel de natural în compania celor mai importanți oameni din regiune cum era cu oricare dintre bărbații din regiment. Nu își dădea niciodată importanță și era cel mai deschis și mai sincer om pe care l-am cunoscut vreodată... A ocupat timp de mulți ani un loc special printre persoanele dragi mie, pe care nimeni altcineva, nici măcar o rudă, nu l-a putut obține."[26]

De asemenea, Connor i-a reînviat lui Ike dragostea pentru clasici, strategie militară și relații internaționale. Eisenhower a numit perioada cât a servit sub comanda lui Connor drept „un fel de masteratîn afacerile militare și științele umane, influențat de comentariile și discursurile unui om care avea experiență în cunoașterea oamenilor și a conducerii lor... A fost cea mai interesantă și constructivă [perioadă] din viața mea". Aflat într-o vizită în Panama, prietenul din copilărie al lui Ike, Edward „Swede" Hazlett, a observat că Eisenhower „amenajase veranda de la etajul al doilea al sediului lor ca pe un fel de birou, iar aici,

cu planșete de desen și texte, își petrecea timpul liber parcurgând din nou campaniile vechilor maeștri."[27]

în același timp, Ike a fost afectat în mod deosebit de dresarea unui cal, „Blackie" (Negruțul). în memoriile sale, a scris:

Din experiența mea cu Blackie - și mai devreme cu recruții chipurile incompetenți de la Camp Colt - mi s-a înrădăcinat convingerea fermă că mult prea des renunțăm la un copil înapoiat considerându-1 fără speranță, la un animal stângaci considerându-1 inutil, la un câmp distrus considerându-1 imposibil de recuperat. Facem asta în mare parte din cauză că nouă înșine ne lipsește dorința de a ne dedica și a depune eforturi pentru a ne dovedi contrariul: să dovedim că un băiat dificil poate deveni un bărbat bun, că un animal poate răspunde la dresaj și că acel câmp își poate recăpăta fertilitatea.[28]

Generalul Connor a aranjat ca Eisenhower să frecventeze Școala de comandă și generali de stat-major din Fort Leavenworth Kansas. Avea să absolve primul din promoția sa de 245 de ofițeri La fel ca Blackie, nu avea să fie considerat un eșec.

în 1933, după ce a absolvit Colegiul de război și a devenit unul dintre cei mai tineri ofițeri care l-au frecventat vreodată, Eisenhower a fost numit asistentul personal al generalului Douglas MacArthur. în anii următori, Eisenhower a lucrat cu MacArthur, în principal în Filipine, ajutând acea națiune să se pregătească pentru independență. Douglas MacArthur era un tip teatral. Ike îl respecta pe MacArthur, dar nu îi plăcea grandoarea sa. L-a descris pe MacArthur drept „un aristocrat, în timp ce eu sunt doar un om din popor."[29]

Sub MacArthur, Eisenhower și-a dat testul final pentru temperamentul său. Birourile lor mici erau alăturate, separate doar de o ușă lamelară. „Mă chema în biroul său ridicând tonul vocii."[30] își amintea Eisenhower. „Era hotărât, agreabil și avea un obicei care nu a încetat niciodată să mă surprindă. Când povestea amintiri sau relata întâmplări, vorbea despre el la persoana a treia."[31]

De câteva ori, Ike a vrut să renunțe la numirea pe care o avea în statul-major. MacArthur i-a refuzat cererea, insistând că munca lui Eisenhower în Filipine era mult mai importantă decât orice altceva ar fi putut face ca simplu locotenent-colonel în armata americană.

Ike a fost dezamăgit, dar a rămas alături de MacArthur pentru încă șase ani, lucrând din culise și având din ce în ce mai mult responsabilități pe linie de planificare.[32] Ike a rămas respectuos în prezența șefului său, dar în cele din urmă a ajuns să îl deteste pe MacArthur pentru felul în care se punea deasupra instituției. După unul dintre cele mai memorabile acte de egocentrism ale lui MacArthur, Eisenhower a răbufnit în intimitatea jurnalului său:

Dar trebuie să spun că este aproape de neînțeles ca după 8 ani în care am lucrat pentru el, scriindu-i fiecare cuvânt pe care îl publică, păstrându-i secretele, ferindu-1 de a se face prea mult de râs, încercând să îi susțin interesele în timp ce rămâneam în umbră, să se întoarcă brusc împotriva mea. I-ar plăcea să ocupe o sală a tronului, înconjurat de experți în flatare; iar dedesubt, într-o pivniță necunoscută lumii, ar fi o mulțime de sclavi facându-i munca și producând ceea ce, pentru public, ar reprezenta realizările geniale ale minții sale. E un neghiob, chiar și mai rău, e un copil care vomită.[33]

Eisenhower a servit cu loialitate și modestie, punându-se în mintea superiorului său, adoptârîdu-i perspectivele, făcându-și munca eficient și la timp. în cele din urmă, ofițerii pe care i-a servit - inclusiv MacArthur - au sfârșit prin a-1 promova. Și când marea provocare a vieții sale a venit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, abilitatea lui Ike de a-și reprima furia i-a fost de ajutor. Nu a întâmpinat niciodată războiul cu un sentiment de încântare romantică, în felul în care a făcut-o colegul său de-o viață, George S. Patton. L-a văzut ca pe o altă datorie dificilă care trebuia îndurată. învățase să se concentreze mai puțin pe strălucirea și încântarea eroismului din timpul războiului, și mai mult pe lucrurile plictisitoare, cotidiene, care aveau să se dovedească a fi esențiale pentru victorie: păstrarea alianțelor cu oamenii pe care se poate să îi

consideri insuportabili, construirea unui număr suficient de nave de debarcare pentru a face posibile invaziile pe mare și pe uscat, logistica.

Eisenhower a fost un comandant de război priceput. Și-a reprimat propriile frustrări pentru a păstra intacte alianțele internaționale. A înăbușit cu hotărâre prejudecățile naționale, pe care le resimțea la fel de puternic ca toată lumea, pentru a menține în aceeași echipă armatele disparate. Și-a cedat meritele pentru victoriile înregistrate subordonaților săi și, într-unul dintre cele mai renumite mesaje netrimise din istoria lumii, a fost dispus să își asume singur vina pentru eșecuri. Aceasta era nota pe care urma să o facă publică în cazul în care invazia din Ziua-Z' ar fi dat greș. „Debarcările noastre... au eșuat... iar eu am retras trupele", scria el. „Decizia mea de a ataca în acest moment și în acest loc s-a bazat pe cele mai bune informații disponibile. Trupele, aviația și marina au făcut tot ceea ce curajul și devotamentul ar fi putut face. Dacă se pune problema vreunei vine sau greșeli în ce privește atacul, aceasta îmi aparține numai mie."

Viața disciplinată și reglementată a lui Eisenhower a avut și dezavantajele sale. Nu era un vizionar. Nu era un gânditor creativ, în război, nu a fost un mare strateg. Ca președinte, adesea nu era conștient de cele mai semnificative curente istorice în curs de dezvoltare ale timpului său - de la mișcarea pentru drepturile civile până la amenințarea Macartismului”. Nu a fost niciodată priceput la idei abstracte. S-a comportat în mod reprobabil când nu a reușit să îl apere pe generalul George C. Marshall de atacurile la adresa patriotismului său, spre regretul și rușinea sa de mai

* 6 iunie 1944, ziua debarcării forțelor aliate în Normandia. (n.tr.)

** Denumire a campaniei anticomuniste, declanșată în S.U.A. de senatorul J.R. McCarthy, în perioada 1949-1954, care a cunoscut forme exacerbate, fiind îndreptată împotriva celor bănuiți că ar avea simpatii comuniste (în special scriitori, artiști; oameni de știință), (n.red.)

târziu. Și toată această reținere artificială putea să îl facă distant când ar fi trebuit să fie apropiat, nemilos de practic când ar fi trebuit să fie galant și romantic. Comportamentul față de amanta sa, Kay Summersby, la sfârșitul războiului, a fost dezgustător. Summersby îl servise și, probabil, îl iubise pe Eisenhower în cei mai grei ani ai vieții lui. El nici măcar nu i-a oferit șansa unui ră-mas-bun. într-o zi, ea a aflat că îi fusese tăiat numele de pe lista lui de călătorie. A primit un bilet glacial de la Ike, scris la mașină pe o hârtie oficială a armatei: „Sunt sigur că înțelegi că personal sunt foarte mâhnit că o legătură care a fost atât de valoroasă pentru mine trebuie să se încheie astfel, dar este din motive dincolo de puterea mea... Sper că îmi vei trimite câte o scrisoare din când în când - mă va interesa întotdeauna să știu ce mai faci."[34] Devenise atât de obișnuit să își reprime emoțiile, încât în acel moment a fost capabil să își reprime până și cea mai mică urmă de compasiune, orice strop de recunoștință.

Uneori, Eisenhower era conștient de defectele sale. Gândindu-se la eroul său, George Washington, a spus: „Adesea am simțit o dorință profundă ca bunul Dumnezeu să mă fi înzestrat cu claritatea viziunii lui asupra lucrurilor mari, cu determinarea și cu măreția autentică a minții și spiritului său."[35]

Dar pentru unii, viața este școala perfectă; îi învață exact acele lecții de care vor avea nevoie mai târziu. Eisenhower nu a fost niciodată un om sclipitor, dar două trăsături extraordinare l-au definit pe Eisenhower la maturitate, trăsături izvorâte din educația primită și pe care le-a cultivat de-a lungul timpului. Prima a fost crearea unui al doilea sine. Astăzi, tindem să trăim într-un etos de autenticitate. Tindem să credem că „adevăratul sine" este tot ce poate fi mai natural și mai firesc. Adică fiecare dintre noi are un mod sincer de a se afla în lume și ar trebui să ne trăim viața fideli acelui sine interior autentic, iar nu să cedăm presiunilor din afara noastră. Să trăiești artificial, cu o prăpastie între natura ta interioară și conduita ta externă, înseamnă să fii înșelător, viclean și fals.

Eisenhower înclina spre o filosofie diferită. Acest cod susținea că subterfugiul e natura omului. Pornim cu materii prime, unele bune, altele rele, iar natura aceasta trebuie mai degrabă retezată, îngrădită, formată, reprimată, modelată și adesea înăbușită, decât afișată în public. Personalitatea este produsul cultivării. Șinele adevărat este ceea ce ai construit pornind de la natura ta, nu numai ceea ce natura ta a avut de la bun început.

Eisenhower nu era o persoană sinceră. își ascundea gândurile intime. Le însemna în jurnalul său, și puteau fi usturătoare. Despre senatorul William Knowland a scris: „în acest caz, se pare că nu există un răspuns final la întrebarea: «Cât de prost poți să fii?»”[36] Dar în public purta o mască de amabilitate, optimism și farmec de băiat de fermă. Ca președinte, era perfect dispus să pară mai prost decât era de fapt, dacă îl ajuta să-și îndeplinească rolul desemnat. Era dispus să pară mut dacă îl ajuta să își ascundă adevăratele intenții. Exact așa cum a învățat să își reprime furia în copilărie, tot astfel a învățat să își reprime ambițiile și abilitățile ca adult. Avea cunoștințe satisfăcătoare despre istoria antică, admirându-1 în special pe iscusitul lider atenian Temistocle, dar nu a lăsat niciodată să se vadă asta. Nu voia să pară mai deștept decât alți oameni sau cumva superior americanului obișnuit, în schimb, a cultivat imaginea farmecului simplu, înnăscut. Ca președinte, conducea o întrevedere aprofundată despre un subiect cunoscut de puțini oameni, oferind instrucțiuni clare și specifice cu privire la ceea ce trebuie făcut, apoi se ducea la o conferință de presă și masacra limba engleză într-un efort de a-și deghiza intențiile. Sau se prefăcea pur și simplu că întregul subiect îl depășea: „E pur și simplu prea complicat pentru un tip prostănac ca mine.”[37] Era dispus să pară mai prost decât era de fapt. (Așa știm că nu era newyorkez.)

Simplitatea lui Ike era strategică. După moartea lui, vicepreședintele Richard Nixon și-a amintit: „[Ike] era un bărbat mult mai complex și mai viclean decât realizau majoritatea oamenilor, și în cel mai bun sens al acestor cuvinte. Nefiind încătușat într-o minte lineară, întotdeauna aplica două, trei sau patru raționamente unei singure probleme... Avea o minte rapidă și abilă.”[38] Era renumit pentru cât de

bine știa să joace poker. „Zâmbetul larg al lui Ike, deschis precum cerul din Kansas", scria Evan Thomas „ascundea o mare rezervă. Era onorabil dar obtuz câteodată, amiabil la exterior, dar clocotind în interior."[39]

Odată, înaintea unei conferințe de presă, secretarul său de presă, Jim Hagerty, l-a informat cu privire la situația din ce în ce mai delicată din strâmtoarea Formosa. Ike a zâmbit și a spus: „Nu-ți face griji, Jim, dacă întreabă cineva, pur și simplu am să-l derutez". După cum era de așteptat, întrebarea i-a fost adresată de jurnalistul Joseph Harsch. Eisenhower a răspuns amabil:

Numai două lucruri știu despre război: cel mai schimbător factor în război este natura umană în manifestarea ei zilnică; dar singurul factor neschimbător în război este natura umană. Iar următorul lucru este că fiecare război te va uimi prin felul în care s-a petrecut și prin felul în care este purtat... Așa încât cred că trebuie doar să aștepți, acesta fiind genul de decizie pioasă cu care un președinte se poate confrunta într-o zi.[40]

După conferință, scrie Thomas, „Eisenhower însuși a glumit că trebuie să le fi provocat convulsii translatorilor ruși și chinezi care încercau să le explice șefilor lor ce a vrut să spună."[41]

Natura duală a lui Ike făcea să le fie greu oamenilor să-l cunoască cu adevărat. „Nu te invidiez pentru că încerci să îți dai seama ce fel de persoană era tata", i-a spus John Eisenhower biografului Evan Thomas. „Nici eu nu pot să-mi dau seama ce fel de persoană era." După moartea lui, văduva sa, Mamie, a fost întrebată dacă și-a cunoscut cu adevărat soțul. „Nu sunt sigură că l-a cunoscut cineva", a răspuns ea.[42] Dar reprimarea sinelui l-a ajutat pe Eisenhower să își controleze dorințele naturale și să-și îndeplinească sarcinile care i-au fost desemnate, atât de către superiorii din armată, cât și de către istorie. Părea simplu și direct, dar simplitatea sa era o operă de artă.

Moderația f

Ultima trăsătură care s-a copt odată cu maturizarea lui completă a fost moderația.

Moderația este o virtute în general greșit înțeleasă. Este important să începem prin a spune ce nu este. Moderația nu înseamnă numai să găsești punctul de mijloc dintre două poluri opuse și să te postezi acolo în mod oportunist. Nu este nici impasibilitate anostă. Nu înseamnă numai să ai o dispoziție temperată care nu conține pasiuni rivale sau idei concurente.

Dimpotrivă, moderația se bazează pe conștientizarea caracterului inevitabil al conflictului. Dacă tu crezi că oamenii se pot înțelege perfect împreună, atunci nu trebuie să fii moderat. Dacă tu crezi că toate calitățile tale personale pot fi reunite într-o armonie simplă, nu trebuie să te abții, poți pur și simplu să mergi până în pânzele albe pentru a te împlini și crește. Dacă tu crezi că toate valorile morale se îndreaptă în aceeași direcție, sau că toate scopurile politice pot fi realizate deodată printr-un marș direct de-a lungul unui singur curs, nici atunci nu trebuie să fii moderat. Te poți îndrepta pur și simplu în direcția adevărului cât mai repede posibil.

Moderația se bazează pe ideea că lucrurile nu se potrivesc perfect împreună. Este posibil ca politica să fie o competiție între interese legitime opuse. E posibil ca filosofia să fie o tensiune între jumătăți de adevăr aflate în competiție. E posibil ca personalitatea să fie un câmp de luptă între trăsături valoroase, dar incompatibile. Așa cum a spus Harry Clor în geniala sa carte *On Moderation (Despre moderație),* „divizarea fundamentală din suflet sau psihic se află la originea nevoii noastre de moderație”. Eisenhower, de exemplu, era condus de pasiune și reținut de autocontrol. Niciun impuls nu era complet nefolositor și niciunul nu era în întregime inofensiv. Furia îndreptățită a lui Eisenhower putea să îl orienteze uneori către justiție, dar putea și să îl orbească uneori. Autocontrolul său i-a permis să servească și să își facă datoria, dar îl putea face și indiferent.

Persoana moderată prezintă capacități opuse la nesfârșit. O persoană moderată poate manifesta multă înflăcărare în

două privințe deodată, poate fi ferventă atât în capacitatea sa de a se înfuria, cât și în dorința sa de ordine, poate fi apolinică în ce privește munca, dar dionisiacă în ce privește joaca, atât puternică în credință, cât și profund neîncrezătoare, atât Adam I, cât și Adam II.

O persoană moderată poate porni la drum cu aceste divizări și tendințe rivale, dar, pentru a trăi o viață coerentă, moderatul trebuie să găsească o serie de echilibre și proporții. Moderatul caută întotdeauna o serie de aranjamente temporare, încorporate în situația specifică de moment, care îi vor ajuta să își echilibreze dorința de siguranță cu dorința de a risca, chemarea libertății cu nevoia de reținere. Moderatul știe că nu există o rezolvare definitivă a acestor tensiuni. Chestiunile importante nu pot fi rezolvate luând în considerare doar un principiu sau un punct de vedere. Guvernarea seamănă mai mult cu navigarea pe vreme de furtună: îți muți greutatea într-o parte când barca se înclină spre tribord, îți muți greutatea în cealaltă parte când se înclină spre babord - o ajustare permanentă față de circumstanțe pentru a menține aparențele și starea de impasibilitate la același nivel.

Eisenhower a înțeles asta în mod intuitiv. Scriindu-i lui Swede, prietenul său din copilărie, în cel de-al doilea mandat al său ca președinte, cugeta: „E posibil să fiu ca o navă care, lovită și bătută de vânturi și valuri, încă plutește și reușește, în ciuda schimbărilor de direcție și întoarcerilor frecvente, să rămână în general pe cursul său planificat și continuă să înainteze, chiar dacă încet și dureros."[43]

După cum observă Clor, cel moderat știe că nu le poate avea pe toate. Există tensiuni între bunurile rivale și trebuie să accepți că nu vei ajunge niciodată să duci o viață pură și perfectă, devotată unui singur adevăr sau unei singure valori. Moderatul are aspirații limitate legate de ceea ce poate fi realizat în viața publică. Paradoxurile încorporate în orice situație nu permit o rezolvare clară și finală. Extinzi libertatea cu prețul încurajării permisiunii. Restrângi permisiunea cu prețul limitării libertății. Nu poți scăpa de acest compromis.

Cel moderat poate spera doar să aibă un caracter reglementat, să facă un pas înapoi pentru a înțelege perspectivele opuse și să aprecieze meritele fiecăruia. Cel moderat înțelege cum culturile politice sunt tradiții de conflict. Sunt tensiuni nesfârșite care asmut egalitatea împotriva realizării, centralizarea
împotriva descentralizării, ordinea și comunitatea împotriva libertății și individualismului. Moderatul nu încearcă să rezolve aceste probleme. Nu există soluții definitive. Moderatul poate spera
numai să atingă un echilibru care este potrivit cu nevoile momentului. El nu crede că există niște soluții politice potrivite pentru toate timpurile (asta pare evident, dar regula este în general nesocotită de ideologii oricărei națiuni]. Moderatul nu admiră schemele abstracte, ci înțelege că este necesar să legiferezi după caracterul naturii umane și în cadrul mediului în care aceasta se întâmplă să fie plasată.

Cel moderat poate doar spera să fie destul de disciplinat încât să combine într-un singur suflet, după cum spune Max Weber, atât pasiunea fierbinte, cât și sentimentul rece al proporției Țintește să fie pasionat în ceea ce privește scopurile sale și deli berat referitor la mijloacele potrivite prin care să le realizeze. Cel mai bun moderat este binecuvântat cü un suflet vioi, dar și cu caracterul potrivit pentru a-1 îmblânzi. Cel mai bun moderat este sceptic privind entuziasmul fanatic pentru că este sceptic în privința lui însuși. Nu are încredere în intensitatea pasională și simplitatea îndrăzneață deoarece știe că în politică răul este mai rău decât binele este bine - daunele pe care le produc liderii când greșesc sunt mai mari decât beneficiile pe care le creează atunci când le iese bine ceva. Prin urmare, precauția este atitudinea potrivită, iar conștientizarea limitelor - fundamentul înțelepciunii.

Pentru mulți oameni din acea vreme și timp de mulți ani după aceea, Eisenhower a părut un neghiob insipid din punct de vedere emoțional, cu o pasiune pentru romanele western. Faima sa a crescut printre istorici pe măsură ce frământările sale interioare au început să fie tot mai apreciate, iar la sfârșitul președinției a susținut

un discurs care este și astăzi un exemplu perfect al moderației puse în practică.

Discursul lui Ike a venit într-un moment crucial al politicii americane și chiar al moralității publice. Pe 20 ianuarie 1961, John E Kennedy a susținut un discurs inaugural care semnala o schimbare culturală. Discursul lui Kennedy era menit să indice o nouă direcție în mersul istoriei. 0 generație și o epocă se încheiau, iar altă generație avea, după cum a spus el, „să o ia de la capăt". Urmau să fie „o nouă întreprindere" și „o nouă lume a legii" Posibilitățile, a susținut el, erau nelimitate. „Omul ține în mâinile sale muritoare puterea de a aboli toate formele de sărăcie umană", a declarat el. Kennedy a cerut să se treacă la acțiune fără rezerve. „Vom plăti orice preț, vom purta orice povară, vom înfrunta orice greutate..." Le-a cerut celor care îl ascultau nu numai să tolereze problemele, ci să le pună capăt: „Să explorăm împreună stelele, să cucerim deșerturile, să eradicăm bolile". A fost discursul unui om extrem de încrezător în el însuși. A inspirat milioane de oameni din întreaga lume și a stabilit tonul și standardul pentru retorica politică de atunci înainte.

însă, cu trei zile înainte, Eisenhower susținuse un discurs ce rezuma o viziune asupra lumii pe cale de dispariție. în timp ce Kennedy sublinia posibilitățile nelimitate, Eisenhower avertiza în privința aroganței. în timp ce Kennedy glorifica curajul, Eisenhower glorifica prudența. în timp ce Kennedy îndemna națiunea să se aventureze cu încredere înainte, Eisenhower cerea echilibru.

Cuvântul „echilibru" se repetă în acest text - o nevoie de a echilibra prioritățile concurente, „echilibrul între economia privată și economia publică, echilibrul între cost și avantajele sperate, echilibrul între ceea ce este necesar în mod evident și ce se dorește fiindcă e confortabil, echilibrul între cerințele noastre esențiale ca națiune și datoriile impuse de națiune individului; echilibrul dintre acțiunile momentului și bunăstarea națională din viitor. Judecata bună caută echilibru și progres; lipsa ei găsește în cele din urmă dezechilibru și frustrare."

Eisenhower a avertizat țara împotriva credinței în soluții rapide. Americanii, spunea el, „nu ar trebui să creadă niciodată că vreo acțiune spectaculoasă și costisitoare ar putea deveni soluția miraculoasă pentru toate dificultățile actuale". A avertizat împotriva fragilității umane, îndeosebi a tentației de a fi mărginit și egoist. Le-a cerut conaționalilor săi să „evite impulsul de a trăi doar pentru ziua de azi, prădând, pentru liniștea și avantajul nostru, resursele prețioase de mâine". Imitând etosul cumpătat al copilăriei sale, a reamintit națiunii că nu putem „pune ipotecă pe bunurile materiale ale nepoților noștri fără a risca să pierdem moștenirea lor politică și spirituală."

A avertizat, după cum se știe, în privința concentrării nejustificate a puterii și a felului în care puterea neținiută în frâu poate duce la ruină națională. A avertizat mai întâi în privința complexului militar-industrial - „o industrie de armament permanentă și de mari proporții". A avertizat și împotriva „unei elite științifico-tehnologice", o rețea puternică de experți finanțați de guvern care ar putea fi tentați să ia puterea de la cetățeni. La fel ca fondatorii națiunii, și-a construit politica pe lipsa de încredere în ceea ce ar face oamenii dacă ar avea putere nelimitată. A comunicat sentimentul că, în mai toate timpurile, liderii au mai mult de câștigat din a fi administratorii a ceea ce au moștenit decât din a fi distrugătorii a ceea ce există deja și creatorii a ceva nou.

Acesta a fost discursul unui om care fusese crescut să își țină în frâu impulsurile și care fusese disciplinat de viață. A fost discursul unui om care văzuse de ce sunt capabile ființele umane, care intuise că omul este o problemă pentru el însuși. A fost discursul unui om care obișnuia să le spună consilierilor săi „să greșim încet", pentru că era mai bine să ajungă la o decizie treptat decât să se grăbească înainte de vreme. Aceasta este lecția pe care mama lui și creșterea pe care o primise i-o împărtășiseră cu câteva decenii înainte. Era o viață organizată nu în jurul exprimării sinelui, ci al restricției de sine.

CAPITOLUL 4

LUPTA

In noaptea de 18 aprilie 1906, pe când avea opt ani, Dorothy Day locuia în Oakland, California.

își spusese, ca de obicei, rugăciunile înainte de culcare. Era singurul membru din gospodărie care practica religia și devenise, după cum scria mai târziu, „dezgustător de mândră de pioșenia ei."[1] Câteva decenii mai târziu a scris în jurnalul său că avusese întotdeauna sentimentul unei lumi spirituale imanente.

Pământul a început să se cutremure. La primele semne, tatăl s-a năpustit în dormitorul copiilor, i-a înșfăcat pe cei doi frați ai ei și s-a repezit spre ușa de la intrare. Mama a luat-o din brațele lui Dorothy pe sora mai mică. Se pare că părinții ei s-au gândit că Dorothy poate să-și poarte singură de grijă. A rămas singură în patul ei de alamă în timp ce acesta aluneca de colo până colo pe podeaua lustruită. în noaptea cutremurului din San Francisco, a simțit că Dumnezeu o fost în vizită la ea. „Pământul devenise o mare care ne clătina casa în cel mai tumultuos mod", și-a amintit ea.[2] Auzea apa din rezervorul de pe acoperiș pleoscăind deasupra capului ei. „Acele senzații erau legate de ideea mea despre Dumnezeu ca o Forță nemaipomenită, un Dumnezeu impersonal înfricoșător, o Mână întinsă gata să mă apuce pe mine, copilul Său, dar nu plină de dragoste."[3]

Când pământul s-a liniștit, casa era un dezastru. Pe jos erau vase sparte, cărți, candelabre și bucăți de tavan și șemineu. Orașul era și el în ruine, ajuns în sărăcie și necaz. Dar în zilele următoare, rezidenții din zona golfului și-au unit eforturile. „Cât a durat criza, oamenii s-au iubit unii pe alții", a scris ea în memoriile sale câteva decenii mai târziu. „Era ca și cum ar fi fost uniți într-o solidaritate creștină. Te face să te gândești la cum oamenii ar

putea, dacă ar vrea, să aibă grijă unii de alții cu dragoste și compasiune în momentele de încercare, fără să judece."

După cum a spus scriitorul Paul Elie, „o viață întreagă este prefigurată în acel episod" - criza, sentimentul apropierii lui Dumnezeu, conștientizarea sărăciei, sentimentul de singurătate și abandon, dar și sentimentul că acea singurătate poate fi umplută de dragoste și comunitate, în special prin solidaritate cu aceia care au cea mai mare nevoie.[4]

Day s-a născut cu o natură pasională, idealistă. La fel ca Dorothea, personajul principal din romanul lui George Eliot, *Middlemarch,* natura sa îi cerea să ducă o viață idealistă. Nu se putea mulțumi cu simpla fericire, să aibă o stare de spirit bună, să se bucure de plăcerile normale pe care le-ar fi putut aduce prieteniile și realizările. După cum spunea Eliot, „flacăra ei a ars rapid acel combustibil ușor; și, hrănită din interior, s-a avântat după o satisfacție nelimitată, un țel care nu ar putea justifica niciodată oboseala, care ar reconcilia disperarea cu conștientizarea încântătoare a vieții dincolo de sine". Day avea nevoie de eroism spiritual, de un scop transcendent pentru care să se poată sacrifica.

Cruciada copiilor

Tatăl lui Dorothy fusese jurnalist, dar tipografia de ziare a ars din temelii în timpul cutremurului, astfel că a rămas fără slujbă. Bunurile familiei zăceau în ruine. Day a cunoscut căderea umilitoare a familiei sale în sărăcie. Tatăl său i-a făcut să se mute în Chicago, unde a început să scrie un roman care nu a fost publicat niciodată. Om distant, neîncrezător, le-a interzis copiilor să părăsească locuința fără să ceară voie sau să invite prieteni acasă. Day își amintea cinele de duminică, marcate de o tăcere posomorâtă în care se auzea numai cum mestecau. Mama ei făcea tot ce putea, dar a suferit patru pierderi de sarcină și într-o noapte a apucat-o isteria, spărgând toate farfuriile din casă. în ziua următoare și-a revenit la normal. „Mi-am pierdut cumpătul", le-a explicat ea copiilor săi.

în Chicago, Day a observat că familia sa era mai puțin afectuoasă decât familiile din jurul ei. „Nu ne țineam niciodată de mână. Eram mereu retrași și singuri, spre deosebire de italieni, polonezi, evrei și alți prieteni care erau calzi și spontani în relațiile lor." Se ducea la biserică și cânta imnuri cu familiile vecine. Seara, stătea în genunchi timp îndelungat iar sora ei suferea din cauza asta. „Obișnuiam să-mi necăjesc sora cu rugăciunile mele lungi. Stăteam îngenuncheată până mă dureau genunchii, înțepeneam și mă cuprindea frigul. Mă implora să mă duc în pat și să îi spun o poveste". într-o zi a discutat cu prietena ei cea mai bună, Mary Harrington, despre un anumit sfânt. Mai târziu în viață, scriindu-și memoriile, Day nu și-a putut aminti exact despre ce sfânt vorbeau, dar și-a amintit „sentimentul de entuziasm măreț și cum inima mea aproape exploda de dorința de a face parte dintr-o întreprindere atât de elevată. Un verset din Psalmi îmi vine adesea în minte, «Lărgește-mi inima, o Doamne, ca Tu să poți intra». Eram cuprinsă de o năzuință firească, de o recunoaștere emoționantă a posibilităților aventurii spirituale."[5]

în acele vremuri, părinții nu considerau că e necesar să se gândească la distracția copiilor. Day își amintea că petrecea ore pline de bucurie pe plajă împreună cu prietenii ei, pescuind țipari în golfulețe, refugiindu-se într-o cabană abandonată de la marginea unei mlaștini, inventând o lume fantastică și prefacându-se că vor trăi acolo singuri pentru totdeauna. Day își amintea și zilele lungi de plictiseală insuportabilă, în special în timpul vacanței de vară. A încercat să-și mai reducă plictiseala făcând treburi prin casă și citind. Printre altele, a citit Charles Dickens, Edgar Allan Poe și *The Imitation of Christ' (Imitațiunea lui H ris tos}* de Thomas à Kempis.

* Volumul a apărut sub titlul *Urmarea lui Hristos* la Ed. Bunavestire, Bacău, 1997 (n.red.)

Odată cu adolescența a venit și fascinația pentru sex. A știut imediat că o încânta, dar fusese învățată și că era periculos și rău. într-o după-amiază, pe când avea cincisprezece ani, Day se afla în parc împreună cu fratele ei mai mic. Vremea era minunată. Lumea era

plină de viață și probabil că erau și băieți prin jur. într-o scrisoare pe care i-a scris-o la vremea respectivă celei mai bune prietene, descrie „un sentiment palpitant nărăvaș în inima mea". în pasajul următor, se dojenește cu pedanterie: „Este greșit să te gândești atât de mult la iubirea omenească. Toate acele sentimente și dorințe care vin peste noi sunt dorințe sexuale. Suntem predispuși să le avem la vârsta asta, presupun, dar cred că sunt impure. Sunt ceva senzual, iar Dumnezeu este spiritual."

în volumul său excelent de memorii *The Long Loneliness [Lunga singurătate'),* reia lungi pasaje din această scrisoare. Fata de cincisprezece ani continua: „Cât de slabă sunt. Mândria îmi interzice să scriu asta și mă face să roșesc că o pun pe hârtie, dar toată dragostea trecută revine. Este o poftă carnală și știu că, dacă nu mă lepăd de toate păcatele, nu voi intra în împărăția cerului."

Scrisoarea are tot egocentrismul și toată îngâmfarea clișeizată pe care le-ai aștepta de la o adolescentă precoce. înțelesese conceptul de bază al religiei sale, dar nu și umanitatea și grația. Exista, totuși, și o ambiție spirituală intensă care își făcea simțită prezența. „Poate că dacă aș sta mai departe de cărți, această neliniște ar trece. Citesc Dostoïevski." S-a hotărât să lupte împotriva dorințelor sale: „Numai după o luptă grea și amară cu păcatul și numai după ce l-am depășit trăim fericirea și pacea binecuvântate... am atâtea de făcut pentru a-mi înfrânge păcatele. Sunt întotdeauna, întotdeauna cu garda sus, rugându-mă fără încetare să depășesc toate senzațiile fizice pentru a fi pur spirituală."

Reflectând asupra acelei scrisori din *The Long Loneliness* care a fost publicată pe când avea cincizeci și ceva de ani, Day a mărturisit că „era plină de afectare, vanitate și pietate. Scriam despre ceea ce mă interesa cel mai mult, conflictul dintre carne și spirit, dar scriam cu sfioșenie și încercam să mă prefac că eram literară."[6] Dar acea scrisoare prezintă câteva dintre trăsăturile care în cele din urmă aveau să o facă pe Day una dintre cele mai inspiratoare figuri religioase și asistente sociale ale secolului XX: dorința sa avidă de a fi pură, capacitatea intensă de autocritică, dorința de a se dedica

unui lucru măreț, tendința de a se concentra pe greutăți și de a nu se bucura în întregime de plăcerile simple care îi erau disponibile, convingerea că indiferent cât ar fi greșit și cât s-ar fi străduit, Dumnezeu avea să o ierte în cele din urmă pentru eșecurile sale.

Perioada boema

Dorothy Day a fost unul dintre cei trei elevi din liceul său care au câștigat o bursă la facultate, datorită faptului că excela la greacă și latină. A mers la Universitatea din Illinois, unde a făcut curățenie și a călcat rufe pentru a-și plăti cazarea și a fost o studentă indiferentă. S-a aruncat, vrând-nevrând, în activități care spera că vor duce la o viață fantastică. S-a alăturat clubului scriitorilor, fiind acceptată pentru un eseu în care a descris cum este să nu mănânci timp de trei zile. S-a înscris și în Partidul Socialist, s-a îndepărtat de religie și a început să facă tot ce putea pentru a-i ofensa pe cei care mergeau la biserică. Decisese că dulceața copilăriei dispăruse. Era timpul să fie în război cu societatea.

La vârsta de optsprezece ani, după câțiva ani petrecuți în Illinois, a decis că viața de facultate era nesatisfacătoare. S-a mutat la New York pentru a deveni scriitoare. A hoinărit prin oraș luni întregi, disperat de singură: „în tot orașul acela imens de șapte milioane de persoane, nu am găsit nici un prieten; nu aveam de lucru, eram despărțită de colegii mei. Liniștea în mijlocul zgomotelor orașului mă apăsa. Propria mea liniște, sentimentul că nu aveam cu cine să vorbesc, mă copleșea într-atât, încât chiar și gâtul îmi era comprimat; inima îmi era grea de gânduri nerostite; voiam să îmi plâng singurătatea.”[7]

în timpul acestei perioade de singurătate, a fost indignată de sărăcia pe care o vedea în New York, de spiritul ei diferit față de sărăcia pe care o văzuse în Chicago. „Toată lumea probabil că trece prin ceva asemănător unei convertiri”, avea să scrie mai târziu, „o convertire la o idee, un gând, o dorință, un vis, o viziune - fără viziune, oamenii pier. în adolescență am citit *The jungle (Jungla')* de Upton Sinclair și *The road (Drumul)* de Jack London și m-am transformat în adepta

săracilor, am simțit dragoste pentru cei sărmani și suferinzi - muncitorii lumii - și dorința de a fi întotdeauna cu ei. Am devenit adepta ideii misiunii mesianice a proletariatului.” Rusia era foarte prezentă atunci în gândurile oamenilor. Scriitorii ruși defineau imaginația spirituală. Revoluția rusă înflăcărase viziunile tinerilor radicali privind viitorul. Cea mai bună prietenă din facultate a lui Dorothy, Rayna Simons, se mutase la Moscova pentru a face parte din acel viitor și a murit din cauza unei afecțiuni după câteva luni petrecute acolo. în 1917, Day a participat la o demonstrație care celebra Revoluția rusă. Avea un sentiment de exaltare; victoria maselor era iminentă.

Dorothy a găsit în cele din urmă de lucru la un ziar radical, *The Call (Chemarea),* pentru cinci dolari pe săptămână. Acolo a scris articole despre răzvrătirile muncitorești și viața muncitorilor din fabrici. într-o zi îl intervieva pe Lev Troțki, iar în următoarea pe majordomul unui milionar. Viața de la ziar era intensă. Se lăsa purtată de evenimente, nu reflecta asupra lor, lăsându-le pur și simplu să treacă pe lângă ea.

Deși era mai mult activistă decât esteță, a intrat într-un grup boem, alături de criticul Malcolm Cowley, poetul Allen Tate și romancierul John Dos Passos. A legat o strânsă prietenie cu scriitorul radical Michael Gold. Se plimbau ore întregi de-a lungul a East River, vorbind fericiți despre lecturile și visurile lor. Uneori, Gold începea să cânte vesel, în ebraică sau în idiș. A avut o relație apropiată, deși aparent platonică, cu dramaturgul Eugene O’Neill, care îi împărtășea obsesia pentru singurătate, religie și moarte. Biograful lui Day, Jim Forest, scrie că Dorothy îl ducea uneori pe O’Neill la culcare beat și tremurând din cauza terorilor sale, și îl

* Volum apărut sub acest titlu la Editura pentru Literatură Universală, București, 1967. (n.red.) ținea în brațe până când acesta adormea. A rugat-o să facă sex cu el, însă ea a refuzat.

A protestat în numele clasei muncitoare, dar cele mai vitale drame din viața ei se petreceau în interior. Devenise o cititoare și mai avidă, în special a lui Tolstoi și Dostoievski.

Este greu să surprinzi acum cât de în serios luau oamenii lectura de romane pe atunci, sau cel puțin cât de în serios o luau Day și alții - citirea unor lucrări importante ca literatură înțeleaptă, credința că artiștii cei mai buni aveau perspective intuitive care puteau fi transmise ca revelații, încercarea de a-ți modela viața după sufletele eroice și profunde pe care le găseai în cărți. Day citea de parcă toată viața ei depindea de asta.

Mai puțini oameni văd astăzi artiștii drept oracole, iar romanele drept o formă de revelație. Științele cognitive au înlocuit literatura ca modalitate prin care mulți oameni încercau să își înțeleagă propriul spirit. Dar Day era „mișcată până în străfundurile ființei sale" de Dostoievski. „Scena din *Crimă și pedeapsă* câne tânăra prostituată îi citește din Noul Testament lui Raskolnikov simțind un păcat mai profund decât al ei; povestea „Un hoț cinstit"; pasajele din *Frații Karamazov;* convertirea lui Mitea în închisoare, însăși legenda Marelui Inchizitor, toate acestea au contribuit arătându-mi drumul." Era în special atrasă de scena în care „starețul Zosima a vorbit entuziast despre acea dragoste pentru Dumnezeu care a condus la dragostea pentru fratele nostru. Povestea convertirii sale la dragoste este emoționantă, iar acea carte, prin felul în care zugrăvește religia, a avut mult de-a face cu viața mea ulterioară."[8]

Nu doar că citea romanele rusești, părea să le trăiască. Bea mult și era petrecăreață. Malcolm Cowley scria că gangsterii o iubeau pentru că putea să bea cot la cot cu ei și să-i bage sub masă, deși e greu de crezut, dată fiind constituția ei slabă ca o scândură. Tragediile vieții sale tumultuoase nu au lipsit. O prietenă pe nume Louis Holladay a luat o supradoză de heroină și a murit în brațele ei.[9] în memoriile sale, a descris cum se muta dintr-un apartament rânced și înăbușitor în altul, dar chiar și ea, autocritică cum era, a lăsat deoparte multe aspecte neplăcute. Și-a omis promiscuitatea, numind-o „perioadă de căutare” și s-a referit vag la „tristețea păcatului, pustietatea de nedescris a păcatului.”[10]

în primăvara anului 1918, s-a oferit voluntar ca asistentă medicală la spitalul King’s County în momentul în care o epidemie mortală de

gripă mătura orașul și întreaga lume. (Mai bine de 50 de milioane de persoane au murit din această cauză între martie 1918 și iunie 1920.)[11] începea munca în fiecare dimineață la ora șase și lucra câte douăsprezece ore pe zi, schimbând așternuturi, golind ploști, administrând injecții, făcând clisme și spălături. Spitalul era condus ca o unitate militară. Când asistenta-șefă intra în salon, asistentele din subordinea ei luau poziția de drepți. „îmi plăceau ordinea vieții și disciplina. Prin contrast, viața pe care o dusesem părea dezordonată și inutilă”, și-a amintit ea. „Unul dintre lucrurile de care mi-am dat seama în acest an în spital este că unul dintre cele mai grele lucruri din lume e să ne organizăm și să ne disciplinăm.”[12]

La spital a întâlnit un jurnalist pe nume Lionel Moise. Au avut o relație fizică tumultuoasă. „Ești dificil”, i-a scris plină de voluptate. „M-am îndrăgostit de tine pentru că ești dificil.” A rămas însărcinată. El i-a spus să avorteze, ceea cè a și făcut (neglijând de asemenea să menționeze acest fapt în memoriile sale). într-o noapte, după ce el a părăsit-o, a desfăcut țeava de gaz de la caloriferul din apartamentul său și a încercat să se sinucidă. Un vecin a găsit-o la timp.

în memoriile sale scrie că a renunțat la slujba de la spital pentru că în final o făcuse să devină indiferentă la suferință și nu îi mai rămânea timp să scrie. A neglijat de asemenea să menționeze că fusese de acord să se mărite cu un bărbat de două ori mai în vârstă decât ea pe nume Berkeley Tobey, un bogătaș din nord-vest. Au călătorit împreună în Europa, iar după ce s-a încheiat călătoria, l-a părăsit. în memoriile sale o descrie ca fiind o călătorie pe cont propriu, rușinată că îl folosise pe Tobey pentru a avea șansa de a merge în Europa. „Nu voiam să scriu lucrurile de care mă rușinam”, avea să îi spună mai târziu jurnalistului Dwight MacDonald. „Aveam impresia că îl folosisem și mă rușinam.”[13]

De asemenea, element crucial, a fost arestată de două ori, mai întâi în 1917, la vârsta de douăzeci de ani, apoi în 1922, la vârsta de douăzeci și cinci de ani. Prima oară a fost în numele activismului politic. Se implicase în promovarea drepturilor femeilor; a fost

arestată pentru că luase parte la un protest al sufra-getelor în fața Casei Albe și condamnată, împreună cu restul protestatarelor, la treizeci de zile de închisoare. Prizonierele au început să facă greva foamei, dar Day, stând acolo înfometată, a intrat curând într-o depresie profundă. A trecut de la sentimentul de solidaritate față de greviste la sentimentul că totul era cumva greșit și fără rost. „Mi-am pierdut conștiința față de orice cauză. Nu aveam senzația că eram radicală. Nu simțeam decât întuneric și dezolare în jurul meu... Aveam o senzație urâtă a inutilității efortului uman, a mizeriei neajutorate a.omului, a triumfului măreției... Răul triumfase. Eram o creatură jalnică, ce se înșela singură, vanitoasă, nereală, falsă și certată și pedepsită pe bună dreptate."[14]

în închisoare a cerut să i se aducă o Biblie și a citit-o asiduu. Celelalte deținute i-au povestit despre celulele de încarcerare izolată în care deținuții erau închiși câte șase luni odată. „Niciodată nu aveam să îmi revin după această rană, după această urâtă cunoaștere pe care o căpătasem despre cum sunt capabili să se trateze oamenii unii pe alții."[15]

Day lua atitudine împotriva nedreptății, dar o făcea fără să aibă un cadru organizator adecvat. Pare să fi simțit inconștient, chiar de atunci, că activismul lipsit de convingere nu avea să dea rezultate în cazul ei.

A doua încarcerare a fost și mai devastatoare emoțional. Se dusese să stea cu o prietenă dependentă de droguri în apartamentul ei de pe Skid Row, aflat într-o clădire care servea atât ca bordel, cât și ca sediu pentru membrii IWW’, sindicatul radical. Poliția făcuse o razie acolo, căutând elemente subversive. Polițiștii au presupus că Day și prietena sa erau prostituate. Au fost forțate să stea pe jumătate dezbrăcate pe stradă până au fost luate pe sus la închisoare.

*Acronim pentru Industrial Workers of the World, sindicat internațional înființat în 1905 la Chicago, (n.tr.)

A fost victima Panicii roșii' a vremii, dar simțea că era și victima propriei sale imprudențe și lipse de integritate. A luat arestul ca pe o acuzație la adresa vieții sale împrăștiate. „Nu cred că voi mai putea suferi vreodată, indiferent din ce cauză aș fi acuzată, mai mult decât am suferit atunci de rușine, regret și dezgust față de mine. Nu doar pentru că fusesem prinsă, descoperită, stigmatizată, umilită public, ci din cauza propriei mele conștientizări că o meritasem."[16]

Acestea sunt episoade extraordinare de autocontrol și autocritică. Privind în urmă mulți ani mai târziu, Day și-a dezaprobat viața dezordonată. A văzut-o ca pe o formă de mândrie, ca pe o încercare de a defini ce era bun și ce era rău pentru ea, fără vreo referire la ceva mai înalt. „Viața fizică mi s-a părut a fi o viață bună și echilibrată, indiferent de legile omului, despre care consideram în mod rebel că sunt făcute pentru reprimarea altora. Cei puternici puteau să își facă propriile legi, să își trăiască propriile vieți; de fapt, ei erau dincolo de bine și rău. Ce era bine și ce era rău? E ușor să-ți amorțești conștiința pentru o vreme. Carnea satisfăcută are propria lege."

Dar Day nu era doar pierdută într-o lume a pasiunilor superficiale, a aventurilor tumultuoase, a satisfacției carnale și a egoismului. Autocritica sa extremă a decurs dintr-o foame spirituală profundă. Folosea cuvântul „singurătate" pentru a descrie această foame. Pentru mulți dintre noi, cuvântul ne face să ne gândim la solitudine, iar Day era, într-adevăr, solitară și suferea din această cauză. Dar ea folosea cuvântul „singurătate" și pentru a descrie izolarea spirituală. Avea senzația că exista o cauză, o entitate sau o activitate transcendentă și că nu se va lăsa până când nu avea să o găsească. Nu putea trăi viața numai la suprafață - pentru plăceri, succes, nici măcar pentru a servi, ci avea nevoie de un angajament profund și complet față de ceva sfânt.

* „Panica roșie" se referă la două perioade distincte în istoria Statelor Unite, caracterizate de un anticomunism puternic: prima, în 1917 - 1920 și cea de-a doua la începutul anilor '50. (n.red.)

Nașterea f

Day și-a petrecut intervalul de vârstă dintre douăzeci și treizeci de ani lansându-se în diverse întreprinderi, căutându-și vocația. A încercat să facă politică. A participat la proteste și marșuri. Dar acestea nu o satisfăceau. Spre deosebire de Frances Perkins, nu era potrivită pentru viața politică, cu compromisurile, căutarea de sine, nuanțele de gri și mâinile pătate. Avea nevoie de un loc care să implice capitularea interioară, renunțarea la sine, angajamentul față de ceva pur. Privea înapoi la începuturile activismu-lui său cu neliniște și autocritică. „Nu știu cât de sinceră eram în dragostea mea pentru săraci și dorința mea de a le fi de folos... Voiam să particip la pichetele de grevă, să ajung la închisoare, să scriu, să îi influențez pe ceilalți și astfel să îmi pun amprenta asupra lumii. Cât era ambiție și cât era căutare de sine în toate acestea?”[17]

Apoi Day a urmat drumul literar. A scris un roman despre viața sa dezordonată de la începuturi, numit *The Eleventh Virgi* (A *unsprezecea virgină),* care a fost acceptat de o editură din Ne\ York, iar drepturile de ecranizare au fost cumpărate pentru 5.00l de dolari de către un studio din Hollywood.[18] Dar nici acest tip de literatură nu avea să aline năzuința sa neîmplinită, iar cartea avea să o facă în cele din urmă să se simtă rușinată - mai târziu s-a gândit să cumpere toate exemplarele existente.

Credea că dragostea romantică ar putea să îi împlinească năzuința. S-a îndrăgostit de un bărbat pe nume Forster Batterham și au trăit împreună, necăsătoriți, într-o casă din Staten Island pe care Day a cumpărat-o cu veniturile obținute de pe urma romanului. în *The Long Loneliness* îl descrie pe Forster ca fiind romantic, anarhist, britanic prin descendență și biolog. De fapt, adevărul este mai prozaic. Făcea aparate de măsură într-o fabrică; crescuse în Carolina de Nord și urmase universitatea Georgia Tech. Era interesat de politica radicală.[19] Dar dragostea lui Day pentru el era reală. L-a iubit pentru convingerile sale, pentru atașamentul său încăpățânat față de ele, pentru dragostea sa față de natură. După ce neînțelegerile lor privind lucrurile fundamentale au devenit clare, avea să îl implore totuși să

se căsătorească cu ea. Day era încă o femeie pasională, sexuală, iar dorința sa era, de asemenea, reală. „Dorința mea pentru tine este o emoție mai degrabă dureroasă decât plăcută", scria într-o scrisoare care a fost publicată după moartea ei. „Este o foame răvășitoare care mă face să te vreau mai mult decât orice pe lume și mă face să mă simt de parcă abia aș putea trăi până te voi vedea din nou." Pe 21 septembrie 1925, într-una dintre perioadele lor de separare, i-a scris: „Mi-am făcut o cămașă de noapte foarte frumoasă, toată din dantelă, exotică, precum și câteva perechi de chiloți de care vei fi interesat, sunt sigură. Mă gândesc mult la tine și te visez în fiecare noapte, iar dacă visele mele te-ar putea influența de la distanță, sunt sigură că te-ar ține treaz."

Când citești despre Day și Batterham trăindu-și viața izolată în Staten Island, citind, vorbind, făcând dragoste, ai impresia că ei, ca multe alte cupluri tinere proaspăt îndrăgostite, încercau să construiască ceea ce Sheldon Vanauken numea o „Barieră strălucitoare", o grădină înconjurată de ziduri, izolată de lume, în care dragostea lor să fie pură. în cele din urmă, năzuința neostoită a lui Day nu a mai putut fi cuprinsă între granițele Barierei strălucitoare. Trăind cu Batterham, făcând lungi plimbări cu el pe plajă, încă simțea dorința de a face ceva mai mult. Printre alte lucruri, își dorea un copil. Așa își simțea casa goală. în 1925, la vârsta de douăzeci și opt de ani, a fost încântată să afle că era însărcinată. Batterham nu i-a împărtășit sentimentele. Așa-zis radical, bărbat modern, nu credea în aducerea mai multor ființe pe lume. Cu siguranță nu credea în instituția burgheză a căsătoriei și nu ar fi consimțit niciodată să se căsătorească cu ea.

în timpul sarcinii, Day și-a dat seama că majoritatea descrierilor nașterilor fuseseră scrise de bărbați. A decis să rectifice acest lucru. La scurt timp după ce a născut, a scris un eseu despre experiența avută, care a apărut în cele din urmă în revista *New Masses (Noile mase).* Day a descris în culori vii lupta fizică a nașterii:

Cutremur și foc mi-au năpădit corpul. Spiritul meu era un câmp de luptă pe care mii de persoane erau măcelărite într-o maniera absolut

oribilă. Prin graba și vuietul cataclismului care era pretutindeni în jurul meu, auzeam murmurul doctorului și răspundeam murmurului asistentei în capul meu. într-o rază albă de gratitudine, am știut că eterul se apropia.

Când a sosit pe lume fiica sa, Tamar, a fost copleșită de recunoștință: „Dacă aș fi scris cea mai grozavă carte, aș fi compus cea mai mare simfonie, aș fi pictat cel mai frumos tablou sau aș fi sculptat cea mai extraordinară lucrare, tot nu m-aș fi simțit un creator mai exaltat ca atunci când mi-au pus copilul în brațe." Simțea nevoia să mulțumească cuiva. „Nicio ființă umană nu ar fi putut primi sau cuprinde un șuvoi atât de mare de dragoste și bucurie cum am simțit adesea după nașterea copilului meu. Odată cu el a venit si nevoia de a venera, de a adora."[20]

Dar cui să îi mulțumească? Pe cine să venereze? 0 senzație a realității și imanenței lui Dumnezeu a copleșit-o, în special în lungile ei plimbări, când se trezea rugându-se. îi era greu să se roage în genunchi, dar în timp ce mergea, cuvinte de recunoștință, laudă și ascultare păreau să răsară din ea. 0 plimbare care începea cu un sentiment de mâhnire se putea încheia cu exultare.

Day nu răspundea la întrebarea dacă există Dumnezeu. Devenise pur și simplu conștientă de o prezență mai presus de ea. Se abandonase credinței că, independent de voința cuiva, există ceva semnificativ care dă formă vieții. Dacă viața unui radical era o viață de afirmație și acțiune, o dorință de a conduce istoria, ea se îndrepta către o viață de ascultare. Dumnezeu deținea controlul. După cum a spus mai târziu, a ajuns să vadă că „venerarea, adorarea, recunoștința, rugămintea - acestea erau cele mai nobile acte de care sunt capabili oamenii în această viață."[21] Nașterea copilului i-a declanșat transformarea dintr-o persoană împrăștiată într-una echilibrată, dintr-o boemă nefericită într-o femeie care își găsise chemarea.

Day nu avea un mijloc de exprimare evident pentru credința sa. Nu era membra niciunei biserici. Nu era familiarizată cu teologia sau

doctrinele religioase tradiționale, dar se simțea vânată de Dumnezeu. „Cum poate să nu existe Dumnezeu", l-a întrebat pe Forster, „când există atâtea lucruri frumoase?"

Atenția ei s-a îndreptat către Biserica Catolică. Nu au atras-o istoria bisericii sau autoritatea papală și nici măcar pozițiile politice și sociale luate de biserică. Nu știa nimic despre teologia catolică și nu cunoștea nici măcar biserica decât ca pe o forță reacționară înapoiată și politică. Au atras-o oamenii, nu teologia. Imigranții catolici despre care scrisese și pe care îi servise - sărăcia lor, demnitatea, spiritul lor comunitar și generozitatea față de cei nevoiași. Prietenii lui Day i-au spus că nu avea nevoie de o instituție religioasă ca să îl venereze pe Dumnezeu, cu siguranță nu una atât de retrogradă precum Biserica Catolică, dar experiența de radicalistă a lui Day o învățase să se asocieze cât mai îndeaproape posibil cu aceia care sufereau, să li se alăture pe drumul lor, ceea ce însemna să se alăture bisericii lor.

Observase cum catolicismul organiza deja viețile multor familii urbane sărace. Le câștigase loialitatea. Acestea se duceau la biserică duminica, în zileîe de sărbătoare și în momentele de bucurie și de jale. în același fel, credința catolică avea să îi ofere structură vieții sale și spera că avea să îi ofere structură și fiicei sale. „Cu toții tânjim după ordine, iar în Cartea lui Iov, iadul este descris ca un loc unde nu există niciun fel de ordine. Simțeam că «apartenența» la o biserică avea să-i aducă ordine în viață [lui Tamar], lucru care simțeam că mie îmi lipsește."[22]

Credința ei la vârsta adultă a fost mai caldă și mai plină de bucurie decât credința pe care o avusese ca adolescentă. Era atrasă îndeosebi de Sfânta Tereza de Âvila, călugăriță mistică spaniolă din secolul al XVI-lea ale cărei experiențe se asemănau îndeaproape cu ale sale: copilăria profund spirituală, teroarea în fața propriilor păcate, momentele ocazionale a ceea ce ar putea fi descris ca extaz sexual în prezența Lui, ambiția intensă de a reforma instituțiile umane și de a ajuta sărmanii.

Tereza a dus o viață de renunțare. Dormea doar sub o pătură de lână. Nu exista căldură în mănăstirea ei, cu excepția unei sobe într-o singură cameră. Zilele îi erau pline de rugăciune și penitență. Dar avea și o ușurătate a spiritului. Day spune că îi plăcea faptul că Sfânta Tereza purtase o rochie roșu-aprins în ziua în care intrase la mănăstire. îi plăcea faptul *că,* într-o zi, Tereza le-a șocat pe celelalte călugărițe scoțând castanietele și dansând. Când era stareță și călugărițele deveniseră melancolice, le-a pus pe cele de la bucătărie să le servească friptură. Tereza a spus că „viața este ca o noapte petrecută într-un han incomod", așa încât ai putea măcar să-ți faci șederea mai plăcută.

Dorothy devenea catolică, dar nu era apropiată de niciun catolic practicant. însă a întâlnit o călugăriță pe stradă și i-a cerut indicații acesteia. Călugărița a fost șocată de ignoranța ei privind învățăturile catolice și a mustrat-o pentru asta, dar a primit-o. Day a început să participe săptămânal la slujbe, chiar și atunci când nu avea chef. S-a întrebat: „Prefer biserica sau propria mea vrere?" A decis că, deși ar fi găsit mai plăcut să își petreacă diminețile de duminică citind ziarele, prefera biserica în favoarea propriei sale vreri.

Drumul către Dumnezeu a însemnat în cele din urmă despărțirea de Forster. El era științific, sceptic și empiric. Și-a pariat viața pe universul material, agățându-se de convingerile sale la fel de feroce precum avea să se agațe în cele din urmă și Day de viziunea sa despre un univers creat de divinitate.

Separarea lor a durat un timp și a cerut multe lacrimi. într-o zi, la masă, Forster a pus întrebarea pe care mulți dintre prietenii radicaliști ai lui Day i-o adresaseră: își pierduse mințile? Cine o împingea către o instituție arhaică și înapoiată precum Biserica? Cine era persoana secretă din viața ei care o corupea astfel?

Day a fost surprinsă de furia și puterea din spatele întrebărilor sale. în cele din urmă a spus în șoaptă: „Iisus. Cred că Iisus Hristos este cel care mă împinge către catolici."[23]

Forster s-a făcut alb la față și a amuțit. Nu s-a mișcat. A rămas așa, holbându-se la ea. Ea a întrebat dacă n-ar putea să vorbească mai mult despre religie. El nu i-a răspuns, nici nu a încuviințat, nici nu a dat din cap în semn de refuz. Apoi și-a împreunat mâinile pe masă într-un gest care i-a amintit lui Dorothy de felul în care se poartă elevii când vor ca profesorii lor să creadă că sunt cuminți. A stat câteva secunde în acea poziție, apoi și-a ridicat mâinile împreunate și le-a trântit pe masă, zdruncinând ceștile și farfuriile. Day era îngrozită că avea să-și piardă cumpătul și să înceapă să o lovească cu mâinile așa împreunate. Dar nu a făcut-o. S-a ridicat și i-a spus lui Day că este tulburată psihic. Apoi a dat ocol mesei și a ieșit din casă.[24]

Aceste scene nu au pus capăt dragostei sau dorinței pe care o aveau unul pentru celălalt. Day încă îl implora pe Forster să se căsătorească cu ea și să îi ofere Tamarei un tată adevărat. Chiar și după ce a renunțat efectiv la el pentru biserică, i-a scris: „Te visez în fiecare noapte - că stau în brațele tale și îți simt sărutările, ceea ce este o tortură pentru mine, dar atât de dulce. Te iubesc cu adevărat mai mult decât orice pe lumea asta, dar nu pot scăpa de simțul religios, care mă torturează dacă nu fac ceea ce consider că e corect."[25]

Dragostea lui Dorothy pentru Forster a deschis-o, paradoxal, către credință. Dragostea pentru el i-a spart cochilia și i-a expus părțile delicate și mai vulnerabile ale inimii către alte iubiri. I-a oferit un model. După cum a spus Day: „Printr-o dragoste completă, atât fizică, cât și spirituală, am ajuns să îl cunosc pe Dumnezeu."[26] Aceasta este o înțelegere mai matură decât tendința ei, ca adolescentă, de a împărți lumea între carne, pe de o parte, și spirit, pe de alta.

Convertirea

Procesul convertirii a fost o chestiune mohorâtă, lipsită de bucurie. Nedezmințindu-se, Day și-a îngreunat lucrurile. S-a criticat în fiecare moment, punându-și la îndoială motivele și practicile. Era împărțită

între radicalismul fostului sine și devoțiunea față de biserică pe care o cerea noua sa viață. într-o zi, mergând către oficiul poștal, a fost învăluită de dispreț pentru propria sa credință. „Iată-te într-o mulțumire plină de stupoare. Ești biologică. La fel ca o vacă. Rugăciunea este pentru tine ca opiul poporului.” își tot repeta acea sintagmă în minte: „Opiul poporului”. Dar, se gândea ea în timp ce își continua plimbarea, nu se ruga ca să scape de durere. Se ruga pentru că era fericită, pentru că voia să îi mulțumească lui Dumnezeu pentru fericirea sa.[27]

A botezat-o pe Tamar în iulie 1927. După aceea a avut loc o petrecere, iar Forster a adus niște homari prinși de el. Dar apoi s-a certat cu Dorothy, spunându-i din nou că totul era o aiureală, și a plecat.

Ea s-a alăturat oficial bisericii pe 28 decembrie 1927. Momentul nu i-a adus nicio consolare. „Nu aveam niciun sentiment de pace, de bucurie, de convingere că ceea ce făceam era corect. Era doar ceva ce trebuia să fac, o sarcină de îndeplinit.”[28] în timp ce primea împărtășania, Botezul, Pocăința, Sfânta Euharistie, se simțea ca o ipocrită. Le-a făcut mecanic, lăsându-se în genunchi cu răceală. îi era teamă că cineva s-ar putea să o vadă. îi era teamă că trăda săracii și că avea să treacă în tabăra perdantă a istoriei, într-o instituție care era de partea proprietății, a celor puternici și a elitelor. „Ești sigură de tine?” s-a întrebat. „Ce fel de afectare e asta? Ce proces este acesta prin care treci?”

Ca întotdeauna autocritică, Day s-a pus sub semnul întrebării în lunile și anii care au urmat, întrebându-se dacă credința ei era destul de profundă sau de practică. „Cât de mică, cât de minusculă a fost munca mea de când am devenit catolică, m-am gândit. Cât de egocentrică, cât de adânc înrădăcinată, cât de lipsită de simțul comunității! Vara pe care mi-o petreceam citind și rugân-du-mă în tăcere, egocentrismul meu păreau păcătoase când îmi urmăream frații chinuindu-se, nu pentru ei, ci pentru ceilalți.”[29]

Alegând religia, alesese o cale grea. Se spune adesea că religia face viața mai ușoară oamenilor, le oferă prezența consolatoare a unui tată iubitor și atotcunoscător. Cu siguranță Day nu a simțit-o așa. A simțit-o ca pe un conflict interior dificil, acel tip de conflict interior pe care îl descrie Joseph Soloveitchik într-o notă de subsol faimoasă din cartea sa *Halakhic Man [Omul halahic).* Iată o versiune abreviată a acelei note:

Această ideologie populară susține că experiența religioasă este liniștită și frumos ordonată, tandră și delicată; este un izvor fermecat pentru sufletele amărâte și ca o apă clară pentru spiritele tulburate. Persoana „care vine ostenită de la câmp" (Facerea 25:29), de pe câmpul de luptă și campaniile vieții, din domeniul secular care este plin de îndoieli și temeri, contradicții și tăgăduiri, se agață de religie ca un copil de mama sa și găsește în poala ei „un adăpost pentru capul său, cuibul rugăciunilor sale oropsite", iar acolo este consolat pentru dezamăgirile și frământările sale.
Această ideologie rousseauistă și-a pus amprenta asupra întregii mișcări romantice de la începutul dezvoltării sale până la ultimele ei manifestări (tragice!) în conștiința omului contemporan. Prin urmare, reprezentanții comunităților religioase sunt înclinați să descrie religia, într-o bogăție de culori care amețesc ochiul, ca pe o Arcadia poetică, un tărâm al simplității, întregirii și seninătății.
Această ideologie este intrinsec falsă și înșelătoare. Conștiința religioasă în experiența omului, care este cea mai profundă și mai elevată, care penetrează până în cele mai adânci străfunduri și urcă pe cele mai înalte culmi, nu este atât de simplă și de confortabilă.

Dimpotrivă, este excepțional de complexă, riguroasă și sinuoasă. Unde îi găsești complexitatea, acolo îi găsești măreția. Conștiința lui *homo religiosis* aruncă acuzații amare împotriva sa și este imediat umplută de regret, își judecă dorințele și aspirațiile cu severitate excesivă, și în același timp se cufundă în ele, face remarci insultătoare la adresa propriilor sale calități, le contestă, dar, de asemenea, se pune sub jugul lor. Este o condiție a crizei spirituale, a ascensiunii și coborârii psihice, a contradicției ce se ivește din afirmare și negare, abnegația sinelui și aprecierea sinelui. Religia

nu este, la început, un refugiu de grație și milă pentru cei dez-nădăjduiți și disperați, un izvor fermecat pentru spiritele strivite, ci un torent furios și gălăgios al conștiinței omului cu toate crizele, junghiurile și chinurile sale.

Mai devreme în călătoria sa religioasă, Day cunoscuse trei femei care erau îndrăgostite, dar nu se culcau cu bărbații cu care intenționau să se căsătorească, deși era evident cât de mult și-o doreau. Day s-a uitat la renunțarea lor și a început să simtă că „religia catolică era ceva bogat, real și fascinant... le-am văzut lup-tându-se cu probleme morale, cu principiile după care trăiau, iar asta le înnobila în ochii mei."[30]

Day participa zilnic la liturghie, ceea ce însemna că se trezea în zori. Se ruga conform ritmurilor mănăstirești de-a lungul zilei, își dedica timp în fiecare zi disciplinelor religioase, citea scriptura, spunea rozariul. Ținea post și mergea la spovedanie.

Aceste ritualuri puteau deveni rutină, la fel cum e pentru un muzician să cânte gamele, dar Day găsea rutina necesară, chiar când era plictisitoare: „Fără tainele bisericii, în special împărtășania, Cina Domnului, după cum este numită, cu siguranță nu cred că aș putea să merg înainte... Nu o abordez mereu din nevoie sau cu bucurie și recunoștință. După 38 de ani de comuniune aproape zilnică, cineva poate să admită că e o rutină, dar este ca rutina de a te hrăni zilnic."[31]

Aceste rutine au creat un centru spiritual pentru viața sa. De la fragmentarea vieții sale timpurii a trecut la integrare.

Viața conform Evangheliei

Day avea acum treizeci și ceva de ani. Marea criză lovea în forță. în 1933 a pus bazele unui ziar numit *The Catholic Worker [Muncitorul catolic)* pentru a mobiliza proletariatul și a aplica învățămintele sociale catolice în scopul creării unei societăți în care este mai ușor pentru oameni să fie buni. Nu era doar un ziar; era o mișcare, localizată în birourile dărăpănate din sudul Manhattanului, toată

lumea lucrând pe gratis. în trei ani avea un tiraj de 150.000 de exemplare, cu o distribuție în cinci sute de parohii din țară.[32]

Ziarul găzduia o cantină, hrănind până la o mie cinci sute de oameni în fiecare dimineață. Sponsoriza o serie de centre de ajutor social pentru nevoiași, oferind aproape cincizeci de mii de nopți de cazare între 1935 și 1938. Day și colegii săi au organizat și inspirat, de asemenea, deschiderea a peste treizeci de alte centre sociale în Statele Unite și în Anglia. în cele din urmă au deschis și inspirat comunitățile agrare din California până în Michigan și New Jersey. Organizau marșuri și evenimente, care erau, în parte, eforturi de a construi o comunitate, de a vindeca singurătatea ce marchează existența umană.

Pentru Day, separarea era un păcat: separarea de Dumnezeu, separarea dintre oameni. Unitatea era sfântă: fuziunea dintre oameni și spirite. *The Catholic Worker* a făcut să fuzioneze multe lucruri. Era un ziar, dar și o organizație de ajutorare activistă. Era o publicație religioasă, dar promova și schimbarea economică. Era despre viața interioară, dar și despre radicalismul politic. Aducea în contact bogății și săracii. Unea teologia și economia, grijile materiale și cele spirituale, corpul și sufletul.

Day insista să fie radicală, să ajungă la rădăcinile problemelor sociale. Ziarul era catolic, dar ea îmbrățișa o filosofie a persona-âsmului, care este o afirmare a demnității fiecărei persoane, creata după chipul lui Dumnezeu. Fiind personalistă, Day era suspicioasă în privința măreției, fie că era vorba de un guvern mare sau de corporații mari. Day era suspicioasă până și în privința marilor filantropii. Le cerea constant colegilor săi să „rămână mici”: începe-ți munca unde locuiești, cu nevoile concrete mici chiar din jurul tău. Ajută la ușurarea tensiunii la locul tău de muncă. Ajută la hrănirea persoanei aflate chiar în fața ta. Personalismul înseamnă că fiecare avem o obligație personală profundă de a trăi simplu, de a avea grijă de nevoile fraților și surorilor noastre și de a lua parte la fericirea și suferința pe care o îndură. Personalistul își aduce persoana pe de-a-ntregul pentru a

servi o altă persoană pe de-a-ntregul, ceea ce poate fi făcut numai printr-un contact intim în comunitățile mici.

Day și-a petrecut restul vieții, până la moartea sa, pe 29 noiembrie 1980, ca muncitoare catolică, lucrând la ziar și servind pâine și supă săracilor și celor tulburați psihic. A scris unsprezece cărți și peste o mie de articole. Munca în folosul comunității era prozaică. Astea se întâmplau înainte de computere și copiatoare. în fiecare lună, personalul trebuia să scrie la mașină zeci de mii de etichete cu adrese pentru a trimite ziarul la abonați. Ziariștii vindeau ei înșiși ziarul pe străzi. Day simțea că nu era suficient doar să ai grijă de săraci, „trebuie să trăiești cu ei, să împărți cu ei suferința. Să renunți la intimitate și la comoditățile mintale și spirituale, precum și la cele fizice."[33] Ea nu doar vizita adăposturile și centrele de asistență socială din confortul propriei sale case. Trăia ea însăși în centrele sociale, alături de cei cărora le acorda ajutor.

Era o muncă neîncetată - servea la nesfârșit cafea și supă, strângea bani, scria articole pentru ziar. „Micul dejun, o felie groasă de pâine uscată", a scris într-o zi în jurnalul său, „și niște cafea foarte proastă. Dictez o mulțime de scrisori. Creierul meu este ca o ceață. Sunt prea slabă pentru a urca scările. Mi-am propus ca ziua asta să mi-o petrec în pat, dar mă tot gândesc că problema se află în spiritul meu. Sunt înconjurată de o dezordine respingătoare, de zgomot, de oameni, și nu am deloc energie pentru solitudine interioară sau sărăcie."[34]

Ne gândim uneori la sfinți sau la oamenii care trăiesc ca sfinții ca fiind eterici, trăind într-un tărâm spiritual superior. Dar adesea ei trăiesc într-un fel chiar mai puțin eteric decât noi, ceilalți. Ei aparțin mai mult acestui pământ, sunt mai angajați în problemele murdare, practice ale oamenilor din jurul lor. Day și colegii săi dormeau în camere neîncălzite. Purtau haine donate. Nu primeau salarii. Mintea lui Day nu era angajată în teologie în majoritatea timpului, ci se gândea cum să evite o criză financiară, sau să aranjeze ca vreo persoană să primească un tratament. într-o notă de jurnal din 1934 a descris activitățile unei singure zile, un amestec de sacru și profan:

s-a trezit, s-a dus la liturghie, a pregătit micul dejun pentru personal, a răspuns la scrisori, a făcut evidența contabilă, a citit ceva literatură, a scris un mesaj inspirator care să fie reprodus la șapirograf și l-a predat. Un lucrător social a intrat să caute îmbrăcăminte pentru slujba de miruire pentru o fată de doisprezece ani, apoi un convertit a venit să își împărtășească scrierile religioase, apoi un fascist a venit să incite la ură între rezidenți, apoi un student la arte a sosit cu niște desene ale Sfintei Ecaterina de Siena, și așa mai departe.

Atmosfera era similară celei pe care a descris-o Albert Schweitzer, medicul misionar german, din spitalul său aflat în jungla africană. Nu angaja idealiști în acel spital, și nici oameni care aveau un sentiment îndreptățit referitor la cât de mult ofereau lumii. Cu siguranță nu angaja oameni care porneau „să facă ceva special". Voia numai oameni care aveau să facă în mod constant acte folositoare în serviciul comunității, având atitudinea realistă că vor face pur și simplu ceea ce trebuie făcut. „Numai o persoană care simte că preferința sa este o chestiune obișnuită, nu ceva extraordinar, și care nu are niciun gând de eroism, ci doar de datorie asumată cu entuziasm sobru, este capabilă să fie genul de pionier spiritual de care lumea are nevoie."[35]

Day nu era o ființă socială din fire. Avea personalitatea unui scriitor, cumva distantă și adesea râvnind la solitudine. Dar se forța să fie alături de oameni aproape toată ziua, în fiecare zi. Mulți dintre cei pe care îi servea aveau dizabilități mintale sau sufereau de alcoolism. Ciorovăiala era constantă. Musafirii puteau fi nepoliticoși, răutăcioși și spurcați la gură. Cu toate acestea, se forța să se așeze la masă și să se concentreze asupra persoanei aflate în fața ei. Acea persoană se poate să fi fost beată și incoerentă, dar ea se așeza oricum, arătându-i respect și ascultând-o.

Purta de fiecare dată la ea diverse carnețele și se folosea de momentele libere pentru a scrie note de jurnal pentru ea însăși și un șir constant de articole, eseuri și rapoarte pentru alții. Păcatele altora deveneau o ocazie să reflecteze asupra propriilor păcate mai mari. După cum a scris într-o zi în jurnalul ei: „Beția și toate păcatele care

vin după sine sunt atât de evident de urâte și monstruoase și înseamnă atât de multă nefericire pentru sărmanul păcătos, încât este cu atât mai important să nu îl judecăm sau să nu îl condamnăm, în ochii lui Dumnezeu, păcatele subtile ascunse trebuie să fie mult mai rele. Trebuie să facem orice efort de voință pentru a iubi din ce în ce mai mult - să ne sprijinim unii pe ceilalți cu dragoste. Ar trebui să servească pentru a ne arăta hidoșenia propriilor păcate, astfel încât să le regretăm și să le detestăm cu adevărat."[36]

Se păzea de mândria spirituală, de sentimentul de autosufici-ență care putea să o cuprindă fiindcă făcea fapte bune. „Trebuie să mă opresc uneori", a scris ea. „M-am surprins grăbindu-mă de la o persoană la alta - castroane cu supă peste castroane, farfurii cu pâine peste farfurii cu pâine, recunoștința flămânzilor devine un vacarm în urechile mele. Foamea urechilor mele poate fi la fel de severă ca foamea stomacului altcuiva; bucuria de a auzi exprimările recunoștinței."[37] Păcatul mândriei pândește la fiecare colț, credea Dorothy, și există multe colțuri, chiar și într-o casă de caritate. Să îi servești pe alții înseamnă să trăiești cu o mare tentație.

Suferința

t

Ca tânără femeie, Day a urmat modelul lui Dostoievski - viața ei a fost plină de băutură și dezordine chiar și atunci când era bântuită de Dumnezeu. Dar, după cum notează Paul Elie, în interior nu era dostoievskiană, ci tolstoiană. Nu era un animal captiv obligat de circumstanțe să sufere; alegea suferința cu ardoare. La fiecare pas în drumul său, când majoritatea oamenilor ar fi căutat liniștea și confortul - ceea ce economiștii numesc interes propriu sau ceea ce psihologii numesc fericire - ea alegea un drum diferit, căutând disconfortul și dificultatea pentru a-și satisface dorința de sfințenie. Nu alegea doar să lucreze la o instituție non-profit pentru a avea un impact mare; căuta să trăiască după Evanghelii, chiar dacă însemna sacrificiu și suferință.

Când majoritatea oamenilor se gândesc la viitor, născocesc moduri prin care ar putea duce o viață mai fericită. Dar observă acest fenomen. Când oamenii își amintesc evenimentele cruciale care i-au format, nu vorbesc în general despre fericire. De obicei, chinurile sunt cele care par mai semnificative. Majoritatea oamenilor caută fericirea, dar se simt formați prin suferință.

Day era neobișnuită, poate chiar îndărătnică, în felul în care părea uneori să caute suferința ca drum către profunzime.
Probabil observase, ca noi toți, că oamenii despre care spunem că sunt profunzi au îndurat aproape întotdeauna o perioadă de suferință sau mai multe astfel de perioade. Dar ea părea să caute acele perioade și să evite unele dintre plăcerile normale ale vieții care ar fi adus o simplă fericire pământească. Adesea căuta ocazii de eroism moral, ocazii de a-i ajuta pe cei care trec prin vitregiile sorții.

Pentru majoritatea dintre noi, nu există nimic nobil în sine la suferință. Exact cum eșecul este uneori doar eșec (și nu drumul prin care devii următorul Steve Jobs), suferința uneori e doar distructivă, trebuind să ieși din ea sau să o tratezi cât mai curând posibil. Când nu este legată de un scop mai mare decât ea, suferința micșorează sau anihilează oamenii. Când nu este înțeleasă ca parte dintr-un proces mai mare, duce la îndoială, nihilism și disperare.

Dar unii oameni își pot lega suferința de un țel mai mare. își plasează suferința solidar cu toți ceilalți care au suferit.
Acești oameni sunt clar înnobilați de ea. Nu suferința în sine este cea care schimbă lucrurile, ci felul în care este trăită. Gândiți-vă la felul în care Franklin Roosevelt a revenit mai profund și mai empatic după ce a fost lovit de poliomielită. Adesea, suferința fizică sau socială le poate da oamenilor perspectiva cuiva din afară, o conștientizare pe aceeași lungime de undă cu ceea ce îndură alții.

Primul lucru semnificativ pe care îl face suferința este să te atragă și mai adânc în tine însuți. Teologul Paul Tillich a scris că oamenii care îndură suferința sunt duși dincolo de zumzetul de rutină al vieții și află că nu sunt cine credeau a fi. Durerea pe care o implică, să spunem, compunerea unei mari piese muzicale sau suferința de a

pierde pe cineva drag sparge podeaua despre care credeau că este capătul sufletului lor, dezvăluind o cavitate dedesubt, apoi sparge și podeaua următoare, dezvăluind altă cavitate, și tot așa. Persoana îndurerată descinde pe un teren necunoscut.

Suferința deschide locuri de durere străvechi care fuseseră ascunse. Scoate la lumină experiențele înfricoșătoare care au fost reprimate, greșelile rușinoase care au fost comise. îi îndeamnă pe unii oameni să își examineze dureros și cu grijă temelia propriului suflet. Dar prezintă și senzația plăcută că se apropie de adevăr. Plăcerea din suferință este că simți cum pătrunzi sub ceea ce e superficial și că te apropii de esențial. Creează ceea ce psihologii moderni numesc „realism depresiv", abilitatea de a vedea lucrurile exact așa cum sunt. Zdruncină raționamentele consolatoare și poveștile simpliste pe care ni le spunem ca parte a felului nostru de a ne simplifica pentru lume.

Apoi, suferința le dă oamenilor și un sentiment mai exact al propriilor limite, a ceea ce pot și nu pot controla. Când oamenii sunt împinși spre aceste zone mai profunde, spre o autoanaliză singuratică, sunt forțați să se confrunte cu faptul că nu pot controla ce se întâmplă acolo.

Suferința, la fel ca dragostea, zdruncină iluzia stăpânirii de sine. Cei care suferă nu își pot comanda să nu mai simtă durerea sau să nu mai ducă dorul celui care a murit sau a plecat. Și chiar când seninătatea începe să vină înapoi, sau în acele momente în care suferința scade, nu este clar de unde vine alinarea. Și procesul de vindecare se simte de parcă ar face parte dintr-un proces natural sau divin dincolo de controlul individual. Pentru oamenii din această cultură a strădaniei, din această lume a lui Adam I unde totul este câștigat prin efort, osteneală și control, suferința ne învață dependența. Ne învață că viața este imprevizibilă și că eforturile meritocratului de a deține controlul complet sunt o iluzie.

Suferința, în mod ciudat, ne învață și recunoștința. în momentele de normalitate tratăm dragostea pe care o primim ca pe un motiv de mulțumire de sine (merit să fiu iubit), dar, în perioadele de suferință,

realizăm cât de nemeritată este acea dragoste și cum ar trebui să fie de fapt un motiv pentru a mulțumi. în momentele de mândrie refuzăm să ne simțim îndatorați, dar în momentele umile, oamenii știu că nu merită afecțiunea și grija pe care le primesc.

Oamenii în această situație au, de asemenea, senzația că sunt prinși într-o providență mai mare. Abraham Lincoln a suferit de depresie de-a lungul vieții sșle, apoi a suferit durerea de a duce un război civil din care a ieșit cu sentimentul că Providența preluase controlul asupra vieții sale, că era un instrument minuscul într-o sarcină transcendentă.

Acesta este momentul în care oamenii aflați în mijlocul dificultăților încep să simtă o chemare. Nu sunt stăpânii situației, dar nici nu sunt neajutorați. Nu pot influența cursul durerii lor, dar pot participa la felul în care răspund la ea. Ei simt adesea o responsabilitate morală copleșitoare de a răspunde bine la ea. își potîncepesuferința prin a se întreba „De ce eu?” sau „De ce rău?”, dar curând realizează că întrebarea potrivită este „Ce trebuie să fac dacă mă confrunt cu suferința, dacă sunt victima răului?”

Oamenii care caută răspunsul potrivit la chinul lor simt că sunt la un nivel mai profund decât nivelul fericirii personale. Nu spun „Ei bine, mă lupt cu multă durere după pierderea copilului meu. Ar trebui să încerc să îmi echilibrez contul hedonist ducându-mă la multe petreceri și chefuind”.

Răspunsul potrivit la o astfel de durere nu este plăcerea. Este sfințenia. Nu mă refer la asta numai în sens religios. Mă refer la a vedea durerea ca parte dintr-o poveste morală și la încercarea dea compensa ceva rău transformându-1 în ceva sacru, o faptă de sacrificiu care te va face să fraternizezi cu comunitatea mai largă și cu cerințele morale eterne. Părinții care au pierdut un copil înființează fundații; copilul lor decedat influențează viețile unor oameni pe care ei nu i-au cunoscut niciodată. Suferința ne amintește simultan de propria finitudine și ne împinge să vedem viața în cele mai vaste legături posibile, iar acolo își are lăcaș sfințenia.

Revenirea din suferință nu este precum revenirea dintr-o boală. Mulți oameni nu ies vindecați; ies diferiți. Se prăbușesc sub logica utilității individuale și se comportă paradoxal. în loc să se ferească de tipurile de angajamente de iubire care duc adesea la suferință, se implică și mai puternic în ele. Chiar și atunci când se confruntă cu cele mai rele și mai sfâșietoare consecințe, unii oameni își dublează vulnerabilitatea și devin disponibili în fața dragostei vindecătoare. Se dedică mai profund și mai recunoscători artei lor, celor dragi și angajamentelor pe care le au.

Astfel, suferința devine un dar înspăimântător, foarte diferit de celălalt dar, fericirea, definită în mod convențional. Cea din urmă aduce plăcere, dar prima cultivă caracterul.

Ajutorul

Pe măsură ce au trecut deceniile, s-au răspândit veștile despre exemplul lui Dorothy Day. A inspirat generații de tineri catolici pentru că nu era numai o campioană a învățăturii sociale catolice, ci și un exemplu viu, concret. învățătura socială catolică se bazează, în parte, pe ideea că toate viețile au o demnitate egală, că sufletul unei persoane fără adăpost și dependente de droguri este la fel de neprețuit precum cel mai lăudabil om care caută să realizeze cât mai multe. Se bazează pe convingerea că Dumnezeu are o dragoste specială pentru săraci. După cum se spune în Isaia, „adevărata venerație este să lucrezi pentru dreptate și să ai grijă de cei sărmani și asupriți". Această învățătură subliniază că suntem toți o familie. Slujitorii lui Dumnezeu sunt, prin urmare, chemați să trăiască în solidaritate unii cu alții, în comunitate. Day și-a format organizația în jurul acestor principii.

The Long Loneliness a fost publicată în 1952. S-a vândut bine și este retipărită de atunci. Pe măsură ce activitatea ei a devenii cunoscută, centrele ei au atras o mulțime de admiratori, iar asta a prezentat, de asemenea, o provocare spirituală. „M-am săturat să aud oamenii spunând cât de minunat este ceea ce facem. De multe ori nu este atât de minunat pe cât cred ei. Suntem suprasolicitați sau ne simțim obosiți și irascibili, sau am auzit vreo

remarcă nepoliticoasă de la cineva aflat la coadă, iar răbdarea noastră este epuizată și suntem gata să explodăm."[38] Chiar și așa, îi era frică de faptul că ea și enoriașii ei vor fi corupți de această admirație. 0 făcea și să se simtă singură.

înconjurată mai tot timpul de oameni, Day era adesea izolată de cei pe care îi iubea. Familia ei se înstrăinase de ea, dezorientată de catolicismul său. După Forster, nu a mai iubit niciodată un alt bărbat și a rămas celibatară pentru tot restul vieții. „Au trecut ani până să mă trezesc fără a mai tânji după o față apăsată pe pieptul meu, după un braț după umeri. Sentimentul de pierdere era prezent. A fost un preț pe care îl plătisem."[39] Nu este clar de ce a simțit că a trebuit să plătească acest preț, să suporte această singurătate și castitate, dar a făcut-o.

Trăind în centrele sociale, mergând în turnee lungi pentru prelegeri însemna să fie departe chiar și de fiica sa, Tamar. „Au trecut ore întregi până am adormit", a scris în jurnalul său în 1940. „Mi-e teribil de dor de Tamar, noaptea într-un fel care mă umple de nefericire, iar ziua cu mai puțină mâhnire. Nopțile mele sunt mereu pline de tristețe și dezolare, și imediat ce mă întind, parcă sunt pe un eșafod al amărăciunii și durerii. Apoi, ziua, sunt din nou suficient de puternică pentru a face un act de credință și de dragoste și pentru a continua în pace și bucurie."[40]

Era o mamă singură care conducea o mișcare socială deosebită și solicitantă. Călătorea adesea, în timp ce o mulțime de alte persoane aveau grijă de Tamar. Deseori simțea că nu era o mamă bună. Tamar a crescut în familia de la ziar când era copilă, apoi, când a mai crescut, s-a dus la internat. Când avea șaisprezece ani, Tamar s-a îndrăgostit de un voluntar de la *The Catholic Worker pe* nume David Hennessy. Dorothy i-a spus lui Tamar că era prea tânără să se mărite. I-a poruncit să nu îi scrie lui David timp de un an și să îi trimită înapoi scrisorile, nedeschise. I-a scris ea lui David, rugându-1 să îi lase fiica în pace, dar acesta i-a trimis înapoi acele scrisori, fără să le citească.

Cuplul a perseverat, într-un final căsătorindu-se, cu binecuvântarea lui Dorothy, când Tamar avea optsprezece ani, pe 19 aprilie 1944. S-au mutatla o fermă din Easton, Pennsylvania, unde Tamara născut primul dintre cei nouă copii pe care avea să îi prezinte mamei sale. Căsnicia dintre Tamar și David a durat până la sfârșitul anului 1961, când au divorțat. David era șomer lungi perioade de timp și se lupta cu o boală mintală. Tamar s-a mutat în cele din urmă înapoi lângă o fermă *Catholic Worker* din Staten Island. Oamenii o descriu ca fiind blândă, ospitalieră, fără năzuința spirituală propulsoare cu care se luptase mama ei. Accepta oamenii așa cum erau și îi iubea necondiționat A murit în 2008, la vârsta de optzeci și doi de ani, în New Hampshire. Tamar a rămas devotată mișcării Muncitorilor Sociali, dar a avut puțin timp de petrecut cu mama sa.

Impactul

Sfâșiată între nevoi și vocații contradictorii, Day a fost neliniștită în mare parte a vieții sale adulte. Uneori se gândea chiar să părăsească ziarul. „Este prea multă lume la *The Catholic Worker* pentru a mai fi loc și pentru mine. Lumea suferă și moare. Eu nu sufăr și mor la CW. Scriu și vorbesc despre asta."[41] Se gândea și să devină invizibilă, să își ia o slujbă într-un spital ca infirmieră, să găsească o cameră în care să trăiască undeva, preferabil lângă o biserică: „Acolo, în solitudinea orașului, trăind și muncind cu săracii, să învăț să mă'rog, să muncesc, să sufăr, să tac".

în cele din urmă, a decis să nu plece. A construit o serie de comunități în jurul ziarului, al centrelor de ajutor social și al comunităților rurale. Comunitățile i-au oferit familii și bucurie.

„Scrisul", spunea într-un articol din 1950, „este un act de comunitate. Este o scrisoare, este reconfortant, consolator, ajutător înseamnă să dăm sfaturi pe de o parte, dar și să cerem sfaturi d la voi. Face parte din asocierea noastră umană. Este o expresie . dragostei și a grijii noastre față de ceilalți."[42]

S-a întors neîncetat la această temă, luptându-se cu șinele său divizat: natura ei solitară, dar și dorința de a fi în prezența celorlalți. „Singurul răspuns din această viață, la singurătatea pe care suntem cu toții sortiți să o simțim, este comunitatea", a scris ea. „Traiul împreună, lucrul împreună, împărțitul împreună, dragostea pentru Dumnezeu și dragostea pentru fratele nostru și traiul aproape de el în comunitate ca să ne arătăm dragostea pentru El."[43] La sfârșitul cărții *The Long Loneliness,* într-una dintre marile sale izbucniri de recunoștință, exclamă:

M-am regăsit, femeie stearpă, fericită mamă a copiilor. Nu este întotdeauna ușor să fii bucuros, să ai în vedere datoria de a încânta. Cel mai semnificativ lucru la *The Catholic Worker* este sărăcia, spun unii. Cel mai semnificativ lucru la *The Catholic Worker* este comunitatea, spun alții. Nu mai suntem singuri. Dar cuvântul suprem este dragostea. Uneori a fost, în cuvintele starețului Zosima, un lucru crud și groaznic, iar propria noastră credință în dragoste a fost încercată prin foc.

Nu îl putem iubi pe Dumnezeu dacă nu ne iubim unii pe alții, și, ca să ne iubim, trebuie să ne știm unii pe alții. îl știm în ruperea pâinii și ne știm unii pe alții în ruperea pâinii și nu mai suntem singuri. Raiul este un banchet, iar viața este și ea un banchet, chiar dacă are o crustă, unde există tovărășie.[44]

Din afară poate părea că Day făcea acel soi de serviciu în folosul comunității pe care sunt chemați tinerii să îl facă în zilele noastre - să servească supă, să ofere adăpost. Dar, de fapt, viața ei se baza pe fundații foarte diferite și era îndreptată în direcții foarte diferite față de viețile multor binefăcători de astăzi.

Mișcarea Muncitorilor Catolici era menită să ușureze suferința săracilor, dar nu acela era scopul său principal sau principiul organizator. Ideea principală era să ofere un model al felului în care ar arăta lumea în cazul în care creștinii ar duce într-adevăr viețile pe care Evangheliile le poruncesc și îndrăgesc. Oamenii nu munceau în folosul comunității numai pentru ajutorarea sărmanilor, ci și ca să-și

înfrunte propria nefericire. „Noaptea mă duc la culcare în mirosul respingător de corpuri nespălate. Nu am intimitate", scria Day în jurnalul său. „Dar Hristos s-a născut într-o [iesle], iar un grajd e murdar și urât mirositor. Dacă Maica Sfântă a putut să îndure, de ce eu să nu pot?"[45]

După cum a scris jurnalistul Yishai Schwartz, pentru Day „orice acțiune însemnată își obține semnificația numai datorită relației sale cu Divinul". De fiecare dată când îi găsea cuiva o haină, era un act de rugăciune. Day era revoltată de „ideea milei administrate cu zgârcenie", care denigrează sărmanii și le arată lipsă de respect. Pentru ea, fiecare serviciu era un gest ascendent îndreptat către săraci și către Dumnezeu, precum și împlinirea unei nevoi interne. Day simțea că este necesar, scrie Schwartz, să „adopte sărăcia ca pe o virtute privată", să îmbrățișeze sărăcia ca pe un fel de a atinge comuniunea cu alții și de a se apropia de Dumnezeu. Să separe serviciul în folosul comunității de rugăciune ar fi însemnat să îl separe de scopul său de a schimba vieți.

Singurătatea, suferința și durerea pe care le-a îndurat Dorothy Day au un efect de aducere la realitate asupra oricui îi citește jurnalele. Chiar cere Dumnezeu atâtea greutăți? Nu a renunțat oare la prea multe dintre plăcerile simple pe care le oferă lumea? Pe de o parte, da. Dar pe de altă parte, este o impresie falsă lăsată din cauza faptului că ne bizuim prea mult pe jurnalele și pe propriile sale scrieri. La fel ca în cazul multor oameni, starea lui Day era mai întunecată în jurnal decât era în viața de fiecare zi. Nu scria când era fericită; era angajată în activitățile care o făceau fericită. Scria când o necăjea ceva și își folosea jurnalul pentru a contempla sursele durerii sale.

Jurnalele lasă impresia unei persoane frământate, însă povestirile orale lasă impresia cuiva care era tot timpul înconjurat de copii, de prieteni dragi, de admirație și de o comunitate apropiată. După cum a spus o admiratoare, Mary Lathrop, „avea o capacitate enormă de a-și face prietenii apropiate. De-a dreptul extraordinară. Fiecare

prietenie era unică și avea multe, multe de acest fel - oameni care o iubeau și oameni pe care îi iubea."[46]

Alții au amintit despre dragostea ei intensă pentru muzică și lucrurile senzuale ale lumii. După cum a spus Kathleen Jordan, „Dorothy avea un simț profund pentru frumos... o întrerupeam în timpul orei de operă [când asculta Metropolitan Opera' la radio]. Când intram o vedeam aproape în extaz. Asta m-a învățat multe despre ce înseamnă rugăciunea adevărată pentru ea... Obișnuia să spună: «Ține minte ce a spus Dostoievski: *Frumusețea va salva lumea.»* Vedeam asta în ea. Nu separa naturalul de supranatural."[47]

*Este vorba despre prestigioasa Operă din New York (cunoscută și sub numele prescurtat The Met], (n.tr.)

Nanette

în 1960, trecuseră mai bine de trei decenii de când îl părăsise pe Forster Batterham. El își petrecuse aproape toți acei ani trăind cu o femeie inocentă și fermecătoare pe nume Nanette. Când Nanette s-a îmbolnăvit de cancer, Forster a apelat iar la Dorothy, să aibă grijă de ea când era pe moarte. Desigur că Day a răspuns fără ezitare. Timp de câteva luni și-a petrecut o bună parte a fiecărei zile cu Nanette în Staten Island. „Nanette trece printr-o perioadă foarte grea", povestea Day în jurnal, „nu doar tensiune, ci are dureri peste tot. A zăcut și a plâns în mod sfâșietor astăzi. Nu prea poți face nimic decât să stai lângă ea și să nu spui nimic. I-ani zis cât de greu este să o consolez, nu poți decât să taci în fața suferinței, iar ea a spus amarnic: «Da, tăcerea morții». I-am spus că voi rosti un rozariu."[48]

Day a făcut ceea ce fac oamenii sensibili când alți oameni sunt traumatizați. Cu toții suntem chemați în anumite momente să consolăm oameni care suferă o traumă. Mulți dintre noi nu știm cum să reacționăm în astfel de situații, dar alții știu. în primul rând, pur și simplu își fac apariția. își oferă prezența. Apoi, nu compară. O persoană sensibilă înțelege că supliciul fiecărei persoane este unic

și nu ar trebui comparat cu al altcuiva. Apoi, fac lucrurile practice - pregătesc prânzul, șterg praful, spală prosoapele. în cele din urmă, nu încearcă să minimalizeze ce se întâmplă. Nu încearcă să aducă mângâiere cu sentimente false, siropoase. Nu spun că durerea e spre binele lor. Nu caută partea bună a lucrurilor. Fac ceea ce fac sufletele înțelepte în prezența tragediei și a traumei. Practică un activism pasiv. Nu se agită de colo-colo încercând să rezolve ceva ce nu poate fi rezolvat. 0 persoană sensibilă îi oferă suferindului demnitatea propriului său proces. Lasă suferindul să definească rostul a ceea ce se întâmplă. Rezistă pur și simplu de-a lungul nopților de durere și întuneric, fiind practică, umană, simplă și directă.

Forster, pe de altă parte, s-a purtat groaznic în timpul acelui chin. Fugea tot timpul, lăsând-o pe Nanette cu Dorothy și ceilalți îngrijitori. „Forster e într-o stare tristă", a scris Day în jurnalul său, „și refuză în mod categoric să-și petreacă timpul cu Nanette. Nanette a fost într-o stare proastă toată ziua, picioarele i se umflă rău, și stomacul la fel. Seara târziu a țipat că își pierde mințile și a urlat încontinuu."[49]

Day s-a trezit suferind alături de Nanette și luptându-se cu furia pe care o resimțea față de Forster. „Mă enervez atât de tare pe el și din cauză că fuge mereu de ea, mă irită autocompătimirea lui și lamentarea, încât mi-e greu și trebuie să lupt să depășesc asta. Atâta teamă de boală și moarte."

Pe 7 ianuarie 1960, Nanette a cerut să fie botezată. A doua zi a murit. Day își amintește ultimele ore ale sale: „în această dimineață, la 8:45, Nanette a murit după o agonie de două zile. Crucea nu a fost la fel de grea ca asta, a spus ea. Oamenii din lagărele de concentrare au suferit așa, a spus ea, arătându-și brațele. A murit în pace după o hemoragie ușoară. Avea un zâmbet slab, calm și împăcat."

Apoteoza

Când a apărut radicalismul la sfârșitul anilor 1960, Day s-a implicat în mișcarea pentru pace și în multe alte activități politice ale epocii,

dar era cât se poate de diferită de acei radicali în abordarea sa fundamentală a vieții. Ei predicau eliberarea, libertatea și autonomia. Ea predica ascultarea, servitutea și predarea de sine. Nu avea îngăduință pentru celebrarea sexualității deschise și a moralității laxe. A fost dezgustată când niște tineri au vrut să folosească pahare colorate de hârtie pentru a servi vinul sacramental. Nu era în pas cu spiritul contraculturii și se plângea de toți tinerii rebeli. „Toată această rebeliune mă face să tânjesc după obediență - mi-e foame și sete de ea."

în 1969 a scris o notă de jurnal, nefiind de acord cu aceia care căutau să construiască o comunitate în afara disciplinelor permanente ale bisericii. Day înțelesese întotdeauna defectele Bisericii Catolice, dar înțelesese și necesitatea structurii. Radicalii din jurul ei vedeau doar defectele și voiau să arunce totul. „Este ca și cum adolescenții tocmai au descoperit că părinții lor sunt supuși greșelii și sunt atât de șocați, încât vor să arunce instituțiile căminului și să se îndrepte spre «comunitate». Se numesc «tineri adulți», dar mi se pare că sunt adolescenți întârziați cu tot romantismul care vine odată cu aceasta."

Anii în care s-a înfruntat cu o disfuncție autentică în adăposturi au făcut-o pe Day realistă. „Nu suport romanticii" i-a spus unui intervievator. „Vreau un realist religios." Mult din activismul pe care îl vedea în jurul ei era prea ușor și iertător cu sine. Ea plătise un preț îngrozitor pentru a presta servicii în folosul comunității și pentru a-și practica credința - ruperea relației cu Forster, înstrăinarea de familia sa. „Pentru mine, Hristos nu a fost cumpărat cu treizeci de arginți, ci cu sângele inimii mele. Nu cumpărăm ieftin pe piața asta."

Peste tot în jurul ei oamenii celebrau natura și omul natural, dar Day credea că omul natural este corupt și salvat numai prin reprimarea dorințelor naturale. „Trebuie să fim tăiați, la fel ca plantele, pentru a crește", scria ea, „iar tăierea rănește omul natural. Dar dacă această corupție se îmbracă cu cinstea, dacă omul se *îmbracă cu Hristos,* omul nou, atunci durerea de un fel sau altul este inevitabilă. Și cât de

bucuros este gândul că, în ciuda plictiselii și a letargiei omului, acesta crește într-adevăr în viața spirituală."

Cuvântul „contracultură" era folosit des la sfârșitul anilor 1960, dar Day trăia conform unei adevărate contraculturi, o cultură care stătea nu numai de-a curmezișul valorilor culturii maselor din acea vreme - comercialismul, venerarea succesului -, ci și împotriva valorilor contraculturii de la Woodstock, pe care media era predispusă să o celebreze - antinomismul, concentrarea intensă pe individul eliberat și pe „să faci ce vrei". Contracultura Woodstock părea, la suprafață, să se revolte împotriva valorilor maselor, dar, după cum au demonstrat deceniile următoare, era doar o altă versiune a culturii Marelui Eu. Atât capitalismul, cât și Woodstock se refereau la eliberarea sinelui, la exprimarea sinelui. în societatea comercială, îți exprimi șinele cumpărând și construind un „stil de viață". în cultura Woodstock îți exprimi șinele eliberându-te de constrângeri și autocelebrându-te. Cultura burgheză a comerțului a putut să se unească cu cultura boemă a anilor 1960 tocmai pentru că ambele favorizau eliberarea individuală, ambele încurajau oamenii să își măsoare viețile prin felul în care reușeau să atingă mulțumirea de sine.

Viața lui Dorothy Day, dimpotrivă, era despre predarea sinelui și, în cele din urmă, despre transcenderea sinelui. Către sfârșitul vieții avea să apară ocazional la emisiuni televizate. Există o simplitate și o sinceritate a prezenței sale în aceste emisiuni și un mare aplomb. Prin *The Long Loneliness* și celelalte scrieri ale ei a practicat un soi de confesiune publică, ceea ce de atunci a atras mereu oamenii. Era deschisă în privința vieții sale interioare, așa cum Frances Perkins și Dwight Eisenhower nu au fost niciodată. Era opusul reticenței. Premisa din spatele confesiunii sale nu era însă doar revelația sinelui. Era ideea că, pe termen lung, toate problemele noastre sunt la fel. După cum scrie Yishai Schwartz, „confesiunile sunt menite să dezvăluie adevăruri universale prin exemple specifice. Prin introspecție și comunicarea cu preotul, pocăitul își folosește experiențele pentru a-și transcende viața. Confesiunea este, astfel, un act moral privat cu un scop moral public. Pentru că, reflectând

asupra deciziilor private, înțelegem mai bine problemele și chinurile umanității - ea însăși compusă din miliarde de indivizi chinuindu-se cu propriile lor decizii". Confesiunile lui Day erau și teologice. încercările de a se înțelege pe ea însăși și umanitatea erau de fapt eforturi de a-1 înțelege pe Dumnezeu.

Cu siguranță nu a atins niciodată o seninătate spirituală completă și mulțumirea de sine. în ziua în care a murit, a fost găsit un bilet introdus la ultima pagină a jurnalului ei, inscripționat cu rugăciunea de pocăință a Sfântului Efrem Șirul, care începe așa: „Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul trândăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert nu mi-1 da mie. Iar duhul curăției, al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-1 mie, robului Tău."

însă de-a lungul vieții, și-a construit o structură interioară stabilă. Munca ei pentru alții i-a oferit o anumită stabilitate în ea însăși, care fusese atât de absentă în anii de început. Iar la sfârșit a simțit recunoștință. Pentru inscripția sa de pe mormânt, a ales cuvintele DEO GRATIAS'. Către sfârșitul vieții s-a întâlnit cu Robert Coles, specialist în psihiatrie pediatrică de la Harvard, care i-a devenit prieten și confident. „Se va termina în curând", i-a spus ea. Apoi i-a descris un moment în care a încercat să facă un rezumat literar al vieții sale. Scrisese în toți anii aceia, astfel că ar fi fost firesc să-și scrie memoriile. S-a așezat într-o zi să compună ceva în genul acela. I-a povestit lui Coles ce s-a întâmplat.

încerc să mă gândesc la trecut; încerc să îmi amintesc această viață pe care mi-a dat-o Dumnezeu; mai deunăzi am scris cuvintele „o viață amintită" și aveam de gând să încerc să fac un rezumat pentru mine, să scriu ce a contat cel mai mult - dar nu am putut. Am stat pur și simplu și m-am gândit la Domnul nostru și la vizita Sa printre noi cu atâtea secole în urmă și mi-am spus că marele meu noroc a fost că l-am avut pe El în minte pentru atâta timp în viața mea!

Coles a scris: „I-am auzit emoția din voce în timp ce vorbea, iar curând ochii i s-au umezit, dar a început repede să vorbească despre marea ei dragoste pentru Tolstoi, de parcă, astfel,

ar fi schimbat subiectul."[50] Acel moment reprezintă o apoteoză calmă, un moment când, după toată munca și tot sacrificiul și toate eforturile de a scrie și de a schimba lumea, furtuna se domolește în sfârșit și ești cuprins de un mare calm. Adam I se pleacă în fața lui Adam II. Singurătatea se sfârșește. Iar, în culmea acelei vieți de autocritică și chin, apare mulțumirea.

* Mulțumesc lui Dumnezeu, (n.tr.)

CAPITOLUL 5

STAPANIREA SINELUI

George Catlett Marshall s-a născut în 1880 și a crescut în Uniontown, Pennsylvania. Uniontown era un orășel minier de exploatare a cărbunelui, cu o populație de circa trei mii cinci sute de persoane, și chiar în acel moment trecea printr-o transformare datorită industrializării. Tatăl său era un om de afaceri de succes care se remarcase ca o persoană cu o anumită importanță în oraș. Când s-a născut George avea treizeci și cinci de ani. Era mândru de familia sa veche din sud. John Marshall de la Curtea Supremă de Justiție îi era rudă îndepărtată. De asemenea, tatăl său era oarecum rigid și rezervat, în special acasă, unde juca rolul de stăpân al conacului.

La vârsta mijlocie, însă, tatăl lui Marshall și-a vândut afacerea cu cărbune și a investit într-o stratagemă imobiliară din zona Peșterii Luray, din Virginia, care a dat rapid faliment. A pierdut toată averea pe care o strânsese în douăzeci de ani. S-a retras din lume, petrecându-și timpul studiind genealogia neamului. în acest moment a început decăderea familiei. Mai târziu în viață, George Marshall avea să își aducă aminte cum se duceau la bucătăria unui hotel, unde cereau resturi alimentare care serveau drept mâncare pentru câini și tocană din când în când. Era „dureros și umilitor", avea să își amintească mai târziu, „o pată neagră pe copilăria mea."[1]

Marshall nu era un băiat sclipitor. Când avea nouă ani, tatăl său l-a înscris la școala publică locală. Repartizarea sa la clasă a fost determinată de un interviu cu directorul școlii, profesorul Lee Smith, care i-a pus o serie de întrebări simple pentru a-i verifica inteligența și pregătirea, dar Marshall nu a putut răspunde la ele. în timp ce tatăl său îl privea, dădea din colț în colț, se bâlbâia și se foia. Mai târziu, după ce a condus Armata SUA în cel de-al Doilea Război Mondial, a fost secretar de stat și a câștigat Premiul Nobel pentru Pace, Marshall încă își amintea acel episod penibil, când și-a dezamăgit

atât de tare tatăl în public. Tatăl său, își amintea Marshall, „a suferit crunt"[2] din cauza rușinii.

Marshall rămânea în urmă la învățătură. A dezvoltat o teamă teribilă de orice fel de prezentare publică, o frică intensă că ceilalți elevi vor râde de el și o sfială dureroasă care a stârnit inevitabil și mai multe eșecuri și umiliri. „Nu îmi plăcea școala", avea să își amintească mai târziu. „Adevărul este că nici măcar nu am fost un elev slab. Pur și simplu nu eram elev, iar rezultatele mele școlare erau o chestiune tristă."[3] A crescut neastâmpărat și buclucaș. După ce sora lui, Marie, l-a numit „prostul clasei", în acea seară ea a găsit o broască în pat. Când veneau în vizită musafiri pe care el nu-i aproba, arunca bombe cu apă de pe acoperiș în capul oaspeților care nu bănuiau nimic. Dar era și ingenios. A început o mică afacere cu transportarea grupurilor de fete peste un pârâu cu o plută pe care o construise el însuși.[4]

După ce a terminat școala primară, a vrut să își urmeze fratele preferat mai mare, Stuart, la Institutul Militar din Virginia. Mai târziu, într-un interviu cu marele lui biograf, Forrest Pogue, avea să își amintească reacția crudă a fratelui său:

Pe când îi imploram să mă duc la Institutul Militar, l-am auzit pe Stuart vorbind cu mama; încerca să o convingă să nu mă lase să mă duc, deoarece credea că aveam să fac de râs numele familiei. Ei bine, asta m-a marcat mai mult decât toți instructorii, presiunea părinților sau orice altceva. Am decis chiar atunci că aveam să i-o iau înainte. în cele din urmă l-am întrecut pe fratele meu. Era pentru prima dată când reușeam, și în acel moment mi-am învățat cu adevărat lecția. Nevoia de a reuși a venit când am auzit acea conversație; a avut un efect psihologic asupra carierei mele[5].

Aceasta este o trăsătură comună printre oamenii modești care ajung să aibă un succes extraordinar. Nu pentru că ar fi geniali sau talentați. Nota medie din facultate a unui milionar ajuns astfel prin forțe proprii este undeva în jur de 7. Dar, într-un moment crucial din viața acestor oameni, cineva le-a spus că sunt prea proști ca să facă

ceva și atunci s-au decis să le demonstreze nemernicilor că se înșală.

Marshall nu era total lipsit de căldura și sprijinul familiei. Deși tatăl lui era mereu dezamăgit de fiul său, mama lui se bucura de el, oferindu-i dragoste și sprijin necondiționat. A vândut ultimele proprietăți ale familiei pentru ca el să poată merge la facultate, inclusiv terenul din Uniontown, pe care sperase să își construiască propria casă.[6] De asemenea, Marshall a învățat din umilințele îndurate acasă și la școală că ridicarea la un rang înalt în viață nu avea să vină din talentul său natural, ci prin trudă, muncă grea și stăruitoare și autodisciplină. Când Marshall a ajuns la institut (se pare că a fost acceptat fără să fie nevoie să dea examenul de admitere), a găsit un mod de viață și un model de disciplină exact pe placul său.

A ajuns la Institutul Militar în 1897 și a fost atras instantaneu de tradițiile sale sudice. IMV avea o cultură morală care împletea câteva tradiții antice: un devotament cavaleresc față de ceea ce înseamnă serviciu și curtoazie, un angajament stoic față de autocontrolul emoțional și un devotament clasic față de onoare. Școala era bântuită de amintirile cavalerimii sudice: de generalul din Războiul Civil Stonewall Jackson, fost profesor acolo; de cei 241 de cădeți, unii de numai cincisprezece ani, care au mărșăluit pe 15 mai 1864 pentru a întoarce din drum o trupă a Uniunii în Bătălia de la New Market; și de fantoma eroului confederat Robert E. Lee, care a servit drept ideal desăvârșit a ceea ce ar trebui să fie un bărbat.

Institutul Militar din Virginia l-a învățat pe Marshall un sentiment de reverență, abilitatea imaginativă de a avea permanent în minte un erou pentru a-1 copia în toate privințele cuvenite, de a-1 lăsa să-i servească drept standard după care să se judece. Nu cu mult timp în urmă, a existat o mișcare amplă pentru demitiza-rea eroilor. Chiar și astăzi, cuvântul „ireverențios" este folosit adesea ca un compliment deosebit. Dar în lumea tinereții lui Marshall, exista o intenție mai mare de cultivare a capacității de venerație. Munca biografului roman Plutarh este bazată pe premisa că poveștile oamenilor extraordinari pot spori ambițiile celor în viață. Torna de Aquino afirma

că, pentru a duce o viață bună, este necesar să ne concentrăm mai mult pe modelele noastre decât pe noi înșine, imitându-le acțiunile cât mai mult posibil. Filosoful Alfred North Whitehead afirma: „Educația morală este imposibilă fără viziunea curentă a măreției". în 1943, Richard Winn Livingstone a scris: „Omul este înclinat să se gândească la eșecul moral ca fiind o slăbiciune a caracterului: mai adesea este din cauza unui ideal neadecvat. Detectăm în alții, și câteodată în noi înșine, nevoia de curaj, de sârguință, de perseverență, care duce la înfrângere. Dar nu observăm slăbiciunea mai subtilă și dezastruoasă, că standardele noastre sunt greșite, că nu am învățat niciodată ce e bine."[7]

Prin cultivarea obiceiului de a da dovadă de reverență - pentru eroii antici, pentru bătrâni, pentru liderii din viața cuiva -, profesorii nu ofereau doar cunoștințe privind felul în care arată măreția, ci încercau să cultive un talent pentru admirație. Comportamentul adecvat nu înseamnă doar să știi ce este corect; înseamnă să ai motivația să faci ce este corect, o emoție care te îndeamnă să faci lucruri bune.

Zilele de școală erau pline de povești - uneori false sau ro-mantizate - ale marilor modele din istorie, Pericle, Augustus, Iuda Macabeul, George Washington, Ioana dArc, Dolley Madison. Caracterul, scria James Davison Hunter, nu necesită credință religioasă. „Dar necesită o convingere a adevărului făcut sacru, respectarea sa ca prezență autoritară în conștiință și în viață, reîntărit de obiceiuri instituționalizate în cadrul unei comunități morale. Caracterul, prin urmare, se opune promptitudinii; nu poate fi obținut rapid. Acesta este fără îndoială motivul pentru care Soren Kierkegaard vorbea despre caracter ca fiind «gravat», adânc întipărit."[8]

Institutul Militar din Virginia era o instituție de învățământ mediocră, iar pe atunci Marshall nu era un student bun. îi reținuse însă pe eroii considerați sacri, iar școala preda fără îndoială obiceiurile autodisciplinei instituționalizate. Pe parcursul vieții adulte, Marshall a manifestat o dorință puternică de a se apropia cât mai mult de

perfecțiune în toate privințele. în ciuda sfaturilor din prezent, el chiar dădea importanță lucrurilor mărunte.

Institutul preda și renunțarea, abilitatea de a te lipsi de micile plăceri pentru a te bucura de cele mai mari. Era un loc unde tinerii de condiție bună în general mergeau să se întărească, să renunțe la luxul de care poate că se bucuraseră acasă și să obțină tăria de care aveau nevoie pentru a face față greutăților vieții. Marshall credea în cultura ascetică și strictețea ei. Studenții din primul an trebuiau să doarmă cu ferestrele mari ale căminului larg deschise, astfel că iarna era posibil să se trezească acoperiți de zăpadă.

Cu o săptămână înainte să sosească la institut, Marshall s-a îmbolnăvit de febră tifoidă și a trebuit să se prezinte la o săptămână după ceilalți cădeți. Era și așa greu pentru studenții din primul an, iar paloarea bolnăvicioasă a lui Marshall și accentul său din nord au atras o atenție nedorită din partea colegilor mai mari. Era supranumit „Șobolanul yankeu” și „Mops” din cauza nasului relativ turtit. „Șobolanul” Marshall își petrecea zilele făcând treburi neplăcute pe care nimeni nu dorea să le facă, spălând o mulțime de toalete. Amintindu-și de acea perioadă, nu i-a trecut prin minte să se revolte sau să se simtă jignit de tratamentul la care era supus. „Cred că eram mai filosofic referitor la astfel de lucruri decât mulți alți băieți. Asta era situația, iar singurul lucru pe care îl puteai face era să o accepți cât puteai mai bine.”[9]

într-un ritual de inițiere la începutul mandatului său de șobolan, Marshall a fost forțat să stea în poziția așezat deasupra unei baionete care fusese înfiptă într-o gaură din podea, complet dezbrăcat. Chinul era numit „statul la infinit” și era un rit de trecere. în timp ce o mulțime de colegi din clasele mai mari îl priveau, el făcea eforturi să nu se prăvălească peste baionetă. într-un final nu a mai rezistat și a căzut. Nu a căzut drept, ci pe o parte, astfel că s-a ales cu o rană adâncă, dar vindecabilă în fesa dreaptă. 0 inițiere atât de brutală era împotriva regulamentelor, chiar și după standardele acelei perioade, iar colegii săi din clasele mai mari l-au dus în grabă la centrul medical, temându-se de ce

ar putea să spună. Dar Marshall nu i-a reclamat pe cei care l-au chinuit și și-a câștigat imediat admirația grupului pentru tăcerea sa fermă. Unul dintre foștii săi colegi de clasă a spus: „După ce s-a încheiat acel episod, nimănui nu îi mai păsa de accentul său. Ar fi putut să vorbească și păsărească, iar ceilalți ar fi acceptat-o. Intrase în cercul lor."[10]

Marshall tot nu a excelat din punct de vedere academic la Institutul Militar, dar a excelat la instrucție, curățenie, organizare, precizie, autocontrol și conducere. Stăpânea estetica disciplinei, având o postură corectă, o ținută dreaptă, un salut vioi, o privire directă, haine bine călcate și un limbaj al trupului care este o manifestare exterioară a autocontrolului interior. în timpul unui meci de fotbal american din primul sau al doilea an a suferit o ruptură gravă de ligament la mâna dreaptă, dar a refuzat să se prezinte la medic. Avea să se vindece de la sine (în următorii doi ani).[11] 0 zi din viața unui cadet este marcată de saluturi continue făcute superiorilor, și, din moment ce Marshall nu își putea ridica mâna dreaptă mai sus de cot fără să-1 doară, probabil că au fost doi ani de chin.

Această formalitate scorțoasă nu mai este la modă astăzi. Ne purtăm într-un mod mai natural și relaxat. Ne facem griji să nu părem artificiali. Dar era mai probabil ca cei din lumea militară a lui Marshall să creadă că oamenii măreți se construiesc, nu se nasc astfel, și se construiesc prin antrenament. Schimbarea se petrece din exterior spre interior. Prin exercițiile de instruire ajungi să te autodisciplinezi. Prin exprimarea curtoaziei devii politicos. Prin rezistența la frică îți dezvolți curajul. Prin controlarea expresiilor faciale devii sobru. Actul precedă virtutea.

Ideea era să se separe emoția instantanee de acțiune, să se reducă puterea sentimentelor temporare. Poți simți frica, dar nu vei acționa sub impulsul ei. Ar putea să-ți fie poftă de dulciuri, dar vei fi capabil să-ți reprimi tentația. Idealul stoic spune că de cele mai multe ori nu trebuie să te încrezi în emoții. Emoția îți fură acțiunea, așa că să nu te încrezi în dorință. Să nu te încrezi în furie, și nici chiar în tristețe și suferință. Privește aceste lucruri așa cum ai privi focul: folositoare

când sunt atent controlate, dar devastatoare când nu sunt supravegheate.

Astfel de oameni încearcă să-și controleze emoțiile prin măsuri constante de prevenire a etichetei. De aici toate acele maniérisme victoriene stricte. Ele monitorizau exprimarea emoțională, pentru a-și reduce vulnerabilitatea. De aici modul formal elaborat prin care se adresau unul altuia. Astfel de oameni - iar Marshall a fost toată viața unul dintre ei - erau austeri și lipsiți de dramatism în mod deliberat. Marshall disprețuia teatralitatea lui Napoleon sau a lui Hitler sau chiar și etalarea histrionică a doi general care aveau să lucreze cu el, Douglas MacArthur și George S. Patton.

„într-un mod nu întotdeauna subtil", scria unul dintre biografii lui Marshall, „bărbatul cu un caracter care putea fi călit a ajuns de la control la autocontrol, până când, în cele din urmă, și-a impus prin propria dorință acele restricții asupra lui însuși pe care abia le putea tolera când le-a descoperit prima oară."[12]

Marshall nu era amuzant, nu-și trăda emoțiile și nici nu era introspectiv. Refuza să țină un jurnal, deoarece credea că l-ar putea face să se concentreze prea mult pe el însuși și pe propria sa reputație sau pe modul cum s-ar putea să îl vadă alții în viitor. Ținerea unui jurnal, i-a spus biografului lui Robert E. Lee, Douglas Southall Freeman, în 1942, ar putea provoca inconștient „amăgire de sine sau ezitare în luarea deciziilor" când, în război, trebuia să se concentreze în mod obiectiv pe „problema victoriei."[13] Marshall nu a ajuns niciodată să își scrie autobiografia. *The Saturday Evening Post* i-a oferit odată mai bine de un milion de dolari pentru a-și spune povestea, dar el a refuzat. Nu voia să se facă de râs, nici pe el și nici pe altcineva dintre ceilalți generali.[14]

întregul scop al antrenamentului din cadrul Institutul Militar era să îl învețe pe Marshall cum să-și exerseze puterea controlată. Ideea era că puterea exagerează înclinațiile - făcând o persoană nepoliticoasă, și mai nepoliticoasă, iar o persoană dominatoare, și mai dominatoare. Cu cât ajungi mai sus în viață, cu atât există mai puțini

oameni care să îți ofere păreri oneste sau care să îți țină în frâu trăsăturile neplăcute. Așa că cel mai bine este să înveți de la o vârstă fragedă obiceiul de a te stăpâni, inclusiv stăpânirea emoțională. „La Institutul Militar din Virginia am învățat ce înseamnă autocontrolul și disciplina, așa că acestea erau înrădăcinate", avea să își amintească mai târziu.

în ultimul său an la institut, Marshall a fost numit prim-căpi-tan, cel mai înalt rang al institutului. Și-a încheiat cei patru ani fără nicio sancțiune. A dobândit acea prezență austeră impozantă care avea să îi marcheze pentru totdeauna personalitatea. A excelat la orice avea de-a face cu milităria și a fost liderul incontestabil al promoției sale.

0 scrisoare de recomandare de la John Wise, președintele Institutului Militar din Virginia, lăuda realizările lui Marshall în tonul specific școlii: Marshall era „una dintre cele mai bune bucăți de carne de tun scoase de mulți ani de această moară."[15]

La o vârstă uimitor de fragedă, Marshall își construise acel soi de minte ordonată pe care în general o admirau bărbații și femeile din armată. „Atunci acea persoană, oricare ar fi ea", scria Cicero în *Disputele de la Tusculum,* „a cărei minte este liniștită prin constanță și autocontrol, care își găsește mulțumirea de sine, care nici nu se frânge din cauza greutăților, nici nu se prăbușește de spaimă, nici nu arde de vreo nevoie însetată, nici nu se dedă unui entuziasm sălbatic și inutil, aceea este persoana înțe-leaptă pe care o căutăm, iar acea persoană este fericită".

Serviciul militar

Există întotdeauna un moment interesant în viețile oamenilor de succes când învață pentru prima oară cum să lucreze. în cazul lui Marshall, acel moment a venit la Institutul Militar.

Pentru a primi un post în armata SUA, avea nevoie de sprijin politic. S-a dus la Washington și și-a făcut apariția la Casa Albă fără să aibă o programare. A izbutit să ajungă până la etajul al doilea, unde unul

dintre aprozi i-a spus că este imposibil să dea pur și simplu buzna acolo și să-1 întâlnească pe președinte. Dar Marshall s-a strecurat în Biroul Oval împreună cu un grup mai mare și, după ce grupul a plecat, și-a expus cazul președintelui McKinley. Nu este clar dacă McKinley a intervenit, dar lui Marshall i s-a permis să dea examenul de intrare în armată în 1901, iar în 1902 și-a primit funcția.

La fel ca Eisenhower, Marshall a înflorit mai târziu. A lucrat în mod profesionist, a fost în serviciul altor oameni, dar nu a avut (ascensiune spectaculoasă. Era un aghiotant atât de valoros, încâ; uneori superiorii săi îl împiedicau să-și dea singur ordine. „Aptitudinea specială a lt.-col. Marshall este munca de Stat-Major", scria un general. „Mă îndoiesc că îl egalează cineva în această privință în armată, indiferent dacă este vorba de predare sau de practică/'[16] Era atât de priceput la munca plictisitoare din culise care făcea parte din viața militară, în special la logistică, încât nu a fost avansat pe câmpul de luptă. La treizeci și nouă de ani, la sfârșitul serviciului militar în Primul Război Mondial, era numai locotenent-colonel temporar, întrecut în rang de bărbați mai tineri care deținuseră conducerea în luptă. Suferea enorm la fiecare dezamăgire.

Dar, încet, dobândea abilități. în timpul antrenamentului postuniversitar la Fort Leavenworth, Marshall a devenit autodidact, ca să compenseze pentru rezultatele sale academice lamentabile. A fost trimis în Filipine și în sudul și vestul mijlociu al Americii, servind ca ofițer inginer, ofițer de artilerie, intendent poștal, ofițer comisar poștal și în alte funcții banale de Stat-Major.

Fiecare zi trecea în ritmul sarcinilor sale zilnice și al realizărilor minore. Totuși, atenția la detalii și anduranța sa aveau să îi servească mai târziu. După cum a observat ulterior, „liderul cu adevărat măreț depășește toate dificultățile, iar campaniile și bătăliile nu sunt altceva decât o serie lungă de dificultăți ce trebuie depășite.”[17]

Și-a sublimat șinele: „Cu cât ești mai puțin de acord cu politicile superiorilor tăi, cu atât trebuie să acorzi mai multă energie realizării lor”. Biografii i-au cercetat viața, iar trăsătura cea mai frapantă este ceea ce nu au găsit - niciun moment de eșec moral clar. A luat multe decizii proaste, dar nu există niciun moment clar în care să fi comis adulter, să-și fi trădat prietenii, să fi spus vreo minciună sfruntată sau să se fi dezamăgit pe el însuși sau pe alții.

Deși promovările nu veneau, Marshall a început să-și câștige reputația de maestru legendar al organizării și administrării. Nu era tocmai partea fascinantă a vieții militare. în 1912, a organizat manevre care implicau 17.000 de ofițeri și soldați din Statele Unite. în 1914, în timpul unui exercițiu de antrenament în Filipine, a condus eficient o trupă invadatoare de 4.800 de soldați pentru a dejuca tactic planurile și a înfrânge forța de apărare.

în Primul Război Mondial, Marshall a fost aghiotant al comandantului de Stat-Major al Forței Expediționare Americane pentru Divizia I în Franța. A fost prima divizie trimisă vreodată de armata americană în Europa și, contrar opiniei populare, Marshall a văzut în război mai multă acțiune și s-a ferit de mai multe gloanțe, obuze și atacuri cu gaz decât mulți alți americani. Sarcina lui era să informeze comandamentul Forței Expediționare Americane cu privire la proviziile, poziția și moralul oamenilor aflați pe front. O bună parte din timp și-1 petrecea pe frontul din Franța sau aproape de acesta, sărind în și din tranșee, vorbind cu soldații și luând cunoștință de ceea ce aveau nevoie cel mai mult.

în momentul în care se întorcea în siguranță la sediu, îi raporta comandantului și începea să traseze harta logistică pentru următoarea mișcare masivă a oamenilor spre sau dinspre linia frontului, în cadrul unei operațiuni a organizat deplasarea a 600 000 de persoane și 900 000 de tone de provizii și muniție dintr-o parte în alta a frontului. A fost cea mai complicată problemă de logistică a războiului, iar performanța lui Marshall a devenit legendară, câștigându-și porecla temporară de „Vrăjitorul".

In octombrie 1917, unitatea lui Marshall a primit vizita generalului John „Blackjack" Pershing, comandantul superior al SUA în război. Pershing a ocărât unitatea pentru antrenamentul și performanța foarte slabe, criticându-i pe comandantul direct al lui Marshall, generalul William Siebert, și pe șeful de Stat-Major al lui Sibert, care sosise cu numai două zile înainte. Marshall, pe atunci căpitan, a decis că venise timpul pentru ceea ce numea o „mutare de sacrificiu". A pășit în față și a încercat să îi explice situația generalului. Pershing, care era deja iritat, l-a redus la tăcere pe Marshall și i-a întors spatele. Atunci, Marshall a făcut ceva care l-ar fi putut costa cariera. Și-a pus mâna pe brațul lui Pershing pentru a-1 împiedica să plece. I-a răspuns vehement, copleșindu-1 cu un potop de date despre eșecurile cartierului general al lui Pershing însuși, despre proviziile sărăcăcioase, plasarea greșită a trupelor, lipsa de transport motorizat și multe alte dificultăți care nu trebuiau trecute cu vederea.

A urmat o lungă tăcere și toată lumea a rămas uimită de impertinența lui Marshall. Pershing s-a uitat la el cu atenție și a răspuns defensiv:

Ei bine, trebuie să înțelegi problemele pe care le avem.

— Da, generale, i-a răspuns Marshall, dar noi ne confruntăm cu ele în fiecare zi și sunt multe pe zi și trebuie să le rezolvăm pe toate până se lasă noaptea.

Pershing nu a spus nimic și a plecat nervos. Colegii lui Marshall i-au mulțumit și i-au spus că i se încheiase cariera. în schimb, Pershing și-a adus aminte de tânăr, l-a angajat și i-a devenit cel mai important mentor.

Marshall a fost șocat de scrisoarea pe care a primit-o, convo-cându-1 să se alăture Statului-Major General la cartierul general din Chaumont. El își dorea cu ardoare o promovare care să îl aducă în poziția de a conduce soldații în luptă. Cu toate acestea, și-a făcut imediat bagajele și le-a spus la revedere celor pe care îi cunoștea de

mai bine de un an. Ascuns printre rapoartele de război, Marshall a făcut o descriere necaracteristic de sentimentală a plecării sale:

A fost greu să îmi păstrez calmul în fața acestor oameni cu care am fost atât de intim legat timp de mai bine de un an în Franța. Fuseserăm prizonieri, iar încercările și necazurile noastre au părut să ne unească foarte strâns. Parcă îi văd -adunați la intrarea spațioasă a castelului. Glumele prietenoase și clipele afectuoase de rămas-bun, în timp ce mă urcam în Cadillac, au lăsat o amprentă profundă în mintea mea și am plecat abia îndrăznind să mă întreb când și unde avea să aibă loc următoarea noastră întâlnire.[18]

Șase zile mai târziu, Divizia I s-a alăturat marelui contraatac ?are avea să ducă la retragerea armatei germane, iar în decurs de șaptezeci și două de ore cei mai mulți dintre soldații care stătuseră în pragul acelei uși și toți ofițerii superiori, comandanții de batalion și cei patru locotenenți din Divizia I aveau să fie victime, fie morți, fie răniți.

în 1918, în Franța, Marshall a fost cât pe ce să fie promovat general de brigadă. Războiul se încheiase și aveau să treacă optsprezece ani lungi până să obțină prima stea. S-a întors acasă, unde a petrecut cinci ani sub comanda lui Pershing, la Washington, făcând muncă de birou. Și-a servit ofițerii superiori, dar a primit puține promovări. în ciuda tuturor dificultăților, Marshall și-a continuat activitatea profesională și și-a servit instituția, armata SUA.

Instituțiile

t

Astăzi, este ceva neobișnuit să întâlnești pe cineva cu un mod de gândire instituțional. Trăim într-o epocă de anxietate instituțională, când oamenii sunt predispuși să nu aibă încredere în organizațiile mari. Aceasta se datorează în parte faptului că am asistat la eșecul unor astfel de instituții și în parte pentru că în epoca Marelui Eu punem individul pe primul loc. Suntem înclinați să prețuim libertatea de a ne orienta după cum dorim, de a ne trăi viața așa cum alegem

și de a nu ne ascunde niciodată identitățile individuale în conformitate cu vreo birocrație sau organizație. Suntem înclinați să presupunem că scopul este să trăim cea mai bogată și mai deplină viață, sărind de la o organizație la alta în funcție de nevoile noastre. însemnătatea se găsește în aceste acte de autocreație, în lucrurile pe care le facem și la care contribuim, în alegerile noastre infinite.

Nimeni nu vrea să fie un Om al Organizației. Ne plac cei care demarează afaceri noi, perturbatorii și rebelii. Li se acordă mai puțin prestigiu celor care se conformează reformei perpetue și reparării instituțiilor. Tinerii sunt crescuți să creadă că problemele mari pot fi rezolvate printr-o mulțime de ONG-uri mici, legate între ele, și de către antreprenori sociali. Marile organizații ierarhice sunt dinozauri.

Această mentalitate a contribuit la degradarea instituțională. După cum a spus editorul Tina Brown, dacă li se spune tuturor să gândească în afara tiparelor, trebuie să te aștepți ca tiparele înseși să înceapă să se deterioreze.

Cei care au un mod de gândire instituțional, cum a fost cazul lui Marshall, au o mentalitate foarte diferită, care începe cu o conștiință istorică diferită. în acest mod de gândire, realitatea principală este societatea, ce reprezintă o serie de instituții care au existat de-a lungul timpului și care transcend generațiile. 0 persoană nu se naște într-un câmp deschis și cu o tabula rasa socială. 0 persoană se naște într-o serie de instituții permanente, inclusiv armata, preoția, domeniile științei sau oricare dintre profesii, cum ar fi cea de fermier, constructor, polițist sau profesor.

Viața nu este ca o deplasare pe un câmp deschis. înseamnă angajamentul pe care ți-1 iei față de câteva dintre instituțiile care au fost stabilite pe pământ înainte de a te fi născut și care vor fi aici după ce vei muri. înseamnă acceptarea darurilor celor morți, asumarea responsabilității de a păstra și a îmbunătăți o instituție, apoi transmiterea instituției respective, îmbunătățită, următoarei generații.

Fiecare instituție vine cu anumite reguli, obligații și standarde de excelență. Jurnalismul impune obiceiuri care ajută reporterii să se distanțeze mental de cei despre care scriu. Oamenii de știință au anumite metode pe care le folosesc pentru a avansa și a verifica pas cu pas cunoștințele. Profesorii își tratează toți elevii în mod egal și investesc ore suplimentare pentru evoluția lor. în procesul subordonării noastre față de instituțiile pe care le populăm, devenim cine suntem. Obiceiurile instituției structurează sufletul, ușurându-i posibilitatea de a fi bun. Ele ghidează blând comportamentul de-a lungul unor linii testate în timp. Prin practicarea obiceiurilor unei instituții, nu suntem singuri; suntem admiși într-o comunitate care transcende timpul.

Cu acest simț al scopului, instituționalistul are un respect profund față de cei dinaintea sa și față de regulile pe care le-a preluat temporar. Regulile unei profesii sau ale unei instituții nu sunt ca sfaturile practice despre modul în care să faci cel mai bine ceva. Ele sunt profund întrețesute în identitatea celor care le practică. Relația unui profesor cu arta predării, relația unui atlet cu sportul său, angajamentul Unui medic față de practicarea me-dicinei, toate aceasta nu sunt alegeri individuale la care se poate renunța cu ușurință atunci când pierderile psihice depășesc beneficiile psihice. Sunt angajamente care modelează viața și o definesc. La fel ca descoperirea unei vocații, sunt angajamente față de ceva ce transcende o singură viață.

Funcția socială a unei persoane definește cine este ea. Angajamentul dintre o persoană și o instituție este mai mult decât o convenție. Este o moștenire de transmis mai departe și o datorie de plătit.

Sarcinile tehnice ale meseriei, să zicem, de tâmplar, sunt pătrunse de o semnificație profundă care transcende sarcina curentă. Există perioade lungi în care mai mult dai instituțiilor tale decât primești de la ele, dar servirea instituției îți oferă o serie de angajamente care te împlinesc și îți asigură un loc sigur în lume, îți oferă un mijloc de a-ți scufunda egoul, de a-i liniști îngrijorările și cerințele neîncetate.

Marshall și-a conformat viața la nevoile organizației sale. în decursul ultimului secol, foarte puțini au fost cei care au trezit la fel de mult respect precum Marshall, chiar și în timpul vieții sale, chiar și printre cei care l-au cunoscut bine. Au existat, de asemenea, puțini oameni care se simțeau pe deplin confortabil în preajma lui - inclusiv Eisenhower. Costul spiritului său de sacrificiu și al autocontrolului său perfect a fost distanța. Cât timp a purtat uniforma, niciodată nu și-a dat frâu liber sau a acceptat oameni în intimitatea propriului suflet. Și-a păstrat cumpătul în toate împrejurările.

Dragostea și moartea

Marshall avea însă și o viață privată. Era separată categoric de rolul său public. în zilele noastre ne aducem munca acasă, răspunzând la e-mailuri legate de serviciu de pe telefon. Dar pentru Marshall, acestea erau două sfere distincte, cu emoții și modele de comportament diferite. Căminul era un refugiu într-o lume fără inimă. Viața domestică a lui Marshall se învârtea în jurul soției sale, Lily.

George Marshall a pețit-o pe Elizabeth Carter Coles, cunoscută de prietenii ei drept Lily, în ultimul său an la Institutul Militar. Făceau lungi plimbări cu trăsura, iar noaptea risca exmatricularea strecurându-se în afara campusului pentru a se întâlni cu ea. George era cu șase ani mai tânăr decât Lily, iar câțiva colegi de clasă mai mari și absolvenți ai Institutul Militar - inclusiv fratele mai mare al lui Marshall, Stuart - făcuseră tot posibilul să îi câștige simpatia. Era o brunetă de o frumusețe izbitoare, cea mai mândră din Lexington. „Eram foarte îndrăgostit", și-a amintit el, și a rămas astfel pe vecie.[19]

S-au căsătorit la scurt timp după absolvirea lui în 1902. S-a simțit extraordinar de norocos că a cucerit-o și i-a fost recunoscător toată viața. Atitudinea sa față de Lily poate fi descrisă ca fiind stabilă și plină de solicitudine. La scurt timp după căsătorie, a descoperit că Lily suferea din cauza unei afecțiuni a tiroidei care îi slăbise extrem de mult inima. Trebuia să fie tratată ca o semi-invalidă toată viața. Nu puteau risca să aibă copii. Exista permanent pericolul de a muri

subit din cauza efortului, dar devotamentul și recunoștința lui Marshall față de soția lui s-au adâncit.

Marshall a fost încântat să i se dedice, oferindu-i mici surprize, complimente și alinări, acordând întotdeauna cea mai mare atenție celor mai mici detalii. Nu îi permitea niciodată să se ridice pentru a-și lua coșul de brodat pe care îl uitase la etaj. Marshall juca rolul de cavaler galant în serviciul doamnei lui. Lily privea uneori acest lucru cu un amuzament ironic. Era mai robustă și mai capabilă decât credea el, dar lui îi plăcea foarte mult să aibă grijă de ea.

în 1927, când Lily avea cincizeci și trei de ani, starea inimii i s-a înrăutățit. A fost dusă la spitalul Walter Reed, iar pe 22 august a fost operată. Recuperarea a fost lentă, dar constantă. Marshall era în elementul său, îndeplinindu-i orice nevoie, iar Lily părea să își revină. Pe 15 septembrie, i s-a spus că putea să se întoarcă acasă în ziua următoare. S-a așezat pe scaun să îi trimită o scrisoare mamei sale. A scris cuvântul „George", după care s-a prăbușit și a murit. Medicii au spus că entuziasmul de a se întoarce acasă a făcut să-i crească pulsul în mod neregulat.

în acel moment, Marshall ținea un curs la Colegiul de război din Washington. Un paznic i-a întrerupt prelegerea și l-a chemat la telefon. S-au dus într-un mic birou în care Marshall a preluat apelul, a ascultat timp de câteva momente, apoi și-a pus capul pe brațe pe birou. Paznicul a întrebat dacă îi poate fi de ajutor în vreun fel. Marshall a răspuns cu o formalitate calmă.

— Nu, die Throckmorton, tocmai am primit vestea că soția mea, care astăzi trebuia să vină aici, a murit.

Formalitatea acelei exprimări, pauza ca să-și amintească numele paznicului (Marshall nu prea ținea minte numele) îi surprindeau perfect autocontrolul emoțional, autodisciplina permanentă.

Marshall a fost tulburat de moartea soției sale. Și-a umplut casa cu fotografiile ei, astfel încât să îl privească din aproape orice colț al fiecărei camere. Lily nu fusese numai soția lui iubită, ci și confidenta

sa cea mai de încredere și, se pare, singura sa confidentă. Numai ea avusese privilegiul de a vedea povara pe care o purta și să îl ajute să o ducă. Dintr-odată, în mod brutal, se afla singur în voia sorții.

Generalul Pershing, care pierduse o soție și trei fiice, i-a scris o scrisoare de condoleanțe. Marshall i-a răspuns că simțea lipsa lui Lily cu disperare: „Douăzeci și șase de ani de companie intimă, lucru pe care nu l-am cunoscut niciodată de când am fost copil, îmi anihilează toate eforturile de a mă adapta la perspectivele viitoare în viață. Dacă aș fi fost înclinat către o viață de club sau alte activități cu prietenii în afară de recreerea sportivă, sau dacă ar fi avut loc o campanie sau ar fi intervenit vreo altă datorie urgentă care ar cere un efort concentrat, atunci cred că m-aș putea descurca mai bine. Cu toate acestea, voi găsi o cale."[20]

Moartea lui Lily l-a schimbat pe Marshall. Taciturn odinioară, se îmblânzise și devenise vorbăreț, ca și cum și-ar fi putut fermeca vizitatorii să stea mai mult și să-i umple orele de singurătate. De-a lungul anilor, scrisorile sale au devenit mai atente, mai pline de compasiune. în ciuda angajamentului său față de armată și a mai multor perioade în care era copleșit de activități, Marshall nu a fost niciodată dependent de muncă. Atent să nu își suprasolicite propria sănătate, se întrerupea din lucru după-amiaza târziu pentru a munci în grădină, a călări sau a se plimba. Ori de câte ori era posibil, își încuraja oamenii din subordine să facă același lucru, chiar le-o ordona.

Intimitatea

Marshall a fost un om retras. Cu alte cuvinte, făcea o distincție mai puternică decât mulți oameni din zilele noastre între sfera publică și cea privată, între cei pe care îi considera prieteni intimi și toți ceilalți. Putea fi spiritual și putea spune povești lungi și amuzante celor din cercul său de încredere și afecțiune, dar felul său de a se purta cu restul oamenilor era definit de politețe și un anumit farmec rezervat. Foarte rar îi spunea cuiva pe numele mic.

Acest cod de intimitate este diferit de cel obișnuit în era Facebook și Instagram. Acest cod de intimitate, pe care îl avea în comun cu Frances Perkins, se bazează pe ideea că în zona de intimitate trebuie să se intre doar treptat, după o îndelungată reciprocitate și încredere. Conținutul lumii private nu ar trebui să fie împărtășit instantaneu pe internet sau într-o conversație; nu ar trebui transmis pe Twitter.

Atitudinea socială politicoasă a lui Marshall se potrivea cu alcătuirea sa interioară politicoasă. Filosoful francez André Comte-Sponville susține că politețea este o condiție prealabilă pentru marile virtuți: „Moralitatea este ca o politețe a sufletului, o etichetă a vieții interioare, un cod de îndatoriri."[21] Reprezintă o serie de practici care te fac atent cu ceilalți.

Marshall era politicos tot timpul, dar stilul său formal îl împiedica să lege ușor prietenii. Dezaproba cu tărie bârfele, se încrunta la poveștile de prost gust și nu s-a bucurat niciodată de discuțiile cu bărbații, în care se specializase Ike.

Unul dintre primii biografi ai lui Marshall, William Frye, scria:

Marshall era unul dintre acei oameni cumpătați și disciplinați care găsesc atât motivația, cât și recompensa adânc în ei înșiși, care nu au nevoie nici de îndemnuri, nici de aplauze de la prea multe persoane. Astfel de oameni sunt îngrozitor de singuri, fiind lipsiți de eliberarea pe care majoritatea o găsesc în împărtășirea gândurilor și sentimentelor. în ciuda independenței lor, sunt incompleți; iar dacă sunt norocoși, își găsesc completarea în unul sau doi oameni la fel ca ei. Nu sunt mai mult de doi, de regulă - inima și-o deschid unui iubit, iar mintea unui prieten.[22]

Reformatorul

Marshall și-a găsit în sfârșit alinarea suferinței într-o sarcină care i-a consumat energia. La sfârșitul acelui an, i s-a propus să conducă programul Școlii de Infanterie de la Fort Benning, Georgia. Marshall era conservator în comportament, dar nu era tradiționalist când

venea vorba de operațiuni. Toată viața a luptat împotriva a ceea ce considera că este felul tradiționalist sufocant al armatei de a acționa. în cei patru ani petrecuți acolo, a revoluționat instruirea ofițerilor, iar datorită faptului că mulți dintre cei mai importanți ofițeri din cel de-al Doilea Război Mondial au trecut prin Fort Benning în perioada cât s-a aflat el acolo, a revoluționat și armata SUA.

Planurile de lecție pe care le moștenise erau create pe premisa ridicolă că, în luptă, ofițerii vor avea informații complete despre pozițiile trupelor lor și cele ale inamicului. El îi trimitea la manevre fără hărți sau cu unele depășite, spunându-le că într-un război adevărat hărțile ar fi absente sau mai rău decât inutile. Le-a spus că problema crucială este, de obicei, *când* ar trebui luată o decizie și, în egală măsură, *care* ar trebui să fie acea decizie. Le-a spus că soluțiile mediocre întreprinse la timp sunt mai bune decât soluțiile perfecte întreprinse prea târziu. Până la Marshall, profesorii își scriau prelegerile și doar le citeau în clasă. Marshall a interzis practica aceasta. A redus manualul de sisteme de aprovizionare de la 120 de pagini la 12, pentru a ușura antrenarea unei trupe de civili și pentru a permite o mai mare libertate de acțiune celor din poziții inferioare.

Nici chiar succesul și reformele sale nu i-au grăbit promovarea. Armata avea propriul sistem de vechime. Dar, pe măsură ce se scurgeau anii 1930, iar amenințarea fascistă devenea mai clară, meritul personal a început să conteze mai mult. în cele din urmă, Marshall a primit o serie de promovări majore, depășind oameni cu mai multă vechime, dar mai puțin admirați, până la Washington și centrele de putere.

Generalul

în 1938, Franklin Roosevelt a ținut o ședință de cabinet pentru a discuta strategia înarmării. FDR a susținut că următorul război va fi determinat în mare măsură de puterea aviatică și maritimă, nu de trupele terestre. A consultat camera, căutând un acord, și a fost întâmpinat de un consimțământ general. în cele din urmă s-a întors către Marshall, noul șef adjunct de Stat-Major, și l-a întrebat:

— Nu ești de aceeași părere, George?

— îmi pare rău, die președinte, dar nu, deloc.

Marshall a pledat în favoarea forțelor terestre. FDR a părut surprins și a pus capăt ședinței. A fost ultima dată când președintele a îndrăznit să îi spună lui Marshall pe numele mic.

în 1939, FDR a trebuit să înlocuiască șeful de Stat-Major în exercițiu, cea mai înaltă poziție din armata SUA. în acel moment, Marshall se afla pe locul al treizeci și patrulea în ordinea vechimii, dar concursul s-a rezumat la el și Hugh Drum. Drum era un general talentat, dar și un pic pompos, și a organizat o campanie generoasă pentru post, adunând scrisori de susținere și organizând publicarea unei serii de articole pozitive în presă. Marshall a refuzat să organizeze o campanie de promovare și a stopat eforturile depuse de alții pentru a demara o campanie în numele său. Avea, însă, prieteni-cheie la Casa Albă, cel mai important dintre ei fiind Harry Hopkins, prieten apropiat al lui FDR și unul dintre arhitecții Noii învoieli. FDR l-a ales pe Marshall, deși exista puțină simpatie personală între ei.

Războiul este o serie de gafe și frustrări. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial, Marshall a înțeles că va trebui să trieze fără milă incompetenții de la locurile lor de muncă. Atunci era deja căsătorit cu a doua soție, Katherine Tupper Brown, o fostă actriță încântătoare, cu o personalitate puternică și o conduită elegantă, care avea să devină însoțitoarea permanentă a lui Marshall. „Nu îmi pot permite luxul de a fi sentimental", i-a spus el. „Trebuie să fiu caracterizat de o logică rece. Sentimentele sunt pentru alții. Nu îmi pot permite să mă înfurii, ar fi fatal - este prea epuizant. Trebuie să-mi păstrez creierul limpede. Nu îmi pot permite să par obosit."[23]

Procesul de triere a fost brutal. Marshall a încheiat carierele a sute de colegi. „A fost cândva prietenul nostru drag, dar mi-a distrus soțul", a observat soția unui ofițer superior după ce soțul ei a fost dat la o parte.[24] într-o seară i-a spus lui Katherine: „Obosesc atât de tare să spun «Nu», încât mă sfârșește". Organizându-și departamentul în

timp ce războiul se profila tot mai mult la orizont, Marshall a observat: „Nu este ușor să le spui oamenilor unde au dat greș... Zilele mele par să fie alcătuite din situații și probleme în care trebuie să fac lucruri grele, dificile."[25]

0 apariție rafinată a lui Marshall a avut loc în Londra, în 1944, la o întâlnire cu presa. A intrat în încăpere fără nicio hârtie și a început prin a instrui fiecare reporter să pună o întrebare în timp ce el asculta. După mai bine de treizeci de întrebări, Marshall a explicat în detaliu situația războiului, vorbind despre vederea de ansamblu, obiectivele strategice și detaliile tehnice, plimbându-și în mod deliberat privirea de la un chip la altul la fiecare câteva fraze. Apoi, patruzeci de minute mai târziu, a terminat, și le-a mulțumit reporterilor pentru timpul acordat.

Al Doilea Război Mondial a avut partea lui de generali cinematografici, cum ar fi MacArthur și Patton, dar cei mai mulți, precum Marshall și Eisenhower, erau anticinematografici. Erau organizatori minuțioși, nu prezentatori emfatici. Marshall detesta generalii care țipau și trânteau cu pumnul în masă. Prefera uniforma simplă, sobră, mai degrabă decât uniforma cu decorații preferată de generalii de astăzi, cu placardele lor de panglici care formează pe piept un panou.

în acea perioadă, Marshall și-a câștigat o reputație uluitoare. Opinia generală a fost rezumată de corespondentul de război al CBS, Eric Sevareid: „Un bărbat mătăhălos, fără pretenții, cu un intelect deosebit, cu memoria unui geniu anormal și integritatea unui sfânt creștin. Atmosfera de putere controlată pe care o emana te făcea să te simți molâu din punct de vedere fizic, iar devotamentul său altruist față de datorie [era] dincolo de toate influențele presiunii publice sau prieteniei personale."[26] Purtătorul de cuvânt al Camerei’, Sam Rayburn, a spus că niciun alt american nu avea o influență la fel de mare în Congres: „Suntem în prezența unui om care spune adevărul așa cum îl vede". După cum a afirmat secretarul de stat al lui Truman, Dean Acheson, „lucrul care iese în evidență în amintirile tuturor despre generalul Marshall este imensitatea integrității sale".

Acea integritate nu i-a adus imediat susținerea tuturor. Avea disprețul unui soldat față de politică și și-a amintit de dezgustul său îndeosebi când s-a întâlnit la un moment dat cu președintele Roosevelt pentru a-i spune că planurile de invadare a Africii de Nord erau pregătite. Președintele și-a împreunat șăgalnic mâinile ca pentru rugăciune, și a spus: „Te rog să fie înainte de ziua alegerilor."[27] Șeful adjunct de Stat-Major al lui Marshall, Tom Handy, a explicat mai târziu într-un interviu:

Nu are rost să spunem că generalul Marshall era un om îngăduitor, pentru că nu era. Putea fi extrem de rigid. Dar avea o influență și o putere extraordinare, mai ales asupra britanicilor și a Congresului. Cred că FDR îl invidia pentru asta. Aceștia cred că știau, în esență, că în cazul lui Marshall nu exista niciun motiv ascuns sau egoist. Britanicii știau că el nu căuta să înscrie puncte americane sau puncte britanice, ci încerca să câștige războiul cum putea mai bine. Congresul știa că le vorbea direct, fără să fie implicată nicio politică.[28]

* Camera Reprezentanților, camera inferioară a Parlamentului Statelor Unite ale Americii. (n.tr.)

Momentul chintesențial al lui Marshall a venit în mijlocul războiului. Aliații plănuiau Operațiunea Overlord, invadarea Franței, dar încă nu fusese selectat niciun comandant general. Marshall râvnea în secret la acea numire și era acceptat la scară largă ca fiind cel mai calificat pentru ea. Aceasta avea să fie una dintre cele mai ambițioase operațiuni militare încercate vreodată, iar cine o comanda urma să facă un mare serviciu cauzei și să intre în istorie. Ceilalți lideri aliați, Churchill și Stalin, i-au spus lui Marshall că va primi postul. Eisenhower a presupus că Marshall îl va obține. Roosevelt știa că, dacă Marshall cerea postul, ar fi fost nevoit să i-1 ofere. Și-l câștigase și avea un statut important.

însă Roosevelt avea nevoie ca Marshall să rămână aproape de el, la Washington, pe când comandantul operațiunii Overlord ar fi trebuit să meargă la Londra. Se poate și ca FDR să fi avut îndoieli cu privire

la personalitatea austeră a lui Marshall. Conducerea operațiunii Overlord însemna și gestionarea alianțelor politice, și putea fi de folos o fire caldă. Izbucni o controversă. Câțiva senatori au susținut că era nevoie de Marshall în Washington și că nu ar trebui să primească postul. De pe patul de spital, generalul Pershing l-a implorat pe FDR să îi dea lui Marshall comanda unei trupe pe câmpul de luptă.

Și totuși, toată lumea presupunea că Marshall avea să preia comanda. în noiembrie 1943, Roosevelt l-a vizitat pe Eisenhower în Africa de Nord și a spus aproximativ aceste cuvinte: „Noi doi știm cine a fost șeful Statului-Major în ultimii ani ai Războiului Civil, dar practic aproape nimeni altcineva nu știe... Nu-mi place să cred că peste cincizeci de ani mai nimeni nu va ști cine a fost George Marshall. Acesta este unul dintre motivele pentru care vreau ca George să preia comanda cea mare - are dreptul să își asigure locul în istorie ca mare general."

Totuși, Roosevelt încă avea îndoieli. „Este periculos să te maimuțărești cu o echipă câștigătoare,"[29] a spus el. L-a trimis pe Harry Hopkins să afle părerea lui Marshall cu privire la numire. Marshall nu avea să se lase atras în capcană. I-a spus lui Hopkins că și-a făcut datoria cu onoare. Că nu va cere nimic. Că va „accepta cu bună inimă orice decizie va lua președintele".[30] într-un interviu cu Forrest Pogue, câteva decenii mai târziu, Marshall și-a explicat atitudinea: „Eram hotărât să nu îi îngreunez decizia președintelui în nici un fel - pentru a se putea ocupa de această chestiune cu o libertate desăvârșită oricum credea că era în cel mai bun interes [al țării]... Am fost extrem de sincer din dorința de a evita ceea ce s-a întâmplat atât de mult în alte războaie - luarea în considerare a sentimentelor individului, mai degrabă decât a binelui țării."[31]

FDR l-a chemat pe Marshall în biroul său pe 6 decembrie 1943. Roosevelt a tot ocolit subiectul timp de câteva minute incomode, discutând aspecte de importanță minoră. Apoi l-a întrebat pe Marshall dacă voia postul. Dacă Marshall ar fi rostit pur și simplu

cuvântul „Da", probabil că l-ar fi primit. însă Marshall a refuzat în continuare să se lase atras în capcană. I-a spus lui Roosevelt să facă ceea ce credea el că e mai bine. Marshall a insistat asupra faptului că sentimentele sale personale nu ar trebui să aibă nicio relevanță în luarea deciziei. A refuzat în mod repetat să-și exprime preferința într-un fel sau altul.

FDR s-a uitat la el. „Ei bine, nu cred că aș putea dormi liniștit dacă nu ai fi în Washington." A urmat o tăcere lungă. Roosevelt a adăugat: „Atunci va fi Eisenhower."[32]

în sufletul lui, Marshall trebuie să fi fost zdrobit. Cumva lipsit de grație, Roosevelt l-a rugat să transmită el decizia Aliaților. în calitate de șef de Stat-Major, Marshall a fost obligat să scrie el însuși ordinul: „S-a decis numirea imediată a generalului Eisenhower la conducerea operațiunii «Overlord»". A păstrat cu generozitate biletul și i l-a trimis lui Ike: „Dragă Eisenhower. M-am gândit că ți-ar plăcea să ai asta ca amintire. A fost scris foarte în grabă de mine în timp ce se încheia întâlnirea decisivă de ieri, iar președintele l-a semnat imediat. G.C.M."[33]

A fost cea mai mare dezamăgire profesională din viața lui Marshall și a avut loc pentru că a refuzat să își exprime propriile dorințe. Dar acesta, desigur, era codul după care trăia.

Când s-a terminat războiul din Europa, Eisenhower, nu Marshall, a fost cel care a revenit la Washington în calitate de cuceritor triumfător. Cu toate acestea, Marshall era copleșit de mândrie. John Eisenhower a amintit scena întoarcerii tatălui său în Washington: „în acea zi l-am văzut pe generalul Marshall complet relaxat. Stând în spatele lui Ike și ferindu-se de blițurile fotografilor, le zâmbea lui Ike și Mamie cu o expresie paternă amabilă, în comportamentul său din acea zi nu se ghicea niciun pic din acel George Marshall de regulă distant. Apoi a dispărut în fundal și l-a lăsat pe Ike să ocupe scena pentru restul zilei - un cortegiu de mașini pe străzile din Washington, o vizită la Pentagon."[34]

într-o scrisoare personală, Churchill i-a scris lui Marshall: „Nu ți-a fost menit să comanzi armate mari. Tu a trebuit să le creezi, să le organizezi și să le inspiri."[35] întrecut de oamenii pe care el îi promovase, Marshall a devenit cunoscut pur și simplu ca „organizatorul victoriei".

Ultimele sarcini

Marshall și-a petrecut viața postbelică încercând să se pensioneze. Pe 26 noiembrie 1945, a avut loc o ceremonie simplă la Pentagon, iar Marshall a fost eliberat din postul de șef de Stat-Major al armatei. A condus până la conacul Dodona, casa pe care el și Katherine o cumpăraseră în Leesburg, Virginia. S-au plimbat prin curtea însorită, gândindu-s e cu plăcere la anii de relaxare și pensionare care îi așteptau. Katherine s-a dus să se odihnească înainte de cină și a auzit telefonul sunând în timp ce urca. 0 oră mai târziu, a coborât și l-a găsit pe Marshall întins pe un șezlong, cu fața cenușie, ascultând radioul. Buletinul de știri anunța că ambasadorul SUA în China tocmai demisionase și că George Marshall acceptase solicitarea președintelui de a-i lua locul. Apelul telefonic fusese din partea președintelui Truman care îi ceruse lui Marshall să plece imediat.

— Vai, George, a spus ea, cum *ai putut?*[36]

Slujba a fost lipsită de satisfacții, însă el și Katherine au rămas în China timp de paisprezece luni, încercând să negocieze prevenirea unui război civil inevitabil între naționaliștii și comuniștii chinezi. în timpul zborului de întoarcere din prima sa misiune majoră eșuată, președintele i-a cerut lui Marshall, acum în vârstă de șaizeci și șapte de ani, altă favoare: să fie secretar de stat. Marshall a acceptat și a pus receptorul în furcă.[37] în noua sa poziție, a adoptat Planul Marshall - deși nu s-a referit niciodată la el altfel decât cu numele său oficial, Programul de Reconstrucție Europeană -, și astfel dorința președintelui Roosevelt ca Marshall să rămână în istorie s-a adeverit.

Au urmat și alte funcții: președintele Crucii Roșii Americane, ministrul Apărării, președintele delegației SUA la încoronarea reginei Elisabeta a II-a. Au existat suișuri - câștigarea Premiului Nobel -, dar și coborâșuri - a devenit subiectul unei campanii de instigare la ură organizate de Joe McCarthy și aliații săi. De fiecare dată când i se oferea un post, Marshall se simțea obligat să îl accepte. A luat decizii bune și decizii rele - s-a opus formării Statului Israel. A acceptat în mod repetat însărcinări pe care nu le dorea.

Unii oameni par să se fi născut în această lume cu un sentiment de îndatorare pentru binecuvântarea de a fi în viață. Sunt conștienți de procesul transmiterii de la o generație la alta, de ceea ce le-a fost lăsat de cei care au venit înainte, de îndatorarea lor față de strămoși, de obligațiile lor față de un ansamblu de responsabilități morale care se întind în timp.

Una dintre cele mai pure exprimări ale acestei atitudini este o scrisoare trimisă de un soldat din Războiul Civil pe nume Sullivan Ballou, soției sale, în ajunul primei bătălii de la Bull Run, la începutul războiului. Ballou, care era orfan, cunoștea durerea de a crește fără tată. Cu toate acestea, i-a scris soției sale că era dispus să moară pentru a-și plăti datoria pe care o avea față de strămoșii săi:

De este necesar să cad pe câmpul de luptă pentru țara mea, sunt pregătit... Știu cât de mult se sprijină acum civilizația americană pe triumful guvernului și cât de mare e datoria pe care o avem față de cei care au trecut înaintea noastră prin sângele și suferința Revoluției. Și sunt dispus - perfect dispus - să renunț la toate bucuriile din această viață pentru a ajuta la menținerea acestui guvern, pentru a ajuta la plătirea acelei datorii.

Dar, soția mea dragă, când știu că, pe lângă bucuriile mele, renunț la aproape toate bucuriile tale și le înlocuiesc în această viață cu griji și necazuri - când, după ce am mâncat eu însumi timp de mulți ani fructul amar al copilăriei orfane, trebuie să îl ofer ca unică hrană dragilor mei copilași este o dovadă de slăbiciune sau lipsă de onoare, în timp ce drapelul scopului meu flutură liniștit și cu mândrie

în vânt, ca dragostea mea nemărginită pentru voi, draga mea soție și copiii mei dragi, să se lupte feroce, deși inutil, cu dragostea mea față de țară?...

Sarah, dragostea mea pentru tine este nepieritoare, pare că mă leagă de tine cu cabluri mărețe pe care nimic în afară de Omnipotență nu le-ar putea distruge; și totuși, dragostea mea de Țară vine peste mine ca un vânt puternic și mă poartă irezistibil mai departe, cu toate aceste lanțuri, către câmpul de luptă... Eu nu am, știu, decât drepturi mici și puține de la Providența Divină, dar ceva îmi șoptește - poate că este rugăciunea purtată de vânt a micului meu Edgar - că mă voi întoarce nevătămat la cei dragi mie. Dacă nu va fi așa, draga mea Sarah, nu uita niciodată cât de mult te iubesc, iar cu ultima suflare de pe câmpul de luptă îți voi șopti numele.

Cum era de așteptat, Ballou a luptat a doua zi la Bull Run, și a murit. La fel ca Marshall, a avut sentimentul că nu își va putea găsi împlinirea în afara obligațiilor sale față de comunitate și față de țară.

Trăim într-o societate care pune un mare accent pe fericirea personală, definită ca starea de a nu fi frustrat în realizarea dorințelor tale. Dar vechile tradiții morale nu pier. Ele sunt purtate de vânt de-a lungul secolelor și inspiră iarăși oameni noi, în condiții noi. Marshall a trăit în lumea avioanelor și a bombei nucleare, dar în multe privințe a fost format de tradițiile morale ale Greciei și Romei clasice. Alcătuirea sa morală îi datora ceva lui Homer, accentului clasic pe curaj și onoare. Le datora ceva stoicilor, cu accentul lor pe disciplina morală. Dar, cu precădere mai târziu în viață, îi datora ceva și anticului atenian Pericle, care a întruchipat stilul de conducere pe care îl numim mărinimie, sau cu un suflet măreț.

Liderul mărinimos al epocii de aur a Greciei a avut o vedere superioară, dar exactă asupra propriei sale virtuți. S-a pus într-o categorie diferită față de majoritatea oamenilor din jurul lui, înțelegând că a fost binecuvântat cu un noroc neobișnuit. Această înțelegere i-a tensionat relațiile cu cei din jurul său. Putea părea solitar și detașat, rezervat și demn, cu excepția câtorva prieteni apropiați. A condus poporul cu o atitudine prietenoasă,

abilă, amabil cu oamenii, dar fără să își expună vreodată prea mult sentimentele, gândurile și temerile interioare.[38] Și-a ascuns vulnerabilitățile și detesta ideea că ar putea fi dependent de alții. După cum scrie Robert Faulkner în *The Case for Greatness [Cazul Măreției],* nu intră ușor într-un grup, nu e un jucător de echipă sau unul dintre angajați: „El nu dă o mână de ajutor, mai ales dacă trebuie să își asume un rol secundar. Nici nu este dornic de reciprocitate."[39] îi face plăcere să acorde favoruri, dar îi este rușine să le primească. Nu a fost capabil, după cum a spus Aristotel, „să își ducă viața pentru a-i face pe plac altcuiva."[40]

Liderul mărinimos nu are relații sociale obișnuite. Există o tristețe nelămurită în el, așa cum au multe persoane mărețe ambițioase care renunță la prietenie de dragul scopurilor lor nobile. Nu își poate permite niciodată să fie zăpăcit sau pur și simplu fericit și liber. Este ca marmura.

Liderul mărinimos este chemat prin însăși natura lui să aducă un mare beneficiu poporului său. Are așteptări mai mari de la el însuși și se transformă într-o instituție publică. Mărinimia poate fi exprimată cu adevărat numai în viața publică sau politică. Politica și războiul sunt singurele teatre destul de mari, suficient de competitive și suficient de semnificative pentru a cere cele mai mari sacrificii și pentru a obține cele mai mari talente. Omul care se adăpostește numai în tărâmurile comerțului și vieții private este, prin această definiție, mai puțin semnificativ decât cel care intră în arena publică.

în vremea lui Pericle, liderul cu un suflet măreț trebuia să se comporte cu statornicie și sobrietate. Trebuia să fie mai judicios și mai autodisciplinat decât eroii homerici iuți la mânie. Mai presus de toate, trebuia să ofere un beneficiu public la o scară largă. Trebuia să își salveze poporul în vremuri primejdioase sau să îl transforme pentru a se potrivi nevoilor unei noi ere.

Omul cu un suflet măreț s-ar putea să nu fie un om bun - s-ar putea să nu fie întotdeauna amabil, plin de compasiune, grijuliu și plăcut - dar este un om măreț. Câștigă onoruri mărețe pentru că este demn

de ele. Atinge un soi diferit de fericire, definită de cea care a popularizat gândirea grecească, Edith Hamilton, drept „exercitarea puterilor vitale de-a lungul liniilor de excelență într-o viață ce le conferă o sferă de acțiune”.

Moartea

în 1958, Marshall s-a internat în spitalul Walter Reed pentru îndepărtarea unui chist de pe față. Fina lui, Rose Wilson, a venit să îl viziteze, fiind uimită de cât de în vârstă părea dintr-odată.

— Acum am atât de mult timp să îmi amintesc, i-a spus el, rememorând un moment din copilărie în care a mers la săniuș cu tatăl său în Uniontown.

— Colonele Marshall, i-a răspuns ea, îmi pare rău că tatăl dumneavoastră nu a trăit suficient de mult ca să știe ce fiu nemaipomenit a avut. Ar fi fost foarte mândru de dumneavoastră.

— Crezi? a răspuns Marshall. Mi-ar plăcea să cred că m-ar fi aprobat.

Puterile îl lăsau din ce în ce mai mult. Fiecare colț al pământului părea să reacționeze la boala generalului. Au sosit mesaje de la Winston Churchill și generalul Charles de Gaulle, Mao Zedong și Chiang Kai-Shek, Iosif Stalin și generalul Dwight Eisenhower, mareșalul Tito și feldmareșalul Bernard Montgomery.[41] Au sosit mii de scrisori de la oameni obișnuiți. Președintele Eisenhower a venit în vizită de trei ori. L-a vizitat și Truman. Winston Churchill, pe atunci în vârstă de optzeci și patru de ani, l-a vizitat, de asemenea. Marshall era deja în comă atunci, iar Churchill nu a putut decât să stea plângând în pragul ușii în timp ce se uita la corpul mărunt al omului pe care îl cunoscuse odată.

A murit pe 16 octombrie 1959, cu puțin înainte de a aniversa împlinirea a optzeci de ani. Generalul Tom Handy, fostul său șef adjunct de Stat-Major, l-a întrebat la un moment dat despre aranjamentele pentru înmormântarea lui, dar Marshall l-a întrerupt.

— Nu trebuie să îți faci griji în privința asta. Am lăsat toate instrucțiunile necesare.[42]

Aceste instrucțiuni au fost deschise după moartea sa. Erau remarcabile: „îngropați-mă simplu, ca pe orice ofițer obișnuit al armatei SUA care și-a servit țara cu onoare. Fără multă zarvă. Fără ceremoniale elaborate. Țineți o slujbă scurtă, limitați lista de invitați la familie. Și, mai presus de toate, faceți-o în liniște."[43]

La ordinul său expres, nu a avut loc o înmormântare de stat. Nu a fost depus în rotonda Capitoliului. Trupul său a fost depus în capela Betleem a Catedralei Naționale timp de douăzeci și patru de ore, astfel încât prietenii să își poată lua rămas-bun. La înmormântare au fost prezenți familia, câțiva colegi și fostul său frizer din timpul războiului, Nicholas J. Totalo, care l-a tuns pe general la Cairo, Teheran, Potsdam și, mai târziu, la Pentagon.[44] Apoi a avut loc o slujbă scurtă, simplă la Fort Myer în Arlington, Virginia, folosindu-se Ordinul standard pentru înmormântare din Cartea de rugăciuni obștești, fără niciun elogiu.

CAPITOLUL 6

DEMNITATEA

C

Cel mai proeminent lider al mișcării pentru drepturile civile din America în perioada în care se difuza *Command Performance* a fost A. Philip Randolph. Acesta a fost liderul afroamerican care a organizat și a chemat la marșuri, care s-a întâlnit cu președintele și ale cărui renume și autoritate morală au ajutat la conturarea mișcării.

Randolph s-a născut în 1899 lângă Jacksonville, Florida. Tatăl lui a fost preot la o biserică Episcopală Metodistă Africană, însă era plătit atât de prost, încât își câștiga existența în cea mai mare parte ca măcelar și croitor, în timp ce soția era cusătoreasă.

Randolph, care nu era o persoană credincioasă, își amintea: „Tatăl meu predica o religie rasială. Vorbea despre condiția socială a turmei sale și le amintea mereu oamenilor că biserica EMA a fost prima instituție militantă pentru negri din America."[1] Bătrânul Randolph își ducea, de asemenea, cei doi fii la întâlniri politice conduse de negri. Le-a făcut cunoștință cu bărbați negri de succes. Și le-a spus și repetat poveștile unor oameni negri exemplari de-a lungul istoriei: Crispus Attucks, Nat Turner, Frederick Douglass.

Familia ducea o viață de sărăcie extrem de respectabilă. Casa era ținută în mod impecabil. Toți urmau un cod al decenței, disciplinei și etichetei de modă veche. Părinții lui Randolph practicau o oratorie perfectă și și-au învățat fiul să pronunțe fiecare silabă a fiecărui cuvânt, astfel încât, de-a lungul vieții sale, cuvinte precum „responsabilitate" ieșeau ca o procesiune lungă, impunătoare: „res-pon-sa-bi-li-ta-te".

Confruntându-se cu un rasism umilitor, au aderat la un cod de rafinament și comportament manierat care se contrazicea

cu circumstanțele lor materiale. Biograful Jervis Anderson scria despre bătrânul Randolph că „era, foarte simplu, un gentleman care s-a cizelat singur, care era ghidat de valorile politeții, umilinței și decenței, inspirat de serviciul religios și social și complet devotat ideii de demnitate."[2]

La școală, Randolph a avut două învățătoare albe din New England, care veniseră în sud să educe copiii negri defavorizați și pe care Randolph le-a numit mai târziu „două dintre cele mai bune profesoare care au existat vreodată". Domnișoara Lilie Whitney i-a predat lui Randolph latină și matematică, iar domnișoara Mary Neff - literatură și actorie. înalt și atletic, Randolph a excelat la baschet, dar a dezvoltat o pasiune pentru Shakespeare și actorie care avea să dureze. în ultimele decenii din viața soției sale, aflată în scaunul cu rotile, Randolph îi citea din Shakespeare în fiecare zi.

Majoritatea oamenilor sunt produsul circumstanțelor lor, dar părinții lui Randolph, profesorii lui și el însuși au creat o ecologie morală care a depășit circumstanțele, un mod de a se comporta care a fost mereu ușor mai elevat, ușor mai formal și mult mai demn decât cel al lumii din jurul lui. Toată viața, Randolph a avut mereu o ținută dreaptă și cuviincioasă. C.L. Dellmus, coleg și lider de sindicat, și-a amintit: „Randolph a învățat să stea drept și să meargă drept. Nu îl vedeai aproape niciodată lăsându-se pe spate, proptindu-se. Indiferent cât de plăcută era situația, te uitai în jur și îl vedeai pe Randolph stând drept de parcă avea o scândură la spate."[3]

Avea o voce blândă, adâncă și senină. Avea un accent pe care oamenii îl descriau ca fiind o combinație între cel al elitei societății din Boston și cel din India de Vest. Vorbea în cadențe biblice și folosea expresii precum „în adevăr" și „a binevoit să."[4]

A luptat împotriva oricărei tendințe de libertinaj sau lene morală prin acte constante de stăpânire de sine, fie că erau acțiuni mici de conduită personală sau acțiuni mari de renunțare. Personalul său era uimit de felul în care femeile i se aruncau la picioare în timpul călătoriilor pe care le întreprindea, și de felul blând în care el le

refuza. „Nu cred că a trăit vreodată un bărbat pe care femeile l-au implorat și vânat mai mult decât pe acest bărbat”, avea să îi povestească Dellums unui biograf, „au încercat totul în afară de viol. Webster și cu mine aveam o glumă între noi că mergeam în urma șefului ca să ne ocupăm de surplus. Și erau niște femei incredibil de frumoase... întotdeauna le venea greu să plece. Am văzut femei încercând totul, implorându-1 să urce în camera lor de hotel pentru un păhărel înainte de culcare sau altceva de băut. El răspundea pur și simplu: «îmi cer scuze, sunt obosit. Am avut o zi grea. Mai bine ne spunem noapte bună». Uneori îi spuneam: «Șefule? Vorbești serios?»."[5]

El nu credea în expunerea sinelui. în scris putea fi dur și polemic, însă altfel nu îi critica prea des pe ceilalți. De multe ori formalitatea lui îi făcea pe ceilalți să creadă că nu îl cunosc cu adevărat; chiar și Bayard Rustin, unul dintre cei mai apropiați colegi ai săi, îi spunea mereu „domnul Randolph”. Nu era interesat de bani și credea că luxul personal corupea din punct de vedere moral. Chiar și când era bătrân și celebru la nivel mondial, în fiecare zi se întorcea cu autobuzul de la muncă. într-o zi a fost jefuit în scara blocului. Hoții au găsit asupra sa 1,25 dolari, dar niciun ceas sau bijuterie. Când niște donatori au încercat să strângă bani pentru el ca să-i îmbunătățească stilul de viață, i-a refuzat, spunând: „Sunt sigur că știți că nu am bani și că, în același timp, nici nu mă aștept să am. Cu toate acestea, nu m-aș gândi să pornesc o acțiune pentru a strânge bani pentru mine și familia mea. Unor oameni le este menit să fie săraci și asta e menirea mea, pentru care nu am nicio remușcare."[6]

Aceste calități - incoruptibilitatea sa, formalitatea reticentă și, mai presus de toate, demnitatea - însemnau că era imposibil să fie umilit. Reacțiile și starea sa interioară erau determinate de el însuși, nu de rasism sau chiar de adularea care l-a înconjurat mai târziu. însemnătatea lui Randolph a constat în stabilirea unui anumit model pentru ceea ce înseamnă să fii un lider al mișcării pentru drepturile civile. Degaja stăpânire de sine și, la fel ca George C. Marshall, lăsa în urma lui un șir de admiratori care îl venerau. „Este greu să faci pe cineva care nu l-a cunoscut niciodată pe A. Philip Randolph să

creadă că el este cel mai grozav om care a trăit în Statele Unite în secolul acesta”, scria editorialistul Murray Kempton. „Dar este și mai greu să faci pe cineva care l-a cunoscut să creadă altceva.”

Spiritul civic

Principalele dificultăți din viața lui Randolph au fost: cum iei oameni imperfecți și îi organizezi într-o forță a schimbării? Cum acumulezi putere fără să devii corupt de ea? Chiar și în mijlocul uneia dintre cele mai nobile inițiative ale secolului, mișcarea pentru drepturile civile, lideri precum Randolph simțeau din plin că le revenea o parte din responsabilitate, că trebuiau să își supravegheze propria neglijență, propria păcătoșie, că până și în mijlocul luptei lor contra nedreptății era încă posibil să facă greșeli cumplite.

Există o explicație pentru care liderii mișcării pentru drepturile civile au rămas înmărmuriți de cartea Exodului. Israeliții din acea carte erau un popor dezbinat, mărginit și irascibil. Au fost conduși de un bărbat, Moise, care era blând, pasiv și necumpătat și care se simțea nepotrivit pentru misiune. Liderii mișcării au trebuit să abordeze dilemele nerezolvate ale leadershipului lui Moise: cum să împaci pasiunea cu răbdarea, autoritatea cu împărțirea puterii, claritatea scopului cu îndoiala de sine.[7]

Soluția a fost un fel de spirit civic. Astăzi, când folosim expresia „spirit civic”, tindem să ne referim la cineva care face petiții, organizează marșuri și proteste și își face auzită vocea pentru binele public. Dar în epocile anterioare însemna cineva care își înfrâna propriile pasiuni și își modera opiniile pentru a obține un consens mai larg și a uni oameni diferiți. Ne gândim la spiritul civic ca la afirmarea propriei persoane, dar în istorie a fost o formă de autonomie și stăpânire de sine. Reticentul și, uneori, glacialul George Washington a exemplificat această versiune a spiritului civic.[8] Randolph a exemplificat-o și el. A combinat radicalismul politic cu tradiționalismul personal.

Uneori, consultanții lui se săturau de politețea sa neabătută. „Din când în când", i-a spus Bayard Rustin lui Murray Kempton, „cred că lasă bunele maniere să îi stea în cale... Odată m-am plâns de asta, iar el a răspuns: «Bayard, trebuie să acceptăm cu bune maniere pe toată lumea. Acum este timpul să învățăm bunele maniere. Vom avea nevoie de ele când toate astea se vor încheia, fiindcă va trebui să arătăm bune maniere după ce vom fi câștigat.»"[9]

Radicalul manierat

Randolph și-a început cariera mutându-se din Florida ' Harlem, unde a sosit în aprilie 1911, la o lună după incendiul o la fabrica Triangle. S-a implicat activ în trupe de teatru, iar prin oratoria și prestanța sa părea a fi pe cale să devină un actor shakespearian, până când părinții i-au spulberat această idee. A frecventat pentru scurt timp City College, unde l-a citit cu aviditate pe Karl Marx. A ajutat la inițierea unei serii de reviste rasiale, aducând marxismul în comunitatea de negri. într-un articol a numit Revoluția rusă „cea mai mare realizare a secolului douăzeci". S-a opus intrării Statelor Unite în Primul Război Mondial, considerând că războiul servea numai intereselor producătorilor de armament și ale altor industriași. S-a împotrivit mișcării Back-to-Africa (înapoi-în-Africa) organizate de Marcus Garvey. în mijlocul acelei lupte, un dușman anonim i-a trimis lui Randolph o cutie conținând un bilet de amenințare și o mână de om retezată.

în același timp în care era arestat pentru nerespectarea legislației anti-revoltă, viața lui personală devenea și mai burgheză și mai integră. Randolph s-a căsătorit cu o femeie elegantă dintr-o familie de seamă din Harlem. în după-amiezile de duminică le plăcea să ia parte la promenadele săptămânale. Oamenii se îm-brăcau în cele mai bune haine ale lor - ghetre, bastoane, flori la butonieră, jambiere și pălării extravagante - și se plimbau de-a lungul Străzii 135 sau pe Lenox Avenue, schimbând saluturi și amabilități cu vecinii.

în anii 1920, Randolph începuse să se îndrepte către organizarea sindicală. A ajutat la înființarea câtorva mici sindicate, organizând

chelneri, chelnerițe și alte grupuri nemulțumite. în iunie 1925, Randolph a fost abordat de câțiva hamali de la Pullman care căutau un lider charismatic, educat, ce putea crea un sindicat pentru ei. Compania Pullman furniza vagoane de dormit de lux pentru trenuri, care erau închiriate căilor ferate. Călătorii erau serviți de grupuri de bărbați negri în livrea care lustruiau pantofii, schimbau lenjeria și aduceau mâncarea. După Războiul Civil, fondatorul, George Pullman, angajase foști sclavi pentru a îndeplini aceste sarcini, crezând că vor fi o forță de muncă docilă. Hamalii încercaseră să se organizeze într-un sindicat încă din 1909, însă fuseseră mereu împiedicați de companie.

Randolph a acceptat provocarea și și-a petrecut următorii doisprezece ani încercând să creeze un sindicat al hamalilor și să obțină diverse concesii din partea companiei. A călătorit în toată țara încercând să convingă hamalii să se alăture sindicatului, într-o vreme în care cea mai mică urmă de activitate sindicalistă îi putea costa slujba sau o mamă de bătaie. Instrumentul principal al lui Randolph era comportamentul său. După cum avea să își amintească un membru al sindicatului: „Te fascina. Trebuia să nu ai sentimente ca să te poți îndepărta de el. Simțeai lângă el ceea ce simțeau apostolii lângă învățător. Poate că nu erai conștient de asta pe loc, dar când ajungeai acasă și te gândeai la ce spusese, nu puteai decât să fii adeptul lui, atâta tot."[10]

Munca mergea greu, însă în decursul următorilor patru ani sindicatul a crescut la aproape șapte mii de membri. Randolph a constatat că membrii de rând nu apreciau când el aducea critici companiei, față de care ei încă se simțeau loiali. Nu erau de acord nici cu critica lui mai generalizată la adresa capitalismului, astfel că a schimbat tactica. A transformat-o într-o luptă pentru demnitate. Randolph a decis, de asemenea, să respingă toate donațiile albilor solidari. Aceasta avea să fie o victorie pe care negrii au organizat-o și au câștigat-o singuri.

Apoi a venit Marea Depresiune și compania a ripostat, conce-diind sau amenințând orice angajat care vota în favoarea unei greve. în

1932, numărul membrilor de sindicat scăzuse la 771. Sediile sindicale se închiseseră în nouă orașe. Randolph și personalul din sediul central au fost evacuați pentru că nu au mai putut plăti chiria. Salariul lui Randolph, care era de zece dolari pe săptămână, a scăzut la zero. El care fusese întotdeauna un bărbat elegant, bine îmbrăcat, acum avea hainele zdrențăroase și ponosite. Activiștii sindicatului erau bătuți de la Kansas City până la Jacksonville. în 1930, un susținător loial din Oakland pe nume Dad Moore a scris o scrisoare hotărâtă cu o lună înainte să moară:

îs cu spatele la zid, da' voi Muri înainte să dau înapoi un singur pas. Lupt nu pentru mine, ci pentru 12.000 de hamali și menajere și copiii lor... Am stat la Ușa înfometării, da' nu m-a făcut să mă răzgândesc, căci exact cum noaptea urmează după Zi, noi vom câștiga. Spuneți-le tuturor bărbaților din Districtul vostru că trebuie să îl urmeze pe Domnu' Randolph cum l-ar urma pe Iisus Hristos.[11]

Rezistenta nonviolenta »

Ziarele și bisericile negrilor s-au întors împotriva sindicatului fiindcă era prea agresiv. în New York, primarul Fiorello La Guardia i-a oferit lui Randolph un loc de muncă în oraș care era plătit cu 7 000 de dolari pe an, însă Randolph l-a refuzat.

Cursul evenimentelor s-a schimbat în 1933, odată cu alegerea lui Franklin Roosevelt și o modificare în legislația muncii. Totuși, directorilor companiei le era greu să se obișnuiască cu faptul că, pentru a rezolva conflictele de muncă, trebuiau să se întâlnească pe poziții de egalitate cu hamalii negri și reprezentanții lor. Abia în iulie 1935 conducerea companiei și cea a sindicatului s-au întâlnit într-o încăpere din Chicago pentru a începe negocierile. Doi ani mai târziu, s-a ajuns în fine la o înțelegere. Compania a fost de acord să reducă norma lunară de muncă de la 400 la 240 de ore și să crească pachetul total de salarii al companiei cu 1 250 000 de dolari pe an. Astfel s-a încheiat una dintre cele mai lungi și mai amare lupte ale mișcării sindicale din secolul XX.

în acel moment, Randolph era deja cel mai renumit organizator afroamerican din țară. Despărțindu-se definitiv de marxismul din tinerețe, și-a petrecut următorii ani într-o serie de lupte brutale pentru a epura organizațiile dominate de sovietici din mișcarea sindicală. Apoi, la începutul anilor 1940, odată cu mobilizarea țării pentru război, o nouă nedreptate apăsa comunitatea de negri. Fabricile strângeau lucrători în masă pentru a construi avioane, tancuri și nave, dar nu angajau negri.

Pe 15 ianuarie 1941, Randolph a publicat o declarație care cerea organizarea unui marș impresionant în Washington dacă avea să fie permisă în continuare această discriminare. „Noi, cetățenii afroamericani loiali, cerem dreptul de a lucra și de a lupta pentru țara noastră", a declarat el. A format Comitetul Marșului din Washington și se aștepta în mod realist că puteau aduce zece mii sau poate douăzeci sau treizeci de mii de negri laolaltă pentru un marș de protest în parcul Mali.

Perspectiva marșului a alarmat conducerea națiunii. Roosevelt l-a invitat pe Randolph la Casa Albă pentru a discuta..

— Bună, Phil, a spus președintele când s-au aflat față în față, în ce promoție ai fost la Harvard?

— Nu am mers niciodată la Harvard, die președinte, a răspuns Randolph.

— Eram convins că ai fost. în orice caz, noi doi împărtășim o afinitate în marele nostru interes pentru dreptatea umană și socială.

— Așa este, die președinte.

Roosevelt s-a lansat într-o serie de glume și anecdote politice, dar într-un final Randolph l-a întrerupt.

— Die președinte, timpul trece. Sunteți foarte ocupat, știu. Insă lucrul despre care dorim să vorbim cu dumneavoastră este problema slujbelor pentru negri din industriile de apărare.

Roosevelt s-a oferit să sune câțiva conducători de companii și să le recomande insistent să angajeze negri.

— Vrem să faceți mai mult decât atât, a răspuns Randolph. Vrem ceva concret... Vrem să dați un ordin executiv prin care să devină obligatoriu ca negrilor să li se permită să lucreze în aceste uzine.

— Phil, știi că nu pot face asta. Dacă emit un ordin executiv pentru tine, atunci vor apărea fără încetare alte grupuri și vor cere să emit ordine executive și pentru ele. în orice caz, nu aș putea face nimic dacă nu anulezi marșul. Astfel de probleme nu pot fi rezolvate cu forța.

— îmi pare rău, die președinte, marșul nu poate fi anulat.

Jucând un pic la cacealma, Randolph a jurat că va aduce o sută de mii de manifestanți.

— Nu poți aduce o sută de mii de negri în Washington, a protestat Roosevelt. Cineva ar putea fi ucis.

Randolph a insistat. Impasul a durat până când primarul La Guardia, care era prezent la întâlnire, a intervenit.

— Este clar că dl Randolph nu va anula marșul și sugerez să începem cu toții să căutăm o soluție.[12]

Cu șase zile înainte de data la care trebuia să se desfășoare marșul, Roosevelt a semnat Ordinul Executiv 8802, prin care interzicea discriminarea în industriile de apărare. Randolph a anulat marșul, în ciuda opoziției liderilor mișcării pentru drepturile civile care doreau să îl folosească în vederea aducerii la lumină și a altor probleme, precum discriminarea în forțele armate.

După război, Randolph a militat și mai mult pentru drepturile muncitorilor și desegregație. Marea lui putere, ca întotdeauna, deriva din integritatea sa morală evidentă, din charisma și exemplul său de om incoruptibil în serviciul unei cauze. Nu era, însă, un administrator

meticulos. Nu reușea să își concentreze energia pe o singură cauză. Admirația evidentă pe care o inspira celor din jurul său putea amenința eficiența organizatorică. „Există, în special în cadrul Biroului Național, un grad nesănătos de cult al personalității domnului Randolph", a observat un analist extern al organizării Marșului din Washington din 1941, „care paralizează acțiunea și împiedică elaborarea inteligentă a normelor."[13]

Dar Randolph mai avea de adus încă o contribuție importantă la mișcarea pentru drepturile civile. în anii 1940 și 1950, s-a numărat printre cei care au susținut rezistența nonviolentă ca tactică de promovare a cauzei drepturilor civile. Influențat de Mahatma Gandhi și de unele dintre tacticile timpurii ale mișcării muncitorești, în 1948 a ajutat la formarea Ligii Nesupunerii Civile Nonviolente împotriva Segregației Militare (League of Non-Violent Civil Disobedience Against Military Segregation).[14] Spre deosebire de majoritatea grupurilor consacrate pentru drepturi civile, care susțineau educația și reconcilierea în favoarea înfruntării și controversei, Randolph a pledat pentru ocuparea restaurantelor și „proteste prin rugăciune". După cum le-a spus membrilor Comitetului pentru Servicii Armate al Senatului în 1948, „mișcarea noastră va fi una de non-rezistență... Am fi dispuși să absorbim violența, să absorbim terorismul, să ne asumăm consecințele și să înfruntăm orice se va întâmpla."

Această tactică de nonviolență s-a bazat pe tipul de autodis-ciplină și renunțare intensă pe care Randolph îl practicase întreaga lui viață. Unul dintre consilierii care l-au influențat pe Randolph și care a fost influențat de el a fost Bayard Rustin. Mai tânăr cu câteva zeci de ani, Rustin avea multe calități în comun cu mentorul său.

Rustin

Bayard Rustin a copilărit în West Chester, Pennsylvania, și a fost crescut de bunicii lui. Era deja destul de mare când a aflat că persoana despre care credea că este sora lui mai mare era, de fapt, mama sa. Tatăl, care suferea de alcoolism, locuia în oraș, dar nu a avut niciun rol în viața lui.

Rustin și-a amintit că bunicul său avea „cea mai demnă purtare față de orice persoană pe care a văzut-o vreodată. Niciunul dintre noi nu își poate aminti măcar o singură răutate din partea lui". Bunica lui fusese crescută în tradiția quakerilor și era una dintre primele femei de culoare din ținut care urmase liceul. I-a întipărit lui Bayard nevoia de calm, demnitate și autocontrol neobosit. „Omul nu își pierde cumpătul pur și simplu" era una dintre maximele ei favorite. De asemenea, mama lui conducea o tabără religioasă de vară ce punea accent pe cartea Exodului, unde Bayard se ducea în fiecare zi. „Bunica mea", și-a amintit el, „era ferm convinsă că, atunci când venea vorba de eliberarea negrilor, aveam mult mai multe de învățat din experiența evreiloț decât aveam de învățat de la Matei, Marcu, Luca și Ioan."[15]

în liceu, Rustin era un atlet bun și scria poezii. La fel ca Randolph, vorbea cu un accent corect, aproape britanic, care le putea părea arogant celor care îl întâlneau prima oară. Colegii săi de clasă îl tachinau pentru demnitatea sa excesivă. Un coleg de clasă din liceu și-a amintit: „Recita poezie biblică. Și Browning. Te ataca, apoi te ridica și recita un poem."[16] în clasa a IX-a a devenit primul elev negru în patruzeci de ani care a câștigat premiul pentru oratorie al liceului. în ultimul an, a fost acceptat în echipa de fotbal a comitatului și a fost șef de promoție. A devenit pasionat de operă, Mozart, Bach și Palestrina, iar romanul lui George Santayana, *The Last Puritan (Ultimul puritan),* era una dintre cărțile sale preferate. De unul singur a citit și *The Story of Civilization (Istoria civilizației)* de Will și Ariel Durant, care, a mărturisit el, a fost ca și cum „ar fi mirosit ceva ce pur și simplu îți deschide nările, numai că asta i s-a întâmplat creierului meu."[17]

Rustin a mers la facultate la Universitatea Wilberforce, în Ohio, apoi la Cheney State, în Pennsylvania. în timpul facultății și-a dat seama că era homosexual. Conștientizarea acestui fapt nu i-a pricinuit prea mult zbucium emoțional - fusese crescut într-o familie tolerantă și avea să trăiască mai mult sau mai puțin deschis ca homosexual întreaga viață - dar l-a determinat totuși să se mute la New York,

unde măcar exista o cultură homosexuală secretă și puțin mai multă acceptare.

Ajuns în Harlem, s-a îndreptat în mai multe direcții simultan, alăturându-se organizațiilor de stânga și făcând, de asemenea, voluntariat pentru a ajuta la organizarea Marșului din Washington al lui Randolph. A devenit membru al unei organizații creștine pacifiste, Fellowship of Reconciliation (Frăția Reconcilierii, FR) și s-a evidențiat rapid ca o vedetă în devenire a mișcării. Pacifismul era un stil de viață pentru Rustin. I-a furnizat atât o cale pentru a ajunge la virtutea interioară, cât și o strategie de schimbare socială. Drumul către virtutea interioară însemna suprimarea furiei personale și a tendințelor violente din interior. „Singura cale de a reduce urâțenia din lume este să o reduci pe cea din tine", spunea Rustin.[18] Ca strategie pentru schimbare, i-a scris el ulterior într-o scrisoare lui Martin Luther King, „pacifismul se bazează pe doi piloni. Unul este rezistența, rezistența militară continuă. Răufăcătorul este supus presiunii, astfel încât să nu i se permită niciodată să se odihnească. Al doilea este proiectarea bunăvoinței împotriva relei-voințe. în acest mod, rezistența nonviolentă este o forță împotriva apatiei în propriile noastre rânduri."[19]

Spre vârsta de treizeci de ani, Rustin a călătorit pentru FR, electrizând publicul din toată țara. A plănuit constant acte de nesupunere civilă, care au devenit rapid legendare în cercurile pacifiste și pentru drepturile civile. în 1942, la Nashville, a insistat să călătorească în partea rezervată pentru albi din autobuzul public. Șoferul a chemat poliția. Au sosit patru ofițeri care l-au bătut în timp ce el și-a păstrat o atitudine pasivă, de tip Gandhi. După cum și-a amintit mai târziu David McReynolds, membru al FR, „nu era numai cel mai popular orator al Frăției, ci și un geniu în materie de tactică. Bayard era pregătit de FR pentru a deveni un Gandhi american."[20]

în noiembrie 1943, când a primit înștiințarea de recrutare, Rustin a decis că va adopta o atitudine de necooperare și că va merge mai

degrabă la închisoare decât să execute serviciul militar într-unul dintre lagărele de muncă rurale ca un contestatar conștiincios. La vremea respectivă, unul din șase deținuți din închisoarea federală era deținut de conștiință. Acești deținuți se considerau trupele de șoc ale pacifismului și drepturilor civile, închis după gratii, Rustin a sfidat agresiv politicile segregaționis-te ale închisorii. A insistat să mănânce în partea rezervată numai pentru albi a sălii de mese. în timpul liber se posta în partea rezervată numai pentru albi a blocului de celule. Uneori agitația sa îi facea probleme cu alți deținuți. Odată, un deținut alb l-a bătut măr cu coada unui mop. încă o dată, Rustian și-a luat poziția gandhiană de non-rezistență. Pur și simplu repeta încontinuu: „Nu mă poți răni". într-un final, coada mopului s-a rupt. Rustin s-a ales cu o încheietură ruptă și vânătăi la nivelul capului.

Vestea despre isprăvile lui Rustin s-a răspândit curând dincolo de zidurile închisorii, către presa largă și cercurile de activiști.
în Washington, funcționarii de la Biroul Federal al Penitenciarelor, sub conducerea lui James Bennett, l-au catalogat pe Rustin drept „infractor notoriu", punându-1 în aceeași categorie cu Al Capone. După cum a spus biograful său, John D'Emilo, „în decursul detenției lui Rustin de 28 cfe luni, Bennett a fost asaltat de scrisori de la subordonați care îl întrebau ce să facă în privința lui Rustin, dar și de la susținătorii lui Rustin de afară, care urmăreau felul în care era tratat acesta."[21]

Promiscuitatea

Rustin s-a comportat eroic, dar existau o aroganță, o furie și uneori o nesăbuință în comportamentul său care nu erau în concordanță cu convingerile declarate. Pe 24 octombrie 1944 s-a simțit obligat să îi trimită o scrisoare directorului închisorii, ce-rându-și scuze pentru comportamentul său de la o audiere disciplinară. „Sunt pe deplin rușinat că mi-am pierdut cumpătul și m-am comportat nepoliticos”, a scris el.[22] Exista o nesăbuință și în viața lui sexuală. Rustin era homosexual într-o perioadă în care viața homosexuală era ținută secret, când nu exista vreo susținere publică pentru homosexuali și lesbiene. însă căutarea permanentă de parteneri a lui Rustin era

deranjantă chiar și pentru iubiții săi. Turneele sale de prelegeri de dinainte și de după detenție implicau constant runde de seducere. Un iubit pe termen lung s-a plâns că „nu era amuzant să ajung acasă și să îl găsesc în pat cu altcineva.”[23] în închisoare era notoriu pentru interesele sale sexuale și a fost prins de câteva ori făcându-le sex oral altor deținuți.

Autoritățile închisorii au convocat în cele din urmă o audiere disciplinară. Cel puțin trei deținuți au mărturisit că l-au văzut pe Rustin făcând sex oral. Inițial, Rustin a mințit, negând vehement acuzațiile. Când autoritățile au anunțat că îl vor muta într-o parte separată a închisorii drept pedeapsă, și-a încolăcit brațele și picioarele în jurul unui scaun pivotant, a opus rezistență paznicilor și a sfârșit la izolare.

Veștile legate de incident s-au răspândit în cercurile de activiști din toată țara. Unii dintre susținătorii lui au fost supărați când au aflat că este homosexual, dar Rustin nu ascunsese niciodată cu adevărat acest lucru. în mare parte erau supărați fiindcă activitatea lui sexuală compromisese exemplul pe care îl dăduse, de om rezistent, disciplinat, eroic. într-o mișcare care cerea liderilor săi să fie pașnici, cumpătați și să se purifice singuri, Rustin fusese furios, arogant, neglijent și indulgent cu el însuși. A.J. Muște, liderul FR și mentorul lui Rustin, i-a trimis o scrisoare dură:

Te-ai făcut vinovat de o abatere gravă, cu atât mai condamnabilă la o persoană care pretinde dreptul la conducere și - într-un fel - la superioritate morală, așa cum faci tu. Mai mult, ai amăgit pe toată lumea, inclusiv pe camarazii și prietenii tăi devotați... Ești încă departe de a înfrunta realitatea din tine. în șinele care a fost și încă este persoana ta, nu e nimic de respectat, iar tu trebuie să izgonești fără milă *totul* din tine care te împiedică să înfrunți asta. Numai așa poate lua naștere șinele tău adevărat - prin foc, suferință completă și umilința unui copil... Amintește-ți Psalmul 51: „Ai milă de mine, Dumnezeule, în bunătatea Ta - spală-mi cu totul fărădelegile mele... împotriva Ta am păcătuit și am făcut ce este rău înaintea Ta...

Zidește în mine o inimă curată, Dumnezeule, pune în mine un duh nou și statornic."[24]

într-o scrisoare ulterioară, Muște a clarificat că el nu obiecta față de homosexualitatea lui Rustin, ci față de promiscuitatea sa: „Este absolut groaznic și de prost gust când nu există nicio disciplină, nicio manieră în relație". Exact cum un artist cu cea mai liberă viziune, cu cel mai puternic impuls creativ se supune celei mai severe discipline, tot astfel și un iubit trebuie să își stăpânească impulsurile pentru a obține „disciplina, controlul și efortul de a-1 înțelege pe celălalt".

Prin promiscuitate, a continuat Muște, „ne apropiem de parodierea și negarea dragostei, căci dacă dragostea înseamnă profunzime, înseamnă înțelegere peste normal... înseamnă un schimb de sânge al vieții, cum se poate întâmpla asta cu un număr nelimitat de oameni?"

Inițial Rustin s-a stăpânit în fața judecării aspre a lui Muște, însă în cele din urmă, după săptămâni de izolare, a cedat, răspun-zându-i printr-o scrisoare lungă, din inimă:

Când succesul era iminent în campania noastră rasială, comportamentul meu a împiedicat progresul... Am folosit greșit încrederea pe care negrii de aici o aveau în mine ca lider; i-am făcut să pună la îndoială baza morală a nonvio-lenței; mi-am rănit și dezamăgit prietenii din toată țara... Sunt un trădător (după modul nostru de gândire) la fel ca un căpitan de armată care dezvăluie intenționat pozițiile oștirii în timpul unei bătălii... Am fost dedicat efectiv „eului" meu. Am gândit ca fiind puterea mea, timpul meu, energia mea și de a le oferi marii lupte. Am gândit ca fiind vocea mea, abilitatea mea, dispoziția mea de a intra în avangarda nonvio-lentă. Nu am acceptat cu umilință darurile pe care mi le-a dat Dumnezeu... [Asta] a condus, văd acum, la aroganță și mândrie, apoi la slăbiciune, la artificialitate și eșec.[25]

Câteva luni mai târziu, lui Rustin i s-a permis să meargă acasă, însoțit de un gardian, pentru a-și vizita bunicul aflat pe patul de

moarte. în drum spre casă, Rustin s-a întâlnit cu Helen Winnemore, și ea activistă și prietenă veche. Winnemore i-a spus lui Rustin că îl iubește și că vrea să-i fie parteneră de viață, să îi ofere o relație heterosexuală, sau măcar o acoperire, pentru ca el să își poată continua munca. într-o scrisoare către iubitul său de multă vreme, Davis Platt, Rustin a rezumat oferta pe care i-o făcuse Winnemore, parafrazându-i cuvintele:

Acum, din moment ce cred că, odată căit, puterea ta de a-i servi și ierta pe alții va fi imensă, și din moment ce cred că cea mai mare nevoie imediată a ta este dragostea adevărată, înțelegerea adevărată și încrederea, îți mărturisesc fără jenă dragostea pe care o am pentru tine, dorința de a fi cu tine la bine și la rău, de a-ți da tot ce am pentru ca bunătatea din tine să trăiască și să înflorească. Oamenii trebuie să vadă bunătatea pe care o ai în tine și să îți glorifice creatorul. Aceasta, Bayard, a continuat ea să spună, de fapt, aceasta [este] dragostea pe care o am pentru tine și o ofer cu bucurie nu numai pentru mine sau pentru tine, ci pentru întreaga omenire, care ar putea profita de ceea ce ar însemna integrarea ta - apoi am rămas amândoi în tăcere un timp îndelungat.[26]

Rustin a fost mișcat de oferta lui Winnemore. „Nu am mai auzit niciodată de o dragoste așa altruistă venind de la o femeie. Nu am mai simțit niciodată o dăruire așa simplă și completă”. Nu i-a acceptat oferta lui Winnemore, dar a văzut-o ca pe un semn de la Dumnezeu. Amintirea conversației lor i-a adus „o bucurie care este aproape dincolo de înțelegere - o rază de lumină în direcția corectă - o nouă speranță... o reevaluare bruscă... o lumină pe drumul pe care știu că trebuie să o iau."[27]

Rustin a jurat să își înfrângă aroganța, firea mânioasă care i-a tulburat activitățile pacifiste. Și-a reconsiderat și viața sexuală. Practic, a acceptat critica lui Muște cu privire la promiscuitatea sa. Rustin a lucrat la relația cu iubitul său pe termen lung, Davis Platt, schimbând cu el o serie de scrisori lungi, amănunțite, în speranța că o relație cu adevărat afectuoasă va servi ca baricadă împotriva voluptății și promiscuității.

Rustin a rămas la închisoare până în iunie 1946. Imediat după eliberare, s-a implicat din nou activ în mișcarea pentru drepturile civile. în Carolina de Nord, el și câțiva camarazi activiști au stat pe locurile din față ale unui autobuz segregat și au fost bătuți și aproape linșați. în Reading, Pennsylvania, a obținut scuze din partea unui manager de hotel după ce un recepționer a refuzat să îi dea o cameră. în St. Paul, Minnesota, a organizat o manifestație până i s-a dat o cameră. într-un tren de pe ruta Washington-Louisville a stat în mijlocul vagonului-restaurant de la micul dejun până la prânz, deoarece chelnerii au refuzat să îl servească.

Atunci când A. Philip Randolph a anulat o campanie de rezistență, Rustin și-a criticat aspru mentorul fiindcă a publicat o declarație care nu era nimic mai mult decât „o prefăcătorie mieroasă și ambiguă."[28] S-a rușinat la scurt timp după aceea și l-a evitat pe Randolph în următorii doi ani. Când s-au întâlnit din nou într-un final, „eram atât de emoționat, încât tremuram, așteptându-mă să își reverse mânia asupra mea." Randolph a făcut haz de necaz și și-au reluat relația.

Rustin a mers în turnee de prelegeri în întreaga lume, devenind din nou o vedetă. A continuat, de asemenea, să seducă bărbați la fiecare oprire. în cele din urmă, Platt l-a dat afară din apartamentul lor. Apoi, în 1953, pe când se afla în Pasadena unde trebuia să țină o cuvântare, a fost arestat puțin după ora trei dimineața. Se afla într-o mașină cu doi bărbați cărora le făcea sex oral, când au sosit doi ofițeri locali și l-au arestat pentru vagabondaj indecent.

A fost condamnat la șaizeci de zile de închisoare, iar reputația i-a fost pătată definitiv. A trebuit să se disocieze de organizațiile sale activiste. A încercat, fără succes, să obțină o slujbă ca agent de presă la o editură. Un asistent social i-a sugerat să își ia o slujbă în care să spele băi și holuri într-un spital.

A

In culise

Unii oameni încearcă să își revină după un scandal pornind de unde erau și continuându-și viața. Alți oameni lasă totul în urmă și o iau de la capăt. Rustin a înțeles în final că noul său rol era să servească în folosul cauzei, însă din culise.

încet, Rustin s-a dedicat din nou mișcării pentru drepturile civile. însă în loc să fie oratorul-vedetă, liderul și organizatorul, avea să stea pentru totdeauna în umbră, lucrând în spatele scenei, fără să primească recunoștință, îndreptând gloria către alții, precum prietenul și protejatul său, Martin Luther King Jr. Rustin scria pentru King, răspândea idei prin el, îi făcea cunoștință cu lideri ai mișcării muncitorești, îl îndemna să vorbească atât despre problemele economice, cât și despre drepturile civile, îl învăța confruntarea nonviolentă și filosofia gandhiană și organiza acțiune după acțiune în numele lui. Rustin a avut un rol semnificativ în boicotarea autobuzului din Montgomery. King a scris o carte despre acea boicotare, dar Rustin i-a cerut să scoată toate referințele privind rolul său. Când i se cerea să semneze o declarație publică în numele vreunei poziții, în general refuza.

Dar și acest rol din umbră era fragil. în 1960, Adam Clayton Powell, pastorul devenit apoi congresman din New York, le-a adus la cunoștință că dacă King și Rustin nu se supun cererilor sale privind o anumită chestiune tactică, îi va acuza că ar avea o relație sexuală. Randolph l-a îndemnat pe King să îl susțină pe Rustin, din moment ce acuzația era evident falsă. King a ezitat. Rustin și-a dat demisia din Conferința de Conducere Creștină de Sud în speranța că King o va refuza. în schimb, King a acceptat-o tăcut, spre mâhnirea lui Rustin. King a încheiat și relația personală cu acesta, nu a mai apelat la el pentru sfaturi, trimițându-i ocazional câte un bilet amabil pentru a compensa într-un fel decizia de a rupe legătura cu el.

în 1962, Rustin a împlinit cincizeci de ani, în mare parte neștiut de nimeni. Dintre toți marii lideri ai mișcării pentru drepturile civile, Randolph a fost cel care a rămas statornic de partea lui. într-o zi, în timp ce se aflau prin Harlem, Randolph a început să evoce amintiri despre marșul din Washington, din perioada celui de-al Doilea

Război Mondial, care nu a mai avut loc. Rustin a simțit imediat că era timpul să împlinească acel vis și să organizeze o „desfășurare în masă" în capitala națiunii. Marșurile și protestele din sud începuseră să zdruncine fundațiile vechii ordini, credea Rustin. Faptul că John F. Kennedy câștigase alegerile făcuse ca Washingtonul să devină din nou relevant. Era timpul să forțeze acțiunea federală printr-o înfruntare în masă.

La început, organizațiile mari pentru drepturile civile, precum Liga Urbană (Urban League) și NAACP‘, au fost sceptice sau complet ostile. Nu voiau să ofenseze legislatorii sau membrii din administrație. Un marș conflictual le-ar fi putut reduce accesul la cei aflați la putere și le-ar fi putut diminua abilitatea de a exercita vreo influență din interior. în plus, exista de mult o diferență de perspectivă în cadrul mișcărilor pentru drepturile civile, care implica nu doar dezbateri legate de strategie, ci și opinii divergente profunde privind moralitatea și natura umană.

După cum susține David L. Chappell în cartea sa *A Stone of Hope (Un sâmbure de speranța),* au existat de fapt două mișcări pentru drepturile civile. Prima se afla în nord și era foarte educată. Persoanele din acest grup tindeau să aibă o perspectivă optimistă asupra istoriei și a naturii umane. Fără să se gândească prea mult la asta, percepeau firul narativ al istoriei ca pe o ascensiune

* The National Association for the Advancement of Colored People (Asociația Națională pentru Progresul Oamenilor de Culoare), (n.tr.)

treptată, o acumulare stabilă a mai multor cunoștințe științifice și psihologice, o realizare stabilă a unei mai mari prosperități, o dezvoltare stabilă a legislației progresiste și o înălțare nobilă de la barbarism la decență.

Considerau că rasismul era o încălcare atât de clară a documentelor fondatoare ale Americii, încât sarcina principală a activistului pentru drepturile civile era să apeleze la rațiune și la latura bună din natura oamenilor. Cu cât creștea nivelul educației, cu cât creștea conștiința,

cu cât se răspândeau prosperitatea și oportunitatea economică, cu atât mai mulți oameni aveau să vadă treptat că rasismul era greșit, că segregarea era nedreaptă și aveau să se ridice să o combată. Educația, prosperitatea și dreptatea socială aveau să se înalțe împreună. Toate lucrurile bune sunt compatibile și se consolidează reciproc.

Oamenii din această tabără tindeau să creadă în conversație în locul înfruntării, în consens în locul agresivității și în politețe în locul forței politice.

Exista și o a doua tabără, susține Chappell, care a apărut din tradiția profetică biblică. Liderii ei, inclusiv King și Rustin, îi citau pe Ieremia și Iov. în lumea aceasta, argumentau ei, cei drepți suferă, iar cei nedrepți prosperă. însușirea de a fi drept nu te duce neapărat la victorie. Omul este un păcătos în adâncul ființei sale. El va justifica nedreptățile care îl avantajează. Nu va renunța la privilegiile sale, chiar dacă îl convingi că sunt nedrepte. Chiar și oamenii aflați de partea justă a unei cauze pot fi corupți de propria dreptate, pot transforma o mișcare altruistă într-un instrument pentru a-și servi propria vanitate. Pot fi corupți de orice putere pe care o obțin și corupți de propria lipsă de putere.

Răul, a declarat King, este „de nestăpânit" în univers. „Numai optimistul superficial, care refuză să se confrunte cu realitățile vieții nu reușește să vadă acest fapt evident."[29] Oamenii din această tabără realistă, care erau îndeosebi din sud și credincioși, aveau un dispreț față de credința nordică în progresul natural treptat. „Acest fel anume de optimism a fost discreditat de logica brutală a evenimentelor", a continuat King. „în locul progresului asigurat în înțelepciune și decență, omul are de-a face cu posibilitatea atotprezentă a unei recăderi rapide nu numai în animalism, ci și într-o cruzime atât de calculată, încât niciun alt animal nu o poate înfăptui."[30]

Optimiștii, au susținut membrii acestei tabere, practică idolatrizarea. Ei venerează omul și nu pe Dumnezeu, iar când îl venerează pe

Dumnezeu, este un Dumnezeu care posedă pur și simplu calități umane într-o formă extremă. Ca rezultat, ei supraestimează puterea bunăvoinței umane, a idealismului și a compasiunii și a propriilor lor intenții nobile. Sunt prea indulgenți cu ei înșiși, prea mulțumiți de propria lor virtute și prea naivi în fața hotărârilor oponenților.

Randolph, King și Rustin aveau o perspectivă mai austeră asupra luptei lor. Apărătorii segregării nu aveau să cedeze, iar oamenii de bună-credință nu aveau să se lase convinși să acționeze dacă exista vreun risc pentru ei. Nici chiar activiștii pentru drepturile civile nu se puteau baza pe propria bună-credință sau determinare, deoarece ajungeau adesea să își denatureze cauza. Pentru a se putea face un progres, era necesar ca persoana să nu își ia numai un angajament, ci să se dedice complet mișcării, cu prețul propriei fericiri și împliniri, și poate chiar al propriei vieți. Desigur că această atitudine a alimentat o determinare înverșunată, pe care mulți dintre vechii lor aliați laici mai optimiști nu o puteau egala. După cum a spus Chappell, „activiștii pentru drepturile civile s-au inspirat din surse intolerante pentru a furniza determinarea care le lipsea liberalilor, dar de care aveau nevoie."[31] Perspectiva biblică nu i-a protejat pe realiști de durere și suferință, ci le-a explicat că durerea și suferința erau inevitabile și eliberatoare.

0 consecință a acestei atitudini era că realiștii profetici erau mult mai agresivi. Pentru ei era de la sine înțeles că, având în vedere natura păcătoasă a omului, oamenii nu puteau fi transformați doar prin educație, sporirea conștiinței și oportunități extinse. Era greșit să îți pui credința în procesele istorice, instituțiile sau bunătatea umană. După cum a spus Rustin, negrii americani privesc „cu frică și neîncredere ideea clasei mijlocii privind schimbările de lungă durată în educație și cultură."[32]

Schimbarea vine mai degrabă prin presiune și constrângere necontenite. Adică acești realiști biblici nu erau tolstoieni, ci gandhieni. Ei nu credeau în simplul fapt de a întoarce și celălalt obraz și în încercarea de a câștiga sprijinul oamenilor doar prin prietenie și dragoste. Nonviolența le-a furnizat o serie de

tactici care le-au permis să rămână ofensivi în permanență. Le-au permis să organizeze proteste, marșuri, manifestații neîncetate și alte acțiuni care îi obligau pe oponenți să facă lucruri împotriva voinței lor. Nonviolența le-a permis realiștilor religioși să expună agresiv ticăloșia dușmanilor lor, să facă în așa fel încât păcatele dușmanilor să seîntoarcă împotriva lor pe măsură ce erau scoase la lumină în forme cât mai brutale. Și-au forțat dușmanii să comită fapte rele pentru că ei înșiși erau dispuși să accepte răul. Rustin a susținut ideea conform căreia comportamentul extrem era necesar pentru a face să se prăbușească statu-quo-ul. îl vedea pe Iisus ca pe „un fanatic a cărui insistență asupra dragostei a lovit chiar în pilonii unei societăți stabile."[33] Sau, după cum a spus Randolph, „mă simt obligat moral să tulbur și să mențin tulbure conștiința Americii Jim Crow[1]."[34]

Chiar și în mijlocul acestor confruntări, Randolph, Rustin și alți activiști pentru drepturile civile erau conștienți în cele mai bune momente ale lor că se aflau în pericol să fie corupți de propriile acțiuni agresive. în cele mai bune momente ale lor au înțeles că vor deveni vinovați de ipocrizie deoarece cauza lor a fost dreaptă; vor deveni vinovați de înfumurare cu cât cauza lor va avansa cu succes; vor deveni violenți și tribali pe măsură ce grupurile se vor înfrunta cu alte grupuri; vor deveni mai dogmatici și mai simpliști pe măsură ce vor folosi propaganda ca să își mobilizeze adepții; vor deveni mai vanitoși cu cât publicul lor va crește; inimile lor se vor aspri cu cât conflictul va deveni mai înfricoșător și ura pentru dușmanii lor se va adânci; vor fi obligați să ia decizii întinate moral cu cât se vor apropia mai mult de putere; cu cât vor altera mai mult istoria, cu atât vor fi mai contaminați de mândrie.

Rustin, care fusese atât de nedisciplinat în viața lui sexuală, vedea nonviolența ca pe un mijloc pe care un protestatar îl putea folosi pentru a se disciplina împotriva acestor coruperi.
Protestul nonviolent este diferit din această perspectivă de protestul normal. Cere un autocontrol neîncetat. Protestatarul gandhian trebuie să intre în revoltele rasiale fără să agreseze, trebuie să înfrunte pericolul în timp ce rămâne calm și comunicativ,

trebuie să îi înfrunte cu dragoste pe aceia care merită să fie disprețuiți. Aceasta necesită autodisciplină, să înaintezi în pericol încet și deliberat, să îți ții brațele în jurul capului în timp ce plouă cu lovituri. Necesită disciplină emoțională, să reziști impulsului de a avea resentimente, să nutrești sentimente de bunăvoință față de toți și de răutate față de nimeni. Necesită, mai presus de toate, abilitatea de a prelua suferința. După cum a spus King, oamenii care au suferit atât de mult timp au trebuit să îndure și mai multă suferință pentru a pune capăt asupririi: „Suferința nemeritată este mântuitoare".[35]

Calea nonviolentă este o cale ironică: cei slabi pot triumfa îndurând suferința; cei asupriți trebuie să nu riposteze dacă speră să își învingă asupritorul; cei care sunt de partea dreptății pot fi corupți de propria lor corectitudine morală.

Aceasta este logica inversă a oamenilor care văd în jurul lor o lume decăzută. Gânditorul de la mijlocul secolului care este asociat cel mai mult cu această logică ironică este Reinhold Niebuhr. Oameni precum Randolph, Rustin și King gândeau în linii nie-buhriene și erau influențați de el. Niebuhr a susținut că, fiind asaltat de propria natură păcătoasă, omul reprezintă o problemă pentru el însuși. Acțiunile umane au loc într-un cadru de însemnătate prea mare pentru înțelegerea umană. Pur și simplu nu putem înțelege lanțul lung de consecințe care apar în urma faptelor noastre, sau originile propriilor impulsuri. Niebuhr a contrazis conștiința ușoară a omului modern, automulțumirea morală pe toate fronturile. Le amintea cititorilor că nu suntem niciodată atât de virtuoși pe cât credem și că motivele noastre nu sunt niciodată atât de pure pe cât considerăm noi.

Chiar și atunci când ne recunoaștem propriile slăbiciuni și corupții, a continuat Niebuhr, este necesar să luăm măsuri agresive pentru a lupta împotriva răului și nedreptății. De-a lungul drumului este important să recunoaștem că motivele noastre nu sunt pure și că vom ajunge să fim corupți de puterea pe care reușim să o obținem și să o folosim.

„Luăm, și trebuie să continuăm să luăm măsuri primejdioase din punct de vedere moral pentru a ne conserva civilizația", a scris Niebuhr în plin Război Rece. „Trebuie să ne exercităm puterea. însă nu trebuie să credem nici că o națiune este capabilă de o dezinteresare desăvârșită în exercitarea ei, nici să ne mulțumim cu anumite grade de interes și pasiune care corup justiția prin care devine legitimă exercitarea puterii."[36]

Un comportament de acest fel, a continuat el, necesită inocența unui porumbel și viclenia unui șarpe. Ironia supremă este că în orice luptă „nu am putea fi virtuoși dacă am fi cu adevărat atât de inocenți pe cât pretindem că suntem"[37]. Dacă am fi cu adevărat inocenți, nu am putea folosi puterea în felurile care sunt necesare pentru a realiza scopuri bune. însă dacă adopți o strategie bazată pe îndoială de sine și autosuspiciune, atunci nu poți obține decât victorii parțiale.

Culminarea

La început, Rustin și Randolph au avut probleme în ralierea liderilor mișcării pentru drepturile civile în jurul ideii unui Marș în Washington. Dar protestele violente din Birmingham, Alabama, din primăvara anului 1963, au schimbat starea de spirit. întreaga lume a văzut forțele de poliție din Birmingham asmuțind câinii asupra unor adolescente, folosind tunuri cu apă și izbind băieții de ziduri. Imaginile au mobilizat administrația Kennedy să

pregătească o legislație pentru drepturile civile și i-au convins pe aproape toți cei din mișcarea pentru drepturi civile că acela era momentul potrivit pentru o descindere în masă în capitala națiunii.

Rustin, în calitate de organizator principal al marșului, se aștepta să fie numit directorul oficial. Dar într-o întâlnire crucială, Roy Wilkins de la NAACP a obiectat: „Are prea multe cicatrici". King a ezitat și în cele din urmă a intervenit Randolph, spunând că va ține chiar el loc de conducător al marșului. Asta avea să îi dea dreptul să numească un adjunct, iar el avea să îl numească pe Rustin, care urma să fie

director în toate, cu excepția titulaturii. Planurile lui Wilkins au fost dejucate.

Rustin a supravegheat totul, de la sistemele de transport și toalete până la programul purtătorilor de cuvânt. Pentru a evita confruntările cu poliția din Districtul Columbia a coordonat un corp de ofițeri negri aflați în afara serviciului și le-a oferit pregătire în ceea ce privește nonviolența. Trebuiau să încercuiască participant la marș și să prevină ciocnirile.

Cu două săptămâni înainte de marș, senatorul segregaționist Strom Thurmond a urcat pe scena Senatului și l-a blamat vehement pe Rustin, imputându-i că era un pervers sexual. A introdus ordinul de reținere al poliției din Pasadena în Registrul Congresului. După cum subliniază John D'Emilio în excelenta sa biografie *Lost Prophet (Profetul pierdut),* Rustin a devenit instantaneu și accidental unul dintre cei mai vizibili homosexuali din America.

Randolph a sărit în apărarea lui Rustin: „Sunt consternat că în această țară există oameni care, ascunzându-se sub mantaua moralității creștine, ar mutila concepțiile cele mai elementare ale decenței, intimității și umilinței umane pentru a persecuta alți oameni."[38] Din moment ce marșul era la doar două săptămâni distanță, ceilalți lideri ai mișcării pentru drepturile civile nu au avut de ales și au trebuit să îl apere și ei pe Rustin. în final Thurmond i-a făcut o mare favoare lui Rustin.

în sâmbăta de dinaintea marșului, Rustin a publicat o declarație finală care îi rezuma politica de agresiune atent controlată.

Marșul, a declarat el, „va fi ordonat, dar nu servil. Va fi mândru, dar nu arogant. Va fi nonviolent, dar nu timid."[39] în acea zi, Randolph a vorbit primul. Apoi, John Lewis a însuflețit mulțimea uriașă cu un discurs înfocat, agresiv. Mahalia Jackson a cântat, iar King a susținut discursul „I have a dream" („Am un vis").

Acesta a încheiat cu refrenul din vechiul cântec spiritual „Liberi în sfârșit! Liberi în sfârșit! Slavă Domnului Atotputernic că suntem liberi

în sfârșit!" Apoi, Rustin, jucând rolul maestrului de ceremonii, a urcat pe podium și l-a anunțat din nou pe Randolph. Randolph a îndrumat mulțimea spre un angajament de a continua lupta: „Făgăduiesc că nu mă voi odihni până nu va fi câștigată victoria... Mă angajez cu inima, mintea și corpul, fără echivoc și fără a ține seamă de sacrificiul personal, pentru realizarea păcii sociale prin dreptate socială".

După marș, Rustin și Randolph s-au întâlnit. După cum avea săîși amintească Rustin mai târziu, „i-am spus: «Die Randolph,se pare că visul dumneavoastră a devenit realitate». Și când m-am uitat în ochii lui, îi curgeau lacrimi pe obraji. Este singura dată când îmi amintesc că nu și-a putut stăpâni sentimentele."[40]

în ultimele decenii ale vieții sale, Rustin și-a croit propria cale, muncind din greu pentru a pune capăt apartheidului în Africa de Sud, sprijinind o instituție a drepturilor civile din orașul New York în timpul unei greve cruciale a profesorilor din 1968, apărând idealul integrării împotriva unor personalități mai naționaliste precum Malcolm X. în acei ultimi ani, și-a găsit pacea personală sub forma unei relații de durată cu un bărbat pe nume Walter Naegle. Rustin nu vorbea aproape niciodată despre viața sa privată în public, dar într-un interviu a spus: „Cel mai important lucru este că, după mulți ani de căutare, am găsit în sfârșit o relație solidă, continuă, cu o singură persoană cu care am totul în comun, totul... Mi-am petrecut ani întregi umblând după sex palpitant, în loc să caut o persoană cu care să fiu compatibil".

Povestea lui A. Philip Randolph și a lui Bayard Rustin este o poveste despre cum oamenii imperfecți stăpânesc puterea într-o lume decăzută. Ei au avut în comun o viziune bazată pe o conștientizare a păcatului deopotrivă social și personal, ideea că viața umană este străbătută de venele întunericului. Au învățat, Randolph instantaneu iar Rustin de-a lungul întregii vieți, să-și construiască o structură interioară care să controleze impulsurile haotice din interior. Au învățat că păcătuirea este combătută indirect prin dăruirea de sine, orientându-și viața departe de cele mai rele tendințe. Au fost extrem

de demni în suferința lor, dar aceeași judecată i-a făcut agresivi în strategia lor exterioară. Știau că o schimbare semnificativă, atunci când este necesară, arareori vine printr-o dulce înduplecare. Păcatul social impune dărâmarea ușii de către oamenii care sunt simultan conștienți de faptul că sunt nevrednici să fie atât de îndrăzneți.

Aceasta este o filosofie a puterii, o filosofie a puterii pentru oameni care combină convingerea extremă cu un scepticism extrem privind șinele.

CAPITOLUL 7

1

Legile Jim Crow erau legi locale și naționale care sprijineau segregarea rasială în Statele Unite ale Americii. (n.tr.)

DRAGOSTEA

n

O viață omenească, cred eu", a scris George Eliot, „ar trebui să fie bine înrădăcinată într-un loc din pământul natal, unde poate primi dragostea unei înrudiri blânde pentru fața pământului, pentru muncile spre care se îndreaptă oamenii, pentru sunetele și accentele care o bântuie, pentru orice va oferi acelui cămin timpuriu o deosebire familiară, inconfundabilă în toiul viitoarei extinderi a cunoașterii."[1]

Locul natal al lui Eliot a fost Warwickshire, în mijlocul Angliei, un peisaj blând, delicat, cu nimic ieșit din comun. Din căminul ei putea vedea atât terenurile agricole străvechi, deluroase, cât și minele noi de cărbune, o nepotrivire economică care i-a oferit epocii victoriene acea intensitate aparte. S-a născut cu numele Mary Anne Evans pe 22 noiembrie 1819.

Tatăl său a început ca tâmplar, dar s-a ridicat prin autodisci-plină și fiind atent la oportunități și a sfârșit prin a fi un expert funciar de foarte mare succes. Supraveghea proprietățile altor persoane și a devenit destul de bogat pe parcurs. Ea îl adora. Când a devenit romancieră, obișnuia să îi folosească trăsăturile - cunoștințele practice, înțelepciunea nativă, devotamentul loial față de munca sa - ca bază pentru unele dintre cele mai admirabile personaje ale sale. După ce a murit, ea i-a păstrat ochelarii cu rame din sârmă ca amintire a ochilor săi vigilenți și a perspectivei sale asupra lumii.

Mama sa, Christina, a fost bolnavă mare parte din copilăria lui Mary Anne. A pierdut băieții gemeni la optsprezece luni după nașterea lui Mary Anne și și-a trimis ceilalți copii la internat pentru a se scuti de efortul fizic de a-i crește. Mary Anne se pare că a simțit acut pierderea afecțiunii mamei sale, răspunzând prin ceea ce un biograf, Kathryn Hughes, numește „un amestec enervant prin care cerea

atenție și un comportament de pedepsire a sinelui."[2] Ca primă impresie era o fată precoce, cu o voință puternică, cumva ciudată, simțindu-se mai confortabil în compania adulților decât a altor copii, dar era ceva la ea care avea nevoie profundă de atenție.

însetată după afecțiune și îngrozită să nu fie abandonată, și-a îndreptat atenția, pe când era copilă, către fratele ei mai mare, Isaac. Când acesta venea în vizită de la școală, se ținea după el peste tot, bătându-1 la cap cu întrebări despre fiecare amănunt din viața lui. Pentru o vreme, și el i-a răspuns cu afecțiune și cei doi se bucurau de „momente scurte de timp", zile perfecte în care se jucau prin pajiști și pâraie. Dar apoi el a crescut, a primit un ponei și și-a pierdut interesul față de fetița plicticoasă. A lăsat-o în lacrimi, abandonată. Nevoia ei disperată de dragoste și refuzul exasperat al bărbatului e un tipar care avea să îi domine primii treizeci de ani din viață. După cum a spus ultimul ei soț, John Cross: „în dezvoltarea ei morală a afișat, încă din primii ani, cea mai accentuată trăsătură a ei pe tot parcursul vieții - și anume necesitatea absolută de a avea o persoană care să i se dedice în întregime numai ei, și căreia ea să i se dedice în întregime."[3]

în 1835, mama ei s-a îmbolnăvit de cancer la sân. Mary Anne, care fusese trimisă la internat la vârsta de cinci ani pentru ca sănătatea mamei sale să fie menajată, a fost chemată înapoi la vârsta de șaisprezece ani ca să o îngrijească. Nu există nicio dovadă că ar fi suferit profund atunci când mama ei, în cele din urmă, a fost răpusă de boală, însă educația ei formală se sfârșise, iar ea a preluat rolul supravegherii gospodăriei, aproape ca soție-surogat a tatălui său.

în celebra prefață la *Middlemarch',* Eliot scrie despre criza vocației pe care o simt multe femei tinere. Ele resimt o mare dorință în interior, a scris ea, o ardoare spirituală să își dedice energia într-o direcție însemnată, eroică și semnificativă. Sunt propulsate de imaginația morală, de nevoia de a face[1]ceva eroic și drept cu viața lor. Aceste tinere, „alimentate din interior", s-au avântat după o „satisfacție nemărginită, un scop care nu ar justifica niciodată oboseala, care ar reconcilia disperarea privind șinele cu conștiința

entuziastă a vieții dincolo de sine". Și totuși, societatea victoriană oferea atât de puține canale pentru energia lor, încât „bătăile lor de inimă pline de dragoste și suspinele după o generozitate imposibil de atins freamătă și sunt împrăștiate printre obstacole, în loc să se concentreze pe o faptă recunoscută în timp".

Mary Anne a fost împinsă de acea ardoare morală, acel perfecționism spiritual. La sfârșitul adolescenței și la douăzeci și un pic de ani, a devenit un fel de nebună religioasă. A ajuns la majorat într-o perioadă în care societatea se afla într-un mare tumult religios. Știința începea să expună fisurile din descrierea creație: umane făcute de biserică. Răspândirea necredinței făcea din moralitate o problemă; mulți victorieni se agățau mai feroce de preceptele morale severe, chiar dacă dubiile lor privind existența lui Dumnezeu creșteau. Printre credincioși, se făceau eforturi pentru ca biserica să devină mai dinamică și mai spirituală. John Henry Newman și Mișcarea Oxford au încercat să readucă angli-canismul la rădăcinile sale catolice, să restabilească un sentiment de respect pentru tradiție și pentru ritualurile medievale. Evangheliștii au democratizat credința, creând slujbe religioase mai charismatice și punând accent pe rugăciunea individuală, conștiința individuală și relația directă a fiecărui individ cu Dumnezeu.

în timpul adolescenței, Mary Anne a fost prinsă în fervoarea religioasă și, în imaturitatea sa egocentrică, a ajuns să întruchipeze multe dintre aspectele cele mai pedante și mai neatractive ale religiei. Credința sa era axată pe renunțarea vanitoasă, dar lipsită de încântarea sau compasiunea umană. A renunțat să citească ficțiune, considerând că o persoană serioasă din punct de vedere moral ar trebui să se concentreze asupra lumii reale, și nu asupra unora imaginare. A renunțat la vin și, ca administratoare a gospodăriei sale, i-a forțat și pe cei din jurul său să devină abstinenți. A adoptat un fel de a se îmbrăca sever și puritan. Muzica, ce fusese cândva o sursă de mare bucurie, era acum, a decis ea, permisă numai când acompania venerarea. La evenimentele sociale te puteai aștepta de la ea să nu fie de acord cu umanitatea vulgară, iar apoi să facă crize de plâns. La o petrecere, i-a scris apoi

unei prietene, „din cauza zgomotului asupritor care însoțea dansul" i-a fost imposibil să își „mențină caracterul protestant al unui creștin adevărat/"[4] A început s-o doară capul, au apucat-o isterica-lele și a jurat să refuze „toate invitațiile cu caracter dubios."

D.H. Lawrence a scris odată: „George Eliot este cea care a început, de fapt, totul. Ea a fost cea care a început să pună acțiunea în interior." în anii adolescenței sale, Mary Anne a trăit melodramatic și narcisist, încărcată de o suferință internă solitară, chin și resemnare. încerca să ducă o viață de martiriu și abandon. Dar se limita în mod artificial, amputând orice element uman și tandru care nu se potrivea într-un cadru rigid. Comportamentul său era plin de afectare, contând mai puțin să fie sfântă și mai mult să fie admirată pentru că este sfântă. Exista o sfială dureroasă și ostentativă în scrisorile ei din acea perioadă și chiar și în poezia sa timpurie, slabă: „O, Sfinte! O, dacă aș putea cere anume / Privilegiatul, onoratul nume / Și cu încredere eu locul să-mi ocup / Cel mai de jos de-ar fi din sfântul grup!" Un biograf, Frederick R. Karl, rezumă părerea generală: „Cu excepția gradului său înalt de inteligență, în 1838, la aproape nouăsprezece ani, Mary Ann pare insuportabilă."[5]

Din fericire, mintea ei rătăcitoare nu putea fi ținută multă vreme în frâu. Era prea inteligentă ca să nu se poată observa cu acuratețe. „Simt că păcatul meu chinuitor este cel mai distructiv dintre toate celelalte, întrucât e părintele rodnic al tuturor celorlalte, Ambiția, o dorință nesățioasă după considerația celorlalte ființe", a scris ea într-o scrisoare. „Acesta pare centrul de unde izvorăsc toate acțiunile mele."[6] La un anumit nivel înțelegea că virtutea pe care o afișa în public era doar o încercare de a atrage atenția. Mai mult, era pur și simplu prea curioasă pentru a rămâne mult timp într-o cămașă de forță mintală autoimpusă. Era prea dornică de cunoaștere. Lecturile sale nu puteau fi restrânse între niște limite înguste.

încă citea comentarii biblice, dar învăța și italiană și germană, citea Wordsworth și Goethe. Lecturile ei s-au lărgit până la poeții romantici, inclusiv Shelley și Byron, ale căror vieți cu siguranță nu s-au conformat constrângerilor credinței sale.

Curând avea lecturi extinse din domeniul științei, inclusiv *The Phenomena and Order of the Solar System {Fenomenele și ordinea din sistemul solar)* de John Pringle Nichol și *Principles of Geology {Principiile geologiei)* de Charles Lyell, o lucrare care a pregătit calea pentru explicația lui Darwin privind evoluția. Scriitorii creștini se ridicau pentru a apăra relatarea biblică creației. A citit și cărțile lor, dar acestea au avut efectul opus 1 cazul ei. Erau atât de neconvingătoare în infirmarea descoperir. lor noii științe, încât serveau doar la întărirea dubiilor crescânde ale lui Mary Anne.

A fost profund influențată de o carte numită *An Inquiry Concerning the Origin of Christianity {O cercetare privind originea creștinismului)* de Charles Hennell, pe care a cumpărat-o în 1841, la vârsta de douăzeci și unu de ani. Hennell a analizat fiecare Evanghelie, încercând să determine ce poate fi stabilit ca fapt și ce a fost exagerat mai târziu. A concluzionat că nu existau suficiente dovezi care să demonstreze că Iisus a fost născut pe cale divină, că săvârșise vreun miracol sau că a înviat din morți. Hennell a concluzionat că Iisus a fost „un reformator și un înțelept cu o minte nobilă, martirizat de preoți șireți și soldați brutali."[7]

O bună parte din această perioadă Mary Anne nu a avut pe nimeni cu un nivel intelectual apropiat de al său cu care să poată discuta ceea ce citea. A inventat un cuvânt care să îi descrie condiția: „non-impartitive"[2]. Primea informații, dar nu le putea asimila prin conversație.

Dar apoi a aflat că sora mai mică a lui Hennell, Cara, locuia în apropiere. Soțul Carei, Charles Bray, era un negustor de panglici de succes care își scrisese propria broșură religioasă, „The Philosophy of Necessity" *(Filosofía necesității).* Susținea că universul era guvernat de reguli neschimbătoare rânduite de Dumnezeu, dar că Dumnezeu nu era activ în lume. Era datoria omului să descopere aceste reguli și să îmbunătățească lumea în conformitate cu ele. Bray considera că oamenii ar trebui să petreacă mai puțin timp rugându-se și mai mult timp implicați în reforma socială. Familia Bray era formată din gânditori sclipitori, intelectuali și neconvenționali care

aveau să ducă vieți neconvenționale. Deși au rămas căsătoriți, Charles a avut șase copii cu bucătăreasa lor, iar Cara avea o prietenie apropiată și posibil sexuală cu Edward Noel, o rudă a Lordului Byron, care avea la rândul său trei copii și o moșie în Grecia.

Un prieten comun i-a făcut cunoștință lui Mary Anne cu familia Bray, poate pentru a-i face pe aceștia să se întoarcă în obștea creștinătății ortodoxe. Dacă aceasta a fost intenția, nu a funcționat. Când Mary Anne a devenit o prezență constantă în viețile lor, ea se îndepărtase deja de credință. Familia Bray a recunoscut-o imediat ca suflet înrudit. A început să socializeze din ce în ce mai mult cu ei, încântată că a găsit în sfârșit pe cineva la același nivel intelectual. Nu ei au făcut-o să renunțe la creștinism, însă i-au accelerat hotărârea.

Lui Mary Anne îi devenea clar că neîncrederea sa crescândă nu avea să îi pună capăt necazurilor. Avea să însemne ruptura de tatăl său, de restul familiei și de societatea civilizată în general. Avea să îi îngreuneze foarte mult găsirea unui soț. în societatea acelor vremuri, agnosticismul însemna ostracizare. Dar a continuat curajoasă pe drumul către ceea ce inima și mintea îi spuneau că este adevărul. „îmi doresc să fiu în rândurile acelei cruciade glorioase care caută să elibereze Adevărul Sfântului Mormânt de dominația uzurpatoare", a scris într-o scrisoare către un prieten.[8]

După cum indică acea frază, Mary Anne nu a renunțat la spiritul religiei, chiar dacă începea să renunțe la creștinism. Nu avea încredere în învățămintele creștine și în divinitatea lui Iisus, dar nu se îndoia, îndeosebi la acea vârstă, de existența lui Dumnezeu. A respins creștinismul din motive realiste, din dispreț față de orice era abstract sau fantastic. A făcut-o după lecturi exhaustive, dar nu cu răceală sau folosind rațiunea stearpă. Mai degrabă, iubea viața cu o pasiune atât de pământească, încât îi era greu să accepte ideea că această lume era secundară unei alte lumi care se supunea unor legi diferite. A ajuns să simtă că poate atinge o stare de grație nu prin abandon, ci prin propriile sale alegeri morale, trăind o viață

virtuoasă și riguroasă. Cu această filoso-fie, Mary Anne și-a pus o povară grea pe umeri și pe propria conduită.

în ianuarie 1842, Mary Anne i-a spus tatălui său că nu îl va mai însoți la biserică. Reacția lui a fost de a se retrage în ceea ce un biograf a numit o furie rece și posomorâtă. Din punctul lui de vedere, Mary Anne nu își sfida numai tatăl și pe Dumnezeu; ea alegea de asemenea să își dezonoreze familia și să o arunce în dizgrație socială. în prima duminică după refuzul ei, tatăl lui Mary Anne s-a dus la biserică, dar a notat simplu și rece în jurnalul său: „Mary Anne nu a mers".

Următoarele săptămâni au fost petrecute în ceea ce Mary Anne numea un „Război Sfânt". Acasă era la cuțite cu tatăl ei. Acesta a rupt contactul cu ea, însă a reacționat în diferite feluri. Și-a rugat prietenii și rudele să vină să o implore să meargă la biserică, fie și numai din motive de prudență. Dacă avea să continue pe acest drum, au avertizat-o ei, urma să își petreacă viața în sărăcie, izgonită și izolată. Aceste preziceri, foarte plauzibile, nu au avut niciun efect asupra ei. Tatăl său a apelat și la cler și la alți cunoscători avizați să vină și să o convingă prin forța rațiunii că creștinismul era adevărata doctrină. Aceștia au venit, și-au prezentat argumentele și au fost înfrânți. Mary Anne citise deja fiecare carte pe care au citat-o ei pentru a-și susține cauza, iar ea avea răspunsurile.

într-un final, tatăl său a decis să se mute cu întreaga familie. Dacă Mary Anne dorea să-i fie imposibil să se mărite, nu avea sens să rămână în casa aceea mare pe care o închiriase pentru a-i face ei rost de un soț.

Mary Anne a încercat să reia relația cu tatăl său printr-o scrisoare. Mai întâi, a clarificat că nu avea să mai fie creștină. A spus că privea Evangheliile drept „istorii care constau în adevăr împletit cu ficțiune, și, deși admir și prețuiesc multe din ceea ce cred că au fost învățămintele morale ale lui Iisus însuși, consider sistemul de doctrine construit pe faptele vieții sale... a fi absolut dezonorant față

de Dumnezeu și absolut dăunător prin influența sa asupra fericirii individuale și sociale.”

Ar fi o ipocrizie grosolană, i-a spus ea, să arate că se roagă în căminul unei doctrine pe care o considera nocivă. I-a scris că i-ar plăcea să continue să locuiască împreună, dar că, dacă el voia ca ea să plece, „pot să o fac cu veselie dacă asta dorești și voi pleca cu o adâncă recunoștință față de toată blândețea și bunătatea profundă pe care nu ai obosit niciodată să mi le arăți. Departe de a mă plânge, mă voi supune cu bucurie în cazul în care, ca pedeapsă corectă pentru durerea pe care ți-am provocat-o absolut neintenționat, decizi să împărți ceea ce intenționai să-mi oferi mie pentru sprijinul viitor celorlalți copii ai tăi, pe care poate îi consideri mai merituoși."

în primii zori ai maturității sale, Mary Anne nu numai că renunța la credința familiei sale, ci era dispusă să plece în lume fără o casă, fără o moștenire, fără un soț și fără perspective. A încheiat cu o declarație de dragoste: „Ca ultimă apărare a mea, de la cineva care nu are pe nimeni care să vorbească pentru ea, cer permisiunea să spun că, dacă te-am iubit vreodată, la fel te iubesc și acum, dacă am căutat vreodată să mă supun legilor Creatorului meu și să urmez datoria oriunde m-ar duce, acum am acea determinare și conștientizarea ei mă va sprijini, chiar dacă orice ființă de pe pământ m-ar dezaproba".

Această scrisoare, remarcabilă pentru o femeie atât de tânără, arată multe dintre trăsăturile pe care lumea avea să le vadă mai târziu la George Eliot: o onestitate intelectuală intensă, o dorință neobosită de a trăi conform constrângerilor conștiinței sale, un curaj uimitor în fața presiunii sociale, o dorință de a-și consolida caracterul prin a face alegerile grele necesare, dar și un pic de egocentrism, o tendință de a se prezenta ca vedetă a propriei sale melodrame, o dorință intensă de dragoste din partea bărbaților, chiar și când pune acea dragoste în pericol.

După câteva luni, au făcut un compromis. Mary Anne a fost de acord să își însoțească tatăl la biserică, atâta timp cât el și toți ceilalți

înțelegeau că nu era creștină și nu credea în doctrinele credinței.

Pare o capitulare, dar nu era în întregime. Tatăl lui Mary Anne trebuie să-și fi dat seama de cruzimea din respingerea fiicei sale. A cedat. între timp, Mary Anne a ajuns să vadă și să regrete înclinația profundă către preamărirea sinelui din protestul său. A ajuns să vadă că se bucura în secret de faptul că se afla în centrul scandalului din oraș. A regretat durerea pe care i-o provoca tatălui său.

Mai mult, știa că era ceva extravagant în felul în care luase o poziție intransigentă. în decurs de o lună îi scria unei prietene spunând că își deplângea „impetuozitatea atât în simțire, cât și în gândire". Mai târziu a spus că a regretat profund această ciocnire cu tatăl său, care putea fi evitată cu puțină subtilitate și iscusință. Da, avea obligația să își urmeze conștiința individuală, a concluzionat ea, dar era datoria sa morală să își amuțească propriile impulsuri, gândindu-se la efectul lor asupra altora și asupra țesăturii sociale a comunității. Când Mary Anne Evans a devenit romanciera George Eliot, era de acum un dușman declarat al acelui tip de grandomanie totală. La vârsta mijlocie, era melioristă și gradua-listă, considerând că oamenii și societatea sunt cel mai bine reformați prin întindere lentă, nu prin rupere bruscă. Era capabilă să facă gesturi curajoase și radicale în conformitate cu propriile sale convingeri, după cum vom vedea, dar credea și în importanța politeții și a convențiilor sociale. Considera că societatea este păstrată ca întreg de un milion de restricții asupra voinței individuale, ceea ce prinde individul ca într-o plasă în lumea morală obișnuită. Când oamenii se comportă în funcție de dorința individuală intransigentă, a ajuns ea să creadă, pot declanșa o răspândire a egoismului în rândurile celor aflați în jurul lor. Și-a ascuns propria cale radicală în toate convențiile respectabilității. A devenit un gânditor liber curajos și cu credință în ritual, obicei și convenție. Războiul Sfânt cu tatăl său a fost important pentru ca ea să învețe această lecție.

în decurs de câteva săptămâni, Mary Anne și tatăl său se împăcaseră. Admirația pentru el și dependența morală față de acesta au fost exprimate într-o scrisoare la scurt timp după moartea lui, la

șapte ani după Războiul Sfânt: „Ce voi fi fără Tatăl meu? Va fi ca și cum a dispărut o parte din natura mea morală. Am avut o viziune oribilă cu mine astă-noapte, că deveneam lumesc de senzuală și diabolică în lipsa acelei influențe purificatoare și restrictive.”

Nevoia de afecțiune

*

Din punct de vedere intelectual, Mary Anne era matură. Lecturile intense din timpul adolescenței i-au adus o profunzime impresionantă a cunoașterii și capacitatea de a observa și judeca. La nivelul minții, Mary Anne înaintase mult în călătoria principală a vieții sale, transformarea care avea să o ducă de la o adolescentă egocentrică la un adult a cărui maturitate a fost măsurată de abilitatea neîntrecută de a pătrunde sentimentele altor oameni.

Din punct de vedere emoțional, însă, era încă destul de dezechilibrată. Când avea douăzeci și doi de ani, în cercul ei exista o glumă că Mary Anne se îndrăgostea de toți cei pe care îi cunoștea. Aceste relații au urmat un tipar general. Disperată după afecțiune, se arunca în brațele câte unui bărbat, de obicei căsătorit sau indisponibil într-un alt mod. Uluit de conversația cu ea, acesta îi acorda și el atenție. Confundând angajamentul lui intelectual cu dragostea romantică, ea ajungea să se implice emoțional, sperând că dragostea lor va umple un gol din ea. în cele din urmă, el o respingea sau pleca, sau soția acestuia o scotea din peisaj. Mary Anne rămânea scăldată în lacrimi sau paralizată de migrene.

Poate că incursiunile romantice ale lui Mary Anne ar fi avut succes dacă ea ar fi fost drăguță din punct de vedere convențional, dar, după cum a raportat Henry James, pe atunci un bărbat tânăr și chipeș, era „magnific de urâtă - delicios de hidoasă”. Mulți bărbați pur și simplu nu puteau trece peste maxilarul puternic și trăsăturile evident cabaline, cu toate că spiritele mai elegante au ajuns în cele din urmă să-i vadă frumusețea interioară. în 1852, o călătoare

americană, Sara Jane Lippincott, a descris efectul pe care conversația ei îl avea asupra înfățișării sale: „La început, domnișoara Evans mi-a lăsat fără îndoială impresia cuiva extrem de banal, cu maxilarul ei agresiv și ochii albaștri evazivi. Nici nasul, nici gura, nici bărbia nu îmi erau pe plac; dar, pe măsură ce a devenit interesată și entuziastă în conversație, o lumină puternică a licărit pe fața ei sau din ea, până când a părut transfigurată, iar farmecul zâmbetului ei fără pereche era ceva aproape de nedescris."[9]

Bărbații apăreau. Mary Anne se îndrăgostea. Bărbații dispăreau. A făcut o pasiune puternică pentru un instructor de muzică și pentru Charles Hennell, autorul. S-a încurcat cu un tânăr pe nume John Sibree care studia pentru preoție. Sibree nu i-a împărtășit afecțiunea, dar după conversațiile cu ea a renunțat la cariera sa clericală, cu toate că nu avea niciun alt plan de rezervă.

Mai târziu s-a atașat cu o intensitate tulburătoare de un artist căsătorit, cu înălțimea de 1,20 m, aflat la vârsta mijlocie, pe nume François dAlbert Durade. Odată, pentru aproximativ o zi, a dezvoltat o pasiune nebună pentru un bărbat care era în fapt burlac, dar și-a pierdut interesul pentru el până a doua zi.

Prietenii o invitau pe Mary Anne să stea în casa lor. în scurt timp, era implicată într-un soi de intimitate pasională cu tatăl familiei. Dr. Robert Brabant era un medic cult, mult mai în vârstă, care i-a oferit lui Mary Anne acces la biblioteca sa și i-a cerut să vină să locuiască împreună cu familia lui. Nu peste mult timp, erau de nedespărțit. „Sunt într-un mic rai aici, dr. Brabant fiind arhanghelul", i-a scris Carei într-o scrisoare; „timpul nu mi-ar ajunge să îți spun toate calitățile sale fermecătoare. Citim, ne plimbăm și vorbim amândoi, iar eu nu mă plictisesc niciodată de compania sa." în scurt timp, soția doctorului Brabant a pus piciorul în prag. Fie pleca Mary Anne din casă, fie pleca ea. Mary Anne a trebuit să plece rușinată.

Cea mai ciudată încurcătură s-a petrecut în casa lui John Chapman, editorul *Westminster Review,* publicație pentru care Mary Anne avea să scrie în cele din urmă și pe care avea să o corecteze pentru tipar.

Chapman trăia deja cu soția și cu o amantă când Mary Anne s-a mutat la el. în scurt timp, cele trei femei se luau la întrecere pentru afecțiunea lui Chapman. După cum spune biograful lui Eliot, Frederick R. Karl, situația avea toate semnele unei mascarade dintr-o casă de la țară, cu uși trântite, cupluri care se furișează ca să iasă la plimbare, sentimente rănite și scene de mânie, scăldate în lacrimi. Dacă într-o zi era prea multă liniște, Chapman stârnea scandalul arătând uneia dintre ele o scrisoare de dragoste din partea alteia. în cele din urmă, soția și amanta au format o alianță împotriva lui Mary Anne. încă o dată, aceasta a trebuit să plece printre zvonuri de scandal.

în general biografii susțin că absența dragostei materne a creat o prăpastie în centrul ființei lui Mary Anne, pe care aceasta a încercat cu disperare să o umple tot restul vieții. Dar era și ceva narcisism aici, dragostea pentru propria dragoste, dragostea pentru propria sa nobilitate, pentru a simți întinderea propriei pasiuni. A făcut o dramă din ea însăși și a găsit plăcere în asta, bucurându-se de atenție, delectându-se cu capacitatea sa de profunzime emoțională și savurând sentimentul propriei importanțe fenomenale. Oamenii care se văd drept centrul sistemului lor

solar devin adesea vrăjiți de propria suferință teribilă, dar și delicioasă. Oamenii care se văd ca pe o parte dintr-un univers mai mare și o poveste mai lungă o fac arareori.

Mai târziu avea să scrie: „A fi poet înseamnă a avea un discernământ atât de ager, încât să nu-ți scape nicio nuanță de calitate, și o simțire atât de subtilă, încât discernământul să fie ca degetele unei mâini ce atinge coardele emoției, scoțând variațiuni frumos armonizate - un suflet în care cunoașterea se preface instantaneu în simțire, iar simțirea reflectă realitatea, ca un mijloc de cunoaștere."* Mary Anne avea acel tip de suflet.
Sentimentele, acțiunea și gândul erau același lucru. Dar ea nu avea nicio persoană de care să își lege pasiunea și niciun lucru căruia să îi dea disciplină și formă.

Forța

în 1852, la vârsta de treizeci și doi de ani, Mary Anne s-a îndrăgostit de filosoful Herbert Spencer, singurul dintre bărbații de până atunci din viața ei care îi era aproape egal din punct de vedere intelectual. Mergeau împreună la teatru și vorbeau constant. Lui Spencer îi plăcea compania ei, dar nu putea trece peste propriul narcisism și peste urâțenia ei. „Lipsa de atracție fizică a fost fatală”, avea să scrie Spencer câteva decenii mai târziu. „Oricât de puternic m-ar fi îndemnat judecata, instinctele mele nu răspundeau.”

în iulie, ea i-a trimis o scrisoare care era deopotrivă rugătoare și îndrăzneață. „Cei care mă cunosc cel mai bine au spus deja că, dacă voi iubi vreodată complet pe cineva, toată viața mea se va învârti în jurul acelui sentiment, și găsesc că au grăit adevărul”, a declarat ea. L-a rugat să nu o părăsească: „Dacă te atașezi de altcineva, atunci voi muri, dar până atunci aș putea să-mi adun curajul să muncesc și să-i dau valoare vieții, dar numai dacă te am lângă mine. Nu îți cer să sacrifici nimic - aș fi foarte fericită și

voioasă și nu te-aș enerva niciodată... Vei descoperi că mă pot mulțumi cu foarte puțin, dacă sunt eliberată de groaza de a-1 pierde."

în cele din urmă, a adăugat o înfloritură culminantă: „Bănuiesc că nicio altă femeie nu a mai scris o astfel de scrisoare - dar nu sunt rușinată de asta, pentru că sunt conștientă că în lumina rațiunii și a adevăratului rafinament sunt demnă de respectul și de tandrețea ta, indiferent de ce cred despre mine bărbații grosolani și femeile cu minți vulgare."[10]

Scrisoarea aceasta reprezintă un moment crucial din viața lui Eliot, cu acel amestec de vulnerabilitate stăruitoare și afirmare puternică. După anii de dependență emoțională incoerentă, începea să îi intre în suflet duritatea și a ajuns capabilă să facă acea declarație a propriei sale demnități. S-ar putea spune că acest moment a fost momentul de forță al lui Eliot, momentul în care a început procesul prin care avea să înceteze să mai fie zdruncinată de lacune și să înceapă să trăiască în conformitate cu criteriile sale, dezvoltând

treptat o capacitate pasională și stabilă de a iniția acțiunea și de a-și conduce propria viață.

Scrisoarea nu i-a rezolvat problemele. Spencer a respins-o în continuare. A rămas nesigură, îndeosebi în privința scriiturii sale. Dar energia ei fusese stârnită. A demonstrat o coeziune crescândă și, uneori, un curaj uimitor.

Acest moment de forță se poate întâmpla, pentru mulți oameni, surprinzător de târziu în viață. Uneori vezi lipsa de forță la cei dezavantajați. Viețile lor pot fi atât de zdruncinate de perturbări economice, șefi capricioși și o perturbare generală, încât își pierd încrederea în ideea că efortul depus duce la rezultate previzibile. Le poți oferi programe care să le îmbunătățească viața, dar se poate ca ei să nu profite întru totul de ele pentru că nu au încredere că își pot controla destinul.

Printre cei privilegiați, în special printre aceia tineri, vezi oameni care au fost crescuți.sa fie mașinării în căutare de aprobare. Se poate să fie activi, ocupați și fără somn, dar în interior se simt adesea pasivi și lipsiți de control. Viețile lor sunt dictate de așteptările altor oameni, de criterii externe și definiții ale succesului care nu li se potrivesc cu adevărat.

Forța nu este automată. Trebuie să i se dea naștere, cu presiuni și efort. Nu este vorba numai de încredere și impulsul de a acționa. înseamnă să ai gravate criteriile interne pentru a îndruma acțiunea. Momentul de forță poate apărea la orice vârstă sau niciodată. Eliot a început să prezinte semne de forță emoțională când era împreună cu Spencer, dar a ajuns la o împlinire matură numai după ce l-a cunoscut pe George Lewes.

Dragostea adevărată

Povestea dragostei lui George Eliot pentru George Lewes este aproape întotdeauna spusă din perspectiva ei, ca marea pasiune care a dat coerență sufletului său, care a acceptat-o ca pe fata egocentrică și disperată care era și i-a oferit dragostea după care

râvnea și sprijinul emoțional și siguranța de care avea nevoie. Dar povestea poate fi spusă la fel de bine și din perspectiva lui Lewes, ca fiind elementul central din călătoria sa de la fragmentare la integritate.

Lewes se trăgea dintr-o descendență lungă de haos familial. Bunicul lui fusese actor de comedie, căsătorit de trei ori. Tatăl său fusese căsătorit cu o femeie din Liverpool cu care a avut patru copii, apoi plecase și se așezase la casă nouă cu o altă femeie, la Londra, cu care a avut trei băieți înainte să dispară pentru totdeauna în Insulele Bermude.

Lewes a crescut destul de sărac și s-a instruit ducându-se în Europa și studiind principalii autorii continentali precum Spinoza și Comte, care pe atunci erau în mare parte necunoscuți în Anglia. S-a întors în Londra și și-a câștigat existența cu condeiul, scriind despre orice subiect pentru oricine era dispus să-l plătească, într-o perioadă în care oamenii începeau să privilegieze specializarea și seriozitatea, el era desconsiderat ca fiind un scriitor-calfa superficial.

Feminista americană Margaret Fuller l-a cunoscut pe Lewes la o petrecere organizată în casa lui Thomas Carlyle și l-a numit „genul de bărbat spiritual, francez, flușturatic" care poseda o „superficialitate strălucitoare". Majoritatea biografilor au urmat acest fir, desconsiderându-1 ca fiind un pic aventurier și oportunist, un scriitor facil, dar superficial și nu întru totul de încredere.

Biografa Kathryn Hughes adoptă cu convingere un punct de vedere mai apreciativ. Lewes, scrie ea, era spiritual și efervescent într-o societate care tindea către înfumurare severă. Era bine informat în ceea ce privește viata franceză și germană într-o societate care era adesea suspicioasă în privința a orice nu era britanic. Avea o pasiune autentică pentru idei și pentru a aduce gânditorii neglijați în atenția publicului. Era un gânditor liber și romantic într-o societate aflată într-o etapă victoriană strictă, conservatoare.

Lewes era îngrozitor de urât (după cum bine se știe, singura personalitate londoneză importantă chiar mai puțin atrăgătoare decât

George Eliot], dar avea sensibilitate și se simțea în largul său când vorbea cu femeile, iar acest lucru l-a ajutat. S-a căsătorit cu o femeie tânără și frumoasă pe nume Agnes când el avea douăzeci și trei de ani, iar ea nouăsprezece. Au avut o căsnicie modernă, tolerantă, în general fidelă în primii nouă ani, iar după aceea în general infidelă. Agnes a avut o aventură de lungă durată cu un bărbat pe nume Thornton Hunt. Lewes a dezaprobat această aventură cât timp aceasta nu a avut copii cu Hunt. Când au apărut, el i-a adoptat ca fiind ai lui pentru a-i scuti de rușinea ilegitimi tății.

Când a cunoscut-o pe Mary Anne, Lewes trăia separat de Agnes (deși el părea să creadă că într-o zi se vor muta din nou împreună, iar căsnicia lor avea să rămână validă din punct de vedere legal pentru tot restul vieții). Trecea prin ceea ce el considera a fi „o perioadă irosită, foarte mohorâtă din viața mea. Renunțasem cu totul la ambiție, trăiam de pe o zi pe alta și găseam mulțumitor răul de toate zilele."[11]

Mary Anne, la rândul ei, era și ea singură, dar se maturiza. I-a scris Carei Bray: „Problemele mele sunt pur psihice - nemulțumirea de sine și disperarea de a realiza ceva care merită făcut". în jurnalul său a adoptat atitudinea despre care autoarea feministă Margaret Fuller a scris prima oară: „Vöi domni întotdeauna prin intelect, dar viața! Viața! Dumnezeule! Va fi vreodată dulce?”[12]

Insă în această perioadă, în jurul vârstei de treizeci și cinci de ani, era mai puțin frenetică cu privire la ea însăși: „Când suntem tineri, credem că problemele noastre sunt o chestiune uriașă - că lumea se desfășoară special ca o scenă pentru o dramă anume a vieții noastre și că avem dreptul să facem scandal și spume la gură dacă cineva ni se împotrivește. Am făcut-o destul la vremea mea. Dar în final începem să înțelegem că aceste lucruri sunt importante numai pentru conștiința noastră, care este numai o picătură de rouă pe o frunză de trandafir, a cărei urmă va dispărea până la miezul zilei. Aceasta nu este vreun sentimentalism pompos, ci o simplă reflecție pe care o găsesc folositoare în fiecare zi.”[13]

Lewes și Mary Anne s-au cunoscut într-o librărie pe 6 octombrie 1851. Ea se mutase în Londra și se consacrase în calitate de colaborator anonim (și, în cele din urmă, redactor) al publicației *Westminster Review.* Se învârteau în aceleași cercuri. Amândoi aveau o prietenie strânsă cu Herbert Spencer.

Ea nu a fost impresionată la început, dar în scurt timp le scria prietenilor că îl găsea pe Lewes „amabil și amuzant” și declara că „mi-a cam câștigat simpatia, fără să vreau”. La rândul său, Lewes părea să înțeleagă calitatea femeii pe care începea să o cunoască. Zglobiu și rătăcitor în alte sfere ale vieții, Lewes era cu desăvârșire stabil și de încredere când venea vorba de serviciile sale față de femeia care avea să devină George Eliot.

Niciuna dintre scrisorile trimise unul altuia nu a supraviețuit. Aceasta se datorează în parte faptului că nu au scris foarte multe (erau adesea împreună), dar și pentru că Eliot nu voia ca biografii de mai târziu să îi examineze în detaliu viața privată și să-i expună inima vulnerabilă care stătea la baza romanelor sale formidabile. Așa că nu știm exact cum a crescut dragostea lor. Dar știm că Lewes o cucerea treptat. Pe 16 aprilie 1853, ea i-a scris unui prieten: „Domnul Lewes este îndeosebi bun și atent, și mi-a câștigat respectul, după ce a avut parte de o mulțime de dojeni din partea mea. La fel ca alți câțiva oameni din lume, este mult mai bun decât pare. Un bărbat cu inimă și conștiință care poartă o mască de frivolitate".

La un moment dat Lewes i-ar fi spus despre căsnicia sa destrămată și viața privată dezordonată. Probabil că asta nu a șocat-o pe Mary Anne, care era obișnuită cu condiții complicate de trai. însă ar fi vorbit mult, de asemenea, despre idei. Erau interesați de aceiași autori: Spinoza, Comte, Goethe, Ludwig Feuerbach. Cam în această perioadă, Mary Anne traducea *The Essence of Christianity [Esența creștinismului]* de Feuerbach.

Feuerbach susținea că, și dacă epoca își pierduse credința în creștinism, încă era posibil să reții esența moralității și eticii sale, iar asta se putea face prin dragoste. Afirma că prin dragoste și sex cu

cineva pe care îl iubești, ființele umane pot atinge transcendența și învinge păcătoșia propriei lor naturi. Acesta a scris:

Dar prin ce se mântuiește, acum, omul de dezbinarea dintre el și ființa perfectă, de chinul conștiinței păcatului, de suferința sentimentului nimicniciei? Prin ce tocește el ghimpele ucigător al păcatului? Numai prin aceea că el devine conștient că *inima,* iubirea este puterea și *adevărul cel mai înalt și absolut,* că el *intuiește* ființa divină nu numai ca lege, ca ființă morală, ca ființă intelectuală, ci mai degrabă ca pe *o ființă iubitoare, cu inimă, chiar subiectiv umană.*[314]

Mary Anne și Lewes s-au îndrăgostit în jurul ideilor. în anii de dinainte să se întâlnească fuseseră atrași de aceiași scriitori, adesea în același timp. Au compus eseuri despre subiecte asemănătoare. Amândoi s-au angajat în căutarea adevărului cu aceeași intensitate arzătoare, și amândoi aderau la ideea că dragostea și compasiunea umană pot servi drept bază pentru propria lor moralitate ca substitut pentru creștinismul în care nu puteau crede cu adevărat.

Dragostea intelectuală

Nu avem acces la scena exactă în care li s-au înflăcărat inimile, dar avem acces la procesul prin care oameni asemănători s-au îndrăgostit, iar aceștia ne oferă o idee despre ce trebuie să fi simțit Mary Anne și Lewes. 0 pasiune faimoasă de acest fel s-a petrecut între filosoful britanic Isaiah Berlin și poeta rusă Anna Ahmatova. întâlnirea dintre mințile lor a căpătat aerul unei drame deosebite, întrucât totul a avut loc într-o noapte.

Scena s-a petrecut la Leningrad în 1945. Cu douăzeci de ani mai în vârstă decât Berlin, Ahmatova fusese o poetă prerevoluțio-nară extraordinară. Din 1925, sovieticii nu îi mai permiseseră să publice nimic. Primul său soț fusese executat pe baza unor acuzații false în 1921. în 1938, fiul său fusese întemnițat. Timp de șaptesprezece luni, Ahmatova stătuse în fața închisorii, cerând în van vești despre el.

Berlin nu știa multe despre ea, el era în vizită la Leningrad iar un prieten s-a oferit să le facă cunoștință. Berlin a ajuns în apartamentul ei, unde a cunoscut o femeie încă frumoasă și puternică, dar rănită de tiranie și război. La început, conversația lor a fost reținută. Au vorbit despre experiențele de război și universitățile britanice. Ceilalți musafiri au venit și au plecat.

La miezul nopții erau singuri, stând în capete opuse ale camerei sale. Ea i-a povestit despre copilăria ei, căsătorie și execuția soțului. A început să recite *Don Juan* de Byron cu atâta pasiune, încât Berlin și-a întors fața către fereastră pentru a-și ascunde emoția. A început să recite unele dintre poemele sale, izbucnind în lacrimi când a descris cum acestea îi făcuseră pe sovietici să-l execute pe unul dintre colegii ei.

La patru dimineața vorbeau despre marile personalități. Erau de acord în privința lui Pușkin și Cehov. Lui Berlin îi plăcea inteligența luminoasă a lui Turgheniev, în timp ce Ahmatova prefera intensitatea sumbră a lui Dostoïevski.

Au mers din ce în ce mai profund, deschizându-și sufletele unul în fața celuilalt. Ahmatova și-a mărturisit singurătatea, și-a exprimat pasiunile și a vorbit despre literatură și artă. Berlin avea nevoie să meargă la baie, dar nu îndrăznea să rupă vraja. Citiseră aceleași lucruri, fiecare știa ce știa și celălalt, își înțelegeau reciproc năzuințele. în acea noapte, a scris biograful lui, Michael Ignatieff, viața lui Berlin „s-a apropiat cel mai tare de perfecțiunea nemișcată a artei". într-un final s-a retras și s-a întors la hotel. Era unsprezece dimineața. S-a trântit pe pat și a exclamat: „Sunt îndrăgostit, sunt îndrăgostit."[15]

Noaptea pe care Berlin și Ahmatova au petrecut-o împreună reprezintă idealul desăvârșit al unui anumit tip de comunicare. Este comunicarea dintre oamenii care cred că informațiile cele mai demne de a-ți captiva atenția nu se găsesc în date, ci în marile lucrări ale culturii, în magazia moștenită a omenirii de înțelepciune morală, emoțională și existențială. Este o comunicare în care

compatibilitatea intelectuală se transformă în fuziune emoțională. Berlin și Ahmatova au trăit acel tip de conversație care schimbă viața deoarece citiseră ceea ce trebuia. Credeau că trebuie să te confrunți cu ideile și cărțile mari care te învață cum să experimentezi viața în toată bogăția ei și cum să faci raționamente morale și emoționale subtile. Erau ambițioși din punct de vedere spiritual. Vorbeau limba comună a literaturii scrise de geniile care ne înțeleg mai bine decât ne înțelegem noi înșine.

Noaptea aceea reprezintă și idealul desăvârșit al unui anumit tip de legătură. Acest gen de dragoste depinde de atât de multe coincidențe, încât se întâmplă numai o dată sau de două ori în viață, sau poate niciodată. Berlin și Ahmatova au simțit că toate piesele se potriveau în mod uimitor. Erau asemănători în multe feluri. Era atât de multă armonie între ei, încât toate zidurile interioare au căzut într-o singură noapte.

Dacă citești poemele pe care le-a scris Ahmatova despre acea noapte, rămâi cu impresia că s-a culcat cu el, dar, conform lui Ignatieff, abia dacă s-au atins. Comuniunea lor a fost în primul rând intelectuală, emoțională și spirituală, creând o combinație de prietenie și dragoste. Dacă se știe că prietenii înfruntă lumea unul lângă altul, iar iubiții trăiesc față în față, Berlin și Ahmatova păreau să întruchipeze cumva ambele posturi deodată. Și-au împărtășit, dar și amplificat unul altuia înțelegerea.

Pentru Berlin, această noapte a fost cel mai important eveniment din viața sa. Ahmatova era blocată în Uniunea Sovietică, suferind sub un regim de manipulare, frică și minciuni. Regimul a decis că se asociase cu un spion britanic. A fost dată afară din Uniunea Scriitorilor. Fiul ei era în închisoare. A fost devastată, dar a rămas recunoscătoare pentru vizita lui Berlin, vorbind pătimaș despre el și scriind emoționant despre magia numinoasă a acelei nopți.

Dragostea pe care Eliot a simțit-o pentru Lewes avea ceva din acea intensitate intelectuală și emoțională. Și ei au trăit dragostea ca pe o forță morală care face o persoană să devină mai

profundă, organizând mințile umane în jurul altor suflete și înălțându-le astfel încât să fie capabile de acte mărețe de devotament.

Și, într-adevăr, dacă ne uităm la dragoste în cea mai pasională fază a sa, vedem că dragostea face adesea câteva lucruri-cheie pentru a reorienta sufletul. în primul rând ne face umili. Ne amintește că nici măcar nu ne putem controla. în majoritatea culturilor și civilizațiilor, dragostea este descrisă în povestiri și legende ca o forță externă - un zeu sau un demon - care vine și pune stăpânire pe o persoană, reînnoind totul în interior. Este Afrodita sau Cupidon. Dragostea e descrisă ca o nebunie delicioasă, un foc violent, o frenezie dumnezeiască. Nu construim dragostea; ne *îndrăgostim,* fără să putem controla asta. Este ceva primordial, și de asemenea ceva ce ne aparține în mod vădit, încântător și îngrozitor, este o forță galvanică pe care nu o putem plănui, programa sau determina.

Dragostea este ca o armată invadatoare care îți amintește că nu ești stăpânul casei tale. Te cucerește încet, încet, reorganizân-du-ți nivelul de energie, reorganizându-ți tiparul de somn, reor-ganizându-ți subiectele de conversație și, către sfârșitul procesului, reorganizând țintele dorinței tale sexuale și chiar concentrarea atenției. Când ești îndrăgostit, te gândești încontinuu la cel îndrăgit. Mergi prin mulțime și crezi că îl vezi într-o formă vag familiară la fiecare câțiva metri. Treci de la euforie la tristețe și îți fac rău neglijările despre care știi că probabil sunt triviale sau iluzorii. Dragostea este cea mai puternică armată pentru că nu întâmpină nicio rezistență. Când invazia este numai pe jumătate completă, cel invadat tânjește să fie învins, cu teamă, dar cu totul și pe de-a-ntregul.

Dragostea este abandon. îți dezvălui cele mai profunde vulnerabilități și renunți la iluziile tale de stăpânire de sine. Această vulnerabilitate și dorința de a primi sprijin se pot manifesta în feluri mărunte. Eliot a scris odată: „Multe femei găsesc un farmec cuceritor în gestul unui bărbat care le oferă brațul: în clipa aceea nu au aproape niciodată nevoie de sprijin fizic, dar sentimentul că primesc

acest sprijin - prezența unei forțe exterioare dedicate lor - satisface o nevoie permanentă a imaginației feminine.'”

Dragostea depinde de dispoziția fiecărei persoane de a fi vulnerabilă și adâncește acea vulnerabilitate. Funcționează pentru că fiecare își expune goliciunea, iar celălalt se grăbește să o întâmpine. „Vei fi iubit în ziua în care vei putea să îți expui slăbiciunea fără ca persoana care o folosește să își afirme puterea", a scris romancierul italian Cesare Pavese.

Apoi, dragostea descentrează șinele. Dragostea te scoate din starea naturală a iubirii de sine. Dragostea îi face pe ceilalți oameni mai vii pentru tine decât ești tu pentru tine însuți.

Persoana îndrăgostită poate crede că își caută fericirea personală, dar asta e o iluzie. Ea caută de fapt fuziunea cu altcineva, iar când fuziunea contrazice fericirea, va alege probabil fuziunea. Dacă persoana superficială trăiește în micimea propriului eu, o persoană îndrăgostită descoperă că bogățiile supreme nu suntîn interior, ci sunt acolo, în cel îndrăgit și în împărțirea destinului cu cel îndrăgit. O căsnicie de succes este o conversație de cincizeci de ani care se apropie din ce în ce mai mult de acea contopire a minții cu inima. Dragostea se exprimă prin zâmbete și lacrimi

* George Eliot, *Moara de pe Floss,* Editura pentru Literatură Universală, 1964, traducere de Catinca Ralea și Eugenia Câncea, p. 446. (n.red.) împărtășite și se încheie cu declarația: „Dacă te iubesc pe tine? Eu sunt tu".

Mulți observatori au remarcat că dragostea elimină distincția dintre a oferi și a primi. Din moment ce eurile celor doi iubiți sunt îmbinate, amestecate și contopite, este mai încântător să îi oferi celui îndrăgit, decât să primești. Montaigne scrie că persoana îndrăgostită care primește un dar îi oferă de fapt iubitului său darul suprem: șansa de a trăi bucuria de a i-1 oferi. Nu are sens să spui că un iubit este generos sau altruist, pentru că un iubit în frenezia dragostei, care îi oferă ceva celui îndrăgit, îi oferă o parte din el însuși.

în celebrul său eseu despre prietenie, Montaigne descrie cum o prietenie sau o dragoste profundă poate reorândui granițele sinelui:

0 astfel de prietenie nu are niciun alt model în afară de sine și poate fi comparată doar cu sine. Nu a fost o observație specială, nici două, nici trei, nici patru, nici o mie; a fost chintesența misterioasă a acestui întreg amestec care mi-a luat în posesie voința și a făcut-o să se scufunde și să se piardă în a lui, care i-a luat în posesie întreaga voință și a făcut-o, cu o aviditate similară și un impuls asemănător, să se scufunde și să se piardă în a mea. Pot spune cu adevărat să se piardă, pentru că nu ne-a lăsat cu nimic care era al nostru, nimic care era fie al lui, fie al meu.

Apoi, dragostea insuflă un temperament poetic în oameni. Adam I vrea să trăiască pe baza unui calcul utilitar - să aibă cât mai multe experiențe plăcute, să se ferească de durere și vulnerabilitate, să dețină controlul. Adam I vrea ca tu să treci prin viață ca o unitate independentă, cântărind la rece riscurile și recompensele și urmărindu-ți interesele proprii. Adam I face strategii și calculează costurile și beneficiile. Vrea să păstrezi lumea la distanță. Dar să fii îndrăgostit înseamnă să îți pierzi un pic mințile, să fii înălțat de gânduri magice.

Să fii îndrăgostit înseamnă să trăiești sute de sentimente mărunte, succesive pe care nu le-ai mai trăit niciodată în felul acela, de parcă o altă jumătate de viață ți-a fost deschisă pentru prima oară: o frenezie de admirație, speranță, îndoială, posibilitate, frică, extaz, gelozie, durere și tot așa.

Dragostea înseamnă supunere, nu decizie. Dragostea cere să te predai poetic unei puteri inexplicabile fără să socotești costul. Dragostea îți cere să ignori gândirea condiționată, să îți reverși dragostea cu toată forța și să nu o măsori în linguri. îți cristalizează viziunea în așa fel încât, după cum a spus Stendhal, cel îndrăgit strălucește ca o bijuterie sclipitoare. Pentru tine, celălalt are o magie pe care alții nu o văd. Pentru tine, locurile unde a înflorit dragostea pentru prima oară capătă un înțeles sacru pe care alții nu îl percep. Datele din calendar când v-ați sărutat prima oară

și ați schimbat primele cuvinte capătă aura unor zile sfinte. Emoțiile pe care le simți nu pot fi exprimate cum trebuie în proză, ci numai prin muzică și poezie, prin priviri și atingeri. Cuvintele pe carele schimbi sunt atât de ridicole și de elaborate încât trebuie să le păstrezi pentru tine. Ar suna nebunește dacă ar fi transmise prietenilor tăi, la lumina zilei.

Nu te îndrăgostești de persoana care ar putea să îți fie cel mai mult de folos - de persoana cea mai bogată, cea mai populară, cu cele mai bune relații, nici de cea cu cele mai bune perspective în carieră. Adam II se îndrăgostește de o persoană deosebită, din niciun alt motiv decât o anumită armonie, inspirație, bucurie și înălțare interioară, pentru că el este el și ea este ea. Mai mult, dragostea nu caută calea eficientă, lucrul sigur; dintr-un motiv pervers, dragostea se hrănește cu obstacole și de regulă nu este câștigată prin prudență. Poate că ai încercat să avertizezi doi oameni îndrăgostiți că ar trebui să se gândească de două ori înainte să se căsătorească, fiindcă uniunea lor nu va fi una fericită.
Dar îndrăgostiții prinși în gândirea magică nu văd ceea ce văd alții, și probabil că nu și-ar schimba direcția nici dacă ar putea, pentru că ar prefera să fie nefericiți împreună decât fericiți separat.
Sunt îndrăgostiți, nu cumpără acțiuni, iar temperamentul poetic - în parte gândire, în parte emoții splendide - le îndrumă deciziile. Dragostea este o stare de nevoie poetică; ea se află atât într-un plan mai înalt, cât și într-unul mai jos decât logica și calculul.

Astfel, dragostea oferă posibilitatea manifestării conștientizării spirituale. Este o stare alterată a conștiinței, care este intensă și copleșitoare, dar în același timp efervescentă. în acea stare, s-ar putea ca mulți oameni să aibă momente mistice în care simt conștientizarea unui mister nerostit, dincolo de planul uman. Dragostea lor le oferă mici sclipiri de dragoste pură, o dragoste detașată de o persoană anume și care izvorăște dintr-un tărâm transcendent. Aceste senzații apar în momente trecătoare. Ele sunt experiențe mistice intense și efervescente, priviri fugare într-un infinit aflat dincolo de ceea ce știm sigur.

în capodopera sa, *My Bright Abyss [Abisul meu luminos],* poetul Christian Wiman scrie:

în orice dragoste adevărată - a unei mame pentru copilul ei, a unui soț pentru soția sa, a unui prieten pentru un prieten - există o energie în exces care vrea să fie mereu în mișcare. Mai mult, pare să se miște nu numai de la o persoană la alta, ci și prin ele către altceva. („Tot ce știu acum / este că pe cât mă iubea el mai mult, pe atât mai mult iubeam eu lumea" -Spencer Reece.) De aceea putem fi atât de derutați și copleșiți de o astfel de dragoste (și nu vreau să spun numai când ne îndrăgostim; de fapt, vorbesc mai mult despre relațiile celelalte, mai durabile): vrea să fie mai mult decât este; strigă în noi să o facem mai mult decât este."[16]

Pentru mulți oameni, credincioși și necredincioși, dragostea oferă o întrezărire a unui tărâm aflat dincolo de hotarul a ceea ce știm. De asemenea, într-un sens mai practic, lărgește inima. Acest fapt de a tânji face cumva inima mai deschisă și mai liberă. Dragostea este ca un plug care deschide pământul tare și îngăduie plantelor să crească. Crapă crusta de care depinde Adam I și scoate la lumină solul moale, fertil al lui Adam II. Observăm permanent acest fenomen: o dragoste duce la alta, o dragoste mărește capacitatea pentru o alta.

Stăpânirea de sine este ca un mușchi. Dacă ți se cere să o folosești de mai multe ori de-a lungul unei zile, obosești și nu mai ai la fel de multă forță ca să o pui în aplicare și seara. Dar cu dragostea este invers. Cu cât iubești mai mult, cu atât poți iubi mai mult. 0 persoană care are un copil nu iubește acel copil mai puțin când apar al doilea și al treilea copil. 0 persoană care își iubește orașul nu își iubește țara mai puțin. Dragostea se extinde prin folosire.

Din punctul acesta de vedere, dragostea îmblânzește. Cu toții știm oameni care erau nestatornici și blindați pe viață înainte să se îndrăgostească. Dar în toiul acelei stări de motivație dulce și vulnerabilă, comportamentul lor s-a schimbat. Pe la spatele lor spunem că strălucesc de dragoste. Carapacea homarului a

fost înlăturată, scoțând carnea la lumină. Asta i-a făcut mai înfricoșați și mai expuși la vătămare, dar și mai buni, mai capabili de a trăi viața ca pe o ofrandă. Shakespeare, autoritatea incontestabilă pe această temă, a scris: „Din ce tot dărui, tot mai mult am încă, / Și-amândouă-s fără de hotare..."[174]

Și astfel, în final, dragostea îndeamnă oamenii să slujească. Dacă ea începe cu o mișcare descendentă, săpând în vulnerabilitatea sinelui, expunând goliciunea, se sfârșește cu o mișcare activă ascendentă. Stârnește o energie și o dorință extraordinare de a sluji. îndrăgostitul cumpără mici cadouri, aduce un pahar din cealaltă cameră, vine cu un șervețel când celălalt e răcit, conduce în trafic pentru a-1 lua pe cel drag de la aeroport. Dragostea înseamnă să te trezești noapte de noapte ca să alăptezi, să trăiești an de an pentru a crește pe cineva. înseamnă să îți riști și să îți sacrifici viața într-o bătălie pentru amicul tău. Dragostea ne înnobilează și ne transformă. Oamenii nu se află atât de des pe cât și-ar dori să fie în această stare de spirit. în niciun alt angajament nu sunt atât de multe șanse ca oamenii să alunece dincolo de logica interesului personal și a angajamentelor necondiționate care se manifestă în actele zilnice de afecțiune.

Uneori întâlnești pe cineva cu o inimă de o mie de ani. Oamenii cu inima de o mie de ani au profitat cel mai mult de faza pasională, tumultuoasă a dragostei. Acele luni sau acei ani de pasiune au gravat un angajament profund în mintea lor. Acum iubesc cu căldură, dar stabil, plini de fericire și nezdruncinat persoana sau lucrul pe care cândva le iubiseră aprig. Nici măcar nu se gândesc că îl iubesc pe cel drag pentru că vor ceva în schimb. Pur și simplu oferă în mod firesc dragostea ca pe ceva de la sine înțeles. Este o dragoste-cadou, nu o dragoste-reciprocitate.

Acesta este genul de dragoste pe care George Lewes i l-a purtat lui Mary Anne Evans. Amândoi au fost transformați și înnobilați de dragostea pe care o aveau unul pentru celălalt, dar cea a lui Lewes a fost în multe privințe transformarea cea mai mare și mai înnobilatoare. El i-a celebrat talentul extraordinar. L-a încurajat, trezit

și hrănit. Printr-o mie de scrisori și gesturi, s-a plasat pe sine în planul doi și pe ea în centrul minții sale.

Decizia

Decizia de a fi împreună a fost una profundă, care le-a schimbat viața. Chiar dacă el și soția sa locuiau în case separate, iar Agnes a făcut copii cu alt bărbat, Lewes era oficial un bărbat căsătorit. Dacă Eliot și Lewes deveneau un cuplu, aveau să comită un adulter impertinent în ochii lumii. N-ar mai fi fost primiți în societatea distinsă. Familia avea să îi renege. Aveau să fie proscriși. După cum a spus biograful lui Eliot, Frederick R. Karl, „bărbații care aveau amante erau numiți crai, însă femeile în rolul de amantă erau numite târfe."[18]

Și totuși, în iarna lui 1852-53, Eliot pare să fi recunoscut că Lewes era sufletul ei pereche. în primăvara anului 1853 au început să se gândească la ruperea legăturilor cu societatea pentru a fi împreună. în aprilie, Lewes căzu la pat cu amețeli, dureri de cap și țiuituri în urechi. Eliot și-a petrecut acele luni traducând din Feuerbach. El susținea că, în adevărata sa definiție, o căsnicie nu este în mod esențial un aranjament juridic, ci un aranjament moral, și dacă Eliot i-ar fi putut citi gândurile cu privire la acest subiect, ar fi putut ajunge la concluzia că dragostea pe care ea și Lewes o împărtășeau era o chestiune mai adevărată și mai înaltă decât aranjamentul pe care îl avea acesta cu soția de drept și de care se separase.

în cele din urmă a trebuit să ia o decizie în privința legăturilor care însemnau cel mai mult pentru ea, iar ea a decis că dragostea trebuie să triumfe asupra legăturilor sociale. După cum a scris mai târziu, „legăturile ușoare și simplu de destrămat nu sunt nici ce mi-aș dori teoretic, nici ceva pentru care aș putea trăi practic. Femeile care sunt mulțumite cu astfel de legături nu se comportă cum am făcut-o eu”.

Datorită geniului său în judecarea caracterului, Eliot a decis să își pună speranțele în Lewes, chiar dacă în acest moment el nu i se dăruise complet. După cum a spus ea într-o scrisoare: „Am socotit

costul pasului pe care l-am făcut și sunt pregătită să suport, fără iritare sau amărăciune, renunțarea din partea tuturor prietenilor mei. Nu mă înșel în privința persoanei de care m-am atașat. Este demn de sacrificiul pe care l-am suportat și singura mea îngrijorare este să fie judecat drept.”

Orice dragoste este îngrăditoare. înseamnă renunțarea la alte posibilități de dragul unei alegeri. în 2008, în cadrul toastului ținut la nunta lui Cass Sunstein cu Samantha Power, Leon Wieseltier a spus cum nu se poate mai bine:

Mirii și miresele sunt oameni care au descoperit, prin dragoste, natura locală a fericirii. Dragostea este o revoluție a proporțiilor, o revizuire a lucrurilor importante; este privată și personală; obiectul său este specificitatea acestui bărbat și a acelei femei, caracterul distinct al acestui spirit și al acelui trup. Dragostea preferă profunzimea în locul întinderii și aici în locul lui acolo; preferă efortul de a înțelege în locul răspunsurilor de-a gata... Dragostea este, sau ar trebui

să fie, indiferentă față de istorie, imună la ea - un refugiu dulce și rezistent: când ziua se sfârșește iar luminile se sting, și există numai cealaltă inimă, cealaltă minte, cealaltă față care să te ajute să-ți depășești greutățile sau să-ți împărtășești bucuriile, nu contează cine este președinte. Când încuviințezi să te căsătorești, încuviințezi să fii cunoscut cu adevărat, ceea ce este o perspectivă nefavorabilă; așa că mizezi pe dragoste să compenseze banalitatea impresiei și să atragă iertarea care este fără excepție necesară în perceperea exactă a cuiva. Căsniciile înseamnă dezgoliri. Se poate să fim eroii partenerilor noștri, dar nu putem fi idolii lor.

în acel moment mintea lui Eliot pare să fi fost într-o stare de schimbare convulsivă. Era conștientă că viața sa avea să ia o formă nouă ireversibilă. Pare să fi ajuns la concluzia că viața ei de până atunci fusese bazată pe o serie de alegeri defectuoase și că venise timpul să parieze totul pe o singură alegere adevărată. A făcut pasul pe care l-a descris W.H. Auden în celebrul său poem, „Leap Before You Look" *(Sari înainte să te uiți):*

Senzația de pericol nu trebuie să dispară:

Drumul e fără îndoială deopotrivă scurt și înalt, Oricât de lin ar putea de-aici să pară;

Privește dacă vrei, dar tot va trebui să faci un salt.

Oamenii fermi devin slabi în somnul lor

Și-ncalcă legile pe care orice prost le poate respecta;

Nu convenția, ci frica lor

Are tendința de a dispărea...

Veșmântul potrivit pentru a fi purtat

Nu va fi nici practic, nici ieftin ca un dar,

Atâta timp cât să trăim ca oile am încuviințat

Și nu îi menționăm nicicând pe cei care dispar....

0 solitudine de zece mii de stânjeni în înalt

Sprijină patu-n care stăm, iubita mea:

Deși te iubesc, tu tot va trebui să faci un salt;

Iar visul nostru de a fi în siguranță se va spulbera.

Pe 20 iulie 1854, Eliot s-a dus pe un doc de lângă Turnul Londrei și s-a îmbarcat pe o corabie - *Ravensbourne (Hotarul corbilor)* - cu destinația Anvers. Ea și Lewes aveau să își înceapă viața împreună în străinătate. Le-a trimis scrisori câtorva prieteni, informându-i în privința alegerii ei, încercând să îndulcească lovitura. Ei considerau această călătorie împreună un soi de conviețuire de probă, dar în realitate erau pe cale să își înceapă traiul în comun pentru tot restul

vieții. Pentru amândoi, a fost un act de curaj și un angajament uimitor față de dragostea reciprocă.

Viața împreună

Au ales bine. Alegerea făcută le-a îndreptat viața amândurora. Au călătorit împreună prin Europa, în special în Germania, unde erau primiți de scriitorii și intelectualii importanți ai vremii. Mary Anne adora să trăiască deschis ca doamna Lewes: „Sunt mai fericită în fiecare zi și găsesc viața domestică din ce în ce mai încântătoare și mai benefică pentru mine."[19]

La Londra, însă, relația lor a stârnit o furtună de invective care aveau să marcheze pentru totdeauna viața socială a lui Eliot. Unii se delectau gândind cele mai rele lucruri despre ea, numind-o hoață de soți, distrugătoare de cămine și maniacă sexual. Alții au înțeles că Lewes era efectiv necăsătorit, au înțeles dragostea care i-a adus împreună, dar tot nu puteau aproba relația fiindcă acest lucru ar fi putut slăbi moralitatea altora. 0 fostă cunoștință, care-i făcuse lui Eliot o examinare frenologică a cutiei craniene, a declarat: „Suntem profund ofensați și mâhniți; și aș vrea să știu dacă există cazuri de nebunie în familia domnișoarei Evans;

fiindcă purtarea ei, cu creierul pe care îl are, mi se pare o aberație mintală morbidă."[20]

Eliot era neclintită în alegerea sa. A insistat să fie cunoscută drept Dna Lewes pentru că, deși decizia ei de a fi cu Lewes fusese un act de rebeliune, credea în forma și instituția căsătoriei tradiționale. Circumstanțele o obligaseră să facă ceva extrem, dar din punct de vedere moral și filosofic credea în calea convențională. Au trăit ca soț și soție tradiționali. Și s-au completat unul pe altul. Poate că ea era posomorâtă, dar el era o prezență socială luminoasă și amuzantă. Se plimbau împreună. Lucrau împreună. Citeau cărți împreună. Erau exclusiviști, înflăcărați, stăpâni pe sine și se completau unul pe celălalt. „Ce clipă poate fi mai înălțătoare pentru două suflete", avea să scrie Eliot mai târziu în *Adam Bede,* „decât

aceea în care se leagă pe viață - ca să-și fie sprijin în toate, și reazăm unul altuia în nenorocire, ca să-și poarte de grijă în suferință și să întâmpine tăcuți împreună amintirile vieții în ceasul de pe urmă?"'

Legătura sa cu Lewes a costat-o multe prietenii. Familia ei *c* renegat-o, cel mai dureros fiind abandonul fratelui său, Isaac. Da scandalul a fost și productiv prin faptul că le-a adus revelații mai profunde în privința lor și a lumii. Erau mereu pe muchie de cuțit, căutând semne de insultă sau confirmare. Pentru că mergeau împotriva convenției sociale, trebuiau să acorde atenție suplimentară lucrurilor pe care le făceau, să dea dovadă de o grijă deosebită. Șocul ostilității publice a servit ca stimulent. I-a făcut pe amândoi extrem de conștienți de modul cum funcționa societatea.

Eliot fusese dintotdeauna o observatoare sensibilă a vieții emoționale a celorlalți oameni. Devorase dintotdeauna cărți, idei și oameni. Oamenii o găsiseră întotdeauna înfricoșător de perceptivă - de parcă era un soi de vrăjitoare cu puteri magice. Dar acum era ceva mai multă ordine în ce privește procesul ei de gândire. în lunile de după plecarea ei scandaloasă cu Lewes, pare să

se fi împăcat în sfârșit cu darurile sale excepționale. Totul se consolida într-o perspectivă distinctă asupra lumii, un fel stabil de a vedea lumea. Poate era pur și simplu faptul că în sfârșit putea aborda lumea cu o senzație de încredere în sine. După ce se zbătuse atâta în viață, lui Eliot îi ieșise în final bine lucrul cel mai important. își asumase un risc cu Lewes. Plătise un preț înfricoșător. îndurase botezul focului. Dar era capabilă să iasă încet la mal. Premiul unei iubiri împlinite merita prețul. După cum a spus în *Adam Bede,* „este neîndoielnic că o mare durere are același efect asupra noastră ca scurgerea anilor, și că botezul focului ne îmbogățește sufletele, facându-ne mai sfioși în fața sorții și mai înțelegători față de oameni."[5]

Romanciera

Lewes o încurajase mult timp pe Eliot să scrie ficțiune. Nu era sigur că putea inventa fire narative, dar știa că era genială când venea vorba de descrieri și caracterizare. în plus, ficțiunea se plătea mai bine decât non-ficțiunea, iar familia Lewes era întotdeauna fără bani. A îndemnat-o să facă pur și simplu o încercare: „Trebuie să încerci să scrii o poveste." într-o dimineață din septembrie 1856, pe când se gândea să scrie un roman, i-a venit în minte un titlu: *The Sad Fortunes of the Reverend Amos Barton (Destinul trist al preotului Amos Barton).* Lewes s-a entuziasmat imediat. „Vai, ce titlu minunat!" a exclamat.

0 săptămână mai târziu, ea i-a citit prima parte din ceea ce scrisese. El și-a dat imediat seama că era o scriitoare talentată. Eliot a scris în jurnalul său: „Amândoi am plâns, apoi el a venit la mine și m-a sărutat, spunând: «Cred că la tine patosul e mai mare decât hazul»". Amândoi au realizat că Mary Anne avea să fie o romancieră de succes. Avea să fie George Eliot, nume pe care și l-a luat pentru a-și ascunde (pentru o vreme) identitatea scandaloasă. Abilitatea de care el se îndoia cel mai mult - dacă putea scrie dialoguri - era, de fapt, zona în care talentul ei se manifesta cel mai evident. Lewes încă se întreba dacă putea crea acțiune și mișcare în poveștile ei, dar știa că avea toate celelalte unelte.

în scurt timp el era consultantul, reprezentantul, redactorul, agentul de promovare, psihoterapeutul și consilierul său general. A înțeles rapid că talentul ei era mult mai presus decât al lui și se pare că nu a simțit altceva decât încântare altruistă pentru felul în care urma să îl eclipseze.

în 1861, notele ei scurte din jurnal arătau clar cât de profund era implicat era Lewes în dezvoltarea firelor sale narative: ea scria în timpul zilei apoi îi citea lui ceea ce scrisese. De-a lungul anilor, judecând după scrisorile sale și notele de jurnal, el era o asistență încurajatoare: „I-am citit... scenele introductive ale romanului meu, iar el s-a arătat foarte încântat de ele... După această însemnare i-am citit cu voce tare lui George ce scrisesem din partea a IX-a, iar el, spre surprinderea mea, a aprobat în totalitate... Când i-am citit cu

voce tare din manuscris soțului meu atât de drag, el când a râs, când a plâns, apoi a venit în grabă să mă sărute. El este binecuvântarea primă datorită căreia a fost posibil tot restul, mi-a oferit un răspuns la tot ce am scris."

Lewes i-a comercializat romanele, negociind cu diferiți editori. în primii ani, a mințit referitor la adevăratul autor al romanelor lui George Eliot, susținând că era un prieten cleric care dorea să rămână anonim. După ce adevărul a ieșit la iveală, și-a protejat soția de critici. Chiar și după ce a început să fie celebrată ca unul dintre cei mai mari scriitori ai vremii, el lua primul ziarele și tăia și arunca orice articol care o menționa altfel decât prin cele mai generoase laude. Regula lui Lewes era simplă: „Nu îi spune niciodată nimic din ce zic ceilalți oameni despre cărțile ei, indiferent dacă e de bine sau de rău... Lasă-i mintea să fie cât mai mult posibil fixată pe arta sa, și nu pe public."

Fericirea anevoioasă

George și Mary Anne au continuat să sufere din cauza unor boli și a crizelor de depresie, dar în general erau fericiți împreună. Scrisorile și notele de jurnal pe care le-au scris în timpul anilor petrecuți împreună debordează de declarații de dragoste și bucurie. în 1859, Lewes i-a scris unui prieten: „Am față de Spencer o altă datorie, mai profundă. Prin el am învățat să o cunosc pe Marian - să o cunosc a însemnat să o iubesc - și de atunci viața mea a fost o nouă naștere. Ei îi datorez toată prosperitatea și toată fericirea mea. Dumnezeu să o binecuvânteze!"

Șase ani mai târziu, Eliot a scris: „Suntem mai fericiți ca niciodată unul cu celălalt. îi sunt cât se poate de recunoscătoare soțului meu drag pentru dragostea sa perfectă, care mă ajută în toate cele bune și mă ține în frâu în toate cele rele - sunt mai conștientă că în el am cea mai mare binecuvântare."

Capodopera sa, *Middlemarch,* este în mare parte despre căsnicii eșuate, dar în cărțile ei se întrezăresc și căsnicii fericite și prietenii maritale în genul celei de care s-a bucurat ea. „Niciodată n-

o să-mi placă la fel de mult să dojenesc pe cineva, și ăsta e un punct asupra căruia trebuie să te gândești când îți alegi un soț"[6], declară unul dintre personajele sale. Unei prietene i-a scris într-o scrisoare: „sunt mai fericită în fiecare zi și găsesc viața domestică din ce în ce mai încântătoare și mai benefică pentru mine. Afecțiunea, respectul și simpatia intelectuală se adâncesc, iar pentru prima oară în viață pot să le spun momentelor: «Facă-se să dureze, sunt atât de frumoase.»"

Eliot și Lewes erau fericiți, dar nu erau satisfăcuți. în primul rând, viața și-a continuat cursul. Unul dintre fiii lui Lewes din căsnicia anterioară a venit la ei, bolnav în fază terminală, iar ei l-au îngrijit până la moarte. Perioadele frecvente de sănătate precară și depresie erau marcate de migrene și amețeli. Dar în ciuda acestora, au fost impulsionați de propriul necaz să se cultive moral, să fie mai profunzi și mai înțelepți. Surprinzând acest amestec de fericire și ambiție, Eliot a scris în 1857: „Sunt foarte fericită - fericită în cea mai mare binecuvântare pe care ne-o poate oferi viața, dragostea perfectă și simpatia unei naturi care îmi stimulează activitatea sănătoasă. Simt și că toată durerea îngrozitoare prin care am trecut în ultimii ani, în parte din cauza defectelor naturii mele, în parte din cauza unor chestiuni din afară, a fost probabil o pregătire pentru o lucrare specială pe care să o fac înainte să mor. Aceasta este o speranță binecuvântată, de care să mă bucur plină de cutremurare."

Eliot avea să scrie: „Aventura nu se află în afara omului; se află în interior."

Pe măsură ce a îmbătrânit, sentimentele ei au devenit mai puternice și au fost mai puțin tulburate de egoismul tinereții. Scrisul a rămas pentru ea un proces agonizant. Avea crize de anxietate și depresie la fiecare carte. Era cuprinsă de disperare. îi revenea speranța. Apoi era din nou cuprinsă de disperare. Geniul său de scriitoare se trage din faptul că era capabilă de cele mai profunde sentimente, dar și de cele mai pătrunzătoare și disciplinate gânduri. Trebuia să simtă și să sufere totul. Trebuia să transforme acf sentiment în observație meticuloasă, bine gândită. Cărțile trebuie să iasă afară din ea

precum copiii, cu suferință și epuizare. Ca mul oameni care scriu, a trebuit să îndure dezechilibrul fundamental a> demersului. Scriitorul împărtășește ceva intim și vulnerabil, dar cititorul este departe, așa că tot ce primește în schimb este tăcere.

Ea nu avea niciun sistem. Era împotriva sistemelor. După cum a scris în *Moara de pe Floss,* detesta „amatorii de maxime", deoarece „misterioasa complexitate a vieții nu poate fi cuprinsă într-o maximă și a ne încorseta în formule înseamnă a reprima orice impuls sau inspirație divină izvorâtă dintr-o pătrundere și o înțelegere mai adâncă "‘

Nu se folosea de cărțile ei pentru a expune un raționament sau pentru a demonstra o idee, ci mai mult pentru a crea o lume în care cititorii să se poată cufunda în momente diferite din viață și din care să ia lecții diferite de fiecare dată. Rebecca Mead scrie: »Cred că *Middlemarch* mi-a disciplinat caracterul. Știu că a devenit parte din propria mea experiență și trăinicie. *Middlemarch* m-a inspirat când eram tânără, tachinându-mă să plec de acasă; iar acum, la vârsta mijlocie, îmi sugerează ce altceva ar putea însemna căminul, dincolo de un loc în care să crești și din care să ieși.”[21]

Eliot își creează propriul peisaj interior. Era realistă. Nu era interesată de cei semeți și eroici. A scris despre lumea prozaică. Personajele sale tind să greșească atunci când resping circumstanțele sordide și complexe ale vieții cotidiene ca pe niște noțiuni abstracte și radicale. Ele prosperă atunci când muncesc în locul unde își au rădăcinile, conform obiceiului concret, în realitatea specifică orașului și familiei lor. Eliot însăși credea că începutul înțelepciunii era studiul sârguincios și atent al realității prezente, al unui lucru în sine, al unei persoane în sine, nefiltrat de idei abstracte, sentimente încețoșate, eforturi de imaginație sau retrageri religioase într-un alt tărâm.

în primul său roman, *Adam Bede,* scrie: „Sunt prea puțini profeți pe lume; prea puține femei sublim de frumoase; prea puțini eroi. Nu-mi pot permite să cheltui întreaga mea dragoste pe asemenea

specimene rare; închin marea parte a sentimentelor mele semenilor mei - oamenii obișnuiți - alegându-i cu precădere pe cei care se află în primele rânduri ale mulțimii ce-mi stă în față -pentru că le cunosc chipurile, le ating mâinile, și printre ei trec, facându-mi loc cu plecăciune."[7] [8]

Și-a încheiat ultimul și poate cel mai bun roman, *Middlemarch,* cu o cuvântare care îi celebrează pe cei care duc vieți umile:
„Dar înrâurirea ființei sale asupra celor din preajmă avea o influență neprețuită, căci sporirea binelui în lume depinde în parte de acte neistorice; și dacă pentru dumneata și pentru mine lucrurile nu merg chiar atât de prost cum ar fi putut să meargă, aceasta se datorează în bună măsură numărului celor care au trăit cu devotament o viață pierdută în anonimat și se odihnesc în morminte nevizitate de nimeni"”.

înțelegerea se afla în inima viziunii morale a lui Eliot. După o adolescență egocentrică, a ajuns să dezvolte o capacitate uimitoare de a pătrunde mințile altora, de a-i observa din puncte diferite de vedere și cu o înțelegere compătimitoare. După cum a spus în *Middlemarch,* „orice atitudine teoretică e capabilă să ne atace moralitatea, atâta timp cât nu o confruntăm cu simțul adânc înrădăcinat al solidarității cu semenii noștri, oamenii/’

Pe măsură ce a îmbătrânit, a devenit o ascultătoare atentă. Pentru că observa alți oameni cu o intensitate emoțională atât de mare, faptele și sentimentele vieților lor îi rămâneau întipărite în memorie. Era unul dintre acei oameni care nu ratează nimic. Chiar dacă avea o căsnicie fericită, cea mai bună carte a ei este despre o serie de căsnicii nefericite și putea să le descrie din interior cu o intensitate reală.

„Fiecare limită reprezintă totodată un început ca și un sfârșit/” scrie ea în *Middlemarch.* își înțelege chiar și personajul cel mai puțin înduioșător, cum este Edward Casaubon, pedantul mohorât, narcisist, al cărui talent nu este atât de măreț pe cât crede el și care ajunge încet să realizeze acest lucru. Sub condeiul ei perceptiv,

inabilitatea de a-i înțelege pe ceilalți și inabilitatea de a comunica, în special în cadrul familiei, se dovedesc a fi marea otravă morală din multe dintre poveștile ei.

Aventura interioară

Eliot era melioristă. Nu credea în marile schimbări transformatoare. Credea în evoluția lentă, stabilă, concretă pentru a face fiecare zi puțin mai bună decât cealaltă. Dezvoltarea caracterului, la fel ca progresul istoric, cel mai bine se petrece pe nesimțite, prin efort zilnic.

Cărțile sale erau menite să aibă un efect lent, dar stabil asupra vieții interioare a cititorilor ei, să le sporească solidaritatea, să le rafineze abilitatea de a înțelege alți oameni, să le ofere experiențe puțin mai vaste. în acest sens tatăl său, și idealul umil pe care l-a reprezentat acesta, au rămas vii în ea toată viata. în *Adam Bede,* a celebrat omul autohton:

Reușesc să-și croiască drum în viață, arareori ca genii, mai adesea ca oameni cinstiți și vrednici ce sunt, cu conștiința împăcată de a-și fi făcut datoria. Faima lor nu depășește ținutul de baștină, dar dacă te poartă pașii într-acolo, cu siguranță vei găsi vreun drum sau vreo clădire bine construită, sau vreo metodă nouă aplicată în gospodăriile fermierilor, sau o reformă abolind abuzurile popilor, pentru care numele lor este cu recunoștință pomenit de fiii contemporanilor, și chiar de fiii fiilor lor.*

Multe dintre personajele sale, în special magnetica Dorothea Brooke din *Middlemarch,* își încep vârsta maturității cu o ambiție morală arzătoare. Vor să realizeze un bine măreț, ca o Sfântă Tereza, dar nu știu care este acesta, sau care ar putea fi vocația lor, sau cum să înceapă exact. Atenția lor este fixată pe un ideal pur, pe un orizont îndepărtat. Eliot era victoriană; credea în îmbunătățirea morală. Dar s-a folosit de romanele ei pentru a critica astfel de scopuri morale nobile și spirituale. Sunt prea abstracte și pot fi cu ușurință, ca în cazul Dorotheei, nerealiste și delirante. Cea mai bună reformă morală, replica ea, este legată de aici și acum, condusă de

sentimente oneste mai degrabă pentru un individ decât pentru umanitatea ca întreg. în lucrul specific există putere, în cel general - suspiciune. Pentru Eliot, sfințenia nu se află în lumea următoare, ci e încorporată într-un lucru lumesc precum o căsătorie, care te leagă de o obligație, dar îți dă oportunități concrete și zilnice de sacrificiu de sine și pentru a-ți oferi serviciile. Sfințenia este inspirată de muncă, sarcina zilnică de a face bine un lucru. Eliot ia imaginația morală - sentimentul datoriei, nevoia de a servi, dorința pasionată de a înăbuși egoismul -și o concretizează, o face folositoare.

Există limite, arată ea, referitoare la cât de mult putem schimba alți oameni și cât de rapid ne putem schimba pe noi înșine. O mare parte din viață este trăită într-o stare de toleranță - tolerarea slăbiciunilor altora și a propriilor noastre păcate, chiar în timp ce încercăm să influențăm ușor, drăgăstos. „Trebuie să-i acceptăm pe toți și pe fiecare în parte așa cum sunt", a scris ea în *Adam Bede:* „n-ai cum le îndrepta nasurile, nici cum le lumina spiritele, și în niciun caz nu le poți modifica firea; este absolut necesar ca pe acești oameni - semenii tăi, printre care îți petreci viața - să-i suporți, să-i compătimești și să-i iubești; de dragul lor - al acestor oameni mai mult sau mai puțin urâți, proști, nestatornici, ale căror calități trebuie să știi să le descoperi și admiri - ai obligația morală să speri și să fii răbdător."* Această postură este esența moralității sale. Este ușor de spus, dar greu de pus în practică. Ea căuta să fie tolerantă și să accepte, dar să fie și riguroasă, serioasă și exigentă. Iubea, dar și judeca.

Cuvântul cel mai des asociat cu lucrările lui Eliot este „maturitate". Literatura ei este, după cum a spus Virginia Woolf, o literatură pentru oameni maturi - care privește viața dintr-o perspectivă deopotrivă mai elevată și mai imediată, deopotrivă mai înțeleaptă și mai generoasă. „Oamenii preamăresc tot felul de fapte de curaj, mai puțin curajul pe care l-ar putea arăta în numele celui mai apropiat vecin al lor", scria ea - un exemplu perfect de sentiment matur.[22]

0 femeie pe nume Bessie Rayner Parkes a cunoscut-o pe Eliot când aceasta era încă tânără. I-a scris mai târziu unei prietene spunând

că nu știa deocamdată dacă avea să îi placă această făptură, pe atunci cunoscută încă drept Mary Anne Evans. „Nu știu dacă tu sau eu o vom iubi vreodată, ca prietenă. încă nu există un scop moral înalt în impresia pe care o face, și numai asta impune dragoste. Cred că se va schimba. Marilor îngeri le ia multă vreme să își deschidă aripile, dar când o fac; se înalță până nu se mai zăresc. Domnișoara Evans ori nu are aripi, ori, cum cred că este cazul, încep să înmugurească."[23]

Mary Anne Evans a parcurs un drum lung până să devină George Eliot. A trebuit să se maturizeze de la egocentrism la înțelegerea generoasă a celorlalți. Dar a fost o maturizare satisfăcătoare. Nu și-a depășit niciodată crizele de depresie și anxietatea privind calitatea scriiturii sale, dar putea să își imagineze și să pătrundă în mințile și inimile altor oameni pentru a pune în practică ceea ce ea numea „responsabilitatea toleranței". S-a ridicat din rușine, pentru ca la sfârșitul vieții să fie celebrată drept un mare înger.

Evenimentul crucial din această lungă călătorie a fost dragostea ei pentru George Lewes, care a stabilizat-o, a înălțat-o și a ajutat-o să devină mai profundă. Fructele iubirii lor se regăsesc în dedicațiile pe care le-a pus pe fiecare dintre lucrările sale:

Adam Bede (1859): Dragului meu soț, George Henry Lewes, îi ofer manuscrisul unei lucrări care nu ar fi fost scrise niciodată dacă nu ar fi existat fericirea pe care dragostea sa mi-a conferit-o în viață.

Moara de pe Floss (1860): îndrăgitului meu soț, George Henry Lewes, îi ofer manuscrisul celei de-a treia cărți ale mele, scrisă în al șaselea nostru an împreună.

Romola (1863): Soțului a cărui dragoste perfectă a fost cea mai bună sursă pentru înțelegerea și puterea ei, acest manuscris îi este dat de soția sa devotată, scriitoarea.

Felix Hoit[9] (1866): De la George Eliot pentru soțul ei drag, în acest al treisprezecelea an al vieții lor unite, în care sentimentul tot mai

adânc al propriei sale imperfecțiuni are consolarea dragostei lor tot mai profunde.

The Spanish Gypsy (Țiganul spaniol) (1868): Dragului meu

- în fiecare zi mai drag - soț.

Middlemarch (1872): Dragului meu soț, George Henry Lewes, în acest al nouăsprezecelea an al uniunii noastre binecuvântate.

CAPITOLUL 8

1

Romanul are patru volume și a apărut sub acest titlu la Editura AII, București, 2010. (n.red.)

2

Termenul își are rădăcina în verbul *to impart,* care înseamnă „a transmite, a împărtăși”, (n.red.)

3

Ludwig Andreas von Feuerbach, *Esența creștinismului,* Editura Științifică, 1961, traducere de Petre Drăghici și Radu Stoichiță, p. 85. (n.red.)

4

Romeo și Julieta, replica Julietei, Ed. Mondero, București, 2000, traducere de Șt.O. Iosif, (n.red.)

5

George Eliot, *Adam Bede,* p. 419 (n.red.)

6

George Eliot, *Middlemarch,* vol. IV, p. 288 (n.red.)

7

George Eliot, *Adam Bede,* p. 175 (n.red.)

8

George Eliot, *Middlemarch,* vol. IV, p. 302 (n.red.)

9

Volumul a apărut sub titlul *Felix Holt, Radicalul* la Editura Junimea, Iași, 1973. (n.red.)

DRAGOSTEA PORUNCITĂ

.Augustin s-a născut în anul 354 în orașul Tagaste, în ceea ce este acum Algeria. S-a născut la capătul Imperiului Roman, într-o perioadă în care imperiul se prăbușea, dar încă părea etern. Orașul său natal se afla în apropiere de marginea imperiului, la trei sute douăzeci și doi de kilometri de coastă, într-o cultura care era un amestec tulbure de păgânism roman și creștinisr african pătimaș. în prima jumătate a vieții, a trăit prins în tensiv nea dintre ambițiile personale și natura sa spirituală.

Tatăl lui Augustin, Patricius, un mic consilier al orașului și colector de taxe, era capul unei familii care se afla undeva în partea superioară a clasei mijlocii. Patricius era materialist și inert din punct de vedere spiritual și spera că fiul său genial va avea într-o zi cariera sclipitoare pe care el o ratase. într-o zi și-a văzut fiul puber în băile publice și l-a rănit pe Augustin cu o glumă obscenă despre părul lui pubian sau mărimea penisului sau ceva asemănător. „Vedea în mine numai lucruri goale”, avea să scrie dispreţuitor Augustin.

Mama lui Augustin, Monica, a atras mereu atenția istoricilor - și a psihanaliștilor. Pe de o parte, era o femeie aspră, fără educație, crescută într-o biserică desconsiderată la vremea aceea ca fiind primitivă. Participa plină de cucernicie la slujbe în fiecare dimineață, lua mesele pe mormintele morților și ținea seama de visele ei, luându-le ca pe niște semne și îndrumări. Pe de altă parte, avea o personalitate puternică și o intransigență în convingerile privind opiniile sale care te lăsa cu gura căscată. Era o forța în comunitate, un om al păcii, mai presus de bârfă, formidabilă și demnă. Era capabilă, după cum observă excelentul biograf Peter Brown, să îi alunge pe cei nedemni printr-un sarcasm usturător.[1]

Monica era cea care conducea gospodăria. îi corecta erorile soțului său, aștepta cu răbdare să-și încheie infidelitățile și i le reproșa. Dragostea pentru fiul ei și setea de a-i conduce viața erau

devoratoare și lacome, uneori, și deloc spirituale. Mult mai mult decât majoritatea mamelor, a recunoscut Augustin, tânjea să îl aibă lângă ea și sub dominația ei. îl avertiza să se îndepărteze de femeile care ar fi putut să îl prindă în capcana căsătoriei..Și-a organizat viața adultă în jurul îngrijirii sufletului lui, iubindu-1 nebunește când acesta înclina spre versiunea ei de creștinism, plângând și explodând într-o furie delirantă când devia. Când Augustin s-a alăturat unei secte filosofice cu care ea nu era de acord, l-a alungat de lângă ea.

La douăzeci și opt de ani, când Augustin era deja un adult de succes, a trebuit să o păcălească pentru a se putea urca pe o navă ca să părăsească Africa. I-a spus că se duce în port ca să își conducă un prieten, apoi s-a strecurat pe o navă împreună cu amanta și fiul său. în timp ce nava se îndepărta, a văzut-o plângând și gesticulând la mal, mistuită, după cum a spus el, de „o jale delirantă". L-a urmat în Europa, desigur, s-a rugat pentru el, s-a descotorosit de amanta lui și i-a aranjat o căsnicie cu o moștenitoare în vârstă de zece ani, sperând că îl va obliga pe Augustin să primească ritualul botezului.

Augustin a înțeles natura posesivă a dragostei ei, dar nu o putea goni. Era un băiat sensibil, îngrozit de dezaprobarea acesteia, dar chiar și la maturitate a fost mândru de spiritul ei și de înțelepciunea practică. A fost încântat când a descoperit că poate să țină ritmul conversației cu învățații și filosofii. A înțeles că suferea pentru el chiar mai mult decât suferea el pentru el însuși sau mai mult decât putea suferi pentru ea însăși. „Nu pot să descriu în cuvinte cât de adâncă era dragostea ei pentru mine și cu cât era mai mare îngrijorarea ei pentru nașterea mea întru spirit decât chinurile pe care le îndurase când mă zămislise ca trup/'[2][1] Cu toate acestea, ea avea să îl iubească cu intensitate și să îi urmărească sufletul. în ciuda durității ei tiranice, unele dintre cele mai dulci momente din viața lui Augustin au fost momentele de împăcare și comuniune spirituală cu mama lui.

Ambiția f

Augustin a fost un copil cu o sănătate șubredă care s-a îmbolnăvit grav la șapte ani, având dureri în piept, și care părea îmbătrânit prematur la vârsta mijlocie. Ca elev, era genial și sensibil, dar necooperant. Era plictisit de programă și detesta bătăile, care erau o caracteristică invariabilă a disciplinei școlare. Când era posibil, chiulea de la școală pentru a vedea bătăile păgâne dintre urși sau dintre cocoși care aveau loc în arena orașului.

Chiar și când era copil, Augustin a fost prins între idealurile concurente ale lumii clasice și lumii iudeo-creștine. După cum scrie Matthew Arnold în *Culture and Anarchy [Cultură și anarhie),* ideea principală a elenismului este spontaneitatea conștiinței, în timp ce ideea guvernatoare a ceea ce el numea ebraism este strictețea conștiinței.

Adică o persoană cu o stare mentală elenistică vrea să vadă lucrurile așa cum sunt cu adevărat și să exploreze excelența și binele pe care le găsește în lume. 0 persoană cu această stare mentală abordează lumea cu un spirit de flexibilitate și de joacă. „Să te descotorosești de ignoranță, să vezi lucrurile așa cum sunt, și văzându-le așa cum sunt să le vezi în frumusețea lor, este idealul simplu și atrăgător pe care elenismul îl prezintă naturii umane.”[3] Mintea elenistică are o „ușurință aeriană, claritate și strălucire”. Este plină de „blândețe și lumină”.

Ebraismul, din contră, „profită de anumite indicii limpezi, capitale ale ordinii universale și își fixează atenția, s-ar putea spune, cu o grandoare neegalată a seriozității și intensității, pe studiul și observarea acestora."[4] Așa că, în timp ce persoana aflată în starea mentală elenistică se teme ca nu cumva să rateze vreo parte din viață și își dirijează cu adevărat propria viață, persoana aflată într-o stare mentală ebraică se concentrează pe adevărul superior și este loială unei ordini nemuritoare: „Cucerirea sinelui, devotamentul sinelui, urmarea nu a voinței noastre individuale, ci a voinței lui Dumnezeu, ascultarea constituie ideea fundamentală a acestei stări."[5]

Persoana aflată în starea mentală ebraică, spre deosebire de cea aflată în starea elenistică, nu se simte în largul său în lumea aceasta. Este conștientă de păcat, de forțele din ea care împiedică trecerea la perfecțiune. După cum spune Arnold, „unei lumi lovite de o moleșeală morală, creștinismul i-a oferit spectacolul unui sacrificiu de sine inspirat; oamenilor care nu își refuzau nimic le-a arătat unul care și-a refuzat totul."[6]

Augustin a trăit oficial sub conducerea împăraților semidi-vini, care pe atunci deveniseră deja personalități distante, care inspirau respect și erau celebrate de lingușitorii curtenești drept „Atotvictorioși" și „Restauratorii lumii."[7] A învățat filosofia stoicilor, viețile lor ideale de independență calmă, care suprimă emoțiile. I-a memorat pe Virgil și Cicero. „îmi plăcea să-mi încânt auzul cu tot felul de născociri care îmi aprindeau și mai tare pofta'", avea să își amintească mai târziu.[8]

Când a ajuns la anii adolescenței, se pare că Augustin se remarcase ca un soi de băiat de aur. „Eram considerat un băiat de mare viitor"", și-a amintit. A atras atenția unui nobil local, Romanianus, care a fost de acord să sponsorizeze educația tânărului și să îl trimită în centre de învățare. Augustin tânjea după recunoaștere și admirație și spera să își îndeplinească visul clasic de a fi pentru totdeauna pe buzele posterității.

La șaptesprezece ani, Augustin a plecat la Cartagina să își continue studiile. în memoriile sale spirituale, *Confesiuni,* o face să pară de parcă a fost mistuit de voluptate. „Am sosit la Cartagina", spune despre zilele sale studențești, „peste tot, în jurul meu, clocotea cazanul iubirilor dezmățate"[2] [3] [4]. Prezența lui Augustin nu a calmat lucrurile, dimpotrivă. Se descrie ca fiind un tânăr tumultuos, sângele său fierbând de pasiuni, voluptăți, gelozii și dorințe:

încă nu iubeam pe cineva anume, dar doream să iubesc și eu; însetat în taină de iubire, mă uram că nu sunt încă și mai însetat decât eram... Aflam o plăcere nespusă în a iubi și în a fi iubit atunci când mă bucuram de trupul ființei iubite... Mă aruncam astfel în

plasa iubirii, în care doream cu înfocare să fiu prins. ...imediat mă și vedeam înlănțuit bucuros într-o mreajă de chinuri, ca să cad apoi sub biciuirea vergelelor înroșite în foc ale geloziei și bănuielilor, ale temerilor, mâniilor și certurilor.”

Augustin a fost, după câte se pare, cel mai greu de mulțumi iubit din istorie. Limbajul său este precis. Nu este îndrăgostit de o altă ființă umană, este îndrăgostit de perspectiva de a fi iubit. Este vorba numai despre el. Iar în memoriile sale descrie cum voluptățile lui dezordonate s-au hrănit singure. în cartea a 8-a din *Confesiuni,* Augustin include o descriere aproape detașată a felului în care nevoia sa emoțională era o dependență:

Eram înlănțuit nu de fiare impuse de alții, ci de către propria mea voință, mai neînduplecată decât fierul. Dușmanul ținea în puterea lui voința mea și făurise într-însa un lanț în care mă încătușase. Căci dintr-o voință perversă se naște pofta, iar când ajungi subjugat de poftă se naște obișnuința, iar când nu te mai poți împotrivi obișnuinței apare nevoia.”’

Augustin a fost forțat să se confrunte, într-un fel foarte direct, cu faptul că o parte din el se întorcea împotriva lui însuși. 0 parte din el căuta plăcerile superficiale ale lumii. 0 altă parte din el dezaproba aceste dorințe. Dorințele sale nu erau în armonie cu celelalte talente ale sale. își poate imagina un mod mai pur de a trăi, dar nu poate ajunge acolo. Era agitat, neîmpăcat.

în scrierea aceasta de o febrilitate absolută, Augustin dă impresia unui soi de Caligula obsedat sexual. Iar de-a lungul secolelor, mulți au citit *Confesiunile* și au tras concluzia că Augustin scria de fapt numai despre sex. Nu este totuși foarte limpede cât de sălbatic era cu adevărat Augustin. Dacă ne uităm la ce a realizat în timpul acelor ani, pare să fi fost un tânăr studios și responsabil. A excelat la universitate. A devenit profesor în Cartagina și a urcat pe scara ierarhică de la o slujbă bună la alta. Apoi s-a mutat la Roma și, în cele din urmă, a obținut un post în Milano, adevăratul centru al puterii, la curtea împăratului Valentinian al 11-lea. A avut o concubină, ceva obișnuit în acele vremuri, timp de circa

cincisprezece ani. A avut un copil cu această femeie și nu a înșelat-o. I-a studiat pe Platon și pe Cicero. Păcatele sale, câte or fi fost, par să fi constat cel mai mult în mersul la teatru pentru a vedea diverse piese și în privirile ocazionale aruncate femeilor pe care le vedea la biserică. Una peste alta, pare o versiune contemporană a tânărului de succes de la colegiile prestigioase, un soi de meritocrat normal al Imperiului Roman târziu. în termenii carierei lui Adam I, viața lui Augustin era un fel de model al mobilității ascendente.

Ca tânăr bărbat, Augustin a aparținut sectei filosofice stricte a maniheiștilor. Aceasta se asemăna cumva cu înscrierea în Partidul Comunist din Rusia la începutul secolului XX. însemna alăturarea la un grup de tineri deștepți, dedicați, care credeau că intraseră în posesia unui adevăr ce explica totul.

Maniheiștii credeau că lumea este împărțită în Regatul Luminii și Regatul întunericului. Credeau că există un conflict etern între tot ceea ce este bun și tot ceea ce este rău și că, în decursul acestui conflict, unele aspecte bune sunt prinse în întuneric. Spiritul pur poate fi prins în carnea muritoare.

Ca sistem logic, maniheismul are câteva avantaje. Dumnezeu, care este de partea binelui pur, este protejat și de cea mai vagă suspiciune că este responsabil pentru rău/[9] Maniheismul îi ajută de asemenea pe indivizi să se scuze pentru faptele rele pe care le săvârșesc: nu am fost eu, eu sunt bun de felul meu, a fost Regatul întunericului care lucra prin mine. După cum a spus Augustin: „Mă bucura ca mândria mea să fie mai presus de vină, iar când făceam o faptă rea, să nu mărturisesc că o făcusem eu însumi". în cele din urmă, odată ce îi accepți premisele, maniheismul are un sistem logic foarte riguros. Tot ce se află în univers poate fi explicat prin pași raționali simpli.

Maniheiștii considerau că este ușor să se simtă superiori tuturor celorlalți. în plus, se distrau împreună. Augustin își amintea „conversații, râsete și cedări reciproce; lecturi împărtășite de cărți cu o exprimare dulce, glume alternate cu seriozitate, certuri aprinse,

pentru a ne condimenta acordul general cu dezacordul; predatul și învățatul pe rând; tristețea pentru absența cuiva și bucuria întoarcerii sale."[10] Practicau și ascetismul pentru a se purifica de materia rea. Nu practicau sexul și mâncau numai anumite alimente. Evitau contactul carnal cât de mult posibil și erau serviți de „ascultători" (inclusiv Augustin) care făceau treburile murdare în locul lor.

Cultura clasică punea mare accent pe câștigarea dezbaterilor, pe demonstrarea dibăciei retorice. Ducând o viață mai mult a minții decât a inimii, Augustin a descoperit că putea folosi argumentele maniheiste pentru a câștiga cu ușurință dezbaterile: „Totdeauna obișnuiam să câștig mai multe discuții decât era bine pentru mine, dezbătând cu creștini nepricepuți care încercaseră să își sprijine credința în discuții."[11]

Haosul interior

Până la urmă, Augustin trăia visul roman. Dar era nefericit. în sufletul lui se simțea fragmentat. Energiile sale spirituale nu aveau nimic de care să se atașeze. Se disipau, se evaporau. Viața lui de Adam II era dată peste cap. „Mă zbuciumam și mă risipeam", scrie el în *Confesiuni,* „mă topeam și clocoteam/”

La o vârstă extraordinar de tânără, a obținut dovada supremă a succesului. I s-a dat șansa să vorbească în fața curții imperiale. A descoperit că era un simplu negustor de cuvinte goale.
Spunea minciuni, iar oamenii îl iubeau pentru asta atât timp cât minciunile erau bine fabricate. Nu exista nimic în viața sa pe care îl putea iubi cu adevărat, nimic care merita cea mai înaltă formă de devotament: „Eram flămând... lipsit de hrană lăuntrică". Setea de admirație mai degrabă l-a înrobit decât să îl bucure. Depindea de capriciul părerilor facile ale altor oameni, fiind sensibil la cele mai mărunte critici, căutând mereu următoarea treaptă de pe scara aurie. Această goană frenetică după viciile strălucitoare îi ucidea seninătatea.

Sentimentul de fragmentare al lui Augustin își are corolarul în felul în care mulți tineri contemporani sunt afectați de o frică disperată de a nu rata ceva. Lumea le-a oferit o supraabundență de lucruri deosebite de făcut. în mod natural, sunt avizi să profite de orice oportunitate și să încerce orice experiență. Vor să ia toate bunătățile din fața lor. Vor să spună „da" fiecărui produs din magazinul alimentar. Sunt îngroziți să nu rateze ceva care pare încântător. Dar pentru că nu renunță la nimic din toate acestea, fac prea multe deodată, și nimic bun. Mai rău, se transformă în căutători de bunătăți, lacomi după orice experiență și concentrați exclusiv pe ei înșiși. Dacă trăiești astfel, te transformi într-un tactician viclean, făcând o serie de semi-angajamente precaute, fără să te dedici cu adevărat unui scop mai înalt. îți pierzi abilitatea de a spune „nu" de o sută de ori de dragul unui singur „da" care te copleșește și îți oferă împlinire.

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 47 (n.red.)

Augustin s-a trezit simțindu-se din ce în ce maijzolat. Dacă îți organizezi viața în jurul propriilor nevoi, ceilalți oameni devin obiecte pentru satisfacerea propriilor tale dorințe. Totul este folosit cu răceală. Exact cum o prostituată este transformată într-un obiect pentru obținerea orgasmului, așa și un coleg de serviciu este transformat într-un obiect cu scopul de a avea noi contacte profesionale, un străin este transformat într-un obiect pentru a face o vânzare, un soț este transformat într-un obiect cu scopul de a-ți oferi dragoste.

Folosim cuvântul „voluptate" pentru a ne referi la dorința sexuală, dar un înțeles mai larg și mai potrivit este dorința egoistă. Un iubit adevărat este încântat să îl servească pe cel drag. Dar voluptatea înseamnă să primești. Persoana voluptuoasă are un gol care trebuie umplut de alții. Pentru că nu este dispusă să îi servească pe alții cu adevărat și să construiască o relație reciprocă întreagă, nu își umple niciodată golul emoțional din interior. Voluptatea începe cu un gol și se sfârșește cu un gol.

La un moment dat, Augustin și-a numit relația de cincisprezece ani cu concubina sa, o femeie din clasa inferioară, „o legătură de dragoste înfiripată în scopul plăcerii."' Cu toate acestea, relația lor nu se poate să fi fost întru totul goală. Este greu de imaginat că o persoană cu un registru emoțional atât de intens ca cel al lui Augustin nu a luat în serios o relație intimă de cincisprezece ani. A iubit copilul pe care l-au avut împreună. A celebrat indirect statornicia soției sale într-o broșură numită „Ce este bine în căsnicie". Când a intervenit Monica și s-a descotorosit de aceasta pentru ca Augustin să se poată căsători cu o fată bogată dintr-o clasă socială adecvată, se pare că el a suferit: „Atunci când femeia cu care de multă vreme împărțeam patul a fost alungată din preajma mea ca o piedică în calea viitoarei mele căsătorii, inima mea a fost străpunsă și rănită, lăsându-mă cu o rană sângerândă.""

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 75 (n.red.)

**Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 133 (n.red.)

Augustin a sacrificat această femeie pentru poziția lui socială. Femeia, al cărei nume nu este dat, a fost trimisă înapoi în Africa fără fiul său, unde aflăm că a jurat să rămână singură pentru tot restul vieții. Persoana aleasă să fie soția oficială a lui Augustin avea numai zece ani, cu doi ani sub limita legală pentru căsătorie, așa că Augustin și-a luat o altă concubină pentru a-și satisface poftele între timp. Asta făcea în toate fazele vieții sale din acel moment: își lua angajamente de sacrificiu pentru statut și succes.

într-o zi, în timp ce se plimba prin Milano, a observat un cerșetor care în mod evident tocmai terminase o masă bună și băuse câteva pahare. Bărbatul glumea și era voios. Augustin a realizat că, deși el trudea și muncea toată ziua plin de griji, cerșetorul, care nu făcea nimic din toate astea, era mai fericit decât el. Poate că suferea pentru că aspira la scopuri mai înalte, s-a gândit el. Nu, nu chiar, și el căuta aceleași plăceri lumești ca acel cerșetor, dar nu găsea niciuna.

La aproape treizeci de ani, Augustin devenise întru totul alienat. Ducea o viață anevoioasă, care nu îi oferea niciun pic din hrana de care avea nevoie. Avea dorințe care nu duceau la fericire, și totuși încă le urma. Ce se întâmpla?

Cunoașterea de sine

9

Augustin a răspuns acestei crize privind în interiorul său. Ai crede că cineva care a devenit oripilat de propriul egocentrism s-ar îndrepta imediat în direcția uitării de sine. Sfatul său ar fi simplu: ignoră-te și acordă atenție altor oameni. Dar primul pas al lui Augustin a fost să pornească într-o expediție aproape științifică în mintea sa. Este greu să ne gândim la un alt personaj din istoria occidentală de până atunci care să fi făcut o excavare atât de aprofundată a propriului psihic.

Privind în interior, a zărit un univers vast pe care nu-1 putea controla. Se vede pe sine cu o profunzime și o complexitate cu. care aproape nimeni nu se mai observase înainte: „Cu toate că este limpede cu ajutorul căror simțuri au fost prinse și depozitate înlăuntrul nostru, cine ar putea totuși să spună cum anume s-au format aceste imagini?... Ce taină adâncă este omul! *Toți perii capului tău sunt numărați de tine,* Doamne, și niciunul nu este pierdut pentru tine. Și totuși, perii capului tău sunt mult mai ușor de socotit decât patimile și frământările inimii sale/” Vasta lume interioară este tărcată și mereu în schimbare. El percepe dansul micilor senzații și simte marile profunzimi de sub nivelul conștientizării.

Augustin era fascinat, de exemplu, de memorie. Uneori, amintiri dureroase se ivesc nechemate în minte. Era uimit de abilitatea minții de a transcende timpul și spațiul. „Chiar și dacă stau în întuneric și în tăcere, pot, dacă aș vrea să îmi aduc în minte niște culori... deosebesc parfumul crinilor de cel al violetelor fără să miros nicio floare../”' însăși gama amintirilor unei persoane îl uimea:

Mare este, Dumnezeul meu, da, foarte mare este puterea memoriei, a acestui lăcaș, încăpător și nemărginit. Cine ar putea pătrunde până în străfundurile lui? Această putere aparține spiritului meu și ține de firea mea; totuși, nici eu însumi nu pot înțelege în întregime ceea ce sunt. înseamnă aceasta oare că spiritul este prea strâmt pentru a se putea cuprinde pe sine însuși? Unde se duce atunci acea parte din sine pe care el nu o poate cuprinde? Cumva în afara lui, și nu în el însuși? Cum se poate totuși să nu cuprindă o parte din sine? Aceste gânduri îmi trezeau o mare mirare și mă simțeam copleșit de uimire."' x

Cel puțin două mari concluzii s-au ivit din această expediție interioară. în primul rând, Augustin a ajuns să realizeze că, deși oamenii se nasc cu calități magnifice, păcatul originar le-a dus dorințele pe căi greșite. Până în acest moment al vieții sale,

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* pp. 88, 211. (n.red.) **Sfântul Augustin, *Confesiuni,* pp. 211-212. (n.red.) ***Sfântul Augustin, *Confesiuni,* pp. 212-213 (n.red.)

Augustin își dorise cu patimă anumite lucruri, precum faima și statutul. Aceste lucruri nu l-au făcut fericit. Și totuși continua să și le dorească.

Lăsați de capul nostru, adesea ne dorim lucruri greșite. Fie că ne aflăm în jurul platoului cu dulciuri, fie într-un bar, noaptea târziu, știm că ar trebui să alegem un lucru, dar sfârșim prin a alege un altul. După cum spune Biblia în Epistola către Romani, „Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-1 voiesc, pe acela îl săvârșesc."[56]

Ce fel de creatură misterioasă este ființa umană, a cugetat Augustin, care nu își poate îndeplini propria voință, care își cunoaște interesul pe termen lung, dar urmărește plăcerea pe termen scurt, care face atât de multe ca să-și distrugă viața? Asta a dus la concluzia că oamenii sunt o problemă pentru ei înșiși. Ar trebui să ne privim cu

lipsă de încredere: „Mă tem foarte mult de înclinațiile mele ascunse,"'[5] a scris el.

Coruperile mici și meschine

în *Confesiuni,* Augustin a folosit o poznă adolescentină inofensivă din propriul trecut pentru a ilustra acest fenomen. într-o seară plictisitoare, pe când avea șaisprezece ani, Augustin își petrecea timpul cu prietenii săi și au decis să fure niște pere dintr-o livadă din apropiere. Nu aveau nevoie de pere. Nu le era foame. Perele nu erau gustoase în mod deosebit. Le-au furat pur și simplu fără motiv și le-au aruncat la porci pentru a se distra.

Amintindu-și momentul, Augustin a fost stupefiat de inutilitatea și vulgaritatea actului. „Și totuși, eu am voit să săvârșesc un furt și l-am săvârșit fără să fiu îmboldit nici de sărăcie, nici de vreo lipsă, ci doar din dezgust față de justiție și din îmbuibarea nedreptății... Iubeam propria mea pieire, iubeam propria mea decădere; vreau să spun că iubeam nu lucrul spre care năzuiam în decăderea mea, ci iubeam însăși această decădere, suflet întinat ce eram și, rupt de sprijinul Tău, am pornit pe calea nimicirii nu din pricina vreunei mârșăvii, ci chiar de dragul acestei mârșăvii.'"

Cititorii obișnuiți ai *Confesiunilor* s-au întrebat întotdeauna de ce a fost atât de tulburat Augustin din cauza unei pozne din copilărie. Eu credeam că furtul perelor era o acoperire pentru o infracțiune mai atroce pe care au comis-o adolescenții în noaptea aceea, cum ar fi să fi molestat o fată sau ceva asemănător. Dar pentru Augustin, însăși inutilitatea măruntă a infracțiunii face parte din normalitatea ei putredă. Comitem astfel de mici perversități tot timpul, ca parte din ordinea mulțumitoare a vieții.

Punctul său de vedere mai extins era că tropismul către o dragoste greșită, către păcat, se află în centrul personalității umane. Oamenii nu numai că păcătuiesc, dar au și o fascinație bizară pentru păcat. Dacă auzim că o vedetă a comis o faptă scandaloasă, suntem într-un fel dezamăgiți când reiese că zvonurile nu erau, de fapt, adevărate. Dacă lași copiii fără nimic de făcut, în scurt timp vor găsi

o cale de a intra în bucluc. (Scriitorul britani» G.K. Chesterton a observat odată că realitatea păcatului poate f văzută într-o după-amiază minunată de duminică, când copiii plictisiți și fără astâmpăr încep să chinuie pisica.)

Chiar și instituțiile plăcute, precum camaraderia și prietenia, pot fi deformate dacă nu sunt atașate de o chemare mai înaltă. Povestea furtului perelor este și povestea unei prietenii putrede. Augustin realizează că probabil nu ar fi făcut așa ceva dacă ar fi fost singur. Dorința de camaraderie, de admirație reciprocă, a fost cea care i-a instigat pe băieți să facă ce au făcut. Ne este atât de teamă să nu fim excluși din grup, încât suntem dispuși să facem lucruri pe care le-am considera inadmisibile în alte împrejurări. Când nu sunt atașate de scopurile corecte, comunitățile pot fi mai barbare decât indivizii.

Prezența lui Dumnezeu

A doua observație majoră care decurge din excavarea interioară a lui Augustin este că mintea umană nu se cuprinde pe ea însăși, ci seîntinde la infinit. Augustin nu găsește numai putreziciune în interior, ci și sugestii de perfecțiune, senzații de transcendență, emoții, gânduri și sentimente care se extind dincolo de spațiul finit și într-un alt tărâm. Dacă ai vrea să surprinzi atitudinea lui Augustin prezentată aici, ai putea spune că gândurile sale pătrund.în lumea materială și o acceptă, dar apoi zboară și o depășesc.

După cum a spus Reinhold Niebuhr, studiul memoriei întreprins de Augustin l-a dus la „înțelegerea faptului că spiritul uman, în profunzimea și culmile sale, ajunge în eternitate și că această dimensiune verticală este mai importantă pentru înțelegerea omului decât simpla lui capacitate rațională de a forma concepte generale."[12]

Drumul interior este ascendent. O persoană pătrunde în ea însăși, dar ajunge să se îndrepte către infinitatea lui Dumnezeu. Simte natura lui Dumnezeu și creația sa eternă chiar în propria sa minte, o

mică parte din creație. Câteva secole mai târziu, C.S. Lewis avea să facă o observație asemănătoare: „în solitudinea cea mai adâncă există un drum prin care poți ieși din sine, un raport cu ceva care, refuzând să se identifice cu vreun obiect al simțurilor sau cu vreo nevoie biologică sau socială, sau cu orice altceva care a fost imaginat, sau cu vreo stare mentală a noastră, se proclamă pe sine eminamente obiectiv"[7]. Cu toții suntem formați în cadrul acestei ordini obiective eterne. Viețile noastre nu pot fi înțelese individual, făcând abstracție de ea. Păcatul - dorința de a fura perele - pare să decurgă din trecut prin natura umană și fiecare individ. în același timp, tânjirea după sfințenie, strădania de a se ridica, dorința de a trăi o viață plină de bunătate și semnificație sunt, de asemenea, universale.

Rezultatul este că oamenii se pot înțelege pe ei înșiși numai uitându-se la forțele care se transcend pe ele însele. Viața umană arată către ceva aflat dincolo de ea. Augustin privește înăuntrul său și intră în legătură cu anumite sentimente morale universale. Este deopotrivă conștient că poate concepe perfecțiunea, dar și că obținerea ei este cu mult peste puterile sale. Trebuie să existe o putere mai înaltă, o ordine morală eternă.

După cum a spus Niebuhr, „omul este individual, dar nu este independent. Legea naturii sale este dragostea, o relație armonioasă a vieții cu viața în acord cu centrul divin și sursa vieții sale. Această lege este încălcată când omul caută să se facă centrul și sursa propriei sale vieți".

Reforma

Augustin a început să își reformeze viața. Primul pas a fost să-i părăsească pe maniheiști. Nu mai credea în faptul că lumea este împărțită cu precizie în forțe ale binelui pur și ale răului pur. în schimb, fiecare virtute vine cu propriul său viciu - încrederea în sine cu mândria, onestitatea cu brutalitatea, curajul cu nesăbuința și tot așa. Eticianul și teologul Lewis Smedes, exprimând un gând augustinian, descrie natura pestriță a lumii noastre interioare:

Viețile noastre interioare nu sunt divizate precum ziua și noaptea, cu lumină pură într-o parte a noastră și întuneric complet în cealaltă. în mare, sufletele noastre sunt locuri umbrite; trăim la granița unde laturile noastre întunecate ne blochează lumina și aruncă o umbră peste locurile noastre interioare... Nu ne putem da mereu seama unde se sfârșește lumina noastră și unde ne începe umbra sau unde se sfârșește umbra noastră și unde ne începe întunericul.[13]

Augustin a ajuns să creadă și că maniheiștii erau contaminați de mândrie. Faptul de a avea un model închis al realității, care explica totul, le satisfăcea vanitatea; le dădea iluzia că stăpâneau intelectual toate lucrurile. Dar îi făcea indiferenți la mister și incapabili să își găsească umilința în fața complexităților și emoțiilor care, după cum a spus Augustin, „fac inima profundă". Stăpâneau rațiunea, dar nu și înțelepciunea.

Augustin oscila între lumi. Voia să ducă o viață adevărată. Dar nu era pregătit să renunțe la cariera sa, la sex sau la unele dintre preocupările sale lumești. Voia să folosească metodele vechi pentru a atinge rezultate mai bune. Adică urma să înceapă cu presupunerea esențială, care fusese mereu baza vieții sale meritocrate ambițioase: că ești dirijorul principal al propriei vieți. Lumea este suficient de maleabilă pentru a fi modelată de tine. Pentru a duce o viață mai bună, trebuie pur și simplu să lucrezi mai din greu, sau să ai mai multă voință, sau să iei decizii mai bune.

Acesta este, mai mult sau mai puțin, felul în care mulți oameni încearcă să își rearanjeze viața în zilele noastre. 0 atacă la fel ca pe o temă sau un proiect școlar. Fac un pas în urmă, citesc cărți de self-help precum *The Seven Habits of Highly Effective People (Cele 7 obișnuințe ale persoanelor extraordinar de eficace).* învață tehnici pentru a avea un autocontrol mai mare. Stabilesc chiar o relație cu Dumnezeu în același fel în care ar încerca să obțină o promovare sau o diplomă mai avansată - prin cucerire: citind anumite cărți, participând periodic la slujbe, practicând discipline spirituale precum rugăciunea, făcându-și temele spirituale pentru acasă.

Mândria

Dar, în cele din urmă, Augustin a ajuns să creadă că nu te poți reforma treptat. A tras concluzia că nu poți duce cu adevărat o viață bună folosind metodele vechi. Asta pentru că metoda este problema. Defectul crucial al vechii sale vieți era credința că

* Scrisă de Stephen R. Covrey. Cartea a apărut sub acest titlu, în format audio, la Ed. Act și Politon, București, 2016. Volumul a apărut și în format tipărit sub titlul *Cele 7 deprinderi ale persoanelor eficace,* Ed. Allfa, București, 2014. (n.tr.) putea fi șoferul propriei sale călătorii. Atât timp cât crezi că ești căpitanul vieții tale, te vei îndepărta din ce în ce mai tare de adevăr.

Nu poți duce o viață bună dirijându-te singur, în primul rând pentru că nu ai capacitatea să faci asta. Mintea este un cosmos atât de vast, de necunoscut, încât nici măcar nu te poți cunoaște singur vreodată. Emoțiile tale sunt atât de schimbătoare și de complexe, încât nu îți poți ordona viața emoțională singur. Poftele tale sunt atât de multe, încât nu ți le poți satisface niciodată singur. Puterile înșelării sinelui sunt atât de profunde, încât rareori ești cu adevărat sincer cu tine însuți.

Mai mult, lumea este atât de complexă, iar destinul atât de nesigur, încât niciodată nu poți controla cu adevărat alți oameni sau mediul îndeajuns de eficient pentru a fi stăpânul propriului tău destin. Rațiunea nu este suficient de puternică pentru a construi sisteme intelectuale sau modele care să îți permită să înțelegi cu precizie lumea din jurul tău sau să anticipezi ce va veni. Voința ta nu este suficient de puternică pentru a-ți păzi cu succes dorințele. Dacă ai avea într-adevăr acel tip de putere, atunci hotărârile luate de Anul Nou ar fi duse la îndeplinire. Dietele ar fi urmate. Librăriile nu ar mai fi pline de cărți de self-help. Ai avea nevoie de una singură și te-ar ajuta. I-ai urma sfaturile, ți-ai rezolva problemele de trai, iar restul de acest gen ar fi scos din uz. Existența a tot mai multe cărți de self-help este o dovadă a faptului că acestea arareori dau rezultate.

Problema, a ajuns Augustin să creadă, este că, dacă te gândești că îți poți organiza propria salvare, atunci amplifici chiar păcatul care te împiedică să o atingi. Să crezi că ești căpitanul propriei tale vieți înseamnă să suferi de păcatul mândriei.

Ce este mândria? în zilele noastre, cuvântul „mândrie" are conotații pozitive. înseamnă să te simți bine în pielea ta și în privința lucrurilor asociate cu tine. Când o folosim în sens negativ, ne gândim la o persoană arogantă, îngâmfată și egoistă, lăudându-se și mergând țanțoș. Dar nu acestea sunt cu adevărat esența mândriei. Sunt numai unul dintre modurile prin care se manifestă boala mândriei.

Conform unei alte definiții, mândria este să îți construiești fericirea în jurul realizărilor tale, să îți folosești munca drept măsură a propriei valori. înseamnă să crezi că poți ajunge la împlinire pe cont propriu, condus de propriile eforturi individuale.

Mândria se poate manifesta sub o formă exagerată. Acesta este stilul de mândrie îngâmfată al lui Donald Trump. Această persoană vrea ca oamenii să vadă dovezile clare ale superiorității sale. Vrea să fie pe lista de VIP-uri. în conversații, se laudă, se mândrește. Are nevoie să își vadă superioritatea reflectată în ochii altora. Crede că acest sentiment de superioritate îi va aduce în cele din urmă pacea.

Această versiune este familiară. Dar există alți oameni mândri care au o încredere scăzută în ei înșiși. Simt că nu și-au atins potențialul. Se simt nedemni. Vor să se ascundă și să dispară, să se piardă în fundal și să își lingă rănile. Nu îi asociem cu mândria, dar la rădăcină suferă de aceeași boală. încă leagă fericirea de realizare; singura diferență e că își dau nota 5, în loc de 10 cu felicitări. Tind să fie la fel de centrați pe propriul eu și la fel de egocentrici, în felul lor, numai că într-un fel în care mai degrabă își plâng de milă și se izolează decât într-un fel hotărât și lăudăros.

Un paradox-cheie al mândriei este că adesea combină încrederea extremă în sine cu anxietatea extremă. Persoana mândră pare deseori independentă și egoistă, însă de fapt este sensibilă și instabilă. Persoana mândră încearcă să își stabilească

propria valoare prin obținerea unei reputații deosebite, dar desigur că asta o face complet dependentă de mulțimea bârfitoare și instabilă pentru identitatea ei. Persoana mândră este competitivă. Dar există întotdeauna alți oameni care s-ar putea descurca mai bine. Persoana din concurs cea mai competitivă și fără milă stabilește standardul pe care toți ceilalți trebuie să îl îndeplinească dacă nu vor să rămână în urmă. Toți ceilalți trebuie să fie la fel de mono-maniaci în determinarea lor de a atinge succesul. Nu poți fi niciodată sigur. După cum a spus Dante, „trăind, din cauza slăbiciunii mele, / spre slava goal' având porniri nebune."'

Avidă după preamărire, persoana mândră are tendința de a ajunge să arate ridicol. Oamenii mândri au tendința uimitoare de a se transforma în bufoni, cu părul pieptănat peste chelie care nu păcălește pe nimeni, cu accesorii aurii în baie care nu impresionează pe nimeni, cu povești în care se face aluzie la oameni faimoși care nu inspiră pe nimeni. Orice om mândru, scrie Augustin, „își acordă atenție, iar cel care își face pe plac își pare măreț sieși. Dar cel care își face pe plac îi face pe plac unui prost, pentru că el este un prost când își face pe plac sieși."[14]

Mândria, a observat preotul și scriitorul Tim Keller, este instabilă pentru că alți oameni, fără să vrea sau intenționat, tratează orgoliul omului mândru cu mai puțină reverență decât crede acesta că merită. El descoperă încontinuu că sentimentele sale sunt rănite. Face tot timpul pe grozavul. Cel care se cultivă singur consumă mai multă energie încercând să afișeze faptul că este fericit -publicând pe Facebook colaje cu momentele bune de noaptea trecută și câte și mai câte - decât consumă fiind fericit în realitate.

Augustin a ajuns să realizeze brusc că soluția la problema lui avea să apară numai după o transformare mai fundamentală decât oricare alta cu care cochetase anterior, o renunțare la însăși ideea că el poate fi sursa soluției sale.

A

înălțarea

f

Augustin a scris mai târziu că Dumnezeu a presărat amărăciune și lipsă de mulțumire peste viața sa pentru a-1 atrage către EI. „Cu cât înaintam în vârstă, cu atât eram mai dezgustător și mai nedemn prin deșertăciunea gândirii mele. Nu eram în stare să

* Dante Alighieri, *Divina comedie (Purgatoriul),* Adevărul Holding, 2010, tradu cere de George Coșbuc, vol. I, p. 280 (n.red.)

gândesc niciun fel de substanță altcumva decât ca pe ceva care se poate vedea cu ochii."'

Durerea lui Augustin din timpul anilor săi de ambiție, cel puțin după cum o descrie el mai târziu, nu este numai durerea unui om egocentric și instabil. Este durerea unui om egocentric și instabil, dar care are senzația profundă că există un mod mai bun de a trăi, dacă și-ar putea da seama care este acela. După cum au spus alți convertiți, sunt atât de înrădăcinați în Dumnezeu, încât chiar și când nu L-au găsit, îi simt lipsa. Sunt conștienți de absența divină, care îi roade pe interior, iar acea absență este dovada unei prezențe. Augustin avea o idee vagă cu privire la ce-i trebuia ca să se simtă împăcat, dar, în mod pervers, tot nu era motivat să meargă într-adevăr până acolo.

Pentru a trece de la o viață fragmentară la una coezivă, de la o viață oportunistă la o viață dedicată, este necesar să blochezi anumite posibilități. Augustin, la fel ca mulți dintre noi aflați în această situație, nu voia să își blocheze opțiunile și să renunțe la lucrurile care îl făceau să se simtă bine. înclinația sa naturală era să creadă că grijile lui ar putea fi rezolvate dacă ar obține mai mult din ceea ce dorea, nu mai puțin. Așa că stătea pe marginea unei prăpăstii emoționale între viața religioasă, pentru care îi era teamă să se sacrifice, și una laică pe care o detesta, dar la care nu voia să renunțe. Și-a poruncit să se descentreze și să îl pună pe Dumnezeu în centrul vieții sale. Dar a refuzat să își dea ascultare.

Era îngrijorat pentru reputația sa. Era îngrijorat că va trebui să renunțe la sex, simțind că, pentru el, celibatul avea să fie o parte necesară a unei vieți devotate religios. „Toată această dezbatere s-a petrecut în inima mea, nefiind altceva decât o înfruntare cu mine însumi, în legătură cu mine însumi."” Uitându-se în urmă, și-a amintit: „Tânjind după viața fericită, mă temeam să o găsesc acolo unde îi era locul și o căutam îndepărtându-mă de fapt de ea."”

* Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 135 (n. red.) **Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 178 (n.red.) ***Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 130 (n.red.)

Soluția sa generală a fost să amâne. Fă-mă virtuos - dar nu încă, în *Confesiuni,* Augustin zugrăvește scena în care amânarea s-a încheiat în sfârșit. Stătea într-o grădină, vorbind cu un prieten, Alypius, care i-a povestit despre călugării din Egipt care au renunțat la tot pentru a-1 servi pe Dumnezeu. Augustin a fost uimit. Oameni care nu făceau parte din sistemul educațional de elită erau în lume, făcând lucruri minunate, în timp ce absolvenții acelui sistem trăiau pentru ei înșiși. „Ce se întâmplă cu noi?" a strigat Augustin. „Doi oameni neinstruiți se ridică din țărână și împing cu forța porțile cerului, iar noi, cu toată învățătura noastră lipsită de inimă, iată cum ne bălăcim în lumea aceasta de carne și de sânge."’

în această febră a îndoielii și a reproșului de sine, Augustin s-a ridicat și a plecat, în timp ce Alypius rămăsese uitându-se lung, uimit, în liniște. Augustin a început să umble prin grădină, iar Alypius s-a ridicat și l-a urmat. Augustin și-a simțit oasele strigând să sfârșească această viață separată de el însuși, să înceteze să se mai foiască pe toate părțile. Și-a smuls părul, și-a plesnit fruntea, și-a împreunat degetele și s-a aplecat, apucându-și genunchii. Se simțea de parcă Dumnezeu îi lovea măruntaiele, pricinuindu-i o „milă severă", dublând din nou loviturile de frică și rușine care îl îndurerau. „Fie să se petreacă acum, chiar acum, pe loc!"”, și-a strigat.

Dar dorințele sale lumești nu aveau să se dea bătute atât de ușor. Tot felul de gânduri i se iveau în minte. Era ca și cum l-ar fi tras de mânecă. „Cu noi ce faci, ne părăsești? Din această clipă nu vom mai

fi alături de tine niciodată."’” Augustin a ezitat, între-bându-se: „Chiar cred că pot trăi fără aceste plăceri?"

Apoi i-a apărut în minte un gând, idealul castității și al autocontrolului demn. în *Confesiuni,* a îmbrăcat acest gând în termeni metaforici, ca viziune a unei femei, Doamna înfrânare. Nu o descrie ca pe o zeiță ascetă, puritană. Dimpotrivă, este o femeie *Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 172 (n.red.) ** Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 177 (n.red.) ***Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 177 (n.red.)

lumească, fertilă. Aceasta nu se leapădă de bucurie și de senzualitate; ea oferă variante mai bune. îi descrie pe toți tinerii și tinerele care s-au lepădat deja de plăcerile lumii pentru plăcerile credinței. „Cum, tu nu ai fi în stare să faci ceea ce fac acești tineri și aceste femei?" întreabă ea. „De ce încerci să te sprijini pe tine însuți ca să te prăbușești?"[8]

Augustin a roșit, încă indecis. „în mine s-a ridicat o furtună uriașă, purtând cu sine un potop de lacrimi"[9] [10] [11]. S-a ridicat și s-a îndepărtat iar de Alypius, dorind să fie singur cu lacrimile lui. De data aceasta, Alypius nu l-a urmat, ci l-a lăsat să plece. Augustin s-a trântit sub un smochin, dând frâu liber lacrimilor. Apoi a auzit o voce, care suna ca vocea unui băiat sau a unei fete dintr-o casă din vecinătatea grădinii. Aceasta spunea: „Ia și citește! Ia și citește!"[8]”. Augustin a simțit o senzație de hotărâre imediată. A deschis o Biblie din apropiere și a citit primul pasaj pe care i-au căzut ochii: „Nu în ospețe și în beții, nu în desfrânări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă; Ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos și grija de trup să nu o faceți spre pofte."””

Augustin nu a avut nevoie să citească mai departe. A simțit o lumină umplându-i inima și ștergând orice umbră. A simțit o schimbare bruscă a voinței sale, o dorință bruscă de a se lepăda de plăcerile lumești, finite, și de a trăi întru Hristos. Era cu atât mai plăcut să trăiască fără lucrurile dulci superficiale. Era o încântare să înlăture ceea ce odată fusese atât de îngrozit că va pierde.

Firesc, s-a dus imediat la Monica și i-a spus ce se întâmplase. Ne putem imagina strigătele ei de bucurie, laudele aduse lui Dumnezeu pentru că îi răspunsese unei vieți întregi de rugăciuni. După cum spune Augustin, „m-ai întors către Tine... și ai întors în bucurie jalea ei, o bucurie mult mai deplină decât o dorise, mult mai scumpă și mai curată decât s-ar fi așteptat să primească din partea unor nepoți născuți din trupul meu."‘

Scena din grădină nu este cu adevărat o scenă a convertirii. Augustin era deja oarecum creștin. După întâmplarea din grădină nu are imediat o viziune complet formată asupra a ceea ce înseamnă o viață întru Hristos. Scena din grădină este o scenă a înălțării. Augustin spune „nu" unor anumite dorințe și plăceri și se ridică spre alte bucurii și plăceri superioare.

Acțiunea

*

Această înălțare nu înseamnă numai renunțarea la sex - deși în cazul lui Augustin se pare că asta a implicat. Este renunțarea la un întreg etos de cultivare a sinelui. Formula de bază a lumii lui Adam I este că efortul dă rezultate. Dacă muncești din greu, urmezi regulile și te ocupi personal de lucruri, îți poți construi singur o viață prosperă.

Augustin a ajuns să concluzioneze că toate acestea sunt incomplete. Nu s-a retras din lume. Și-a petrecut restul vieții ca episcop activ politic, angajându-se în controverse publice brutale și uneori violente. Dar activitatea publică și efortul îi erau ascunse într-o predare completă. A ajuns la concluzia că la bucuria interioară nu ajungi prin acțiune și activitate, ci prin predare și receptivitate față de Dumnezeu. Ideea, conform punctului său de vedere, este să îți predai, sau măcar să îți suprimi, voința, ambiția, dorința de a obține o victorie de unul singur. Ideea este să recunoști că Dumnezeu e șoferul principal și că are deja un plan pentru tine. Dumnezeu deține deja adevărurile după care vrea să trăiești.

Mai mult, Dumnezeu ți-a justificat deja existența. Se poate să ai senzația că ești judecat în viața aceasta, că trebuie să lucrezi, să atingi obiective și să îți lași amprenta pentru a obține un verdict bun. în unele zile îi dai apărării dovezi că ești o persoană demnă. în alte zile, îi dai acuzării dovezi că nu e așa. Dar, după cum a spus Tim Keller, în gândirea creștină, procesul este deja încheiat. Verdictul a fost dat înainte să îți începi prezentarea. Asta pentru că Iisus a fost judecat pentru tine. El și-a asumat condamnarea pe care o meriți tu.

Imaginează-ți că persoana pe care o iubești cel mai mult este pironită de un lemn ca pedeapsă pentru păcatele pe care le-ai comis tu. Imaginează-ți emoțiile care ți-ar trece prin minte când ai privi asta. Aceasta este, în mintea creștină, numai o versiune în miniatură a sacrificiului pe care l-a făcut Iisus pentru tine. După cum spune Keller, „Dumnezeu ne atribuie nouă comportamentul perfect al lui Iisus, de parcă ar fi fost al nostru, și ne primește în familia Lui."[15]

Problema cu modul de gândire deliberat, după cum a spus Jennifer Herdt în cartea sa, *Putting On Virtue (îmbrăcarea virtuții),* este că „Dumnezeu vrea să ne ofere un dar, iar noi vrem să îl cumpărăm."[16] Vrem permanent să obținem mântuirea și însemnătatea prin muncă și realizare. Dar mântuirea și realizarea sunt de fapt câștigate, prin acest fel de a trăi, când ridici steagul alb al predării și îi permiți grației să îți umple sufletul.

Poziția sugerată aici este una a supunerii, cu brațele ridicate, larg deschise și întinse, cu fața îndreptată în sus, cu ochii privind spre cer, calm, într-o așteptare răbdătoare, dar înflăcărată. Augustin vrea să adopți această poziție de predare, care izvorăște dintr-o conștientizare a nevoii, a insuficienței proprii. Numai Dumnezeu are puterea de a-ți ordona lumea interioară, nu tu. Numai Dumnezeu are puterea de a-ți orienta dorințele și de a-ți remodela emoțiile, nu tu.[17]

Această poziție de receptivitate, pentru Augustin și pentru multe păreri creștine de atunci încoace, începe cu sentimentul de micime și păcătoșie pe care îl simte cineva în prezența minunată a Lui

Dumnezeu. Umilința vine când îți reamintești zilnic de propria stricăciune. Umilința te eliberează de stresul groaznic de a încerca să fii superior tot timpul. îți întoarce atenția și înalță lucrurile pe care tindem să le privim de sus.

In toată prima parte a vieții sale, Augustin a avut o direcție ascendentă, a plecat din Tagaste, s-a mutat în Cartagina, Roma și Milano, în căutarea unor cercuri mai prestigioase, a unei companii mai strălucite. A trăit, așa cum facem și noi astăzi, într-o societate condusă întru totul de clasele sociale, aspirând la ceva superior. Dar în creștinism, cel puțin în forma sa ideală, sublimul nu se regăsește în ceea ce este prestigios și nobil, ci în ceea ce e cotidian și modest. Se află în spălarea picioarelor, nu în arcurile de triumf. Cine se înalță va fi umilit. Cine se umilește va fi înălțat. Cobori pentru a te ridica. După cum a spus Augustin, „unde există umilință, există maiestate; unde există slăbiciune, există tărie; unde există moarte, există viață. Dacă vrei să obții aceste lucruri, nu le disprețui pe celelalte."[18]

Eroul acestui tip de viață umilă nu este potrivnic plăcerilor laudei, dar distincțiile meschine pe care ți le câștigi nu vorbesc cu adevărat despre valoarea ta esențială ca ființă umană. Dumnezeu posedă talente atât de atotcuprinzătoare, încât în relație cu ele, diferența dintre cel mai strălucit laureat Nobel și cel mai mare tont este pur și simplu o chestiune de măsură. Toate sufletele sunt egale în cel mai important sens.

Creștinismul augustinian cere un ton diferit al vocii, nu co manda poruncitoare a stăpânului către servitor, ci postura de a te încadra, de a intra în fiecare relație de dedesubt și de a spera să o servești ascendent. Nu înseamnă că realizările lumești și aplauzele publice sunt în mod automat rele, înseamnă numai că sunt câștigate pe o planetă care este doar un loc de odihnă pentru suflet, și nu destinația noastră finală. Succesul de aici, obținut prin mijloace rele, poate face succesul suprem mai puțin probabil, și acest succes suprem nu este realizat printr-o competiție cu alții.

Nu este chiar corect să spunem că Augustin avea o părere proastă despre natura umană. Credea că fiecare individ este făcut după chipul Lui Dumnezeu și că posedă o demnitate ce merită suferința și moartea lui Iisus. Credea, e mai corect să spunem, că ființele umane sunt incapabile să trăiască bine de unele singure, ca indivizi autonomi - incapabile să își orânduiască singuri dorințele. Pot descoperi acea ordine și acea dragoste adevărată numai supunându-și voința în fața celei a Lui Dumnezeu. Nu înseamnă că ființele umane sunt jalnice; înseamnă doar că vor fi neliniștite până când nu se vor odihni în El.

Gratia

t

Ideile lui Augustin, dar și multe dintre învățăturile creștine, în general, pun la îndoială codul celui care se cultivă singur într-un fel crucial. Din punctul de vedere al lui Augustin, oamenii nu primesc ceea ce merită; viața ar fi un iad dacă ar fi așa. în schimb, oamenii primesc mult mai mult decât merită. Dumnezeu ne oferă grație, care este dragostea Sa nemeritată. Protecția și grija Lui Dumnezeu vin tocmai pentru că nu le meriți și nu le poți câștiga. Grația nu vine înspre tine pentru că te-ai descurcat bine la locul de muncă și nici chiar pentru că ai făcut mari sacrificii ca părinte sau ca prieten. Grația vine înspre tine ca parte din darul de a fi fost creat.

Unul dintre lucrurile pe care trebuie să le faci pentru a primi grația este să renunți la ideea că o poți câștiga. Trebuie să renunți la impulsul meritocratic conform căruia poți câștiga o victorie pentru Dumnezeu și să fii răsplătit pentru efortul tău. Apoi, trebuie să te deschizi în fața ei. Nu știi când va veni grația la tine. Dar oamenii care sunt deschiși și sensibili la ea mărturisesc că au simțit grația în cele mai ciudate momente și atunci când au avut nevoie cel mai mult.

Paul Tillich spune astfel în colecția sa de eseuri *Shaking the Foundations [Cutremurarea temeliilor^:*

Harul ne atinge atunci când ne aflăm în mare suferință și chin. Ne atinge când străbatem valea întunecată a vieții goale și lipsite de înțeles... Ne atinge când dezgustul de propria

* Volumul a apărut sub acest titlu la Ed. Herald, București, 2007, traducere de Monica Medeleanu, pp. 178-179. (n.red.)

noastră ființă, indiferența noastră, slăbiciunea, ostilitatea și lipsa noastră de direcție și de stăpânire ne-au devenit insuportabile. Ne atinge când, an după an, perfecțiunea dorită în viață nu apare, când vechile constrângeri ne domină, așa cum au făcut-o ani de-a rândul, când disperarea distruge toată bucuria și curajul. Câteodată, brusc, un val de lumină sparge întunericul și este ca și cum o voce ar spune: „Ești acceptat. *Ești acceptat,* acceptat de acela care este mai mare decât tine și al cărui nume nu îl știi. Nu întreba de nume acum; poate că îl vei găsi mai târziu. Nu încerca să faci nimic acum; poate mai târziu vei face mai mult. Nu căuta nimic; nu realiza nimic; nu-ți propune nimic. *Acceptă doar faptul că ești acceptat!".* Dacă ni se întâmplă așa ceva, trăim harul. După o astfel de experiență, poate că nu vom fi mai buni decât înainte și poate că nu vom crede mai mult decât înainte. Dar totul se va transforma. în acel moment, harul învinge păcatul, iar împăcarea înalță un pod peste prăpastia înstrăinării. Și pentru ca o astfel de experiență să aibă loc, nu se cere nimic - nicio presupoziție religioasă, morală sau intelectuală, nimic în afară de *acceptare.*[19]

Aceia dintre noi din cultura de masă suntem obișnuiți cu ideea că oamenii sunt iubiți pentru că sunt buni, sau amuzanți, sau atrăgători, sau deștepți, sau atenți. Este surprinzător de dificil să primești o dragoste pentru care simți că nu ai muncit. Dar, odată ce accepți faptul că ești acceptat, există o dorință mai mare de a ieși în întâmpinarea acestei iubiri și de a răspunde acestui dar în același fel.

Dacă ești îndrăgostit pătimaș de o persoană, cauți în mod firesc să o încânți tot timpul. Vrei să îi cumperi cadouri. Vrei să stai în dreptul ferestrei ei și să îi cânți melodii ridicole. Aceasta este o replică a

felului în care cei care se simt atinși de grație caută să îl încânte pe Dumnezeu. își găsesc plăcerea în sarcinile care ar putea să-L mulțumească. Lucrează neîncetat la sarcini despre care cred că L-ar slăvi. Dorința de a te ridica și a întâmpina dragostea Lui Dumnezeu poate stârni energii mărețe.

Și, pe măsură ce oamenii se ridică și caută să îl întâlnească pe Dumnezeu, dorințele lor se schimbă încet. în rugăciune, oamenii își reformează treptat dorințele, astfel încât vor din ce în ce mai mult lucruri despre care cred că îl vor încânta pe Dumnezeu, mai degrabă decât lucrurile despre care credeau că îi vor încânta pe ei înșiși.

Cucerirea finală a sinelui, din acest punct de vedere, nu este câștigată prin autodisciplină sau o luptă înfiorătoare cu șinele. Este câștigată prin ieșirea din sine, prin stabilirea unei comuniuni cu Dumnezeu și făcând lucrurile care-ți vin natural pentru a-i întoarce dragostea Lui Dumnezeu.

Acesta este procesul care produce o transformare interioară, într-o zi te uiți înapoi și observi că totul în interior a fost rearan-jat. Vechile iubiri nu te mai încântă. Iubești lucruri diferite și ești orientat în direcții diferite. Ai devenit o altă persoană. Nu ai ajuns aici doar urmând un cod moral sau adoptând disciplina unui sergent de instrucție sau anumite obiceiuri. Ci pentru că ți-ai reor-donat iubirile și, după cum spune mereu Augustin, devii ceea ce iubești.

Ambiția umilă

Am ajuns, așadar, la o teorie diferită privind motivația. Pentru a recapitula procesul augustinian, începe cu o cufundare în sine pentru a vedea imensitatea cosmosului interior. Cufundarea în sine duce către exterior, către o conștientizare a adevărului extern și a lui Dumnezeu. Aceasta conduce la umilință, când te simți mic în comparație cu Atotputernicul. Duce la o poziție de predare, de golire de sine, când îi faci loc lui Dumnezeu. Deschide drumul ca să primești grația lui Dumnezeu. Acel dar provoacă un sentiment imens de recunoștință, dorința de a iubi și tu, de a dărui înapoi și de a încânta. Aceasta, la rândul său, trezește energii vaste. De-a lungul

secolelor, mulți oameni au fost puternic motivați să îl încânte pe Dumnezeu. Această motivație a fost la fel de puternică precum toate celelalte motivații mărețe, dorința de bani, faimă și putere.

Geniul acestei concepții este că, pe măsură ce oamenii devin mai dependenți de Dumnezeu, capacitatea lor de ambiție și acțiune sporește. Dependența nu generează pasivitate; generează energie și reușită.

Vechile iubiri

După „convertirea" din grădină, Augustin nu a dus o viață senină, ușoară. S-a bucurat de explozia inițială de optimism, dar apoi a venit realizarea zgomotoasă că păcătoșia lui încă era acolo. Iubirile false nu pieriseră în mod magic. După cum a spus biograful său, Peter Brown, „trecutul poate veni foarte aproape: emoțiile puternice și complexe ale acestuia au pierit doar de curând; încă le putem simți contururile prin stratul subțire de sentimente noi care s-a așternut peste ele."[20]

Când Augustin scrie *Confesiunile,* care este, într-un fel, o carte de memorii ale maturității sale timpurii, nu le scrie ca reminiscențe plăcute. Le scrie ca o reevaluare necesară prilejuită de vremuri grele. După cum spune Brown, „trebuie să își bazeze viitorul pe o perspectivă diferită asupra lui însuși: și cum ar putea câștiga această perspectivă, altfel decât reinterpretând numai acea parte din trecutul său care a culminat cu convertirea, în care până de curând își pusese niște speranțe atât de înalte?"[21]

Augustin le amintește credincioșilor că centrul vieții lor nu se află în ei înșiși. Lumea materială este frumoasă și trebuie savurată și gustată, dar plăcerile acestei lumi sunt cel mai delicioase atunci când sunt savurate în contextul mai vast al iubirii transcendentale față de Dumnezeu. Rugăciunile și meditațiile lui Augustin sunt pline de celebrări ale lumii care depășesc lumea. De exemplu, în-tr-una dintre cele mai frumoase meditații ale sale, Augustin întreabă: „Dar ce iubesc, de fapt, atunci când Te iubesc?"[12]

Nu frumusețea corpurilor sau gingășia lor trecătoare, nu strălucirea luminii, acestei lumini atât de prietenoase față de ochii mei, nu suavele melodii ale feluritelor cântări, nici mireasma dulce a florilor, a parfumurilor și a balsamurilor, nu mana cerească și mierea, nici membrele făcute pentru îmbrățișări trupești, nu toate acestea le iubesc eu atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu. Și totuși, iubesc un anume fel de lumină și un anume fel de glas, o anume mireasmă, o anume hrană și o anume îmbrățișare atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu; sunt lumina, glasul, mireasma, hrana și îmbrățișarea omului lăuntric, care se află în mine acolo unde pentru sufletul meu strălucește o lumină care nu are hotar, unde răsună o melodie care nu piere în timp, unde se răspândesc miresme pe care nu le împrăștie suflarea vântului, unde se poate gusta dintr-o hrană pe care lăcomia nu o micșorează niciodată și unde se înlănțuie îmbrățișări pe care împlinirea dorinței nu le desface niciodată. Iată ce iubesc eu atunci când îl iubesc pe Dumnezeul meu.[13] [14]

Aceasta este trăirea vieții într-un context mai larg. După cum spune teologul Lisa Fullam, „umilința este o virtute a înțelegerii sinelui în context, obținută prin practicarea altor centrări."

Liniștirea

t

După lepădarea din grădină, Augustin s-a târât până la sfârșitul semestrului școlar, predând retorica în care nu mai credea. Apoi, el, mama, fiul și un grup de prieteni s-au dus să stea timp de cinci luni în vila unui prieten al lor din Milano, a cărui soție era creștină. Vila se afla în Cassiciacum", la treizeci și doi de kilometri nord de Milano. Grupul s-a angajat într-o serie de colocvii, care dau sentimentul unui grup de savanți meditând împreună asupra unor chestiuni profunde. Augustin a fost încântat că Monica avea suficientă inteligență înnăscută pentru a ține pasul și chiar a conduce conversațiile. Apoi, Augustin a decis să se întoarcă acasă, în Africa, unde putea duce o viață izolată în rugăciune și contemplare împreună cu mama lui.

Grupul s-a îndreptat spre sud - pe același drum, ne amintesc biografii, pe care călătorise amanta lui când fusese expediată cu doi ani în urmă. S-au lovit de o blocadă militară și au ajuns numai până în orașul Ostia. într-o zi, în Ostia, Augustin se uita pe o fereastră care dădea spre o grădină (multe evenimente din viața lui au loc în grădini) și vorbea cu mama sa. Monica avea deja un sentiment clar că moartea venea după ea. Avea cincizeci și șase de ani.

Augustin descrie conversația, spunând că împreună au ajuns la concluzia că „nicio plăcere dată de simțurile trupului, oricât de mare ar fi ea și oricât de vie ar fi lumina corporală în care s-ar scălda, nu poate fi comparată și nici măcar menționată față de bucuria vieții veșnice... înălțându-ne apoi cu un simțământ mai fierbinte către Ființa însăși."[15] [16] [17] [18] Dar în intimitatea dintre mamă și fiu, au început să vorbească despre Dumnezeu și „am străbătu' treaptă cu treaptă toate lucrurile corporale și cerul însuși, di unde soarele, luna și stelele răspândesc lumină asupra pământului."“ Din aceste lucruri materiale „am ajuns apoi în cugetele noastre și am trecut dincolo de ele, ca să atingem ținutul belșugului nesecat."[15]”

în descrierea discuției lor, Augustin include o propoziție lungă, greu de analizat, dar care conține de multe ori, în anumite traduceri, cuvântul „liniștit" - tumultul trupului se liniștește, apele și aerul se liniștesc, toate visele și dezvăluirile imaginației sale se liniștesc, tace orice limbă, tot ceea ce se naște pentru a dispărea tace, șinele se liniștește în trecerea dincolo de sine într-un soi de tăcere. Mama sau fiul exclamă: „Nu noi înșine ne-am creat, ci ne-a creat acela care dăinuie în veșnicie."”” Dar după ce a spus asta, și acea voce a tăcut. Și „ar începe să vorbească el singur, dar nu prin ele, ci prin sine însuși.”[19] [20] [21] [22] Iar Augustin și Monica au auzit cuvântul lui Dumnezeu „nu printr-o limbă de carne, nici prin glasul unui înger, nici prin tunetul dintr-un nor și nici prin taina unei parabole”, ci l-au auzit „pe el însuși.”[16] Și au suspinat după un moment de înțelegere pură.

Augustin descrie aici un moment perfect de înălțare: se liniștesc... se liniștesc... se liniștesc... se liniștesc. Toate zgomotele lumii alunecă în tăcere. Apoi îi încearcă o dorință de a-și lăuda creatorul, dar chiar

și acea laudă este amuțită în kenoză,”[19] golirea de sine. După care vine viziunea inspirată a înțelepciunii eterne, ceea ce Augustin numește „bucurii lăuntrice”. Ne putem imagina mama și fiul pierduți de bucurie în această întâlnire culminantă. După ani de lacrimi și furie, control și evadare, ruptură și reconciliere, urmărire și manipulare, prietenie și ceartă, cei doi ajung în sfârșit la un soi de uniune orientată spre exterior. Se unesc și se topesc împreună în contemplarea a ceea ce acum iubesc amândoi.

Monica îi spune: „Fiule, cât mă privește pe mine, nimic nu îmi mai face plăcere în viața aceasta... Un singur motiv era pentru care doream să mai întârzii puțin în viața aceasta, și anume să te văd, înainte de a muri, creștin catolic. Dumnezeul meu mi-a împlinit această dorință din plin.”[16]”

Să fii vindecat înseamnă să fii făcut fărâme. Direcția corectă este înspre exterior. C.S. Lewis a observat că, dacă mergi la o petrecere încercând în mod conștient să faci o impresie bună, probabil nu vei ajunge să o faci. Aceasta se întâmplă numai când te gândești la ceilalți oameni din încăpere. Dacă începi un proiect artistic încercând să fii original, probabil că nu vei fi original.

La fel se întâmplă cu seninătatea. Dacă îți propui să atingi pacea interioară și un sentiment de sfințenie, nu le vei obține. Aceasta se întâmplă numai indirect, când atenția ta este concentrată pe ceva exterior. Se întâmplă numai ca produs secundar al unei stări de uitare de sine, când energiile tale sunt concentrate pe ceva mare.

Pentru Augustin, aceasta este schimbarea crucială. Cunoașterea nu este suficientă pentru seninătate și bunătate, deoarece nu cuprinde motivația de a fi bun. Numai dragostea determină acțiunea. Nu devenim mai buni pentru că obținem informații noi. Devenim mai buni pentru că obținem iubiri mai bune. Nu devenim ceea ce știm. Educația este un proces de formare a dragostei. Când mergi la școală, ar trebui să îți ofere lucruri noi pe care să le iubești.

Câteva zile mai târziu, Monica a căzut la pat, lovită de o boală care i-a fost fatală și care a răpit-o în numai nouă zile. I-a spus lui Augustin că nu mai era important pentru ea să fie înmormântată acasă, în Africa, pentru că niciun loc nu era departe de Dumnezeu. I-a spus că în toate necazurile lor nu l-a auzit niciodată rostindu-i un cuvânt dur.

în clipa în care a murit, Augustin s-a aplecat și i-a închis ochii. „Un val de imensă tristețe mi-a năpădit inima, gata să se reverse în lacrimi."[23] [24] în acel moment, Augustin, care nici măcar acum nu se lepădase întru totul de stoicismul clasic, a simțit că ar trebui să dea dovadă de stăpânire de sine și să nu se lase pradă lacrimilor. „Printr-un puternic efort de voință, ochii mei au zăgăzuit șuvoiul de lacrimi până aproape să-l sece, iar această încordare mi-a produs o mare suferință... Lipsit de marea mângâiere pe care o găsea în ea, sufletul meu a rămas rănit, iar viața mea, până atunci una cu a ei, se simțea sfâșiată."”

Prietenii lui Augustin s-au strâns în jurul lui, în timp ce el încă încerca să își reprime jalea: „întrucât îmi era extrem de neplăcut să simt în mine aceste slăbiciuni omenești... durerea mea era sporită de această nouă durere și eram astfel frământat de o tristețe de două ori mai mare?”

Augustin s-a dus să-și facă o baie și să își calmeze separarea de sine, apoi a adormit și s-a trezit simțindu-se mai bine. „Și așa, puțin câte puțin, m-am întors la vechile mele gânduri cu privire la slujitoarea ta; mă gândeam la evlavia ei față de tine, la sfințita ei blândețe și nemărginita ei îngăduință față de mine. Părăsit de ea pe neașteptate m-a cuprins bucuria de a plânge înaintea feței tale din pricina ei și pentru ea, din pricina mea și pentru mine."’[25] [26]

Monica intrase într-o lume în care Imperiul Roman domina Europa și o filosofie raționalistă domina gândirea. în scrierile sale, Augustin o folosește ca exemplu de credință împotriva raționalismului pur, de intransigență spirituală împotriva ambiției lumești. Avea să își petreacă restul vieții ca episcop, luptând, predicând și scriind, luptând și discutând. A atins nemurirea pe care o căutase în tinerețe,

dar a făcut-o într-un fel neașteptat. A început de la credința că își putea controla propria viață. A trebuit să renunțe la ea, să se cufunde într-o poziție de deschidere și predare. Apoi, după acea retragere, a fost suficient de deschis pentru a primi grația, a simți recunoștința și a se ridica. Aceasta este viața în formă de avans-retragere-avans. Viața, moartea și învierea. Să cobori la dependență pentru a obține o înălțime incalculabilă.

CAPITOLUL 9

1

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* ed. a II-a rev., Editura Nemira, București, 2006, traducere de Eugen Munteanu, p. 105 (n.red.)

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 36 (n.red.) **Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 43 (n.red.)

2

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 58 (n.red.)

3

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 58 (n.red.)

4

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 166.

5

7:19 (n.tr.)

6

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 241 (n.red.)

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* pp. 51-52 (n.red.)

7

Surprins de bucurie. Povestea unei convertiri, Ed. Humanitas, București, 2012, traducere de Emanuel Conțac. (n.red.)

8

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 178 (n.red.)

9

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 178 (n.red.)

10

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 179 (n.red.)

11

Romani 13: 13-14 (n.tr.)

*Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 180 (n.red.)

12

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 208 (n.red.)

13

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 208 (n.red.)

14

Se crede că ar fi vorba despre actuala localitate Cassago Brianza. (n.tr.)

15

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 196 (n.red.)

16

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 196 (n.red.)

17

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 196 (n.red.)

18

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 197 (n.red.)

19

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 197 (n.red.)

20

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 197 (n.red.)

21

Starea de „deșertare" sau de „golire" pe care Fiul lui Dumnezeu o asumă la întruparea Sa ca act de ascultare față de Dumnezeu-Tatăl. (n.tr.)

22

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 197 (n.red.)

23

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 199 (n.red.)

24

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 199 (n.red.)

25

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 200 (n.red.)

26

Sfântul Augustin, *Confesiuni,* p. 201 (n.red.)

EXAMINAREA SINELUI

Samuel Johnson s-a născut în Lichfield, Anglia, în 1709. Tatăl său era un librar lipsit de succes. Mama sa era o femeie fără educație care credea totuși că se măritase sub statutul ei. „Tatăl și mama mea nu și-au dăruit prea multă fericire unul altuia", avea să își amintească Johnson. „Discutau rareori; pentru că tata nu suporta să vorbească despre treburile lui; iar mama, fiind necunoscătoare într-ale cărților, nu putea discuta despre nimic altceva... Nu avea o noțiune clară despre afaceri; și, prin urmare, conversațiile ei erau compuse numai din lamentări, frică și suspiciune."[1]

Johnson a fost un prunc fragil care a surprins pe toată lumea supraviețuind chinului nașterii. A fost dat imediat unei doici al cărei Japte l-a infectat cu tuberculoza ganglionilor limfatici, ceea ce l-a făcut să orbească permanent la un ochi, să vadă prost cu celălalt și să fie surd de o ureche. Mai târziu a făcut variolă, care i-a lăsat cicatrici permanente pe față. Doctorii, în încercarea de a-i ușura boala, i-au făcut o incizie, fără anestezie, în brațul stâng. I-au ținut rana deschisă cu păr de cal timp de șase ani, eliminând periodic fluidele pe care le asociau cu boala. I-au secționat și glandele de la gât. Operația a fost făcută de mântuială, iar Johnson a trecut prin viață cu cicatrici adânci pe partea stângă a feței, de la ureche până la maxilar. Din punct de vedere fizic era masiv, urât, cu cicatrici și aspect de căpcăun.

S-a luptat vehement cu maladiile. într-o zi, pe când era copil, mergea spre casă de la școală, dar nu putea vedea canalul de scurgere și se temea să nu să cadă în el. S-a așezat în patru labe și s-a târât de-a lungul străzii, cercetând atent bordura ca să își poată măsura pașii. Când o profesoară s-a oferit să îl ajute, s-a enervat și a lovit-o cu furie ca să se îndepărteze.

Toată viața lui, Johnson a fost suspicios în privința îngăduinței de sine la care credea că erau predispuși cei bolnavi cronic. „Boala

produce mult egoism", a scris către sfârșitul vieții. „Un om îndurerat caută alinare." A reacționat la boală, notează Walter Jackson Bate, cu „un simț puternic de solicitare a sinelui, un sentiment de responsabilitate întru totul personală... Ceea ce prezintă un interes special pentru noi acum este cât de rapid, ca mic copil - în descoperirea diferențelor fizice dintre el și ceilalți -, a început să își bâjbâie calea către independență și nesocotirea sfidătoare a limitărilor fizice, pe care avea să le păstreze mereu."[2]

Educația lui Johnson a fost temeinică și severă. A mers la o școală care l-a educat în programa clasică ce a stat la baza educației occidentale din Renaștere până în secolul XX - Ovidiu, Vergiliu, Horațiu, atenienii. A învățat latină și greacă. Atunci când era leneș, primea bătaie. Profesorii îi puneau pe băieți să se aplece peste scaunele lor, apoi îi loveau cu o nuia. „Și fac asta pentru a te salva de spânzurătoare", spuneau ei.[3] Mai târziu în viață, Johnson avea să facă unele obiecții privind bătaia. Dar credea că nuiaua tot era mai blândă decât presiunea psihologică și manipularea emoțională - tipul de convingeri pe care le folosesc mulți părinți în ziua de azi.

Cea mai importantă educație a lui Johnson a fost cea pe care și-a acordat-o singur. Deși nu s-a apropiat niciodată de bătrânul său tată, a citit rezerva de cărți a acestuia, devorând volume de călătorie, romantice, istorice și manifestând o pasiune deosebită față de poveștile cu cavaleri. A citit cu însuflețire. La vârsta de nouă ani, citea *Hamlet,* când a ajuns la scena cu fantoma. A fugit speriat în stradă, îngrozit și disperat să i se reamintească de lumea vie. Memoria lui era tenace. Putea citi o rugăciune o dată sau de două ori și să o recite pentru tot restul vieții. Se pare că își amintea tot ceea ce citise, aducând în discuție autori necunoscuți la câteva decenii după ce îi descoperise. Când era mic, tatăl său îl prezenta la petreceri și îl punea să recite pentru mulțimea de admiratori. Tânărul Sam era dezgustat de vanitatea tatălui său.

Când Johnson avea nouăsprezece ani, mama lui a primit o moștenire mică, suficientă pentru a plăti un an de studii la Oxford. Johnson a profitat imediat de oportunitate. A ajuns la

Oxford complet conștient de capacitatea sa, arzând de ambiție, nerăbdător, după cum avea să spună mai târziu, să-și facă un nume și cu „speranța plăcută a faimei nesfârșite." Dar, obișnuit cu viața sa autodidactă independentă și simțindu-se inferior din punct de vedere financiar și social față de mulți dintre studenții din jurul său, a fost incapabil să joace după regulile de la Oxford. în loc să se supună sistemului apatic, a luptat împotriva lui, reacționând la cea mai mică urmă de autoritate cu o agresivitate nepoliticoasă. „Eram furios și violent", avea să își amintească mai târziu. „Era o amărăciune pe care ei o confundau cu zbenguiala. Eram îngrozitor de sărac și mă gândeam să îmi croiesc drumul prin literatura și inteligența mea; așa că nesocoteam toată puterea și toată autoritatea."[4]

Johnson a fost recunoscut ca un student strălucit, primind laude pentru traducerea sa în latină a unui poem de Alexander Pope; însuși Pope a spus că nu își putea da seama care era mai bună, versiunea în latină sau cea originală. Dar era și rebel, nepoliticos și leneș. I-a spus asistentului universitar că neglijase să participe la prelegeri pentru că preferase să se ducă la săniuș. Lucra după un tipar de pornire și oprire pe care avea să îl folosească toată viața. Zăcea într-o indolență completă zile întregi, uitându-se la cadranul ceasului fără ca măcar să știe cât e ora, apoi se ridica la un nivel febril de activitate și rezolva o sarcină de la prima încercare de maestru, chiar înainte de termenul de predare.

Johnson a devenit creștin la Oxford într-o oarecare măsură. S-a așezat într-o zi cu cartea teologică a lui William Law, intitulată *A Serious Call to a Devout and Holy Life* (O *chemare serioasă la o viață devotată și sfântă},* așteptându-se, a scris el, „să găsesc o carte plictisitoare (cum sunt, în general, astfel de cărți) și poate să râd de ea. Dar l-am găsit pe Law cumva superior mie, iar aceasta a fost prima ocazie în care m-am gândit serios la religie, după ce am devenit capabil de o cercetare rațională.” Cartea lui Law, la fel ca scrierile morale mai târzii ale lui Johnson, este concretă și practică. El inventează personaje pentru a construi portrete satirice ale persoanelor care își neglijează interesele spirituale. Sublinia că

preocupările lumești nu reușesc să umple inima. Creștinismul nu l-a schimbat cu adevărat pe Johnson, dar i-a amplificat înclinațiile pe care le avea deja - să fie extrem de suspicios în privința indulgenței de sine și riguros în cerințele morale pe care le avea de la el însuși.

Conștient de abilitățile sale mintale, și-a fixat atenția toata viața pe parabola biblică a talanților și pe lecția conform căreia „robul viclean și leneș"' care nu și-a folosit în întregime talanții ce i-au fost dați va fi aruncat „în întunericul de afară. Acolo va fi plânset și scrâșnirea dinților."" Dumnezeul lui Johnson era mai degrabă un Dumnezeu riguros decât un Dumnezeu iubitor sau vindecător. Johnson avea să își petreacă viața cu sentimentul că este în permanență judecat, conștient de imperfecțiunea sa, te-mându-se de propria condamnare.

După acel an la Oxford, lui Johnson i s-au terminat banii și s-a întors rușinat în Lichfield. A suferit de ceea ce pare să fi fost o criză de depresie severă. După cum avea să scrie cronicarul său, James Boswell, „s-a simțit copleșit de o ipohondrie cumplită, de o iritare perpetuă, de agitație și nerăbdare; și de o descurajare, melancolie și disperare care îi făceau existența nefericită."[5]

Johnson făcea plimbări de cincizeci de kilometri pentru a-și ocupa timpul. E posibil să se fi gândit la sinucidere. Părea complet incapabil să își controleze mișcările corpului. A dezvoltat o serie de ticuri și gesturi pe care mulți experți moderni le *Matei 25, 26. (n.tr.) **Matei 8,12. (n.tr.)

aseamănă cu sindromul Tourette. își răsucea mâinile, se clătina în față și în spate, își rotea capul într-un fel ciudat și compulsiv. Scotea un sunet bizar ca o fluierătură și prezenta simptome ale tulburării obsesiv-compulsive, bătând cu bastonul în ritmuri ciudate când mergea pe stradă, socotind numărul de pași pe care îi făcea pentru a intra într-o cameră, apoi ieșind și intrând din nou dacă numărul nu era corect. Era o provocare să iei cina cu el. Mânca precum un animal sălbatic, devorând cantități uriașe de mâncare într-o grabă dezordonată, vărsându-și-o pe îmbrăcămintea despre care se știa că

era neîngrijită. Romanciera Fanny Burney avea să scrie: „[El] are o față tare urâtă, o personalitate tare dificilă și manierele cele mai stranii care au existat sau s-au văzut vreodată. Are mișcări convulsive aproape încontinuu, ori ale mâinilor, buzelor, picioarelor, genunchilor, și uneori ale tuturor deodată.”[6] Străinii care îl vedeau într-o tavernă îl confundau cu idiotul satului sau cu cineva cu o boală mintală debilitantă. Apoi îi uimea dezvăluind paragrafe întregi pline de erudiție și aluzii la clasici. Părea să se bucure de efectul pe care-1 avea.

Suferința lui Johnson a continuat ani de zile. A încercat să predea, dar un om cu ticurile sale era predispus să genereze mai mult batjocură decât respect din partea elevilor săi. Școala pe care a înființat-o, remarca un istoric, a fost „poate cea mai lipsită de succes școală privată din istoria educației”. S-a căsătorit cu Elizabeth Porter când el avea douăzeci și șase de ani, iar ea patruzeci și șase, făcând o pereche pe care mulți o considerau bizară. Biografii nu au știut niciodată ce să creadă despre Porter, pe care el o striga Tetty. Era frumoasă sau trasă la față? Era filosofică sau frivolă? Aceasta, spre cinstea ei, a văzut un semn al viitoarei măreții sub exteriorul dur, iar el, spre cinstea lui, avea să îi rămână loial toată viața. A fost un iubit foarte tandru și recunoscător, cu o mare capacitate de empatie și afecțiune, dar și-au petrecut mulți dintre acei ani la distanță, ducând vieți separate. Banii ei i-au oferit capitalul pentru a înființa școala, și o mare parte au fost pierduți.

Până la aproape treizeci de ani, viața lui a fost o calamitate stabilă. Pe 2 martie *1737,* Johnson a pornit spre Londra cu fostul său elev, David Garrick (care avea să devină unul dintre cei mai renumiți actori din istoria Marii Britanii). Johnson s-a stabilit în apropiere de Grub Street și a început să o ducă de azi pe mâine ca scriitor liber profesionist. A scris despre orice subiect și în mai multe genuri: poezie, teatru, eseuri politice, critică literară, articole de cancan, eseuri ușoare și tot așa. Viața unui scrib de pe Grub Street era dusă de pe o zi pe alta, haotică, dezordonată și adesea mizerabilă. Un poet, Samuel Boyse, își amanetase toate hainele și stătea pe pat dezbrăcat, învelit doar cu o pătură. Făcuse în ea o gaură suficient de

mare cât să își poată strecura mâna și scria poeme pe bucăți de hârtie sprijinite de genunchi. Când scria o carte, amaneta primele pagini pentru a avea bani să-și cumpere mâncare, astfel încât să le poată scrie pe următoarele[7]. Johnson nu a ajuns niciodată în asemenea stadiu, dar în majoritatea timpului, în special în primii ani, abia o scotea la capăt.

în această perioadă, însă, Johnson a făcut una dintre cele mai uimitoare fapte din istoria jurnalismului. în 1738, Camera Comunelor a dat o lege conform căreia era o „încălcare a privilegiului" să publici discursuri parlamentare. *The Gentleman's Magazine* („Revista Gentlemanului") a decis să publice relatări fictive slab deghizate ale discursurilor, pentru a da de știre publicului despre ceea ce se întâmpla. Timp de doi ani și jumătate, Johnson a fost singurul autor, deși a pus piciorul în Parlament doar o singură dată. O sursă îi spunea cine vorbise și în ce ordine, ce poziții generale se adoptaseră și ce argumente se aduseseră. Johnson inventa apoi discursuri elocvente, așa cum e posibil să fi fost ținute. Aceste discursuri erau atât de bine scrise, încât nici măcar vorbitorii nu le negau. Au fost considerate transcrieri autentice timp de cel puțin douăzeci de ani. Chiar și în 1899 acestea încă apăreau în antologiile despre cea mai bună oratorie din lume, fiind atribuite pretinșilor vorbitori, iar nu lui Johnson.[8] Odată, auzind musafirii la o petrecere lăudând strălucirea unui discurs al lui William Pitt, Johnson i-a întrerupt: „Acel discurs l-am scris într-o mansardă de pe Exeter Street."[9]

Johnson ducea o viață care nouă ne e familiară acum, dar mai neobișnuită în vremea sa, în care trebuia să se bazeze încontinuu pe el însuși. Fără o meserie stabilă, precum agricultura sau predatul, separat de înrădăcinarea unei vieți de familie extinse, era obligat să trăiască precum un soi de liber profesionist, în funcție de inteligența sa. întregul lui destin - siguranța financiară, poziția în comunitate, prieteniile, opiniile și însemnătatea lui ca persoană - era determinat de ideile care îi treceau prin minte.

Germanii au un cuvânt pentru această situație: *Zerrissenheit* - în sens larg, „destrămarea în bucăți". Aceasta este pierderea coerenței interioare care se poate ivi trăind o existență multitasking, tras-într-o-sută-de-direcții. Aceasta este ceea ce Kierkegaard numea „amețeala libertății". Când constrângerile externe sunt slăbite, când o persoană poate face ceea ce își dorește, când există o mie de alegeri și de distrageri, atunci viața își poate pierde coerența și direcția dacă nu există o structură interioară puternică.

Fragmentarea interioară a lui Johnson era exacerbată de propria sa natură. „Totul la caracterul și manierele sale era puternic și violent", a observat Boswell - felul în care vorbea, mânca, citea, iubea și trăia. în plus, multe dintre calitățile sale erau foarte diferite între ele. Afectat de ticuri și maniérisme, nu își putea controla întru totul corpul. Afectat de depresie și instabilitate, nu își putea controla întru totul mintea. Era o persoană foarte socială care se ferise toată viața de pericolele solitudinii, dar era blocat într-o profesie literară care îi impunea să stea singur perioade lungi de timp pentru a compune. Practic, a trăit o viață de burlac, dar avea un impuls sexual extraordinar de puternic și s-a luptat toată viața cu ceea ce considera că erau „gândurile sale poluante". Avea o putere de concentrare limitată. „Am citit puține cărți", a mărturisit; „sunt, în general, atât de respingătoare, încât nu pot [să le citesc]."[10]

Imaginația

Mai era afectat și de propria imaginație. Noi, cei din vremurile postromantice, tindem să privim imaginația ca pe un talent inocent, copilăresc, care ne oferă creativitate și viziuni plăcute. Johnson vedea imaginația ca pe ceva deopotrivă de temut și de prețuit. Cel mai rău era în mijlocul nopții. în acele ore întunecate, imaginația îl chinuia, stârnindu-i coșmaruri nocturne, gelozii, sentimente de inutilitate și speranțe și fantezii zadarnice de laudă și admirație superficială. Imaginația, în viziunea mai sumbră a lui Johnson, oferă viziuni ideale ale unor experiențe precum căsătoria, care ne lasă apoi dezamăgiți când acestea nu se adeveresc. Este responsabilă pentru ipohondrie și alte anxietăți care există numai în mintea

noastră. Ne invită să facem comparații invidioase, imaginându-ne scene în care triumfăm în fața rivalilor noștri. Imaginația ne simplifică dorințele nesfârșite și ne face să visăm cu ochii deschiși că pot fi îndeplinite. Ne răpește mare parte din bucuria pentru realizările noastre, obligându-ne să ne gândim la lucrurile pe care nu le-am făcut. Ne distrage de la plăcerile momentului, trecând mai departe spre posibilități viitoare neatinse.

Johnson a fost întotdeauna impresionat, derutat și îngrozit de natura hoinară a minții. Cu toții suntem puțin ca Don Quijote, a observat el, luptându-ne cu răufăcătorii creați de propria noastră imaginație, trăind mai degrabă în cadrul ideilor născocite de noi înșine decât în realitatea așa cum este ea de fapt. Creierul lui Johnson era mereu în mișcare, în dezacord cu el însuși. După cum a scris într-unul dintre eseurile sale din *The Adventurer {Aventurierul)* „avem mai puține motive să fim surprinși sau ofensați când descoperim că alții au opinii diferite față de noi, pentru că, foarte des, noi suntem diferiți de noi înșine."

Johnson nu s-a predat pur și simplu acestor demoni mintali; s-a luptat cu ei. Era combativ cu alții și cu el însuși. Când un editor l-a acuzat că pierde vremea, Johnson, un bărbat masiv și puternic, l-a trântit la pământ și și-a pus piciorul pe gâtul lui. „A fost insolent și l-am bătut, a fost un neghiob și i-am spus-o."

Jurnalele sale abundă în autocritici și promisiuni că își va organiza timpul mai bine. Din 1738: *„O,* doamne, permite-mi... să compensez pentru timpul pe care l-am petrecut în Trândăvie". Din 1757: „Dumnezeule Atotputernic. Permite-mi să mă descotorosesc de trândăvie". Din 1769: „îmi propun să mă trezesc și sper să mă trezesc... la opt, și, treptat, la șase."[11]

în acele momente în care reușea să-și înfrângă indolența și să pună tocul pe hârtie, randamentul său era torențial. Putea scrie douăsprezece mii de cuvinte, sau treizeci de pagini de carte deodată. în aceste elanuri, scria o mie opt sute de cuvinte pe oră sau treizeci de cuvinte pe minut.[12] Uneori, băiatul de la ziar stătea

în preajma lui și ducea fiecare pagină la tipar imediat ce era gata, ca să nu mai poată reveni asupra lor să le revizuiască.

Biograful său modern, Walter Jackson Bate, ne amintește cu folos că, deși randamentul lui Johnson ca liber profesionist uimește prin cantitatea și calitatea sa, în primele două decenii nici măcar un singur articol nu a fost publicat cu numele său. Aceasta era în parte decizia lui, dar în parte era vorba și de regulile prese' de pe Grub Street din acele vremuri. Chiar și la vârsta mijlocie, m făcuse nimic de care se simțea mândru sau despre care credea că se apropia măcar de folosirea completă a talentelor sale. Era prea puțin cunoscut și, de asemenea, plin de anxietăți și sfâșiat din punct de vedere emoțional. Viața lui, după cum a spus el, fusese „drastic de jalnică."

Imaginea familiară pe care o avem despre Johnson vine din magistrala lucrare a lui Boswell *Life of Johnson (Viața lui Johnson).* Boswell era epicurian și discipol și l-a cunoscut pe Johnson abia când acesta ajunsese la bătrânețe. Acel Johnson pe care l-a cunoscut Boswell este orice, numai jalnic nu. E vesel, inteligent, complet și convingător. în relatarea lui Boswell descoperim un bărbat care s-a integrat într-o anumită măsură. Dar aceasta a fost o construcție. Prin scris și efort mintal a construit o viziune coerentă asupra lumii. S-a adus pe sine la un nivel de coerență fără simplificare. A devenit demn de încredere și un om pe care te puteai baza.

Johnson și-a folosit scrierile și pentru a încerca să își servească și să își înalțe cititorii. „Datoria unui scriitor este întotdeauna să facă lumea mai bună" a scris Johnson la un moment dat, iar la maturitate găsise o cale.

Umanismul

Cum a făcut acest lucru? Ei bine, nu l-a făcut singur, așa cum nici noi nu facem toate lucrurile singuri. 0 mare parte din discuția noastră de astăzi despre caracter este individualistă, la fel ca toate discuțiile noastre, dar caracterul este format în comunitate, întâmplarea a

făcut ca Johnson să se maturizeze într-o perioadă când Anglia era căminul unui grup de scriitori, pictori, artiști și intelectuali fenomenal de talentați, începând cu Adam Smith și încheind cu Joshua Reynold sau Edmund Burke. Fiecare a ridicat standardele de excelență pentru ceilalți.

Erau umaniști, cunoștințele lor decurgând din lectura aprofundată a marilor texte canonice ale civilizației occidentale. Erau eroici, dar practicau o formă intelectuală de eroism, nu una militară. încercau să vadă lumea cu claritate, împotrivindu-se autoa-măgirilor produse de vanitatea și perversitățile propriei lor naturi. Căutau un soi de înțelepciune practică, morală, care avea să le ofere integritate interioară și un scop.

Johnson era reprezentantul suprem al acestei spețe. Johnson, după cum a spus biograful Jeffrey Meyers, a fost „un amalgam de contradicții: leneș și energic, agresiv și tandru, melancolic și glumeț, înzestrat cu o judecată sănătoasă și irațional, consolat și totuși chinuit de religie."[13] După cum a spus James Boswell, s-a luptat cu aceste impulsuri ca un gladiator roman în Colosseum. S-a luptat cu „bestiile sălbatice din Arenă, gata să fie asmuțite asupra lui. După un conflict, le trimitea înapoi în bârlogurile lor; dar, fiindcă nu le ucidea, îl asaltau în continuare." Toată viața a combinat duritatea intelectuală a lui Ahile cu credința plină de compasiune a unui rabin, preot sau dascăl musulman.

Johnson procesa lumea în singurul fel în care putea: cu ochiul său (abia funcțional), prin conversația și prin condeiul său. Scriitorii nu sunt cunoscuți pentru caracterul lor moral superlativ, dar Johnson s-a înscris mai mult sau mai puțin pe curba virtuții.

își făcea munca la tavernă și cafenea. Johnson - grosolan, neîngrijit și urât - era un bărbat uimitor de jovial. Reflecta, de asemenea, chiar în timp ce vorbea, rostind o ploaie necontenită de maxime morale și vorbe de duh, un hibrid între Martin Luther și Oscar Wilde. „Nu exista nicio ceartă cu Johnson', a spus la un moment dat romancierul și dramaturgul Oliver Goldsmith, „pentru că atunci când te ratează cu

pistolul, te doboară cu patul acestuia.” Johnson folosea orice argument îi era la îndemână și adesea schimba cu totul taberele într-o dezbatere dacă i se părea că va face controversa mai agreabilă. Multe dintre cele mai cunoscute spuse ale lui sună de parcă fie s-ar fi ivit spontan în timpul unei conversații la tavernă, fie ar fi fost cizelate pentru a da impresia de spontaneitate: „Patriotismul este ultimul refugiu al unei canalii... Prevederile decente pentru săraci sunt adevăratul test al civilizației... Când un om știe că urmează să fie spânzurat în două săptămâni, acest lucru îi concentrează mintea nemaipomenit... Când un om este sătul de Londra, este sătul de viață."

Stilul său literar avea structura unei conversații bune. Enunța un argument, apoi îl echilibra cu un contraargument, care la rândul său era echilibrat de încă un contraargument. Maximele de mai sus, pe care le citează toată lumea, dau perspectivelor lui Johnson o senzație falsă de certitudine. Stilul său conversațional obișnuit era să propună un subiect - să zicem, jocul de cărți -, să enumere virtuțile și viciile asociate cu el, apoi să atace timid unul dintre aspecte. Scriind despre căsnicie, își prezintă tendința de a vedea fiecare lucru bun legat de ceva rău: „Am desenat pe o pagină din carnetul meu o schemă a tuturor virtuților și viciilor feminine, cu viciile care se învecinează cu fiecare virtute și virtuțile care se aliază cu fiecare viciu. M-am gândit că inteligența este sarcastică, iar mărinimia imperioasă; că zgârcenia este economică, iar ignoranța servilă."

Johnson era un dualist pătimaș, crezând că numai tensiunile, paradoxurile și ironiile ar putea surprinde complexitatea vieții reale. Nu era teoretician, așa că se simțea confortabil cu antitezele, lucrurile care nu par să se potrivească, dar, de fapt, o fac. După cum a observat criticul literar Paul Fussell, conjuncțiile *dar* și to-tușz îi punctau proza și au devenit substanța scriiturii sale, o parte din senzația sa că pentru a înțelege orice lucru trebuie să te uiți la el din mai multe unghiuri, să îi vezi toate părțile contradictorii.[14]

Cu siguranță ai senzația că și-a petrecut mult timp cu prietenii, angajându-se în tipul de mici aventuri stupide în care intră grupurile

de prieteni când sunt împreună. Când i s-a spus că cineva s-a înecat într-o anumită porțiune a râului, Johnson s-a aruncat direct în apă pentru a vedea dacă putea supraviețui. Când i s-a spus că un pistol poate exploda dacă este încărcat cu prea multe cartușe, Johnson a pus imediat șapte gloanțe în țeava unuia și a tras cu el într-un zid.

S-a lăsat pradă vieții londoneze. A intervievat prostituate. A dormit în parcuri cu poeții. Nu credea că prin aventura solitară poți aprofunda cel mai bine cunoașterea. A scris: „Fericirea nu se găsește în contemplarea pe cont propriu; este percepută numai când e reflectată de altcineva." A căutat cunoașterea de sine în mod indirect, testându-și observațiile în comparație cu realitatea unei lumi pe care o putea vedea concret în fața sa. „Consider că o zi este pierdută dacă nu cunosc pe cineva nou", observa el. Se temea de solitudine. Era întotdeauna ultimul care pleca din cârciumă, preferând să umble pe străzi toată noaptea cu prietenul său depravat Richard Savage decât să se ducă acasă, în singurătatea camerelor sale bântuite.

„Starea adevărată a fiecărei națiuni", a observat el, „este starea vieții obișnuite. Manierele unui popor nu se găsesc în școli de educație sau în palate mărețe". Johnson socializa cu oameni de orice nivel. Târziu în viață, primea vagabonzi în casa sa. De asemenea, se conversa cu lorzi și îi insulta. După ce Johnson și-a finalizat cu greutate marele dicționar, lordul Chesterfield a încercat tardiv să își asume meritele ca protector. Johnson l-a respins prin unul dintre cele mai răsunătoare acte de revoltă epistolare scrise vreodată, care culmina cu pasajul:

Nu este oare un protector, lordul meu, acela care se uită cu nepăsare la un om care se zbate să rămână la suprafața apei și, când acesta a ajuns la fund, îl împovărează cu ajutorul său? Lauda pe care ați fi fost încântat să o primiți pentru munca mea, dacă ar fi fost făcută mai devreme, ar fi fost amabilă; dar a fost amânată până când am devenit indiferent și nu mă pot bucura de ea; până când am devenit solitar și nu o pot împărtăși; până când am devenit cunoscut și nu o vreau.

Sinceritatea absolută

Johnson nu credea că problemele umane principale pot fi rezolvate de politică sau prin reorganizarea condițiilor sociale. Este, la urma urmelor, autorul faimosului cuplet „Din tot ce-ndu-ră inima, / Ce mică parte legi și regi pot cauza sau vindeca." Nici nu era metafizician sau filosof. îi plăcea știința, dar o considera o preocupare secundară. Nu ținea cont de cei care duceau o viață de cercetare pedantă înconjurați de „praf învățat" și avea o lipsă profundă de încredere în sistemele intelectuale care încercau să explice toată existența printr-o singură structură logică. își lăsa interesele să cutreiere pe toată suprafața vieții, oriunde îl duceau interesele sale naturale, făcând legături ca un generalist, de la un domeniu la altul. Johnson a susținut ideea că „cel care poate vorbi numai despre un subiect sau acționa numai într-un singur departament este dorit arareori și poate niciodată râvnit, în timp ce omul cu o cunoaștere generală poate fi adesea de folos și poate fi pe plac întotdeauna."[15]

Nu era mistic. Și-a construit filosofia aproape de pământ, citind istorie și literatură și prin observație directă - concentrându-se neobosit pe ceea ce avea să numească „lumea vie”. După cum a observat Paul Fussell, a dezaprobat tot determinismul. A respins noțiunea conform căreia comportamentul este modelat de forțe impersonale de fier. S-a concentrat întotdeauna cu ochiul său pătrunzător pe particularitățile fiecărui individ. Ralph Waldo Emerson avea să observe mai târziu că „sufletele nu sunt salvate la grămadă.”[16] Johnson credea cu patimă în complexitatea misterioasă și demnitatea inerentă a fiecărui individ.

Era, la urma urmelor, un moralist, în cel mai bun sens al cuvântului. Credea că majoritatea problemelor sunt probleme morale. „Fericirea societății depinde de virtute”, avea să scrie. Pentru el, ca pentru alți umaniști din acea epocă, actul uman esențial este actul luării unor decizii morale grele. La fel ca alți umaniști, credea că literatura poate fi o forță serioasă de îmbunătățire morală. Literatura nu oferă numai informații noi, ci și experiențe noi. Poate extinde câmpul de

conștientizare și poate fi o ocazie pentru evaluare. Literatura poate instrui, de asemenea, prin plăcere.

Astăzi, mulți scriitori văd literatura și arta numai în termeni estetici, dar Johnson le vedea ca întreprinderi morale. Spera să fie numărat printre acei scriitori care oferă „ardoare virtuții și încredere adevărului”. A adăugat: „Datoria unui scriitor este întotdeauna să facă lumea mai bună”. După cum spune Fussell, „Johnson, așadar, se gândește la literatură ca la ceva foarte asemănător cu un sacrament creștin, definit în catehismul anglican drept «un semn exterior și vizibil al grației interioare și spirituale care ne-a fost dăruită.»”

Johnson a trăit într-o lume a scribilor, dar el nu și-a permis să scrie prost - chiar dacă scria rapid și pentru bani. în schimb, a urmărit idealul sincerității literare absolute. „Primul pas către măreție este să fii sincer” era una dintre maximele lui.

Despre natura umană avea o părere proastă, dar înțelegătoare. în vremurile Greciei antice se spunea că Demostene nu era un mare orator în ciuda bâlbâielii sale; era un mare orator *datorită* faptului că se bâlbâia. Deficiența a devenit un îndemn pentru a-și perfecționa abilitatea asociată. Eroul devine cel mai puternic în punctul său cel mai slab. Johnson era un mare moralist datorită deficiențelor sale. A ajuns să înțeleagă că nu va trebui niciodată să le învingă. A ajuns să înțeleagă că această poveste nu va fi genul de poveste pe care le place oamenilor să o spună, în care virtu-tea-cucerește-viciul. Avea să fie, în cel mai bun caz, o poveste în care virtutea-învață-să-trăiască-alături-de-viciu. A scris că nu căuta leacuri pentru eșecurile sale, ci paliative. Conștientizarea unei lupte permanente îl făcea înțelegător față de eșecurile altora. Era moralist, dar unul milos.

Compasiunea oamenilor răniți

Dacă vrei să știi ce vicii îl chinuiau pe Samuel Johnson, uită-te numai la subiectele eseurilor sale: vină, rușine, frustrare, plictiseală etc. După cum observă Bate, un sfert dintre eseurile lui din seria apărută în *Rambler* se referă la invidie. Johnson înțelegea că era

deosebit de predispus să se simtă iritat de succesul altor oameni: „Eroarea dominantă a omenirii este că nu suntem mulțumiți cu condițiile în care sunt acordate bunurile vieții."

Virtutea intelectuală izbăvitoare a lui Johnson era claritatea gândirii. îi oferea marele talent pentru observații cristalizate și demne de amintit. Majoritatea dezvăluie o subtilitate psihologică privind nedesăvârșirea omului:

- Un om genial este arareori distrus de altcineva în afară de el însuși.

- Dacă stai degeaba, nu fi solitar; dacă ești solitar, nu sta degeaba.

- Există oameni la care ai vrea foarte mult să renunți, dar care nu ai vrea să renunțe la tine.

- Toată autocenzura este laudă indirectă. Este făcută ca să arate la cât de multe se poate renunța.

- Meritul principal al omului constă în împotrivirea față de impulsurile naturii sale.

- Niciun loc nu permite o convingere mai izbitoare cu privire la vanitatea speranțelor umane decât o bibliotecă publică.

- Foarte puțini se pot lăuda cu inimi pe care îndrăznesc să le demaște în fața lor înșiși.

- Citește-ți scrierile și, de fiecare dată când întâlnești un pasaj pe care îl consideri deosebit de bun, taie-1.

- Fiecare om se convinge în mod natural că se poate ține de hotărârile sale; și nu este convins de imbecilitatea sa, ci de durata de timp și de frecvența experimentului.

Prin eseurile sale morale, Johnson a putut să ordoneze lumea, să își ancoreze experiențele în stabilitatea adevărului. A trebuit să se

liniștească pentru a ajunge la o percepție obiectivă asupra lumii. Când oamenii sunt deprimați, se simt adesea copleșiți de o tristețe adâncă și totuși greu de identificat. Dar Johnson sare direct în durere, o identifică, o disecă și o dezarmează parțial, în eseul său despre mâhnire, observă că majoritatea pasiunilor te conduc către propria lor extincție. Foamea duce la mâncare și sațietate, frica duce la fugă, voluptatea duce la sex. Dar mâhnirea este o excepție. Mâhnirea nu te conduce spre propriul său leac. Mâhnirea se clădește pe altă mâhnire.

Asta pentru că mâhnirea este „o stare a minții în care dorințele noastre sunt fixate pe trecut, fără să privească înainte spre viitor, o dorință neîncetată ca ceva să fie altfel decât a fost, o nevoie chinuitoare și hărțuitoare de o bucurie sau posesiune pe care am pierdut-o". Mulți încearcă să evite mâhnirea trăind vieți timide. Mulți încearcă să aline mâhnirea forțându-se să participe la evenimente sociale. Johnson nu este de acord cu aceste stratageme. în schimb, el sfătuiește: „Antidotul sigur și general împotriva mâhnirii este ocupația... Mâhnirea este un soi de rugină a sufletului, iar fiecare nouă idee contribuie în trecerea sa la curățarea ei. Este putrefacția vieții stagnante și e remediată prin exercițiu și mișcare."

Johnson își folosește eseurile și ca exercițiu de înfruntare a sinelui. „Pentru Johnson viața este o luptă" scrie Fussell, „iar lupta este morală."[17] Johnson scrie eseuri exact despre acele subiecte care îl chinuie: disperarea, mândria, foamea de nou, plictiseala, lăcomia, vina și vanitatea. Nu are vreo iluzie că își poate face morală pentru a accede la virtute. Dar poate urzi și plănui căi de a-și antrena voința. De exemplu, invidia a fost într-adevăr păcatul obsedant al maturității sale timpurii. Și-a înțeles propriile talente și a înțeles și că alții reușeau acolo unde el dădea greș.

A conceput o strategie pentru a-și învinge invidia din inimă. A spus că în general nu credea că un viciu ar trebui vindecat cu un altul. Dar invidia este o stare a minții atât de malignă, încât este de preferat să domine aproape orice altă caracteristică. Așa că a ales mândria. Și-a spus că a invidia pe cineva înseamnă să îți recunoști inferioritatea și

că este mai bine să insiști asupra meritului tău superior decât să cedezi în fața invidiei. Când era tentat să invidieze pe cineva, se convingea de poziția lui superioară.

Apoi, îndreptându-se într-o direcție mai biblică, a predicat mila și caritatea. Lumea este atât de plină de păcat și mâhnire încât „nu e nimeni de invidiat." Toată lumea are o problemă profundă în viață. Aproape nimeni nu se bucură de propriile realizări, din moment ce dorințele lor merg mereu mai departe și îi tortureaza cu viziuni ale unor bunuri neposedate.

Stabilitatea adevărului

Ce a spus Johnson despre eseistul Joseph Addison putea fi aplicat și în cazul lui: „Era un om în a cărui prezență nimic condamnabil nu se afla în afara pericolului; rapid în a observa ceea ce era greșit sau ridicol și dispus să îl demaște."

Prin acest proces de observație și examinare intensă, Johnson și-a transformat viața. în tinerețe era bolnăvicios, deprimat și fără orizont. La vârsta mijlocie, nu numai că realizările sale lumești erau admirate la nivel național, dar era și recunoscut drept un om cu un suflet mare. Biograful Percy Hazen Houston a explicat cum un om care avusese o copilărie atât de tristă și plină de greutăți a putut să privească lumea având păreri temperate de toleranță și milă:

Tăria îi intrase în suflet și a abordat chestiunile conduitei umane în lumina unei experiențe îngrozitoare, care i-a permis să pătrundă motivele umane cu siguranță și înțelegere. Deosebit de conștient de meschinăria vieților noastre și de limitele înguste ale cunoașterii umane, era mulțumit să lase misterul cauzelor supreme unei puteri mai înalte decât a lui; pentru că scopurile lui Dumnezeu sunt enigmatice, iar scopul omului în această existență timpurie ar trebui să fie acela de a căuta legi prin care să se pregătească să întâlnească mila divină.[18]

Johnson s-a gândit mult și a ajuns la convingeri stabile privind lumea complexă și defectuoasă din jurul său. A făcut-o disci-plinându-se în

efortul de a vedea lucrurile așa cum sunt. A facut-o prin seriozitate, autocritică și ardoare morală.

Montaigne

Metoda lui Johnson de formare a sinelui prin cercetare morală poate fi lămurită, prin contrast, cu cea a altui mare eseist, încântătorul scriitor francez din secolul al XVI-lea, Michel de Montaigne. După cum a spus una dintre studentele mele, Haley Adams, Johnson este ca un rapper de pe Coasta de Est - intens, serios, combativ. Montaigne este ca un rapper de pe Coasta de Vest-la fel de realist, dar și relaxat, suav, scăldat de soare. Montaigne a fost un eseist mai bun decât Johnson. Capodoperele sale au creat și definit forma. Și, în felul său, era la fel de serios din punct de vedere moral, la fel de hotărât să găsească o cale de a se înțelege pe el însuși și de a urmări virtutea. Dar au avut abordări diferite. Johnson căuta să se reformeze prin asalt direct și efort serios. Montaigne era mai amuzat de el însuși și de cusururile lui și

căuta virtutea prin acceptarea sinelui și prin gesturi blânde de îmbunătățire a sinelui.

Educația primită de Montaigne nu seamănă nici pe departe cu cea primită de Johnson. A crescut pe o moșie din apropiere de Bordeaux ca membru prețios al unei familii bogate, recunoscute, care avea bani din belșug, obținuți recent. A fost crescut cu blândețe și încurajare, conform unui plan umanist conceput de cel pe care îl considera cel mai bun dintre tați, iar în fiecare dimineață se trezea duios în sunetul unui instrument muzical. Educația primită era menită să îl facă instruit, priceput și gentil. A mers la un internat prestigios, apoi a fost consilier al orașului și membru al parlamentului local.

Situația lui Montaigne era confortabilă, dar nu și vremurile în care trăia. Era un funcționar public într-o perioadă de războaie civile religioase, care încerca să joace un rol de mediator în unele dintre ele. La treizeci și opt de ani, s-a retras din viața publică. Scopul lui era să se întoarcă pe moșia sa și să ducă o viață de relaxare erudită. Johnson a scris în viața supraaglomerată a cârciumilor de

pe Grub Street; Montaigne a scris în izolarea propriei sale biblioteci din turn, într-o cameră amplă decorată cu maxime grecești, romane și biblice.

Scopul său inițial a fost să studieze anticii (Plutarh, Ovidiu, Tacit) și să dobândească cunoștințe de la biserică (în public, cel puțin, era romano-catolic cu vederi convenționale, deși, având o înclinare a minții mai degrabă lumească decât abstractă, părea să obțină mai puțină înțelepciune din teologie decât din istorie.) Credea că ar putea scrie articole documentate despre război și despre politica la nivel înalt.

Dar mintea lui nu i-a permis asta. La fel ca Johnson, Montaigne avea o suspiciune, apărută la vârsta mijlocie, că trăise fundamental greșit. Odată ce s-a retras într-o viață de contemplare, a descoperit că propria lui minte nu îi permitea să fie senin. A descoperit că aceasta îi era fragmentată, lichidă și generalizată. Și-a comparat gândurile cu strălucirile luminii dansând pe tavan când lumina soarelui este reflectată într-un ochi de apă. Creierul său alerga constant în toate direcțiile. Când începea să se gândească la sine însuși, tot ceea ce descoperea era o percepție efemeră, urmată de o percepție fără legătură, care era apoi urmată de o alta.

Montaigne a căzut în depresie, iar suferința sa a devenit propriul subiect literar. „Suntem, nu știu cum, dubli în sinea noastră", a scris el. Imaginația hoinărește. „Nu îmi pot fixa subiectul. Este întotdeauna agitat și se clatină ca de-o beție naturală... Nu descriu ființa. Descriu trecerea... Trebuie să îmi potrivesc povestea după ceas, întrucât curând se poate să mă schimb."

Montaigne a ajuns să realizeze cât de greu este să îți controlezi propria minte sau chiar propriul corp. Era disperat chiar și în privința penisului, „care intervine atât de obositor când nu avem nevoie de el și ne dezamăgește atât de enervant când avem cea mai mare nevoie de el". Dar penisul nu este singur în rebeliunea sa. „Te rog să te gândești dacă există vreo parte din corpurile noastre care nu refuză adesea să funcționeze după voința noastră și care nu operează adesea în ciuda ei."

Scrisul, așadar, era un act de integrare a sinelui. Teoria lui Montaigne era aceea că o bună parte din fanatismul și violența pe care le vedea în jurul său era cauzată de panica și nesiguranța pe care o simt oamenii pentru că nu pot percepe natura insesizabilă din ei înșiși. Sforțarea către splendoarea lumească și gloria eternă este un efort inutil făcut de oamenii care caută mijloace exterioare pentru a atinge seninătatea interioară și prietenia cu ei înșiși. După cum spune el, „fiecare om se grăbește în altă parte în viitor, pentru că niciun om nu a ajuns la el însuși". Montaigne avea să își folosească eseurile pentru a ajunge la el însuși. Avea să creeze prin scris un punct de vedere și un stil de proză care să impună ordine și echilibru sufletesc asupra sinelui fragmentat din interiorul său.

Atât Johnson, cât și Montaigne căutau o conștientizare profundă a sinelui, dar au abordat-o prin metode diferite. Johnson a descris alți oameni și lumea exterioară, sperând să se definească în mod indirect. Uneori scria biografia cuiva, dar se strecurau atât de multe dintre trăsăturile sale, încât părea o autobiografie deghizată. Montaigne a început din celălalt capăt. S-a descris pe el însuși și reacția sa la lucruri, iar prin examinarea sinelui spera să definească natura pe care o împărtășesc toți bărbații și toate femeile, observând: „Fiecare om poartă în sine întreaga formă a moșiei omului."

Eseurile lui Johnson sună autoritar, dar cele ale lui Montaigne sunt scrise într-un stil modest, aproximativ și experimental. Nu erau organizate formal. Nu urmează o structură logică clară; ele cresc împreună. Demonstra o idee, iar dacă i se ivea o altă idee legat de acel subiect câteva luni mai târziu, o mâzgălea pe margini pentru a fi inclusă în ediția finală. Această metodă neglijentă ascundea seriozitatea întreprinderii sale. 0 făcea să pară ușoară, dar nu o aborda cu ușurință. A înțeles cât de original era proiectul său: o dezvăluire complet sinceră a sinelui și, prin asta, o viziune a vieții morale. A înțeles că încerca să creeze o nouă metodă de formare a caracterului și sugera un nou tip de erou, un erou al înțelegerii de sine brutal de sincere, dar pline de compasiune. Maniera era lipsită

de griji, dar sarcina era dificilă: „Trebuie să ne punem sufletul la încercare cu adevărat pentru a fi conștienți cè suntem supuși greșelilor". Ideea nu era pur și simplu să își extindă cunoașterea sinelui, să se joace prin mintea sa sau să se expună de dragul faimei, atenției sau succesului. Scopul său era să se confrunte pentru a duce o viață coerentă și disciplinată: „Măreția sufletului nu înseamnă atât de mult sforțarea în sus și înainte, cât înseamnă a ști cum să te pui în ordine și să te delimitezi."

Montaigne căuta să își abordeze problemele morale prin cunoașterea și reformarea sinelui. Susținea că acest tip de confruntare a sinelui impune cerințe chiar mai dure decât cele cerute unui Alexandru cel Mare sau Socrate. Acele personalități acționează în public și sunt răsplătite cu glorie și renume. Căutătorul solitar al cunoașterii sincere de sine lucrează în intimitate. Alți oameni caută aprobarea mulțimii; Montaigne căuta respectul de sine. „Fiecare poate să-și joace rolul în farsă, și să interpreteze un rol sincer pe scenă. Dar să fii disciplinat în interior, în propriul piept, unde totul este permis și totul este ascuns. Asta e ideea."

Montaigne a încheiat devreme o carieră de succes deoarece simțea că lupta pentru profunzimea interioară și respectul de sine era mai importantă. A făcut-o înfruntând cu curaj adevărul despre el însuși. Chiar în timpul actului de confruntare a sinelui a creat o atitudine de echilibru care i-a fermecat cititorii de-a lungul secolelor următoare. Era dispus să înfrunte adevărurile neplăcute despre el însuși fără să devină defensiv sau să le îndepărteze prin raționalizare. O bună parte din timp, deficiențele sale îl făceau pur și simplu să zâmbească.

în primul rând, avea o opinie umilă, dar sigură în privința sa. Recunoaște că este un bărbat mic și lipsit de charismă. Când călărea cu personalul său, oamenii nu își puteau da seama cine era stăpânul și cine servitorul. Dacă are o memorie proastă, îți va spune. Dacă este nepriceput la șah sau la alte jocuri, îți va spune. Dacă are un penis mic, îți va spune. Dacă decade din cauza vârstei, îți va spune.

La fel ca majoritatea oamenilor, observă el, este un pic lipsit de scrupule: „Lasă pe oricine să își caute în inimă și va descoperi că dorințele noastre interioare sunt, în mare parte, născute și hrănite în detrimentul altora." Notează că majoritatea lucrurilor pentru care ne zbatem sunt efemere și fragile. Un filosof poate cultiva cea mai grozavă minte din istorie, dar o mușcătură de câine turbat îl poate transforma într-un idiot delirant. Montaigne este autorul zicalei care te face să îți vezi lungul nasului, conform căreia „chiar și pe cel mai înalt tron din lume, tot pe șezut stăm". Susține că „dacă alții s-ar examina atent, așa cum o fac eu, s-ar găsi, așa cum o fac eu, plini de prostii și absurdități. Să mă descotorosesc de ele nu pot fără să mă descotorosesc de mine. Cu toții suntem scufundați în ele, unul la fel de mult ca altul; dar aceia dintre noi care sunt conștienți de asta o duc ceva mai bine - cu toate că eu nu știu". După cum observă Sarah Bakewell în excelenta sa carte despre el, *How to Live (Cum să trăiești),* concluzia finală „cu toate că eu nu știu" este tipică lui Montaigne.

Intr-o zi, unul dintre servitorii săi, care călărea în spatele lui, a pornit în galop și s-a izbit direct de Montaigne și de calul acestuia. Montaigne a fost aruncat la zece pași de cal și a rămas inconștient la pământ, de parcă ar fi fost mort. îngroziți, servitorii au pornit să îi care trupul neînsuflețit înapoi spre castel. între timp, a început să își revină. Servitorii i-au spus mai târziu cum se comportase - se chinuia să tragă aer în piept, își zgâria furios pieptul, rupându-și hainele ca să se elibereze, aparent în agonie. în interior, însă, scena mintală era destul de diferită. „Simțeam o dulceață și-o odihnă infinite", își amintea el și îi făcea plăcere să „mă simt toropit și să mă abandonez." Avea senzația că era purtat pe sus, cu blândețe, pe un covor magic.

Ce diferență, a reflectat Montaigne mai târziu, între aparența exterioară și experiența interioară. Cât de uimitor. 0 lecție optimistă pe care a deprins-o este că nimeni nu trebuie să se chinuie să învețe cum să moară: „Dacă nu știi cum să mori, nu îți face griji; Natura îți va spune ce să faci pe loc, complet și adecvat. Va face perfect treaba pentru tine; nu îți bate capul cu asta."[19]

Este ca și cum temperamentul lui Montaigne ar putea fi redus la o ecuație; o opinie proastă, dar precisă asupra propriei naturi plus o capacitate de minunare și uimire față de bizarul creației egal un spirit liniștitor, echilibrat. A fost, după cum a spus Bakewell, „eliberat până la nonșalanță."[20] Părea să se mențină la același nivel, nici dedându-se exuberanței când lucrurile mergeau bine, nici căzând în disperare când nu o făceau. A creat un stil de proză care întruchipa nonșalanța grațioasă, apoi a încercat să devină la fel de calm precum scriitura sa. „Caut numai să devin indiferent și relaxat," scrie la un moment dat, fără să fie întru totul convingător. „Evit să mă supun obligației," observă el (sau sfătuiește). Eseu după eseu, îl poți vedea, practic, încercând să se convingă să își accepte cu ușurință șinele: „Se poate să îmi doresc, în ansamblu, să fiu altfel; se poate să îmi condamn caracterul general și să îl implor pe Dumnezeu să mă reformeze întru totul și să îmi scuze slăbiciunea naturală. Dar nu ar trebui, cred, să numesc pocăință acest lucru, nu mai mult decât ar trebui să fac asta cu nemulțumirea mea că nu sunt un înger sau Cato. Acțiunile mele sunt controlate și modelate pe ceea ce sunt și pe împrejurările vieții mele. Nu pot face mai bine de atât." Și-a dat un slogan moderator: „Mă abțin."

Este un cititor lent, așa că se concentrează numai pe câteva cărți. Este un pic leneș, așa că învață să se relaxeze. (Johnson își ținea predici pătimașe de îmbunătățire a sinelui, dar Montaigne nu o făcea. Johnson era plin de asprime morală; Montaigne nu era.) Mintea lui Montaigne rătăcește în mod natural, așa că profită și învață să vadă lucrurile din mai multe perspective. Fiecare defect vine cu propria sa compensare.

Cei pasionați și autoexigenți nu l-au admirat niciodată pe Montaigne. îi găsesc registrul emoțional prea îngust, aspirațiile prea modeste, statornicia prea plictisitoare. Le este greu să îl infirme (nu scrie în structuri logice tradiționale, așa că este greu să găsești *acel ceva* acolo, pentru a-1 infirma), dar trag concluzia că scepticismul său universal și acceptarea de sine duc pur și simplu la mulțumirea de sine, chiar la o tentă de nihilism. îl desconsideră ca fiind maestrul distanței emoționale și al evitării conflictului.

Există un adevăr în această opinie, din moment ce Montaigne, desigur, ar fi fost primul care să recunoască: „O noțiune dureroasă mă cuprinde; găsesc că este mai rapid să o schimb decât să o cuceresc. O înlocuiesc cu una contrară sau, dacă nu pot, cu una diferită, în orice caz. Variația alină, dizolvă și spulberă întotdeauna. Dacă nu mă pot lupta cu ea, fug de ea; iar în fugă mă feresc. Sunt șiret."

Exemplul lui Montaigne arată că, dacă ai așteptări scăzute în mod realist, vei ajunge să fii mulțumit în majoritatea circumstanțelor. Dar el nu este numai un ins suav, un vagabond de plajă al secolului al XVI-lea care dispune de o moșie. Uneori pretinde că e nonșalant și adesea își ascunde intenția serioasă, dar avea o viziune superioară a vieții și a societății bune. Nu este bazată pe salvarea supremă sau pe dreptatea supremă, așa cum ar prefera sufletele mai ambițioase, ci pe prietenie.

Eseul său despre prietenie este una dintre cele mai emoționante lucrări pe care le-a conceput. L-a scris pentru a comemora legătura pe care o avea cu dragul său prieten Étienne de la Boetie, care murise la cinci ani după ce se cunoscuseră. Amândoi erau scriitori și gânditori. După cum am spune astăzi, erau cu adevărat suflete pereche.

Totul este la comun într-o astfel de prietenie - voința, gândurile, opiniile, proprietatea, familiile, copiii, onoarea, viața. „Sufletele noastre călătoreau atât de unite împreună, simțeau o afecțiune atât de puternică unul pentru altul și cu aceeași afecțiune vedeau în cele mai mari profunzimi ale inimii fiecăruia, încât nu numai că îl știam pe al lui la fel de bine ca pe al meu, ci m-aș fi încredințat cu siguranță cu mai multă sinceritate lui decât mie însumi." Dacă ar fi să construiești o societate perfectă, concluzionează el, acest tip de prietenie ar trebui să fie în vârful ei.

Două stiluri de bunătate

Atât Montaigne, cât și Johnson erau eseiști geniali, maeștri ai perspectivei schimbătoare. Ambii erau umaniști în felul lor, încercând

în mod eroic să folosească literatura pentru a găsi marile adevăruri pe care credeau că mintea umană este capabilă să le înțeleagă, dar făcând aceasta și cu un sentiment de umilință, compasiune și caritate. Amândoi au încercat să transpună haosul existenței în proză și să creeze o senzație de ordine și disciplină interioară. Dar la Johnson sunt numai extreme emoționale; Montaigne este moderat emoțional. Johnson are cerințe severe de la el însuși; Montaigne țintește către nonșalanță și acceptarea ironică a sinelui. Johnson se rezumă la străduință și suferință, Montaigne este un caracter mai bonom, fals amuzat de cusururile lumii. Johnson investiga lumea pentru a deveni șinele său dorit; Montaigne se investiga pe sine pentru a vedea lumea. Johnson este un moralist exigent într-un oraș senzual, competitiv. încearcă să declanșeze ardoarea morală și să-i facă pe burghezii ambițioși să se concentreze pe adevărurile supreme. Montaigne este o prezență liniștitoare într-o țară plină de războaie civile și entuziasm religios. Johnson a încercat să înalțe oamenii pentru a rivaliza cu eroii. Montaigne se temea că aceia care încearcă să se ridice deasupra a ceea ce este uman în mod realist sfârșesc prin a coborî într-o zonă subumană. în căutarea purității, ajung să ardă oamenii pe rug.

Fiecare dintre noi putem decide dacă suntem mai mult ca Montaigne sau mai mult ca Johnson, sau de la care maestru putem învăța pentru o anume ocazie. Din par.tea mea, aș spune că Johnson, prin efortul pătimaș, a construit o măreție superioară. A fost mai mult o creatură a lumii active. Echilibrul lui Montaigne s-a dezvoltat în parte din faptul că a crescut bogat, cu un titlu sigur, și s-a putut retrage din dezordinea istoriei în confortul moșiei sale. Lucrul cel mai important, Johnson a înțeles că e nevoie de o presiune puternică pentru a sculpta un caracter. Materialul este rezistent. Trebuie să existe constrângere, tăieturi ascuțite și cioplire. Sculptarea trebuie înfăptuită prin confruntarea cu evenimentele intense ale lumii reale, nu izolat de ele. Montaigne avea o natură atât de cordială, încât probabil putea fi modelat prin observație blândă. însă majoritatea dintre noi am sfârși în mediocritate și găsindu-ne scuze dacă am încerca să facem asta.

Sârguința

în 1746, Johnson a semnat un contract pentru a realiza un dicționar englez. Exact cum își făcea încet ordine în viața interioară, avea să facă ordine și în limba sa. Academia Franceză se îmbarcase într-un proiect similar cu un secol în urmă. Le luase cincizeci și cinci de ani celor patruzeci de academicieni pentru a-și îndeplini sarcina. Johnson și șase funcționari au încheiat-o în opt ani. A definit 42 000 de cuvinte și a inclus circa 116 000 de citate ilustrative pentru a arăta cum erau folosite. A cules încă o sută de mii de citate pe care nu le-a mai folosit.

Johnson avea să răsfoiască toată literatura engleză care i-a căzut în mână, marcând folosirea cuvintelor și citatele care puteau fi folosite. Le copia pe bucăți de hârtie, apoi le clasa în ordine într-o structură organizatoare vastă. Era o sarcină plictisitoare, dar Johnson vedea o virtute în plictiseală. Se gândea că dicționarul avea să fie bun pentru țară și liniștitor pentru el. A scris că s-a cufundat în muncă „cu speranța plăcută că, dacă era modestă, avea să fie și sigură. Am fost atras de perspectiva angajării, care, deși nu era splendidă, avea să fie folositoare, și care, deși nu îmi putea face viața demnă de invidie, avea să o păstreze inocentă; nu avea să trezească nicio pasiune, să mă angajeze în nicio dispută și nici să îmi arunce în cale vreo tentație de a tulbura liniștea altora prin cenzură sau prin propria-mi măgulire."[21]

în timp ce Johnson lucra la dicționar, soția sa, Tetty, a murit. Avea o sănătate șubredă și băuse din ce în ce mai mult pe măsură ce trecuseră anii. într-o zi era la etaj, bolnavă la pat, când a bătut cineva la ușă. O menajeră a răspuns și i-a spus musafirului că Tetty era bolnavă. S-a dovedit că bărbatul era fiul ajuns la maturitate al lui Tetty din prima căsătorie. Se înstrăinase de ea când aceasta se căsătorise cu Johnson și nu o mai văzuse deloc în toți acei ani. Când Tetty a auzit câteva momente mai târziu că fiul său fusese la ușă, și-a aruncat niște haine pe ea și a coborât după el. Dar el plecase, iar ea nu avea să îl mai vadă niciodată.

Johnson a fost foarte afectat de moartea ei. Jurnalele lui sunt pline de jurăminte că îi va onora memoria într-un fel sau altul. „Permite-mi să încep și să perfecționez reformarea pe care i-am promis-o... Am păstrat această zi, aniversarea morții lui Tetty a mea, cu rugăciune și lacrimi... Decis... să îmi consult hotărârile pe sicriul lui Tetty... M-am gândit la Tetty, draga, sărmana Tetty, cu ochii plini de lacrimi."

Dicționarul l-a făcut celebru pe Johnson și, chiar dacă nu l-a făcut niciodată bogat, i-a dat măcar siguranță din punct de vedere financiar. S-a afirmat drept una dintre cele mai mari personalități ale vieții literare britanice. își petrecerea zilele, ca de obicei, în cafenele și taverne. Era în Club, un grup de bărbați care se întâlneau periodic pentru a lua cina și a discuta. Aceasta a fost probabil singura și cea mai mare adunare de prieteni intelectuali și artistici din istoria Marii Britanii și poate nu numai. între membrii săi nu se regăsea numai Johnson, ci și omul de stat Edmund Burke, economistul Adam Smith, pictorul Joshua Reynolds, actorul (și fostul elev al lui Johnson) David Garrick, romancierul și dramaturgul Oliver Goldsmith și istoricul Edward Gibbon.

Johnson socializa cu lorzii și intelectualii, dar își petrecea viață domestică împreună cu nevoiașii. Casa lui era permanent ocupată de o adunătură ciudată de oameni sărmani și marginali-zați. Un fost sclav trăia cu el, precum și un doctor sărăcit și o poe-tă oarbă. într-o noapte, a găsit o prostituată zăcând bolnavă și epuizată pe stradă. A luat-o în spate, a adus-o acasă și i-a oferit un loc sub acoperișul său. Cei care se bucurau de mila lui se certau între ei și cu el și îi transformau casa într-un loc aglomerat, plin de vrajbă, dar lui Johnson îi venea greu să îi dea afară.

A scris enorm și pentru prieteni. Omul care a spus „niciun om în afară de un neghiob nu a scris vreodată pentru altceva în afară de bani" a compus mii de pagini pe gratis. Un fost fizician de optzeci și doi de ani petrecuse ani de zile încercând să inventeze o cale mai precisă de a determina longitudinea când te afli pe mare. Acum era pe moarte, munca sa neavând niciun rezultat. Fiindu-i milă de el, Johnson a studiat navigația și teoriile acestuia despre ea și a scris o

carte, pe care a trecut-o pe numele fizicianului, intitulată *An Account of an Attempt to Ascertain the Longitude of the Sea (Relatarea unei încercări de a stabili longitudinea pe mare)* numai pentru a-i da senzația, la sfârșitul vieții, că ideile sale aveau să dăinuie. Un alt prieten, un bărbat de douăzeci și nouă de ani pe nume Robert Chambers, a fost ales în cadrul catedrei de drept de la Oxford. Chambers, din păcate, nici nu avea o minte juridică notabilă, nici nu era un scriitor bun. Johnson a fost de acord să îl ajute scriindu-i prelegerile despre drept. A scris șaizeci de prelegeri pentru el, totalizând mai bine de o mie șase sute de pagini.

Johnson a lucrat febril până aproape de moartea sa. între șaizeci și opt și șaptezeci și doi de ani a scris *Lives of the Poets {Viețile poeților),* cincizeci și două de biografii cuprinzând 378 000 de cuvinte, într-o perioadă în care vârsta de șaptezeci de ani chiar însemna senectute. Nu a atins niciodată echilibrul care pare să fi marcat anii de maturitate ai lui Montaigne sau calmul și rezervarea pe care le admira la alții. Și-a trăit viața cu sentimente periodice de disperare, depresie, rușine, masochism și vină. La bătrânețe, a rugat un prieten să țină un lacăt pe care să-l folosească dacă avea să o ia razna și trebuia să fie imobilizat.

Cu toate acestea, există o amploare neîndoielnică a caracterului lui Johnson în ultimii ani ai săi. Târziu în viață, alături de camaradul și biograful său, Boswell, a devenit una dintre cele mai renumite persoane în arta conversației din toate timpurile. Putea să înșire lungi paragrafe de replici spirituale referitoare la aproape orice subiect, și în aproape orice ocazie. Aceste observații nu se iveau pur și simplu spontan. Erau produsul unei vieți de muncă mintală.

Și-a construit, de asemenea, un punct de vedere constant. A început prin conștientizarea prezenței constante a egoismului, egocentrismului și autoamăgirii. Dar a fost alimentat de spiritul lui rebel. Din copilărie și zilele studenției până la maturitate a avut un instinct profund de a se revolta împotriva autorității. A întors acel spirit rebel împotriva propriei sale naturi. L-a

întors împotriva răului, interior și exterior. L-a folosit drept combustibil pentru a se propulsa în lupta cu șinele.

Lupta cu șinele a fost calea sa către izbăvire. A definit un tip diferit de curaj, curajul sincerității (pe care îl avea și Montaigne). Credea că puterea expresivă a literaturii, dacă era folosită cu o sinceritate morală totală, putea învinge demonii. Adevărul i-a sfărâmat lanțurile. După cum spune Bate, „Johnson se apropie necontenit de aproape orice anxietate și teamă pe care o poate simți inima omenească. Atunci când își pune mâinile direct pe ea și o privește cu atenție, pielea leului cade și adesea găsim sub ea numai un măgar, poate numai un cadru de lemn. De aceea ne trezim adesea râzând când citim ce are de zis. Râdem în parte din ușurare pură."[22]

Totul era un concurs moral pentru Johnson, o șansă de a se îmbunătăți, de a se degrada sau de a se căi. Conversația lui, chiar și când era zgomotoasă, era menită să îmbunătățească. Și-a amintit un episod din tinerețe, când tatăl său l-a rugat să lucreze lai standul familiei din piață, într-un oraș numit Uttoxeter. Johnson, simțindu-se superior tatălui său, l-a refuzat. Acum, la bătrânețe, fiindcă rușinea stăruia, s-a dus special până în piața din Uttoxeter și a stat în locul în care fusese standul tatălui său. După cum și-ai amintit mai târziu:

Mândria a fost sursa acelui refuz, iar amintirea lui era dureroasă. Acum câțiva ani mi-am dorit să îmi ispășesc acea greșeală. M-am dus în Uttoxeter, pe o vreme foarte urâtă, și am rămas timp îndelungat în ploaie, cu capul gol... Am stat astfel plin de căință și sper ca penitența să fi fost ispășită.

Johnson nu a triumfat niciodată, dar s-a integrat, a construit un întreg mai stabil decât ar fi putut părea posibil din natura sa fragmentată. După cum a scris Adam Gopnick în *The New Yorker* în 2012, „era propriul său chit și a ajuns acasă."

într-un final, când Johnson avea șaptezeci și cinci de ani, moartea a început să se apropie. Avea o teamă puternică de damnare. A pus un text pe ceasul său, „Noaptea sosește", pentru a-și aminti să nu comită niciun păcat care să ducă la o Judecată de Apoi defavorabilă.

Cu toate acestea, ideea a continuat să-1 preocupe intens. Bosewell consemnează un schimb de replici cu un prieten:

Johnson: Mă tem să nu fiu unul dintre aceia care vor fi damnați (părând mohorât).

Dr. Adams: Ce vrei să spui prin damnat?

Johnson (tare și înflăcărat): Trimis în Iad, domnule, și pedepsit pe vecie.

în ultima săptămână de viață, medicul i-a spus că va muri în curând fără îndoială. Atunci Johnson a cerut să nu i se mai administreze opiu, ca să nu îl întâlnească pe Dumnezeu „într-o stare de idioțenie?' Când medicul i-a făcut câteva incizii la picioare pentru drenarea lichidelor, Johnson a strigat: „Mai adânc, mai adânc; vreau prelungirea vieții iar ție ți-e teamă să îmi provoci durere, lucru fără însemnătate pentru mine". Mai târziu, Johnson a luat o foarfecă și și-a înfipt-o în picioare, într-o încercare suplimentară de a le drena. Declarația sa în fața morții a fost în concordanță cu modul său de viață: „Voi fi cucerit; nu voi capitula."

Johnson este acum un exemplu al înțelepciunii omenești. Din copilăria lui răvășită, diferitele talente i s-au unitîntr-unul singur - un mod de a vedea și de a judeca lumea care era deopotrivă emoțional și intelectual. în special către sfârșitul vieții, e dificil să îi catologhezi modul de a scrie. Jurnalismul se ridica la nivel de literatură; biografiile conțineau o anume etică; teologia îi era plină de sfaturi practice. A devenit un gânditor universal.

Fundamentul tuturor acestora a fost capacitatea sa uriașă de compasiune. Povestea vieții sale începe cu suferința fizică.
Ca adolescent iar apoi adult tânăr, a fost unul dintre proscrișii lumii, desfigurat de soartă. Pare să nu se fi descotorosit niciodată de această vulnerabilitate, dar a reușit să își transforme handicapurile și limitările în avantaje efectiv prin muncă grea. Pentru un om care se critica aspru tot timpul pentru lenea lui, a avut o capacitate de muncă enormă.

S-a luptat, s-a luptat efectiv cu chestiuni de importanță reală, chestiuni referitoare la însăși ființa sa. „Să lupți cu dificultățile și să le cucerești reprezintă cea mai înaltă fericire umană", a scris într-unul dintre eseurile sale. „Următoarea este să te lupți și să meriți să cucerești; dar cel a cărui viață a trecut fără să lupte și nu se poate lăuda nici cu succes, nici cu merit, se poate considera doar o umplutură inutilă a existenței."

Acea luptă a fost asumată în numele unei sincerități imperturbabile. Scriitorul victorian John Ruskin scria: „Cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât găsesc această concluzie mai întipărită în mine - că lucrul cel mai important pe care îl face vreodată sufletul uman în lumea asta este să *vadă* ceva și să spună ce a *văzut* într-un fel simplu. Sute de oameni pot vorbi datorită unuia care poate gândi, dar mii pot gândi datorită unuia care poate vedea".

Geniul lui Johnson pentru epigramă și pentru observația pătrunzătoare s-a ivit și din sensibilitatea sa extraordinară față de lumea înconjurătoare. A fost hrănit, de asemenea, de scepticismul cu privire la sine însuși - abilitatea de a se îndoi de motivele sale, de a vedea dincolo de justificările sale, de a râde de vanitățile sale și de a înțelege că era la fel de neînțelept ca ceilalți.

După moartea sa, națiunea a ținut doliu. O reacție a lui William Gerard Hamilton este cel mai adesea citată și surprinde cel mai adecvat desăvârșirea acestuia și golul pe care moartea lui l-a creat : „A lăsat un abis, care nu numai că nu poate fi umplut cu nimic, dar nimic nu are năzuința de a-1 umple. Johnson a murit. Să ne consolăm cu următorul: Nu e nimeni. Despre nimeni nu se poate spune că își amintește de Johnson."

CAPITOLUL 10

MARELE EU

In ianuarie 1969, doi mari fundași s-au înfruntat de pe linii opuse de tușă în campionatul Super Bowl III. Atât Johnny Unitas, cât și Joe Namath au crescut în orașele metalurgice din vestul Pennsylvaniei. Dar se născuseră la o distanță de zece ani unul de altul și trăiseră în culturi morale diferite.

Unitas a crescut în cultura veche a modestiei și autoînfrânge-rii. Tatăl său murise când el avea cinci ani, iar mama sa preluase afacerea familiei de livrare de cărbuni, supraveghindu-1 pe singurul lor șofer. Unitas a frecventat o școală catolică strictă din vechea tradiție. Profesorii erau exigenți din punct de vedere mora și puteau fi aspri și cruzi. Dominatorul Părinte Barry obișnuia să le dădea personal carnetele de note, aruncându-le spre băieți și remarcând cu cruzime: „Tu o să fii un bun șofer de camion într-o zi. Tu o să sapi șanțuri." Profețiile sale îi îngrozeau pe băieți.[1]

Jucătorii de fotbal din vestul Pennsylvaniei se mândreau cu abilitatea lor de a suporta durerea.[2] Unitas avea 66 de kilograme când juca pe poziția de fundaș pentru echipa sa din liceu și lua bătaie la fiecare meci. Se ducea la biserică înainte de fiecare partidă, respecta autoritatea antrenorilor săi și trăia cu obsesia fotbalului.[3] Respins de Notre Dame, Unitas a jucat apoi pe poziția de fundaș la o școală de baschet, Universitatea din Louisville. A avut o perioadă scurtă de probă cu echipa Pittsburgh Steelers, dar a fost eliminat. S-a întors să lucreze într-o brigadă de construcție, jucând fotbal la nivel semiprofesionist, când a primit un telefon neașteptat de la echipa Baltimore Colts. A intrat în echipă, iar în primii ani petrecuți cu cei din Colts au pierdut constant.

Unitas nu a făcut senzație peste noapte în Liga Națională, dar progresa tot timpul, perfecționându-și abilitățile și făcându-

și coechipierii mai buni. Când cariera sa profesionistă era sigură, a cumpărat o casă cu două etaje în Townson, Maryland, și s-a angajat, de asemenea, la Columbia Container Corporation, care îl plătea cu 125 de dolari pe săptămână în decursul anului.[4] Era o personalitate deliberat banală, cu adidașii negri până la gleznă, picioarele crăcănate, umerii încovoiați, tunsoare de soldat și fața aspră. Dacă te uiți la fotografiile cu el din călătoriile cu echipa, vezi un tip care arată ca un agent de asigurări din anii 1950, cu cămașa albă cu mâneci scurte și cravata neagră îngustă. El și amicii săi stăteau în autobuze și avioane, îmbrăcați aproape la fel, cu aceleași tunsori, și jucau bridge.

Nu era ostentativ, ci discret. „întotdeauna mi-am închipuit că statutul de profesionist implica să fii puțin plictisitor. Indiferent dacă pierdeam sau câștigam, niciodată nu părăseam un teren de fotbal fără să mă gândesc mai întâi la ceva plictisitor de spus [presei]", avea să declare mai târziu. Era loial organizației și coechipierilor săi. în grămadă îi făcea cu ou și cu oțet pe jucătorii de extremă dacă dădeau peste cap schemele de joc și alergau pe culoare greșite. „Nu o să-ți mai arunc niciodată mingea dacă nu înveți schemele de joc", se răstea el. Apoi, după joc, mințea reporterul: „E vina mea, i-am dat o pasă prea lungă", era replica lui standard.

Unitas era încrezător în abilitățile sale fotbalistice, dar modest în felul în care își făcea treaba. Steve Sabol de la NFL Films a redat câte ceva din modul lui de a fi: „Sarcina mea a fost întotdeauna să glorific jocul. Oricum eu sunt un romantic! întotdeauna am privit fotbalul în termeni dramaturgiei. Nu era vorba de scor, ci de bătălie și de ce stil puteam folosi. Dar când l-am cunoscut pe Unitas am înțeles că era antiteza tuturor acestor lucruri. Pentru el, fotbalul nu se deosebea cu nimic față de un instalator care monta o țeavă. Era un muncitor onest care făcea o muncă onestă.

Pentru el era totuna. Era atât de lipsit de romantism încât, într-un final, era romantic."[5] Unitas, la fel ca Joe DiMaggio în baseball, a ajuns să întruchipeze un fel specific de a fi erou sportiv în era modestiei.

Namath, care a crescut în aceeași zonă, dar o jumătate de generație mai târziu, a trăit într-un univers moral diferit. Joe Namath era vedeta emfatică, având adidași albi și păr frumos, garantând în mod agresiv victoria. Broadway Joe era exagerat de amuzant și era distractiv să-1 ai prin preajmă. S-a transformat în centrul atenției, dându-se în spectacol atât pe terenul de joc, cât și în afara lui, cu haine de blană de 5 000 de dolari, perciuni lungi și maniere de playboy. Nu îi păsa ce credeau ceilalți despre el, sau cel puțin așa spunea. „Unora nu le place această imagine pe care mi-am creat-o, de om excentric", i-a spus Namath lui Jimmy Breslin într-un articol celebru din 1969, „Namath All Night" („Namath toată noaptea") pentru revista *New York.* „Dar nu sunt conformist. Sunt extravagant. Dacă e bine sau rău, nu știu, dar așa îmi place."

Namath a crescut în umbra lui Unitas în vestul sărac al Pennsylvaniei, dar cu un fel diferit de a fi. Părinții lui au divorțat când avea șapte ani și s-a revoltat împotriva familiei sale imigrante făcând pe grozavul, petrecându-și vremea prin sălile de biliard și adoptând un stil à la James Dean îmbrăcat în geacă depiele.

Talentele fotbalistice ale lui Namath erau evidente în mod exagerat. A avut una dintre cele mai bune cote de recrutare din țară dintre jucătorii din acel an. Voia să meargă la facultate în Maryland, gândindu-se că se afla în sud, dar nu avea note destul de mari. Așa că s-a dus la Universitatea din Alabama, unde a devenit unul dintre cei mai buni studenți fundași ai țării. I s-a dat un bonus uriaș la semnarea contractului pentru a juca la New York Jets și a câștigat imediat mult mai mult decât oricare dintre coechipierii săi.

Și-a cultivat un brand personal care era mai mare decât echipa. Nu era numai o vedetă de fotbal, ci și o vedetă în ce privește stilul de viață. A plătit amendă pentru că a purtat pe teren o mustață ca a personajului Fu Manchu. A apărut în reclame la co-lanți, punând în discuție noțiunile de modă veche despre masculinitate. Era faimos pentru că avea covoare mițoase cu firul lung de 15 centimetri în apartamentul său de burlac și a popularizat folosirea cuvântului „vulpițe" pentru femei. A scris o autobiografie intitulată *I Can't Wait*

Until Tomorrow 'Cause I Get Better Looking Every Day (Abia aștept ziua de mâine fiindcă arăt mai bine pe zi ce trece). Nu este un titlu pe care l-ar fi ales Johnny Unitas.

Namath a ajuns celebru într-o vreme în care Jurnalismul Nou făcea lucrurile diferit față de reportajul vechi. Namath era subiectul perfect. Lipsit de orice reticență, lua reporterii cu el în noaptea de dinaintea meciurilor, când consuma sticle întregi de scotch. Se lăuda fățiș despre ce atlet bun era el și cât de bine arăta. A cultivat un stil onest agresiv. „Joe! Joe! Ești cel mai frumos lucru din lume!” și-a strigat în oglinda de la baie în Copacabana într-o noapte din anul 1966, cu un reporter de la *The Saturday Evening Post* lângă el.[6]

Incredibil de independent, nu voia să își ia un angajament deplin față de nicio femeie. A creat o versiune timpurie a ceea astăzi ce numim cultura cuplării. „Nu îmi place să ies la întâlniri pe cât îmi place să dau peste cineva nou”, i-a spus unui reporter pentru *Sports Illustrated* în 1966. A întruchipat etosul autonomiei care începea să străbată țara. „Cred că un bărbat ar trebui să fie lăsat să trăiască așa cum vrea dacă nu face rău nimănui. Simt că tot ceea ce fac este în regulă pentru mine și nu afectează pe altcineva, inclusiv fetele cu care ies. Uite care-i treaba, trăiesc și îi las și pe alții să trăiască. îmi place toată lumea.”[7]

Namath anunța un nou mod de a fi atlet profesionist - unul al brandingului personal, al recomandărilor generoase, în care vedeta își exprima propria personalitate vibrantă și eclipsa echipa.

Schimbarea culturala

Culturile se schimbă în felurite privințe care sunt atât superficiale, cât și profunde. Eseistul Joseph Epstein a observat că pe vremea când era tânăr, atunci când intrai în magazin, țigările se aflau pe rafturi, iar prezervativele în spatele tejghelei. Dar acum, când te duci la magazin, prezervativele sunt pe rafturi, iar țigările după tejghea.

Opinia generală despre schimbarea de la umilința lui Unitas la atitudinea emfatic-agresivă a lui Namath este că s-a petrecut

la sfârșitul anilor 1960. Povestea vehiculată sună cam așa. Mai întâi a existat Cea Mai Măreață Generație’, ai cărei membri au făcut sacrificii de sine, erau modești și se gândeau la comunitate. Apoi au venit anii 1960 și generația Baby Boomers”, care era narcisistă, își exprima șinele, era egoistă și laxă din punct de vedere moral.

Dar această poveste nu se potrivește cu faptele. Ce s-a întâm plat de fapt sună cam așa: începând cu vremurile biblice a exista o tradiție a realismului moral, școala umanistă a „lemnulu. strâmb”. Această tradiție sau viziune asupra lumii punea un accent uriaș pe păcat și slăbiciunea umană. Această viziune asupra umanității a fost surprinsă de personalitatea lui Moise, cel mai slab dintre oameni, care, cu toate acestea, a condus un popor, și de figuri biblice precum David, care erau mari eroi, dar cu defecte majore. Această metafizică biblică a fost exprimată mai târziu de gânditori creștini precum Augustin, prin concentrarea sa pe păcat, respingerea succesului lumesc, credința în necesitatea grației și a predării în fața iubirii nemeritate a lui Dumnezeu. Acest realism moral și-a găsit apoi exprimarea în umaniști precum

* *Greatest Generation* - este vorba despre generația care a crescut în SUA în timpul Marii Depresiuni și a luptat în cel de-al Doilea Război Mondial, dar îi include și pe cei rămași pe frontul de acasă, a căror productivitate a contribuit enorm la efortul de război, (n.tr.)

** Persoanele născute în SUA după al Doilea Război Mondial, când a avut loc o creștere semnificativă a ratei natalității, (n.tr.)

Samuel Johnson, Michel de Montaigne și George Eliot, care subliniau cât de puține lucruri putem ști, cât de greu este să ne cunoaștem pe noi înșine și cât de mult trebuie să muncim pe lungul drum către virtute. „Ne naștem cu toții îmbibați de nerozie, luăm lumea drept o cămară menită a hrăni ființele noastre supreme,”[1] scria George Eliot.[8] A fost întruchipat, de asemenea, în feluri diferite și în vremuri diferite, în gândirea lui Dante, Hume, Burke, Reinhold Niebuhr și Isaiah Berlin. Toți acești gânditori au o

viziune limitată asupra puterii noastre individuale a rațiunii.
Sunt suspicioși în privința gândirii abstracte și a mândriei.
Subliniază limitările naturii noastre individuale.

Unele dintre aceste limitări sunt epistemologice: rațiunea este slabă și lumea este complexă. Nu putem percepe cu adevărat complexitatea lumii sau adevărul complet despre noi înșine. Unele dintre aceste limitări sunt morale: există imperfecțiuni în sufletele noastre care ne conduc la egoism și mândrie, care ne tentează să punem iubirile inferioare mai presus de iubirile superioare. Alte limitări sunt psihologice: suntem divizați în noi înșine și multe dintre cele mai urgente mișcări ale minților noastre sunt inconștiente și numai vag recunoscute de noi. Unele dintre ele sunt sociale: nu suntem creaturi care se completează singure. Pentru a prospera trebuie să ne aruncăm într-o stare de dependență - de alții, de instituții, de divin. Locul pe care limitarea îl ocupă în școala „lemnului strâmb" este imens.

în jurul secolului al XVIII-lea, realismul moral și-a găsit un rival în romantismul moral. în timp ce realiștii morali puneau accentul pe slăbiciunea interioară, romanticii morali precum Jean-Jacques Rousseau puneau accentul pe bunătatea noastră interioară. Realiștii nu aveau încredere în sine, dar aveau încredere în instituții și obiceiuri din afara sinelui: romanticii aveau încredere în sine și nu aveau încredere în convențiile lumii exterioare. Realiștii credeau în cultivare, civilizație și artificiu; romanticii credeau în natură, individual și sinceritate.

O vreme, aceste două tradiții au trăit alături în societate, într-o tensiune și o conversație creative. Cu excepția cercurilor artistice, realismul era în avantaj. Dacă ai fi crescut în America începutului de secol XX, ai fi crescut cu vocabularul și categoriile realismului moral, traduse într-un limbaj practic laic sau religios. Perkins a crescut cu vocabularul vocației, nevoia de a reprima părți din tine pentru a putea fi instrumentul unei cauze mai mari. Eisenhower a crescut cu vocabularul înfrângerii sinelui. Day a învățat când era tânără vocabularul simplității, sărăciei și supunerii. Marshall a învățat

gândirea instituțională, nevoia de a te oferi organizațiilor care transcend o viață de om. Randolph și Rustin au învățat reticența și logica autodisciplines nevoia de a nu avea încredere în tine însuți nici chiar atunci când duci o cruciadă nobilă. Acești oameni nu știau că exemplificau părți ale tradiției realiste. Acest etos era pur și simplu în aerul pe care îl respirau și în felul în care fuseseră crescuți.

Dar apoi realismul moral s-a prăbușit. Vocabularul său și felurile de a gândi au fost uitate sau date deoparte, la marginile societății. Realismul și romantismul s-au dezechilibrat. Vocabularul moral a fost pierdut, și, împreună cu ei, o metodologie pentru formarea sufletelor. Această schimbare nu s-a petrecut în timpul anilor 1960 și 1970, deși acea perioadă a reprezentat o înflorire romantică deosebită. S-a întâmplat mai devreme, la sfârșitul anilor 1940 și în anii 1950. Cea Mai Măreață Generație a fost cea care a abandonat realismul.

Până în toamna anului 1945, oamenii din toată lumea înduraseră șaisprezece ani de privațiuni - mai întâi în timpul Depresiunii, apoi în timpul războiului. Erau gata să se elibereze, să se relaxeze, să se bucure. Consumul și publicitatea au luat avânt pe măsură ce oamenii se năpusteau în magazine pentru a cumpăra lucruri care să le facă viața mai ușoară și mai distractivă. Oamenii din anii postbelici voiau să scape din lanțurile auto-constrângerii și de toate acele subiecte sumbre precum păcatul și depravarea. Erau gata să dea uitării ororile Holocaustului și ale războiului.

Imediat după război, oamenii erau pregătiți să citească orice carte care le oferea o viziune mai optimistă și mai pozitivă asupra vieții și posibilităților ei. în 1946, rabinul Joshua L. Liebman a publicat o carte intitulată *Peace of Mind [Liniștea sufletească}* ce îndemna oamenii să graveze o nouă moralitate în inimile lor, una bazată pe renunțarea la ideea că ar trebui să reprimi vreo parte din tine. în schimb, te vei „iubi cum trebuie... nu îți va fi teamă de impulsurile tale ascunse... te vei respecta... vei avea încredere în tine." Liebman avea încredere infinită în bunătatea nemărginită a bărbaților și femeilor. „Cred că omul are un potențial infinit și că, dacă i se oferă îndrumarea potrivită, cu greu există o sarcină pe care să nu o poată

executa sau un grad de măiestrie în muncă și în dragoste pe care să nu îl poată obține."[9] A atins o coardă sensibilă. Cartea sa a rămas în topul listei de bestselleruri a publicației *New York Times* în mod uluitor timp de cincizeci și opt de săptămâni.

în același an, Benjamin Spock și-a lansat celebra carte pentru bebeluși. Cartea era complexă și este adesea defăimată pe nedrept, dar a exprimat o viziune foarte optimistă asupra naturii umane, în special în primele ediții. Spock spunea că atunci când copilul fură ceva, ar trebui să îi oferi în dar ceva asemănător cu obiectul pe care l-a furat. Asta îi va arăta copilului că îți pasă de el și că „dorințele inimii ar trebui să i se îndeplinească dacă sunt rezonabile."[10]

în 1949, Harry Overstreet a publicat o carte extrem de populară intitulată *The Mature Mind [Mintea matură),* care ducea argumentul și mai departe. Overstreet susținea că cei precum Sfântul Augustin, care subliniau păcătoșia umană, „refuzaseră speciei noastre binecuvântarea sănătoasă a respectului de sine’’[11]. Sublinierea slăbiciunii interioare încuraja oamenii să „nu aibă încredere în sine și să se defăimeze".

Apoi, în 1952, Norman Vincent Peale a lansat cartea tuturor cărților optimiste, *The Power of Positive Thinking [Forța gândirii pozitive"),* îndemnând cititorii să lase deoparte gândurile negati-

* Volum apărut sub acest titlu la Ed. Curtea Veche, București, 2013. (n.red.) ve și să își spună vorbe încurajatoare pentru a ajunge la măreție. Cartea a stat în capul listei *Times* timp de nouăzeci și opt de săptămâni.

Apoi a apărut psihologia umanistă condusă de oameni precum Carl Rogers, cel mai influent psiholog al secolului XX. Psihologii umaniști s-au îndepărtat de concepția mai întunecată a lui Freud privind subconștientul și au promovat o estimare foarte înaltă a naturii umane. Problema psihologică principală, susținea el, este că oamenii nu se iubesc suficient de mult, așa că terapeuții au stârnit un val uriaș de iubire de sine. „Comportamentul omului este deosebit

de rațional", scria Rogers, „mișcându-se cu o complexitate subtilă și ordonată către scopul pe care organismul său se străduiește să îl atingă."[12] Cuvintele care descriu cel mai bine natura umană, a continuat el, sunt „pozitivă, înclinată să meargă înainte, constructivă, realistă și demnă de încredere". Oamenii nu au nevoie să se lupte cu ei înșiși, au nevoie numai să se deschidă, să își elibereze șinele interior, astfel încât impulsul lor internalizat de a se îmbunătăți să poată prelua controlul. Dragostea de sine, lauda de sine și acceptarea de sine sunt căile către fericire. în măsura în care o persoană „poate fi, în mod liber, în contact cu procesul de prețuire din ea însăși, se va comporta astfel încât să-și consolideze șinele."[13]

Psihologia umanistă a modelat aproape fiecare școală, aproape fiecare programă, aproape fiecare departament de resurse umane, aproape fiecare carte de self-help. în curând existau pos-tere „SAȘC" pe pereții școlilor de pretutindeni - SUNT ADORABIL ȘI CAPABIL. Se născuse mișcarea stimei de sine. Conversația noastră modernă trăiește în această viziune romantică.

Epoca stimei de sine

Schimbarea de la o cultură morală la alta nu este o poveste brută despre declin, de la restrângerea nobilă la decadența au-toindulgenței. Fiecare climat moral este un răspuns colectiv la problemele momentului. Oamenii din epoca victoriană se confruntau cu un declin al credinței religioase și adoptau o moralitate strictă a caracterului ca modalitate de a compensa. Oamenii din anii 1950 și 1960 se confruntau cu un set diferit de probleme. Când oamenii trec de la o ecologie morală la alta, fac un compromis ca reacție la circumstanțele în schimbare. Din moment ce adevărurile legitime se află în tensiune unul cu altul, un climat moral va pune, de bine, de rău, mai mult accent pe ceva și mai puțin pe altceva. Anumite virtuți sunt cultivate, anumite credințe merg prea departe, iar anumite adevăruri importante și virtuți morale sunt uitate din întâmplare.

Trecerea din anii 1950 și 1960 la o cultură care punea mai mult accent pe mândrie și stima de sine a avut multe efecte pozitive; a ajutat la corectarea unor nedreptăți sociale profunde. Până în acei ani, multe grupuri sociale, în special femeile, minoritățile și săracii, primiseră mesaje de inferioritate și umilire. Fuseseră învățate să se gândească cu prea multă modestie la ele însele. Cultura stimei de sine a încurajat membrii acestor grupuri asuprite să creadă în ei înșiși, să își înalțe capul și aspirațiile.

De exemplu, multe femei fuseseră învățate să ducă vieți atât de devotate servilismului și muncii în folosul cuiva, încât asta dusese la negarea de sine. Viața lui Katharine Meyer Graham ilustrează de ce atât de mulți oameni au îmbrățișat trecerea de la modestie la exprimarea sinelui.

Katharine Meyer a crescut într-o familie bogată de editori, în Washington, D.C. A frecventat Școala Madeira, o școală privată progresistă, dar elegantă, în care domnișoarele erau crescute prin motto-uri precum „Mergi înainte în timpul dezastrului, încheie cu stil". Acasă, era dominată în totalitate de un tată dificil și distant și de o mamă care cerea o desăvârșire tipică nevestelor perfecte: „Cred că toți am simțit cumva că nu ne ridicam la ceea ce aștepta sau voia ea de la noi, iar nesiguranța și lipsa de încredere cărora le-a dat naștere au durat multă vreme", avea să scrie mulți ani mai târziu în excelenta sa carte de memorii.[14]

Fetele trebuia să fie tăcute, rezervate și corecte, iar Katharine a crescut dureros de sfioasă. „Spusesem lucrul potrivit? Purtasem hainele potrivite? Eram atrăgătoare? Aceste întrebări erau tulburătoare și acaparante, chiar copleșitoare uneori."

în 1940, Katharine s-a măritat cu un bărbat fermecător, inteligent, ager, pe nume Philip Graham, care avea un fel subtil și nu prea de a-i deprecia opiniile și aptitudinile. „îmi percepeam rolul din ce în ce mai în umbră - și cu cât mă simțeam mai eclipsată, cu atât devenea o realitate."[15] Graham a avut o serie de aventuri, pe care Katharine le-a descoperit și care au devastat-o.

Graham, care suferea de depresie, s-a sinucis pe 3 august 1963. Șase săptămâni mai târziu, Katharine a fost aleasă președinta Washington Post Company. La început s-a văzut pe sine ca un pod între soțul decedat și copiii săi, care aveau să o moștenească în cele din urmă. Dar a închis ochii, a făcut un pas asumându-și rolul de manager, a mai făcut un pas și a descoperit că se descurca.

în următoarele câteva decenii, cultura din jur a stimulat-o pe Katharine să se afirme și să își folosească aptitudinile la maxim, în anul în care a preluat ziarul *Post,* Betty Friedan a publicat *The Feminine Mystique (Mistica feminină),* care îmbrățișa psihologia umanistă a lui Carl Rogers. Gloria Steinern a scris mai târziu un bestseller, *Revolution from Within: A Book of Self-Esteem (Revoluția interioară: Cartea respectului de sinef* Dr. Joyce Brothers, o editorialistă de vază a vremii specializată în consiliere, a exprimat direct etosul: „Pune-te pe tine pe primul loc - măcar din când în când. Societatea a spălat creierul femeilor, făcându-le să creadă că nevoile soților și copiilor lor ar trebui să aibă întotdeauna prioritate. Societatea nu le-a întipărit niciodată femeilor, cum a făcut în cazul bărbaților, necesitatea de a te pune pe primul loc. Nu promovez egoismul. Vorbesc despre principiile fundamentale ale vieții. Trebuie să decizi câți copii vrei, ce tip de prieteni vrei, ce tip de relații vrei cu familia ta."[16]

* Volumul a apărut sub acest titlu la Ed. Polirom, București, 2001 (n.red.)

Accentul pus pe îmbunătățirea sinelui și stima de sine le-a dat milioanelor de femei un limbaj pentru a exprima și cultiva afirmarea de sine, puterea și identitatea. Graham a devenit în cele din urmă unul dintre cei mai admirați și mai remarcabili directori editoriali din lume. A transformat *Post* într-un ziar național de primă mână și foarte profitabil. A înfruntat Casa Albă a lui Nixon și furtuna de insulte din timpul crizei Watergate, susținându-i ferm pe Bob Woodward, Carl Bernstein și restul jurnaliștilor care dezvăluiseră acea poveste. Nu și-a depășit niciodată complet îndoielile, dar a

învățat să proiecteze o imagine formidabilă. Cartea sa de memorii este o capodoperă, rezervată dar și onestă și autoritară, fără urmă de milă față de sine sau de ipocrizie.

Katharine Graham, ca multe femei și membri ai grupurilor minoritare, avea nevoie de o imagine de sine mai bună și mai exactă - avea nevoie să treacă de la Micul Eu la Marele Eu.

Autenticitatea

Presupunerile fundamentale privind natura umană și forma vieții umane au fost schimbate de această trecere la Marele Eu. Dacă te-ai născut oricând în ultimii șaizeci de ani, te-ai născut probabil în ceea ce filosoful Charles Tayler a numit „cultura autenticității?' Această mentalitate este bazată pe ideea plină de romantism conform căreia fiecare dintre noi are o Figură de Aur în centrul sinelui nostru. Există un Sine Adevărat bun înnăscut, în care poți avea încredere, care poate fi consultat și contactat. Sentimentele tale personale sunt cel mai bun ghid pentru ceea ce este corect și ceea ce este greșit.

în acest etos, trebuie să ai încredere în sine, nu să te îndoiești de el. Dorințele tale sunt ca niște profeții interioare despre ceea ce este corect și adevărat. Știi că faci lucrul corect când te simți bine în sinea ta. Regulile valide ale vieții sunt cele pe care le faci sau le accepți pentru tine însuți și care ți se potrivesc.

„Salvarea noastră morală" scrie Taylor, descriind această cultură, „vine din recuperarea contactului moral autentic cu noi înșine". Este important să fii fidel acelei voci interioare pure și să nu urmezi conformitatea unei lumi care corupe. După cum spune Taylor, „există un anumit fel de a fi care este al meu. Sunt chemat să îmi trăiesc viața în acest fel și nu imitând pe altcineva... Dacă nu o fac, îmi scapă scopul vieții mele. îmi scapă ceea ce înseamnă să fii om."[17]

De la o tradiție mai veche a luptei cu șinele trecem la eliberarea sinelui și la exprimarea sinelui. Autoritatea morală nu se mai găsește în vreun bun obiectiv exterior; se găsește în șinele original, unic al

fiecărei persoane. Se pune un accent mai mare pe sentimentele personale ca ghid pentru ceea ce este corect și greșit. Știu că fac ceva corect pentru că mă simt în armonie în interior. Ceva merge prost, pe de altă parte, când îmi simt autonomia amenințată, când simt că nu sunt sincer cu mine însumi.

în acest etos, păcatul nu se găsește în șinele tău individual; se găsește în structurile externe ale societății - în rasism, inegalitate și asuprire. Pentru a face progrese, trebuie să fii instruit să te iubești, să fii sincer cu tine, să nu te îndoiești de tine însuți și să nu lupți împotriva ta. După cum cântă unul dintre personajele din filmul *High School Musical [Liceul muzical)* „Toate răspunsurile sunt în mine / Tot ce trebuie să fac e să cred".

Actualizarea statusurilor

/ ---------

Această trecere intelectuală și culturală către Marele Eu a fost întărită de schimbările economice și tehnologice. Astăzi trăim cu toții într-o cultură tehnologică. Nu sunt un mare susținător al ideii că rețelele sociale au avut un efect distrugător asupra culturii, așa cum se tem mulți tehnofobi. Nu există nicio dovadă care să susțină ideea că tehnologia a făcut oamenii să trăiască într-o lume online falsă, renunțând la cea reală. Dar tehnologia informației a avut trei efecte asupra ecologiei morale care au amplificat latura Marelui Eu de Adam I din naturile noastre și au diminuat-o pe aceea mai umilă de Adam II.

în primul rând, comunicarea a devenit cumva mai rapidă și mai aglomerată. Este mai greu să asculți de vocile blânde, șoptite, care vin din profunzimi. De-a lungul istoriei umane, oamenii au descoperit că sunt cel mai conștienți de profunzimile lor atunci când se află în locuri izolate, în timpul momentelor de separare și nemișcare, în timpul momentelor de comuniune tăcută. Au descoperit că au nevoie de timp, de perioade lungi de nemișcare, înainte ca Adamul exterior să amuțească și Adamul interior să poată fi auzit. Aceste momente

de nemișcare și liniște sunt pur și simplu mai rare astăzi. Optăm pentru smartphone-uri.

în al doilea rând, rețelele de socializare ne oferă un mediu de informare mai autoreferențial. Oamenii au mai multe unelte și ocazii să construiască o cultură, un mediu mental croit special pentru ei înșiși. Tehnologia modernă a informației le permite familiilor să stea împreună într-o cameră, fiecare absorbit de un serial, un film sau un joc diferit în intimitatea propriului ecran. în loc să fie vedeta periferică din lumea mass-media a emisiunii lui Ed Sullivan, fiecare individ poate fi soarele din centrul propriului său sistem solar media, creând o rețea de programe, aplicații și pagini orientate în jurul propriilor nevoi. O campanie de publicitate Yahoo promitea: „Acum, Internetul are o personalitate - a Ta!" Sloganul Earthlink era „Earthlink se învârte în jurul tău."

în al treilea rând, rețelele de socializare încurajează o personalitate de televiziune. înclinația noastră naturală este să căutăm aprobarea socială și să ne temem de excludere. Tehnologiile de relaționare socială ne permit să ne petrecem timpul angajați în lupta hipercompetitivă pentru atenție, pentru victorii în valuta „Like-urilor". Oamenilor li se dau mai multe ocazii să se promoveze pe sine, să îmbrățișeze trăsăturile celebrității, să își gestioneze propria imagine, să își editeze în Snapchat selfie-urile în feluri în care speră să impresioneze și să facă pe plac lumii. Această tehnologie creează o cultură în care oamenii se transformă în mici manageri de brand, folosind Facebook, Twitter, mesaje text și Instagram pentru a crea un sine exterior fals optimist, exagerat de exuberant, care poate fi celebru mai întâi într-o sferă mică și apoi, cu noroc, într-una mare. Managerul acestui sine măsoară succesul în fluxul de reacții pe care le primește. Expertul în rețelele de socializare își petrece timpul creând o caricatură a sinelui, o versiune mult mai fericită și mai fotogenică a vieții reale. Subtil, oamenii încep să se compare cu momentele semnificative ale celorlalți și, desigur, se simt inferiori.

Sufletul omului sub meritocratie

t

Purificarea meritocrației a întărit, de asemenea, ideea că fiecare dintre noi este minunat în interior. A încurajat, totodată, și tendințele de preamărire a sinelui. Dacă ai trăit în ultimii șaizeci sau șaptezeci de ani, ești produsul unei meritocrații mai competitive. La fel ca mine, ți-ai petrecut viața încercând să îți găsești un rost, să ai un impact, să ai un succes rezonabil în această lume. Asta a însemnat multă competiție și un mare accent pe realizarea individuală - să te descurci acceptabil la școală, să intri la facultatea potrivită, să obții slujba potrivită, să te îndrepți către succes și un anumit statut.

Această presiune competitivă înseamnă că toți trebuie să petrecem mai mult timp și să acordăm mai multă energie și atenție ascensiunii spre succes a lui Adam I exterior și că avem mai puțin timp, energie și atenție de dedicat lumii interioare a lui Adam II.

Am găsit în mine însumi, și cred că am observat și la alții, o anumită mentalitate meritocratică, ce se bazează pe perspectivele de încredere în sine și laudă de sine exagerată ale tradiției romantice, dar care este, de asemenea, depoetizată și despirituali-zată. Dacă realiștii morali vedeau șinele ca pe o sălbăticie ce trebuie îmblânzită, iar oamenii din perioada New Age a anilor 1970 vedeau șinele ca pe un Rai ce ar urma să fie transpus în realitate, e mai probabil ca oamenii care trăiesc într-o meritocrație cu presiune mare să vadă șinele drept o resursă de bază care să fie cultivată. E mai puțin probabil ca șinele să fie văzut drept sediul sufletului sau drept magazia unui spirit transcendent. în schimb, șinele este un recipient al capitalului uman. 0 serie de talente care să fie cultivate eficient și prudent. Șinele este definit de sarcinile și realizările lui. Șinele se referă la talent, nu la caracter.

Această mentalitate meritocratică a fost surprinsă excelent în cartea din 1990 a Dr. Seuss, *Oh, the Places You'll Go! [Oh, locurile în care vei ajunge!),* al cincilea dintre cele mai bune bestselleruri din istoria listei întocmite de *New York Times* și în continuare un cadou popular la absolvire.

Cartea este despre un băiat căruia se i amintește că are talente și daruri uimitoare, precum și libertatea supremă de a-și alege viața:

„Ai creier în cap. Ai pantofi în picioare. Te poți duce oriunde în zarea cea mare". Băiatului i se reamintește că viața lui înseamnă îndeplinirea propriilor dorințe. „Liber vei fi. Știi ceea ce știi. Și TU vei decide încotro vei porni." Provocările pe care le înfruntă băiatul sunt cu precădere exterioare, iar scopurile pe care le urmărește în viață sunt scopurile lui Adam I. „Faimă! Vei fi faimos peste poate, / Iar la TV te vor privi câștigând gloate." Scopul suprem în viață este succesul, să ai un impact asupra lumii exterioare. „Și vei avea succes? / Da, vei avea, bine'nțeles / 90 și ^{3}A la sută reies."[18] Iar personajul principal din această poveste despre succes ești TU. Acest mic cuvânt apare în această carte foarte scurtă de nouăzeci de ori.

în carte, băiatul este complet autonom. Este liber să aleagă exact ceea ce își dorește ca individ. I se amintește cât de minunat este. Nu este împovărat de nicio slăbiciune interioară. își dovedește meritul prin muncă și ascensiune.

Meritocrația eliberează energii enorme și clasează oamenii în feluri bune și rele. Dar are și un efect subtil asupra caracterului, culturii și valorilor. Orice sistem hipercompetitiv construit pe merit va încuraja oamenii să se gândească mult la ei înșiși și la cultivarea propriilor abilități. Munca devine caracteristica definitorie a vieții, în special când începi să primești invitații sociale pentru că ai o anumită slujbă. Subtil, încet, dar pătrunzând peste tot, acest sistem insuflă un anumit calcul utilitar în noi toți. Meritocrația încurajează subtil un etos instrumental în care fiecare ocazie - o petrecere, o cină - și fiecare cunoștință devin o oportunitate ca să avansezi pe scara socială și în planul vieții profesionale. E mai probabil ca oamenii să gândească în categorii comerciale - să vorbească despre costurile de oportunitate, adaptabilitate, capital uman, analiza cost-beneficii, chiar și când e vorba de felul în care își petrec timpul liber.

înțelesul cuvântului „caracter" se schimbă. Este folosit mai puțin pentru a descrie trăsături precum altruismul, generozitatea, sacrificiul de sine și alte calități care fac uneori succesul lumesc mai puțin probabil. în schimb, este folosit pentru a descrie trăsături precum

autocontrolul, curajul, rezistența și tenacitatea, calități care fac succesul lumesc mai probabil.

Sistemul meritocratic vrea să te consideri important - să te umfli în pene, să fii cu totul sigur pe tine, să crezi că meriți multe și că primești ceea ce crezi că meriți (cât timp este pozitiv). Meritocrația vrea să te afirmi și să te promovezi. Vrea să îți prezinți și să îți exagerezi realizările. Aparatul de realizări te răsplătește dacă îți poți demonstra superioritatea - dacă, printr-o mie de gesturi mici, tipuri de conversație și stiluri de îmbrăcăminte poți demonstra că ești un pic mai deștept, mai monden, mai realizat, mai sofisticat, mai faimos, mai conectat și mai la modă decât oamenii din jurul tău. încurajează îngustarea. Te încurajează să devii un animal viclean.

Animalul viclean și-a simplificat umanitatea interioară pentru a-și face ascensiunea mai aerodinamică. își organizează prudent timpul și angajamentele emoționale. Lucrurile făcute cândva într-o stare de spirit poetică, precum mersul la facultate, întâlnirea unui posibil partener sau crearea unei legături cu un angajator, sunt făcute acum într-o stare de spirit mai profesională. îmi e de folos această persoană, oportunitate sau experiență? Pur și simplu nu ai timp să te lași dus de valul dragostei și pasiunii. Există un preț când faci un angajament din tot sufletul față de o misiune sau o iubire. Dacă te dedici unui singur lucru important, vei bloca opțiunile către alte lucruri mari. Vei fi chinuit de Frica de a Rata Ceva.

Schimbarea de la cultura Micului Eu la cultura Marelui Eu nu a fost nelegitimă, dar a mers prea departe. Tradiția realistă care sublinia limitarea și lupta morală a fost marginalizată și lăsată în urmă fără să ne dăm seama, mai întâi de înflorirea romantică a psihologiei pozitive, apoi de etosul brandului personal al rețelelor de socializare și, în cele din urmă, de presiunile competitive ale meritocrației. Ne rămâne o ecologie morală care întărește mușchii lui Adam I exterior, dar îi ignoră pe cei ai lui Adam II interior, iar aceasta creează un dezechilibru. Este o cultură în care oamenii sunt definiți de abilitățile și realizările lor externe, în care se dezvoltă un cult al faptului de a fi mereu ocupat pe măsură ce toți își spun frenetic unii altora cât de

multe angajamente au. După cum a spus odată studentul meu Andrew Reeves, cultivă o așteptare nerealistă că viața se va desfășura după o progresie liniară, o pantă ascendentă naturală către succes. încurajează oamenii să se „mulțumească cu ceea ce este disponibil”, să se descurce prin talent și doar atâta dăruire cât este necesară pentru a-și termina treaba la timp, fără un angajament din toată inima față de vreo sarcină.

Această tradiție îți spune *cum* să faci lucrurile care te vor propulsa în vârf, dar nu te încurajează să te întrebi *de ce* le faci. Nu oferă prea multă îndrumare cu privire la modul în care să alegi între diferitele cariere și vocații, cum să stabilești care va fi cea mai bună și mai înaltă din punct de vedere moral. încurajează oamenii să devină mașinării care caută aprobarea, să își măsoare viața în funcție de laudele externe - dacă oamenii te plac și îți acordă un statut, atunci înseamnă că faci ceva bine. Meritocrația are propriile contradicții culturale. încurajează oamenii să profite la maximum de capacitățile lor, dar duce la diminuarea facultăților morale de care ai nevoie dacă vrei să dai o direcție semnificativă vieții tale.

Dragostea condiționată

Dă-mi voie să descriu doar un mod prin care mentalitatea utilitaristă, instrumentalistă a meritocrației poate, în unele cazuri, să deformeze o legătură sacră: calitatea de părinte.

Astăzi există două mari trăsături definitorii ale creșterii copiilor. în primul rând, acum copiii sunt lăudați într-o măsură fără precedent. Dorothy Parker a făcut o remarcă usturătoare spunând că tinerii americani nu sunt crescuți, ci incitați - li se oferă hrană, adăpost și aplauze. Aceasta este cu atât mai adevărat astăzi. Copiilor li se spune neîncetat cât de speciali sunt. în 1966, numai aproximativ 19 la sută dintre elevi au absolvit liceul cu o medie de 10 sau 9. în 2013, 53 la sută dintre elevi au absolvit cu această medie, conform sondajelor Universității din California, Los Angeles privind viitorii studenți din anul I. Tinerii sunt înconjurați de atât de multe laude, încât își dezvoltă aspirații foarte înalte. Conform unui sondaj realizat

de Ernst & Young, 65 la sută dintre studenți se așteaptă să devină milionari.[19]

A doua trăsătură definitorie este că tinerii sunt perfecționați într-o măsură fără precedent. Părinții, cel puțin în clasele mai educate și mai înstărite, petrec mult mai mult timp decât în generațiile trecute îngrijindu-și copiii, investind în abilitățile lor și ducându-i la antrenamente și repetiții. După cum a descoperit Richard Murnane de la Universitatea Harvard, părinții cu diplome universitare investesc cu 5.700 de dolari mai mult pe an per copil în activități suplimentare extrașcolare decât o făceau în 1978.[20]

Aceste două mari tendințe - mai multe laude și o mai mare perfecționare - se combină într-un mod interesant. Copiii sunt învăluiți în dragoste, însă adesea este o dragoste direcțională. Părinții își copleșesc copiii cu afecțiune, dar nu este o afecțiune simplă, ci meritocratică - este împletită cu dorința de a-și ajuta copiii să atingă un succes lumesc.

Unii părinți își modelează inconștient exprimarea dragostei pentru a-și îndrepta copiii spre un comportament despre care cred ei că va duce la realizare și fericire. Părinții radiază și mai mult de fericire când copilul lor studiază din greu, se antrenează din greu, ia locul întâi, intră la o facultate prestigioasă sau se alătură societății de onoare (în școlile de astăzi, cuvântul „onoare" înseamnă că iei note mari). Iubirea părintească devine bazată pe merit. Nu este un simplu „te iubesc". Este „Te iubesc când stai pe brațul meu de balanță. Te copleșesc cu laude și grijă când ești în balanța mea".

Era mult mai probabil ca părinții din anii 1950 să spună că se așteaptă ca fiii lor să fie ascultători decât o fac părinții de astăzi, care le spun persoanelor care fac sondaje de opinie că vor ca fiii lor să gândească pentru ei înșiși. Dar această dorință de ascultare nu a dispărut, ci doar s-a ascuns - de la sistemul direct de reguli și dojană, răsplată și pedeapsă, la lumea semi-ascunsă a aprobării și dezaprobării.

în umbra iubirii bazate pe merit pândește posibilitatea ca aceasta să fie retrasă în cazul în care copilul te dezamăgește. Părinții ar nega așa ceva, dar lupul iubirii condiționate stă la pândă. Această prezență întunecată a iubirii condiționate produce frică, teama că nu există o iubire cu totul sigură; că nu există niciun loc complet sigur unde tinerii pot fi extrem de sinceri și ei înșiși.

Pe de o parte, se poate ca relațiile dintre părinți și copii să fie mai apropiate ca niciodată. Părinții și copiii, chiar și cei la vârsta de facultate, comunică în mod constant. Tinerii au acceptat, cu frământări doar tăcute, sistemul vast de realizare care îi înconjoară. I se supun pentru că tânjesc după aprobarea pe care o primesc de la adulții pe care îi iubesc.

Dar întreaga situație este mai încordată decât pare la prima vedere. Unii copii cred că această dragoste împletită cu meritul este în ordinea naturală a lucrurilor. Micile impulsuri de aprobare și dezaprobare sunt integrate atât de adânc în țesătura de comunicare, încât se află sub nivelul de conștientizare. 0 presiune interioară enormă este generată de presupunerea crescândă că este necesar să te comporți într-un anumit mod pentru a fi demn de iubirea altuia. în sinea lor, copiii sunt îngroziți că cea mai profundă relație pe care o cunosc va fi pierdută.

Unii părinți își consideră inconștient copiii drept un soi de proiect artistic care să fie meșteșugărit prin inginerie mintală și emoțională. Există ceva narcisism părintesc aici, insistența ca tinerii să meargă la facultate și să ducă o viață care le va oferi părinților statut și plăcere. Copiii care nu sunt siguri de iubirea părinților capătă o sete arzătoare după ea. Această dragoste condiționată este ca acidul care dezintegrează criteriile interioare ale copiilor, capacitatea lor de a lua decizii cu privire la propriile interese, cariere, căsătorii și viață în general.

Se presupune că relația părintească se construiește pe dragostea necondiționată - un dar care nu poate fi cumpărat și nici nu poate fi câștigat. Se află în afara logicii meritocrației și prin el oamenii se apropie cel mai mult de grație. Dar, în aceste cazuri, presiunea de a

reuși în lumea lui Adam I a infectat o relație care ar trebui să funcționeze după o logică diferită, logica morală a lui Adam II. Rezultatul sunt găurile din inimile multor copii din această societate.

Era se//?e-ului

Acest mediu cultural, tehnologic și meritocratic nu ne-a făcut o rasă de barbari depravați. Dar ne-a făcut mai puțin coerenți moral. Mulți dintre noi avem instincte despre bine și rău, despre modul în care sunt construite bunătatea și caracterul, dar totul este neclar. Mulți dintre noi nu avem o idee clară despre cum să ne construim caracterul, nicio cale riguroasă de a ne gândi la astfel de lucruri. Ne sunt clare lucrurile exterioare, profesionale, dar neclare cele interne, morale. Așa cum era sexul pentru victorieni, tot așa este și morala pentru noi: totul este acoperit în eufemism.

Această transformare a culturii ne-a schimbat. în primul rând, ne-a făcut un pic mai materialiști. Studenții spun acum că pun un preț mai mare pe bani și pe succesul în carieră. în fiecare an, cercetătorii de la Universitatea din California, Los Angeles fac un sondaj la nivel național pe un eșantion de studenți în anul I pentru a le evalua valorile și ceea ce doresc de la viață. în 1966, 80 la sută dintre ei au spus că sunt puternic motivați să dezvolte o filosofie a vieții plină de însemnătate. Astăzi, mai puțin de jumătate mai spun asta. în 1966, 42 la sută au spus că să devii bogat e un scop important în viață. în 1990, 74 la sută erau de acord cu această afirmație. Siguranța financiară, văzută odinioară ca o valoare mediocră, este acum fixată ca un scop principal al studenților. în 1966, cu alte cuvinte, studenții considerau că este important să se prezinte măcar ca oameni filosofici și conduși de însemnătate. în 1990, nu mai simțeau nevoia de a se prezenta astfel. Considerau că este perfect acceptabil să spună că sunt interesați în primul rând de bani.[21]

Trăim într-o societate mai individualistă. Când crezi, cu umilință, că singur nu ești suficient de puternic pentru a-ți învinge slăbiciunile, atunci știi că trebuie să depinzi de asistența salvatoare din exterior. Dar când crezi cu mândrie că cele mai adevărate răspunsuri pot fi

găsite în șinele tău real, vocea din interior, atunci e mai puțin probabil să îi implici pe alții. Desigur, a existat un declin constant al intimității. Acum câteva decenii, oamenii le spuneau, de obicei, persoanelor care făceau sondaje de opinie publică faptul că aveau patru sau cinci prieteni apropiați, cărora le-ar putea spune totul. Acum, răspunsul obișnuit este doi sau trei, iar numărul de persoane care nu au confidenți s-a dublat. Treizeci și cinci la sută dintre adulții mai în vârstă declară că sunt foarte singuri, în creștere față de cei 20 la sută în urmă cu un deceniu.[22] în același timp, încrederea socială a scăzut. Sondajele întreabă: „în general, ați spune că cei mai mulți oameni pot fi de încredere sau că nu poți fi îndeajuns de atent în relațiile cu oamenii?". La începutul anilor 1960, o majoritate semnificativă a spus că oamenii pot fi, în general, de încredere. Dar în anii 1990, cei care nu aveau încredere dețineau o marjă mai mare cu 20 de puncte procentuale decât cei încrezători, iar aceste marje au crescut de atunci.[23]

Oamenii au devenit mai puțin empatici - sau, cel puțin, prezintă mai puțină empatie în modul în care se descriu. Un studiu realizat de Universitatea din Michigan a constatat că studenții de astăzi au un scor cu 40 la sută mai mic decât predecesorii lor din anii 1970 în ceea ce privește capacitatea de a înțelege ce simte o altă persoană. Cea mai mare scădere a survenit imediat după anul 2000.[24]

Limbajul public a devenit, de asemenea, demoralizat. Google N-grams evaluează cuvintele folosite în mass-media. Google scanează conținutul cărților și publicațiilor editate cu decenii în urmă. Poți să tastezi un cuvânt și să vezi, de-a lungul anilor, care cuvinte au fost folosite mai frecvent și care mai puțin frecvent. De-a lungul ultimelor decenii a existat o creștere bruscă a utilizării cuvintelor și expresiilor individualiste precum „sine" și „personalizat", „sunt pe primul loc" și „pot să mă descurc singur" și o scădere accentuată a cuvintelor comunitare precum „comunitate", „împărtășire", „uniți" și „bunuri comune."[25] Folosirea cuvintelor care au legătură cu economia și afacerile a crescut, în timp ce limbajul moralității și construirii caracterului este în declin.[26] Utilizarea unor cuvinte precum „caracter", „conștiință" și „virtute" a scăzut pe parcursul secolului

XX.[27] Utilizarea cuvântului „vitejie" a scăzut cu 66 la sută pe parcursul secolului XX. „Recunoștință" a scăzut cu 49 la sută. „Umilință" a scăzut cu 52 la sută, iar „bunătate" a scăzut cu 56 la sută.

Această restrângere a lexicului lui Adam II a contribuit în continuare la incoerența morală. în această epocă de autonomie morală, fiecărui individ i se spune să își inventeze propria viziune asupra lumii. Dacă te cheamă Aristotel, poate că poți face asta. Dar dacă nu, probabil nu poți. Pentru cartea sa din 2011, *Lost in Transition [Pierdut în tranziție'),* Christian Smith de la Universitatea Notre Dame, SUA a studiat viața morală a studenților americani și le-a cerut să descrie o dilemă morală cu care s-au confruntat recent. Două treimi dintre tineri fie nu au putut să descrie o problemă morală, fie au descris probleme care nu sunt deloc morale. De exemplu, unul a spus că cea mai recentă dilemă morală s-a ivit atunci când a parcat mașina și nu avea destule monede de 25 de cenți pentru contor.

„Puțini dintre ei au reflectat înainte sau s-au gândit vreodată la întrebările despre moralitate pe care le-am pus", au scris Smith și coautorii săi. Nu au înțeles că o dilemă morală apare atunci când se ciocnesc două valori morale legitime. Poziția lor implicită era că alegerile morale sunt doar o chestiune referitoare la ceea ce simți că este bine în interior, dacă îți provoacă o emoție confortabilă. Un student a dat acest răspuns reprezentativ: „Adică, cred că ceea ce face un lucru să fie corect este modul în care mă simt în privința lui. Dar fiecare om simte în felul său, așa că nu aș putea vorbi în numele altcuiva cu privire la ce e bine și ce e rău."[28]

în cazul în care crezi că oracolul suprem este Adevăratul Sine interior, atunci desigur că devii emotivist - faci judecăți morale pe baza sentimentelor care bolborosesc la suprafață. Desigur că devii relativist. Un Sine Adevărat nu are nicio bază să judece sau să se certe cu un alt Sine Adevărat. Desigur că devii individualist, din moment ce arbitrul absolut este șinele autentic interior și nu vreun standard al comunității sau orizont exterior de semnificație. Desigur

că pierzi contactul cu vocabularul moral de care ai nevoie pentru a te gândi la aceste întrebări. Desigur că viața interioară devine mai nivelată - în loc de culmi inspiratoare și abisuri disperate, luarea de decizii etice înseamnă numai coline blânde, nimic care să te agite prea tare.

Spațiul mental care a fost ocupat cândva de lupta morală a devenit treptat ocupat de lupta de a te realiza. Moralitatea a fost înlocuită de utilitate. Adam II a fost înlocuit de Adam I.

Viața greșită

în 1886, Lev Tolstoi și-a publicat celebra nuvelă *Moartea lui Ivan Ilici.* Personajul principal este un avocat și magistrat de succes care, într-o zi, în timp ce își aranja perdelele din casa lui cea nouă și elegantă, cade dintr-odată. La început nu ia în serios ce s-a petrecut, dar apoi începe să simtă un gust bizar în gură și se îmbolnăvește. în cele din urmă realizează că e pe moarte, la vârsta de patruzeci și cinci de ani.

Ilici trăise o viață productivă ascendentă. Tolstoi ne spune că era „un om destoinic, blajin, prietenos și vesel, care îndeplinea cu strictețe ceea ce socotea că este de datoria lui; și socotea că este de datoria lui să facă tot ceea ce era considerat ca atare de persoanele cu poziție ierarhic superioară"[2] [3] [4]. Cu alte cuvinte, era un produs de succes al sistemului de ecologie morală și statut social al vremii sale. Avea o slujbă bună și o reputație bună. Căsnicia sa era rece, dar își petrecea mai puțin timp cu familia și privea acest lucru ca fiind normal.

Ilici încearcă să se întoarcă la fostul său mod de a gândi, dar prezența năvălitoare a morții îi aruncă noi gânduri în minte. își amintește cu mult drag de copilărie, dar cu cât se gândește mai mult la vârsta maturității, cu atât îi pare mai puțin satisfăcătoare. S-a grăbit să se căsătorească aproape din întâmplare. An de an fusese preocupat de bani. Triumfurile sale în carieră păreau acum triviale. „Dar dacă într-adevăr toată viața mea n-a fost ceea ce ar fi trebuit să fie?"“ se întreabă deodată.

întreaga poveste se joacă cu noțiunile de urcuș și coborâș. Cu cât ajunge mai sus pe plan exterior, cu atât se scufundă mai mult pe plan interior. începe să resimtă viața pe care a dus-o ca pe „o piatră care cade cu o iuțeală din ce în ce mai mare."'“

își dă seama că simțise impulsuri mici, abia observabile, de a se lupta împotriva a ceea ce era considerat bun și corect de către societate, dar nu se îngrijise cu adevărat de ele. Realizează acum că „și slujba lui, și felul în care își rânduise viața, și familia lui, și interesele societății și ale slujbei - poate că toate nu au fost ceea ce trebuie. încercă să le apere pe toate față de el însuși. Dar simți deodată toată șubrezenia lor. Și nu mai avu ce apăra.”[5] [6]

Tolstoi probabil că exagerează cu renunțarea la viața de Adam I a lui Ivan. Nu fusese chiar toată falsă și inutilă, dar zugrăvește categoric portretul unui om fără o viață interioară până în momentul morții. în acele ultime ore, el vede în sfârșit câte ceva din ce ar fi trebuit să știe în tot acel timp: „Căzu înăuntru, iar acolo, în fund, zări ceva licărind... Era tocmai clipa când Ivan Ilici se prăbușise, văzuse lumina și înțelesese că viața lui nu fusese ceea ce trebuia să fie, dar că lucrurile se mai puteau îndrepta. Tocmai se întreba ce este acel «ce trebuie» și se potolea, ascultându-se.”'[5]

Mulți dintre noi ne aflăm în poziția lui Ivan Ilici, recunoscând că sistemul social din care facem parte ne obligă să trăim un soi de viață exterioară insuficientă. Dar avem ceea ce Ilici nu are: timp să o îndreptăm. întrebarea este cum.

Răspunsul trebuie să fie acela de a te ridica, cel puțin în parte, împotriva vânturilor predominante ale culturii. Răspunsul trebuie să fie acela de a te alătura unei contraculturi. Pentru a trăi o viață decentă, pentru a-ți construi sufletul, este probabil necesar să declari că forțele care încurajează Marele Eu, deși necesare și eliberatoare în multe privințe, au mers prea departe. Suntem dezechilibrați. Este probabil necesar să ai un picior în lumea realizării, dar un alt picior în contracultura aflată în stare de tensiune cu etosul realizării. Este probabil necesar să reafirmi un echilibru între Adam I și Adam II și să

înțelegi că, la drept vorbind, Adam II este mai important decât Adam I.

Codul umilinței

Fiecare societate își creează propria ecologie morală. 0 ecologie morală este un set de norme, ipoteze, credințe și obiceiuri de comportament și un set instituționalizat de cerințe morale care apar în mod organic. Ecologia noastră morală ne încurajează să fim un anumit gen de persoană. Când te comporți constant în conformitate cu ecologia morală a societății tale, oamenii îți zâmbesc și ești încurajat să continui astfel. Ecologia morală a unui anumit moment nu este niciodată unanimă; există întotdeauna rebeli, critici și outsideri. Dar fiecare climat moral este un răspuns colectiv la problemele momentului și modelează oamenii care trăiesc în el.

De-a lungul ultimelor decenii am construit o ecologie morală în jurul Marelui Eu, în jurul credinței într-o figură de aur din interior. Asta a dus la o creștere a narcisismului și a preamăririi de sine. Asta ne-a încurajat să ne concentrăm pe latura naturii noastre tipice de Adam I exterior și să ignorăm lumea interioară a lui Adam II.

Pentru a restabili echilibrul, pentru a-1 redescoperi pe Adam II, pentru a cultiva virtuțile din discursul de comemorare, este probabil necesar să renaștem și să urmăm ceea ce, din greșeală, am lăsat în urmă: contra-tradiția realismului moral sau ceea ce am numit școala „lemnului strâmb". Este probabil necesar să construim o ecologie morală bazată pe ideile acestei școli, să îi urmăm răspunsurile la cele mai importante întrebări: Către ce ar trebui să îmi orientez viața? Cine sunt eu și care este natura mea? Cum îmi modelez natura pentru a o face treptat mai bună pe zi ce trece? Ce virtuți sunt cel mai important de cultivat și de ce slăbiciuni ar trebui să mă tem cel mai mult? Cum îmi pot crește copiii cu un simț adevărat al identității și un set practic de idei despre cum să călătorească pe lungul drum spre caracter?

Până acum, propunerile care definesc tradiția lemnului strâmb au fost răspândite în capitolele care alcătuiesc această carte. M-am

gândit că ar fi folositor să le adun la un loc și să le recapitulez aici, într-o singură listă, chiar dacă prezentarea lor sub forma unei liste numerotate tinde să le simplifice și să le facă să pară mai brute decât sunt. împreună, aceste propuneri formează Codul umilinței, o imagine coerentă a lucrurilor pentru care să trăim și a modului în care să trăim. Iată propunerile generale care alcătuiesc acest Cod al umilinței:

1. Nu trăim pentru fericire, trăim pentru sfințenie. Zi de zi căutăm plăcerea, dar în adâncul lor, ființele umane sunt înzestrate cu imaginație morală. Toate ființele umane caută să ducă o viață nu numai de plăcere, ci care are un scop, e dreaptă și virtuoasă. După cum a spus John Stuart Mill, oamenii au responsabilitatea să devină mai morali în timp. Cea mai bună viață este orientată în jurul excelenței crescânde a sufletului și este hrănită de bucuria morală, de senzația liniștită a recunoștinței și de seninătatea care apare ca produs secundar al luptei morale de succes. Viața plină de semnificație este același lucru etern, combinația unui set de idealuri și a luptei unui bărbat sau a unei femei pentru acele idealuri. Viața este în esență o dramă morală, nu una hedonistă.

2. Prima propunere definește scopul vieții. Lungul drum spre caracter începe cu o înțelegere precisă a naturii noastre, iar miezul acelei înțelegeri este că suntem creaturi imperfecte. Avem o tendință înnăscută către egoism și încredere exagerată în sine. Avem tendința de a ne considera centrul universului, de parcă totul se învârte în jurul nostru. Ne hotărâm să facem un lucru, dar sfârșim prin a face exact pe dos. Știm ce este profund și important în viață, dar încă urmărim lucrurile superficiale și vanitoase. Mai mult, ne supraestimăm puterea și ne justificăm eșecurile. Știm mai puțin decât credem că știm. Cedăm dorințelor pe termen scurt chiar dacă știm că nu ar trebui. Ne imaginăm că nevoile morale și spirituale pot fi rezolvate prin statut și lucruri materiale.

3. Deși suntem creaturi imperfecte, suntem, de asemenea, minunat înzestrate. Suntem divizați în noi înșine, atât temători, cât și minunați. Păcătuim, dar avem, de asemenea, capacitatea de a recunoaște păcatul, de a ne simți rușinați de păcat și de a-1 învinge. Suntem deopotrivă slabi și puternici, captivi și liberi, orbi și prevăzători. Așadar, avem capacitatea de a ne lupta cu noi înșine. Este ceva eroic la o persoană care se luptă cu ea însăși, pierdută printre ruinele conștiinței, suferă în chinuri, dar rămâne totuși în viață și devine mai puternică, sacrificând un succes lumesc de dragul unei victorii interioare.

4. în lupta împotriva slăbiciunilor proprii, umilința este cea mai importantă virtute. Umilința înseamnă să ai o evaluare precisă a propriei tale naturi și a locului tău în cosmos. Umilința este conștientizarea faptului că ești inferior în lupta împotriva slăbiciunilor tale. Umilința este o conștientizare a faptului că nu sunt de ajuns numai talentele tale individuale pentru sarcinile care ți-au fost încredințate. Umilința îți amintește că nu ești centrul universului, ci că servești o ordine mai mare.

5. Mândria este viciul central. Mândria este o problemă în aparatul senzorial. Mândria ne orbește față de realitatea naturii noastre divizate. Mândria ne orbește față de slăbiciunile noastre și ne induce în eroarea de a crede că suntem mai buni decât suntem. Mândria ne face mai siguri și mai închiși la minte decât ar trebui să fim. Mândria ne creează dificultăți în a fi vulnerabili în fața celor de a căror iubire avem nevoie. Mândria facilitează insensibilitatea și cruzimea. Din cauza mândriei, încercăm să dovedim că suntem mai buni decât cei din jurul nostru. Mândria ne amăgește și ne face să credem că suntem creatorii vieții noastre.

6. Odată ce necesitățile pentru supraviețuire sunt îndeplinite, lupta împotriva păcatului și pentru virtute este drama centrală a vieții. Niciun conflict extern nu este la fel de semnificativ sau dramatic precum campania interioară împotriva

propriilor deficiențe. Această luptă împotriva, să zicem, egoismului sau prejudecății sau nesiguranței dă sens și formă vieții. Este mai importantă decât călătoria exterioară pe scara succesului. Această luptă împotriva păcatului este marea provocare, astfel încât viața să nu fie inutilă sau absurdă. Este posibil să duci această luptă bine sau rău, lipsit de umor sau cu un spirit vesel. Lupta cu slăbiciunea înseamnă de multe ori să alegi ce părți din tine să dezvolți și ce părți să nu dezvolți. Scopul luptei împotriva păcatului și a slăbiciunii nu este să „câștigi", pentru că asta nu este posibil; este să devii mai bun în a o duce. Nu contează dacă lucrezi pentru un fond de investiții sau pentru o organizație de caritate care servește sărmanii. Există eroi și ticăloși în ambele lumi. Cel mai important lucru este dacă ești dispus să te angajezi în această luptă.

7. Caracterul este construit în decursul înfruntării tale interioare. Caracterul este un set de dispoziții, dorințe și obiceiuri care sunt gravate încet în timpul luptei împotriva propriilor slăbiciuni. Devii mai disciplinat, mai grijuliu și mai iubitor printr-o mie de mici acte de autocontrol, împărtășire, serviciu, prietenie și bucurie rafinată. Dacă faci alegeri disciplinate, afectuoase, îți gravezi încet anumite tendințe în minte. Ai mai multe șanse să îți dorești lucrurile potrivite și să săvârșești acțiunile corecte. Dacă faci alegeri egoiste, crude sau dezorganizate, atunci îți transformi încet esența din interior în ceva care este degradat, inconstant sau fragmentat. îi poți face rău acestei esențe cu nimic mai mult decât gânduri josnice, chiar dacă nu faci rău nimănui altcuiva. Poți înălța această esență printr-un act de reținere pe care nu îl vede nimeni. Dacă nu dezvolți un caracter coerent în acest mod, mai devreme sau mai târziu viața ți se va destrăma. Vei deveni un sclav al pasiunilor tale. Dar dacă te vei comporta tot timpul cu autodisciplină, vei deveni constant și de încredere.

8. Lucrurile care ne conduc pe căi greșite sunt pe termen scurt - pofta, frica, vanitatea, lăcomia. Lucrurile pe care le numim caracter rezistă pe termen lung - curajul, sinceritatea,

umilința. Persoanele de caracter sunt capabile să se dedice timp îndelungat într-o direcție, să rămână în mod constant atașate de oameni, cauze și chemări, la bine și la rău. Persoanele de caracter au, de asemenea, un scop. Nu sunt îngăduitoare la infinit, nu se lasă duse de curent și nu sunt solitare. Sunt ancorate de atașamente permanente față de lucruri importante. în domeniul intelectului, au un set de convingeri permanente despre adevărurile fundamentale. în domeniul emoției, sunt prinse într-o rețea de iubiri necondiționate. în domeniul acțiunii, au un angajament permanent față de sarcini care nu pot fi încheiate într-o singură viață.

9. Nicio persoană nu poate ajunge la stăpânirea de sine pe cont propriu. Voința individuală, rațiunea, compasiunea și caracterul nu sunt suficient de puternice pentru a învinge în mod constant egoismul, mândria, lăcomia și autoamăgirea. Toată lumea are nevoie de o asistență salvatoare din afară - de la Dumnezeu, familie, prieteni, strămoși, reguli, tradiții, instituții și modele. Dacă vrei să prosperi în înfruntarea cu tine însuți, trebuie să te pui într-o stare de suferință. Trebuie să iei ceva din afara ta pentru a face față forțelor din interiorul tău. Trebuie să extragi ceva dintr-o tradiție culturală care educă inima, care încurajează anumite valori, care ne învață ce să simțim în anumite circumstanțe. Ne ducem luptele împreună cu alții care le duc pe ale lor, iar granițele dintre noi sunt neclare.

10. în cele din urmă, cu toții suntem salvați de grație. Lupta împotriva slăbiciunii e adesea în formă de U. îți trăiești viața, apoi ești deviat de la cursul tău - fie de o dragoste copleșitoare, fie de eșec, boală, pierderea locului de muncă sau de o întorsătură a destinului. Forma este avans-retragere-avans. în retragere, îți recunoști nevoia și îți predai coroana. Deschizi un spațiu pe care l-ar putea umple alții. Și grația curge în interior. Poate veni sub forma dragostei prietenilor și a familiei, a ajutorului venit din partea unui străin de la care nu ne așteptam sau de la Dumnezeu. Dar mesajul este același. Ești

acceptat. Nu te zbați în disperare, deoarece există mâini care te susțin. Nu trebuie să te lupți pentru un loc, deoarece ești îmbrățișat și acceptat. Trebuie doar să accepți faptul că ești acceptat. Recunoștința umple sufletul, și cu ea dorința de a servi și de a oferi la rândul tău.

11. înfrângerea slăbiciunii înseamnă adesea liniștirea sinelui. Numai prin liniștirea sinelui, prin amuțirea sunetului propriului eu, poți vedea în mod clar lumea. Numai prin liniștirea sinelui te poți deschide față de sursele exterioare de putere de care vei avea nevoie. Numai prin potolirea eului sensibil poți reacționa cu echilibru la suișurile și coborâșurile campaniei. Lupta împotriva slăbiciunii necesită, astfel, obiceiuri de modestie - reticență, decență, supunerea față de ceva mai mare - și o capacitate pentru respect și admirație.

12. înțelepciunea începe cu modestia epistemologică. Lumea este incomensurabil de complexă, iar stocul privat al rațiunii este mic. în general, nu suntem capabili să înțelegem țesătura complexă a cauzelor care declanșează evenimentele. Nici măcar nu suntem capabili să înțelegem profunzimile inconștiente ale propriilor noastre minți. Ar trebui să fim sceptici în privința raționamentului abstract sau a încercării de a aplica norme universale în contexte diferite. Dar de-a lungul secolelor strămoșii noștri au construit o bancă generală de înțelepciune practică, tradiții, obiceiuri, maniere, sentimente morale și practici. Persoana umilă are astfel o conștiință istorică pronunțată. Este moștenitoarea recunoscătoare a înțelepciunii tacite a neamului ei, a gramaticii conduitei și a magaziei de sentimente neînvățate care sunt gata de utilizare în caz de urgență, care oferă sfaturi practice cu privire la modul de comportament în diferite situații și care încurajează obiceiuri care se transformă în virtuți. Persoana umilă înțelege că experiența este un profesor mai bun decât rațiunea pură, înțelege că înțelepciunea nu este cunoaștere. înțelepciunea se ivește dintr-o colecție de virtuți intelectuale.

înseamnă să știi cum să te comporți atunci când lipsește cunoașterea perfectă.

13. Nicio viață bună nu este posibilă dacă nu e organizată în jurul unei vocații. Dacă încerci să îți folosești munca în interesul tău, vei găsi că ambițiile și așteptările tale ți-o vor lua întotdeauna înainte și nu vei fi niciodată satisfăcut. Dacă încerci să-ți servești comunitatea, te vei întreba mereu dacă oamenii te apreciază suficient. Dar dacă desfășori o muncă în mod intrinsec captivantă și te concentrezi pur și simplu pe faptul de a fi excelent în realizarea ei, vei ajunge să fii indirect de folos și ție, și comunității. 0 vocație nu se găsește căutând în interiorul tău și găsindu-ți pasiunea. Se găsește căutând în afara noastră și întrebându-ne ce cere viața de la noi. Ce problemă este abordată printr-o activitate de care te bucuri intrinsec?

14. Cel mai bun lider încearcă să conducă mai degrabă în direcția firească a naturii umane, decât împotriva ei. își dă seama că și el, la fel ca oamenii pe care îi conduce, poate fi uneori egoist, îngust la minte și se poate amăgi singur. Prin urmare, preferă planurile modeste și constante în favoarea celor nobile și eroice. Atâta vreme cât fundațiile unei instituții sunt solide, preferă schimbarea constantă, treptată și progresivă în favoarea schimbării radicale și bruște. înțelege că viața publică este un concurs între adevăruri parțiale și interese legitime opuse. Scopul conducerii este de a găsi un echilibru just între valorile concurente și obiectivele concurente. Caută să fie oportunist, să mute greutatea într-o parte sau în alta pe măsură ce se schimbă circumstanțele, pentru ca barca să se deplaseze constant înainte, menținând chila dreaptă. înțelege că în politică și în afaceri răul este mai rău decât binele este bine. Dezavantajul cauzat de deciziile proaste este mai mare decât beneficiile care se acumulează în urma celor bune. Prin urmare, liderul înțelept este un administrator al organizației sale și încearcă să o dea mai departe într-o stare ceva mai bună decât a găsit-o.

15. Persoana care se luptă cu succes împotriva slăbiciunii și a păcatului se poate sau nu să devină bogată și faimoasă, dar acea persoană va deveni matură. Maturitatea nu se bazează pe talent sau pe oricare dintre darurile mintale sau fizice care te ajută să obții un scor bun la o testare a coeficientului de inteligență, să alergi mai repede sau să te miști cu grație. Nu este comparativă. Nu este câștigată prin a fi mai bun decât alte persoane la ceva, ci prin a fi mai bun decât obișnuiai să fii. Este câștigată prin a fi de încredere în vremuri dificile, drept în vremuri de ispită. Maturitatea nu strălucește. Nu este construită pe trăsăturile care îi transformă pe oameni în celebrități. 0 persoană matură posedă o unitate constantă a scopului. Persoana matură a trecut de la fragmentare la centrare, a ajuns într-o stare în care agitația a luat sfârșit, confuzia cu privire la sensul și scopul vieții s-a calmat. Persoana matură poate lua decizii fără să se bazeze pe reacțiile negative și pozitive ale admiratorilor sau denigratorilor, deoarece persoana matură are criterii stabile pentru a determina ceea ce este corect. Persoana aceasta a spus de multe ori „nu" de dragul câtorva răspunsuri afirmative copleșitoare.

Moduri de viată

»

Personalitățile din această carte au urmat multe cursuri diferite și au avut mai multe trăsături diferite. Unii, precum Augustin și Johnson, au fost destul de introspectivi. Alții, precum Eisenhower și Randolph, nu. Unii, cum ar fi Perkins, au fost dispuși să își murdărească mâinile în politică pentru a rezolva lucrurile. Alții, cum ar fi Day, au vrut nu numai să facă bine, ci să fie și buni, să ducă o viață cât mai pură posibil. Unele dintre aceste figuri, cum ar fi Johnson și Day, au fost foarte dure cu ele însele. Au simțit nevoia să își atace asiduu propriile slăbiciuni. Alții, precum Montaigne, s-au acceptat pe sine și au avut o atitudine mai amuzantă și mai relaxată față de viață, având încredere că natura va avea grijă de problemele esențiale ale vieții. Unii, precum Ida Eisenhower, Philip Randolph și Perkins, au fost

persoane retrase, un pic detașate și reticente din punct de vedere emoțional. Alții, precum Augustin și Rustin, s-au expus emoțional. Unii, cum ar fi Day, au fost salvați de religie, în timp ce alții, cum ar fi Eliot, au fost răniți de religie sau, ca Marshall, nu au fost credincioși. Unii, ca Augustin, au renunțat la acțiune și s-au lăsat cuprinși de grație. Alții, cum ar fi Johnson, au preluat controlul asupra vieții lor și și-au construit sufletul prin efort.

Chiar și în tradiția realismului moral, există multe diferențe de temperament, tehnici, tactici și gusturi. Doi oameni care aderă la punctul de vedere al „lemnului strâmb" pot aborda întrebări specifice în moduri diferite. Ar trebui să rămâi în suferință sau să treci peste ea cât mai curând posibil? Ar trebui să ții un jurnal pentru a maximiza conștiența de sine sau asta ar duce numai la sfială paralizantă și indulgență de sine? Ar trebui să fii reticent sau expresiv? Ar trebui să preiei controlul asupra propriei vieți sau să o supui grației lui Dumnezeu?

Chiar și în cadrul aceleiași ecologii morale, există suficient spațiu pentru ca fiecare persoană să își croiască propriul drum. Dar fiecare viață din această carte a început cu o vulnerabilitate profundă și s-a angajat într-un efort până la moarte pentru a depăși acea vulnerabilitate. Johnson a fost fragmentat și tulburat. Rustin a fost superficial și promiscuu. Marshall a fost un băiat fricos. Eliot a fost disperată după afecțiune. Și, totuși, fiecare persoană a fost salvată de acea slăbiciune. Fiecare persoană a luptat împotriva acelei slăbiciuni și a folosit acea problemă pentru a dezvolta o forță admirabilă. Fiecare persoană a coborât în valea umilinței, pentru ca apoi să urce pe culmile seninătății și respectului de sine.

A

Impiedicatii

Vestea bună a acestei cărți este că e în regulă să ai cusururi, deoarece toată lumea are. Păcatul și limitarea sunt țesute prin viața noastră. Cu toții suntem împiedicați, iar frumusețea și sensul vieții se

găsesc în împiedicare - în recunoașterea împiedicării și încercarea de a deveni mai grațioși pe măsură ce trec anii.

împiedicatul se târșâie prin viață, un pic dezechilibrat pe ici, pe colo, uneori clătinându-se, alteori căzând în genunchi. Dar împiedicatul își înfruntă natura imperfectă, greșelile și slăbiciunile cu onestitate neprefacută, cu opusul mofturilor. Este uneori rușinat de perversitățile naturii sale - egoismul, autoamăgirea, dorința ocazională de a pune iubirile inferioare mai presus de cele superioare.

Dar umilința oferă înțelegerea sinelui. Când recunoaștem că o dăm în bară și simțim gravitatea limitărilor noastre, ne trezim puși la încercare și încordați, cu un dușman serios de înfrânt și de depășit.

împiedicatul este întregit de această luptă. Fiecare slăbiciune devine o șansă de a duce o campanie care organizează, dă sens vieții și te face un om mai bun. Ne sprijinim unii pe alții când luptăm împotriva păcatului. Depindem unii de alții pentru iertarea păcatului. împiedicatul are mâna întinsă, pregătit să primească și să ofere îngrijire. Este destul de vulnerabil ca să aibă nevoie de afecțiune și este suficient de generos pentru a oferi afecțiune cât cuprinde. Dacă am fi fost fără de păcat, am fi fost Atlași solitari, dar împiedicatul are nevoie de o comunitate. Prietenii lui sunt prezenți pentru conversație și consiliere. Strămoșii i-au lăsat diverse modele pe care să le adopte și după care să se evalueze.

Din micimea vieții sale, împiedicatul se angajează față de idei și credințe care sunt mai nobile decât ar putea fi un individ vreodată. Nu întotdeauna se ridică la nivelul convingerilor sale sau își urmează hotărârile. Dar se căiește, este izbăvit și încearcă din nou, un proces care dă demnitate eșecului său. Victoriile urmează același fir: de la înfrângere la recunoaștere la izbăvire. Jos, în valea viziunii, și apoi în sus, pe culmile atașamentului. Calea umilă către viața frumoasă.

Fiecare luptă lasă un sediment. O persoană care a trecut prin aceste lupte pare mai valoroasă și mai profundă. Și, printr-o alchimie magică, aceste victorii transformă slăbiciunea în

bucurie, împiedicatul nu țintește către bucurie. Bucuria este un produs secundar experimentat de oamenii care țintesc către altceva. Dar ea vine.

Există bucurie într-o viață plină de interdependență față de ceilalți, într-o viață plină de recunoștință, respect și admirație. Există bucurie în supunerea liber aleasă față de oameni, idei și angajamente mai mari decât șinele. Există bucurie în acel sentiment de acceptare, cunoașterea faptului că, deși nu meriți dragostea lor, ceilalți te iubesc; te-au primit în viața lor. Există o bucurie estetică pe care o simțim în acțiunea bună din punct de vedere moral, ceea ce face ca toate celelalte bucurii să pară neînsemnate și ușor de abandonat.

Oamenii ajung să se priceapă mai bine la viață, cel puțin dacă sunt dispuși să devină umili și să învețe. în timp, se împiedică mai puțin și în cele din urmă ating momente de catharsis, când ambiția exterioară ajunge în echilibru cu aspirația interioară, când există o unitate a efortului între Adam I și Adam II, când există acea seninătate absolută și acel sentiment de belșug - când natura morală și abilitățile externe sunt unite într-un singur efort definitoriu.

Bucuria nu apare pentru că te laudă alții. Bucuria izvorăște nechemată și neforțată. Bucuria vine ca un dar atunci când te aștepți mai puțin. în acele momente trecătoare știi de ce ai fost pus aici și ce adevăr servești. Se poate să nu te simți năucit în acele momente, se poate să nu auzi crescendoul delirant al orchestrei sau să vezi focuri de artificii, dar vei simți o satisfacție, o liniște, o pace - o tăcere. Acele momente sunt binecuvântările și semnele unei vieți frumoase.

MULȚUMIRI

Anne C. Snyder a fost prezentă când s-a născut această carte și a mers alături de mine în primii trei ani în care am scris-o. Aceasta a fost concepută inițial ca o carte despre cunoaștere și luarea deciziilor. Sub influența Annei, a devenit o carte despre moralitate și viața interioară. Am purtat cu ea zeci de discuții despre material, mi-

a dat de citit din banca ei de cunoștințe, mi-a provocat superficialitatea gândirii cu notițe după notițe și a transformat proiectul. Deși nu am fost niciodată capabil să egalez lirismul prozei sale sau sensibilitatea observațiilor ei, cu siguranță am furat multe dintre ideile sale și am admirat felul grațios și riguros din punct de vedere moral în care își trăiește viața. Dacă există vreo idee importantă în această carte, a venit probabil de la Anne.

April Lawson a apărut în ultimele optsprezece luni ale acestui efort. Este editorul rubricii mele din ziar și a adus aceeași judecată uimitoare în acest manuscris. Poate voi ajunge să înțeleg multe lucruri despre viață, dar nu voi înțelege niciodată cum cineva atât de tânăr poate poseda o înțelepciune atât de matură și chibzuită, cum poate înțelege atât de multe despre viețile altor oameni și poate oferi sugestii atât de îndrăznețe și folositoare.

Campbell Schnebly-Swanson mi-a fost studentă la Yale și m-a ajutat cu cercetarea finală, verificarea faptelor și conceperea. Este o tornadă de observații, judecăți și entuziasm. Reacțiile ei au perfecționat textul, iar cercetările ei dau viață acestor pagini. Aștept cu un soi de anticipare plină de admirație să văd ce fel de amprentă va lăsa asupra lumii.

Timp de trei ani, am predat un curs la Universitatea Yale bazat cât de cât pe unele dintre ideile de aici. Studenții mei de acolo s-au luptat cu acest subiect alături de mine și mi-au oferit observații nelimitate, atât în sala de curs, cât și în barul din The Study Hotel. Au făcut ca primele două zile ale fiecărei săptămâni să fie incredibil de distractive. Aș vrea să le mulțumesc în special colegilor mei de la Yale, Jim Levinsohn, John Gaddis, Charles Hill și Paul Kennedy, pentru că m-au primit în mijlocul lor. Un alt profesor de la Yale, Bryan Garsten, a citit o mare parte din manuscris și m-a ajutat la clarificarea și aprofundarea gândirii prezentate aici. Grupuri mari ai membrilor Universității Yale și Colegiului Wheaton m-au ascultat și mi-au oferit sugestii și sfaturi.

Eu și Will Murphy am lucrat deja la două cărți pentru Random House. Este cel mai încurajator editor pe care ți-1 poți imagina. Sunt

unul dintre puținii autori care nu au de spus decât lucruri bune despre editura lor. Am fost norocos să scriu pentru o echipă entuziastă, profesionistă și încurajatoare, în special London King, redactorul de promovare principal al acestei cărți, care este printre cei mai buni oameni în meserie cu care am lucrat. Cheryl Miller m-a ajutat, la început, să concep proiectul și să selectez personalitățile. Catherine Katz și Lauren Davis l-au completat cu cercetări și sfaturi esențiale.

Mulți prieteni merită recunoștința, recunoașterea și devotamentul meu. Blair Miller a citit totul, a căutat un titlu mai puțin groaznic, m-a încurajat când aveam nevoie și mi-a oferit sfaturi și înțelepciune, mari și mici. Blair este uluitoare, atât în ce privește capacitatea sa de a judeca oameni și idei, cât și de a-i pune în legătură. A făcut tot ce se putea pentru a mă ajuta să leg chestiunile morale mai mari de problemele cu care se confruntă oamenii în viața de zi cu zi. în munca ei, Blair este de folos lumii și celor mai sărace persoane din lume într-un mod practic, dar și idealist, demn, dar și voios. M-a încurajat să fac ca această carte să fie de folos oamenilor, să fie nu numai o vorbărie filosofică sau sociologică, ci și un act de slujire.

Părinții mei, Michael și Lois Brooks, sunt în continuare redactorii mei cei mai buni și cei mai duri. Pete Wehner mi-a oferit neobosit recomandări și sfaturi. Yuval Levin este mult mai tânăr decât mine, dar a devenit un mentor intelectual. Kirsten Powers a citit părți cruciale și mi-a oferit sprijin moral și emoțional în timpul acesta. Carol Quillen, președintele Colegiului Davidson, m-a ajutat să îl înțeleg mult mai bine pe Augustin, și multe altele. Un grup ecumenic de clerici și laici m-a ajutat să trec printr-un moment crucial al vieții mele, între care se regăsesc: Stuart și Celia McAlpine, David Wolpe, Meir Soloveichik, Tim Keller și Jerry Root. Agenții mei, Glen Hartley și Lynn Chu, mi-au fost prieteni din facultate și vor rămâne totdeauna așa.

Viața are vicisitudinile și întorsăturile ei neașteptate de situație. Fosta mea soție, Sarah, a făcut și continuă să facă o treabă minunată crescându-i pe cei trei copii ai noștri. Acești copii, Joshua,

Naomi și Aaron, sunt acum răspândiți prin toată lumea și exemplifică trăsăturile de caracter la care visează orice părinte: curaj, creativitate, onestitate, tărie morală și bunăvoință plină de iubire. Nu prea au nevoie de această carte, dar sper să profite de ea.

1

George Eliot, *Middlemarch,* vol. I, p. 328 (n.red.)

2

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici,* Ed. Humanitas, București, 2002, traducere de C. Clejan, p. 44. (n.red.)

3

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici,* p. 129. (n.red.)

4

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici,* p. 126. (n.red.)

5

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici,* p. 129 (n.red.)

6

Lev Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici,* pp. 133-134 (n.red.)